

Nr 175

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m.; given Stockholms slott den 26 april 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att

dels antaga härvid fogade förslag till

- 1) förordning om allmän energiskatt;
- 2) förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 21 maj 1954 (nr 260) om brännoljeskatt; samt

3) lag om ändrad lydelse av 16 § lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror;

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges på sedvanligt sätt förslag till komplettering av riksstatsförslaget. Därvid lämnas i anslutning till den reviderade nationalbudgeten för år 1957 en översikt över det ekonomiska läget. På grundval härav uppdras riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Nya beräkningar över budgetläget på kortare och längre sikt framlägges. I samband därmed föreslås att uttagningsprocenten för statlig inkomstskatt under senare halvåret 1957 och första halvåret 1958 skall vara oförändrat 100.

Vidare föreslås införandet av en allmän energiskatt samt en höjning av skatten på cigarretter. Energiskatten skall utgå för de viktigaste slagen av fasta och flytande bränslen, d. v. s. kol och koks, kolbriketter och stybb, bensin och motorsprit, motorbrännolja och eldningsolja, samt därjämte för elkraft.

Den föreslagna energiskatten är bl. a. att se mot bakgrunden av ett omfattande investeringsprogram på energiområdet. Under den närmaste femårsperioden beräknas 500 milj. kr. för atomenergiområdet, närmare 600

milj. kr. för lagring av olja och bensen — därav 350 milj. kr. i direkta statsbidrag — samt 50 milj. kr. för upprustning av landsbygdens elnät.

Förslaget till allmän energiskatt bygger på en inom finansdepartementet upprättad promemoria, men i förhållande till denna har vissa begränsningar och omfördelningar gjorts i skatteuttaget. Begränsningarna avser främst bensen och borgerlig förbrukning av elkraft. Skatteuttaget blir omkring 150 milj. kr. lägre än enligt promemorian. Regeringsförslaget innebär skatteintäkter av omkring 375 milj. kr. Härefter ingår 50 milj. kr. motsvarande den nuvarande elskatten.

Med hänsyn till begränsningarna i energibeskattningen har det ansetts nödvändigt att genom konsumtionsbeskattning tillföra staten ytterligare ca 50 milj. kr. Detta föreslås ske genom att höja cigarrettskatten med omkring ett öre per styck. Totalt blir skatteintäkterna av energiskatten och höjningen av cigarrettskatten ungefär 425 milj. kr.

Energiskatten föreslås utgå för stenkolk med 12 kr. per ton och för koks med 14 kr. per ton. Beträffande motorbrännolja samt eldningsoljorna 1 och 2 är den föreslagna skattesatsen 25 kr. per m³. För eldningsoljorna 3, 4 och högre skall enligt förslaget skatt erläggas med 16 kr. per m³.

I fråga om bensen och motorsprit är den föreslagna skattesatsen 4 öre per liter.

Den nuvarande skatten på industriell elkraft skall med oförändrat uttag — 10 procent av kraftvärdet — ingå i den allmänna energiskatten. I avslutning här till föreslås den nuvarande elskatteförordningen bli upphävd. Den borgerliga förbrukningen av elkraft skall enligt förslaget beskattas med 5 procent av kraftavgifterna. Däremot skall järnvägarnas och spårvägarnas elkraft inte beskattas.

Genom en föreslagen ändring i den nuvarande beskattningen av motorbrännolja tillses, att den tunga motorfordonstrafiken i stort sett blir oberörd av energiskatten. Restitution förutsättes skola medges av skatt på brännolja, som användes i jordbrukstraktorer. I konsekvens härmed skall inte heller fotogen bli föremål för beskattning. Likaså skall enligt propositionen bränslen till järnvägarna, sjöfarten och lufttrafiken lämnas utanför beskattningen.

När bränsle användes som råvara, t. ex. för framställning av kalciumkarbid, eller när det nyttjas exempelvis för reduktionsändamål, skall skatt inte utgå. Det föreslås också, att industrier med särskilt hög bränsle- och kraftförbrukning skall kunna få skattenedsättning.

Förslaget är så utformat, att från beredskapssynpunkt betydelsefulla lager av kolk, koks och brännolja kan uppläggas skattefritt.

Energiskatten skall i princip tillämpas fr. o. m. juli månad år 1957.

I propositionen förutsättes, att investeringsavgiften bortfaller fr. o. m. den 1 januari 1958.

Förslag
till
förordning om allmän energiskatt

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Allmän energiskatt skall i enlighet med bestämmelserna i denna förordning till staten erläggas för

- a) bensen och motorsprit,
- b) bränsle, som angives i en vid denna förordning fogad förteckning, och
- c) elektrisk kraft.

2 §.

Skatt utgår icke för inhemska fasta bränslen.

Skatt utgår ej heller för elektrisk kraft, som

a) framställs inom riket av producent, som förfogar över en installerad generatoreffekt av mindre än 50 kilowatt och som icke yrkesmässigt distribuerar elektrisk kraft,

b) till lägre effekt än 50 kilowatt utan avgift levereras av producent eller distributör till någon, som ej står i intressegemenskap med producenten eller distributören,

c) framställs och förbrukas å fartyg eller annat transportmedel, eller

d) nyttiggöres inom rörelse för produktion eller distribution av elektrisk kraft eller bortgår till följd av förluster vid överföring, transformering eller omformning hos producent eller distributör.

3 §.

Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer äger, då synnerliga skäl därtill äro, medgiva befrielse från eller återbäring av skatt.

Om bensen och motorsprit

4 §.

Vad som stadgas i förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensen och motorsprit skall, med undantag av vad däri sägs angående skattens storlek, äga tillämpning jämväl å allmän energiskatt å bensen och motorsprit.

5 §.

Energiskatten å bensen och motorsprit utgår med fyra öre för liter.

Om andra bränslen än bensin och motorsprit samt om elektrisk kraft**A. Andra bränslen än bensin och motorsprit****6 §.**

Den som inom riket producerar skattepliktigt flytande bränsle är skyldig att hos kontrollstyrelsen vara registrerad såsom producent av dylikt bränsle.

Den som i större omfattning återförsäljer eller i egen rörelse förbrukar skattepliktigt bränsle eller håller sådant bränsle i lager må efter ansökan registreras hos kontrollstyrelsen såsom återförsäljare eller förbrukare av dylikt bränsle.

7 §.

Skatten skall erläggas av den som är registrerad enligt 6 §. Införes bränsle till riket av annan än den som är sålunda registrerad skall dock skatten erläggas av den som inför bränslet.

8 §.

Skattskyldighet inträder

a) för den som är registrerad enligt 6 §, då bränsle av honom levereras till köpare, som icke är sålunda registrerad, eller tages i anspråk för annat ändamål än försäljning, och

b) för den som, utan att vara registrerad enligt 6 §, inför bränsle till riket, vid införseln.

9 §.

Upphör skattskyldig att vara registrerad enligt 6 §, skall han erlägga skatt för det bränsle som ingår i hans lager vid tidpunkten för registrerings upphörande. Skatten skall erläggas inom tid som kontrollstyrelsen bestämmer.

10 §.

Skatten utgår med i förteckningen angivet belopp för vikt- eller volymenhet.

Det ankommer på kontrollstyrelsen att i fråga om fasta bränslen fastställa skattesatser för hektoliter som svarar mot de i förteckningen angivna skattesatserna för ton.

Ingår vid industriell tillverkning kostnaden för bränsle till mera betydande del i tillverkningskostnaden, må beskattningsmyndigheten medgiva skälig nedsättning av skatten.

B. Elektrisk kraft**11 §.**

Den som inom riket yrkesmässigt distribuerar eller förbrukar av honom producerad skattepliktig elektrisk kraft eller yrkesmässigt distribuerar av annan producerad dylik kraft är skyldig att hos kontrollstyrelsen vara registrerad såsom producent eller distributör av elektrisk kraft.

Vid tillämpning av denna förordning skall den för vars räkning elektrisk kraft överföres till riket ävensom den som utan att erlägga avgift därför emottager elektrisk kraft, för vilken skatt skall utgå, anses hava producerat kraften.

12 §.

Skatten för elektrisk kraft skall erläggas av den som förbrukat kraften.

Skyldighet att redovisa skatt till statsverket inträder då den elektriska kraften distribueras till förbrukare, som icke är registrerad enligt 11 §

(*skattepliktig distribution*), eller då kraften av den som är sålunda registrerad nyttjas i egen rörelse (*skattepliktig egenförbrukning*).

Vid skattepliktig distribution skall skatten av förbrukaren erläggas till den registrerade distributören, i förekommande fall genom icke registrerad distributör. Har producent yrkesmässigt distribuerat kraft till förbrukare, är producenten med avseende å distributionen av sådan kraft att anse såsom registrerad distributör.

Har den, som enligt 11 § registrerats såsom producent, till annan distribuerat elektrisk kraft utan att detta skett yrkesmässigt, skall kraften anses vara förbrukad i den förstnämndes rörelse.

13 §.

Registrerad distributör åligger att debitera och till statsverket inleverera skatten. Har debiterad skatt ej erlagts, skall den registrerade distributören till statsverket likväl inleverera ett däremot svarande belopp, såvida icke annat följer av vad i 25 § tredje stycket stadgas.

Vid skattepliktig egenförbrukning skall förbrukaren inleverera skatten till statsverket.

14 §.

1 mom. Skatten utgår

a) för elektrisk kraft, som förbrukas i industriell rörelse med en förbrukning av mer än 40 000 kilowattimmar för driftställe under helt beskattningsår, med tio procent av kraftens beskattningsvärde och

b) för annan elektrisk kraft med fem procent av kraftens beskattningsvärde.

Såsom driftställe skall anses varje i tekniskt avseende självständig industriell anläggning, dock att närliggande anläggningar, som drivas av samma ägare eller innehavare, skola anses såsom ett enda driftställe om kraftanskaffningen är i huvudsak gemensam.

Med beskattningsår förstås tiden 1 juli—30 juni.

Beskattningsvärdet är lika med summan av de avgifter, som förbrukaren har att erlagga för den elektriska kraften. I den mån producent eller registrerad distributör själv förbrukar kraften, är beskattningsvärdet lika med summan av de avgifter, som skulle hava utgått, därest kraften försålts för likartad användning som hos producenten eller distributören. I beskattningsvärdet ingår icke skatt.

2 mom. Kan under löpande beskattningsår icke avgöras, huruvida förbrukningen i industriell rörelse kommer att överskjuta 40 000 kilowattimmar, men har förbrukningen under den närmast före beskattningsåret tillämpliga tolv månadersperioden överskjutit nämnda energikvantitet, skall förbrukaren erlagga preliminär skatt med belopp motsvarande tio procent av kraftens beskattningsvärde. Vad i denna förordning stadgas om skatt skall i tillämpliga delar gälla här avsedd preliminär skatt.

3 mom. Där under ett beskattningsår förbrukningen i industriell rörelse överskjutit 40 000 kilowattimmar men skatt för den förbrukade kraften erlagts med allenast fem procent av kraftens beskattningsvärde, skall till statsverket i efterhand inlevereras skatt med ytterligare fem procent av beskattningsvärdet.

Har under ett beskattningsår förbrukningen i industriell rörelse icke överskjutit 40 000 kilowattimmar men har skatt för den förbrukade kraften erlagts med tio procent av kraftens beskattningsvärde, skall snarast efter beskattningsårets utgång hälften av den erlagda skatten restitueras.

15 §.

1 mom. Kontrollstyrelsen äger, när särskilda skäl därtill äro, efter ansökan förordna, att skatten skall utgå med visst belopp för kilowattimme. Beloppet skall fastställas så att det för de förbrukare, varom fråga är, så nära som möjligt motsvarar den skatt som skulle hava utgått vid tillämpning av 14 § 1 mom.

2 mom. På ansökan må kontrollstyrelsen medgiva förbrukare inom distributionsområde med onormalt höga kraftavgifter eller anslutningsavgifter nedsättning av skatten.

16 §.

1 mom. Vid beräkning av beskattningsvärde för skattepliktig egenförbrukning skall kontrollstyrelsen eftersträva att såvitt möjligt enhetliga värden erhållas för kraft, som användes för likartade ändamål inom områden med i huvudsak enahanda taxesättning.

När synnerliga skäl föranleda därtill, må kontrollstyrelsen nedsätta beskattningsvärdet för kraft som nyss sagts.

2 mom. För kraft som av producent eller registrerad distributör levereras till förbrukare, med vilken producenten eller distributören står i sådan intressegemenskap att denna kan antagas hava inverkat på prissättningen, ävensom för kraft, som levereras såsom ersättning för förlorad vattenkraft, må kontrollstyrelsen fastställa beskattningsvärde enligt i huvudsak samma normer, som tillämpas i fråga om skattepliktig egenförbrukning.

17 §.

Kontrollstyrelsen äger även i andra fall än som avses i 15 och 16 §§ föreskriva de avvikelser från stadgandena angående skattens bestämmande, som med hänsyn till särskilda omständigheter må finnas påkallade, dock att skatt icke i något fall må bestämmas att utgå med högre belopp än som eljest skolat följa av bestämmelserna i denna förordning.

18 §.

Vid kontrollstyrelsens sida skall finnas en särskild rådgivande nämnd (*elskattenämnden*) med uppgift att till styrelsen avgiva yttrande och förslag i ärenden rörande energiskatt å elektrisk kraft. Innan kontrollstyrelsen fattar beslut i dylika ärenden av principiell betydelse eller eljest av större vikt, skall styrelsen höra elskattenämnden.

Elskattenämnden skall utgöras av ordförande och fyra ledamöter. Ordföranden skall vara eller hava varit domare. Av ledamöterna skall en vara företrädare för kontrollstyrelsen, en för kommerskollegium, en för distributörer av elektrisk kraft samt en för detaljförbrukare i allmänhet av sådan kraft. Vid behandling av ärende, som berör antingen jordbruksnäringen eller industrien eller ock handeln och hantverket, skall, där det utan olägenhet kan ske, sistnämnda ledamot ersättas av ledamot, som representerar vederbörande näringsgren.

För ordförande och envar ledamot i nämnden skall utses en suppleant. I fråga om suppleant skall gälla vad nyss sagts om ordförande eller ledamot, som suppleanten skall ersätta.

Ordförande, ledamöter och suppleanter utses av Kungl. Maj:t för viss tid, dock högst fyra år.

C. Uppbörd och kontroll

19 §.

Beskattningsmyndighet är, i fall där skatt skall erläggas vid införsel till riket av bränsle, generaltullstyrelsen och i övriga fall kontrollstyrelsen.

20 §.

1 mom. Anmälan för registrering ävensom ansökan om registrering skall göras skriftligen hos kontrollstyrelsen och skall innehålla uppgift angående vederbörandes fullständiga namn och postadress, företagets namn, rörelsens art och belägenhet samt dagen för verksamhetens påbörjande.

I anmälan för registrering, som avses i 11 §, skall uppgift jämväl lämnas angående belägenheten av och den installerade generatoreffekten för varje kraftverk, som skall nyttjas i rörelsen. Skall elektrisk kraft inköpas, skall uppgivas det eller de företag varifrån inköpen skola ske.

Distributör av elektrisk kraft skall i anmälan för varje konsumentgrupp lämna uppgift angående de perioder under året, beträffande vilka debitering av kraftavgifter verkställs, ävensom angående de tidpunkter då sådana debiteringar i allmänhet äro slutförda.

Om verkställd registrering skall kontrollstyrelsen utfärda särskilt bevis.

2 mom. Den som är registreringsskyldig enligt 6 § första stycket eller 11 § skall göra anmälan för registrering senast fjorton dagar före rörelsens upptagande. Utan hinder härav må den, som övertagit annans rörelse, bedriva densamma under förutsättning att anmälan för registrering göres inom fjorton dagar efter övertagandet.

3 mom. Inträder ändring i förhållande, varom uppgift lämnats i anmälan eller ansökan om registrering, är den registrerade skyldig att inom fjorton dagar underrätta kontrollstyrelsen därom.

Den som vill bli avregistrerad skall göra anmälan därom till kontrollstyrelsen.

21 §.

Asidosätter den som är registrerad enligt 6 § andra stycket grovt vad honom åligger enligt denna förordning eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, må kontrollstyrelsen förordna om hans avregistrering.

22 §.

Skatt, som skall erläggas till kontrollstyrelsen, skall redovisas för bestämda *redovisningsperioder*. Dessa äro

a) i fråga om skatt för bränsle, kalenderkvartal, och

b) i fråga om skatt för elektrisk kraft, debiteringsperiod, eller vad angår kraft som framställts av producent utan yrkesmässig distribution, kalenderkvartal.

Med debiteringsperiod skall förstås

a) i fråga om konsumentgrupp, för vilken utfärdas räkningar, som för hela gruppen avse i huvudsak en och samma tid (månad, kvartal eller annan tidsperiod utgörande år eller del därav): ifrågavarande tid, även om flera avläsningar skett under tiden, samt

b) i fråga om konsumentgrupp, för vilken avläsningar ske successivt och utfärdade räkningar i anslutning härtill för olika abonnenter inom samma grupp avse olika tider: den tidsperiod (månad, kvartal eller annan tidsperiod utgörande år eller del därav), under vilken avläsning beräknas ske för hela eller den väsentliga delen av konsumentgruppen.

Kontrollstyrelsen äger, om särskilda skäl därtill äro, fastställa annan tidsperiod såsom redovisningsperiod.

23 §.

1 mom. Den som är registrerad enligt 6 § skall senast vid utgången av kalendermånaden efter varje redovisningsperiod till kontrollstyrelsen insända en på heder och samvete avgiven deklaration angående de bränslen, beträffande vilka skattskyldighet inträtt under redovisningsperioden.

2 mom. Den som är registrerad enligt 11 § skall å tid och i ordning som i 1 mom. sägs insända en på heder och samvete avgiven deklaration angående skattepliktig distribution och skattepliktig egenförbrukning under redovisningsperioden.

3 mom. I deklarationen skall angivas den på redovisningsperioden belöpande bruttoskatten, så ock avdrag enligt 24 eller 25 §.

Deklarationens nettoskattebelopp skall, där beloppet icke utgöres av helt tiotal kronor, utföras med närmaste lägre tiotal kronor.

Kontrollstyrelsen äger, om särskilda skäl därtill äro, föreskriva att deklaration skall insändas inom annan tid än som i 1 mom. sägs.

Deklaration skall upprättas å blankett enligt formulär, som fastställas av kontrollstyrelsen.

24 §.

1 mom. I deklaration som avses i 23 § 1 mom. må avdrag göras för bränsle, som

a) i beskattat skick förvärvats för återförsäljning eller förbrukning i egen rörelse,

b) återtagits i samband med återgång av köp,

c) förbrukats av eller försålts till kommunikationsföretag för bandrift eller därmed likartat ändamål,

d) förbrukats eller försålts för förbrukning i fartyg eller luftfartyg, samt

e) av den skattskyldige eller för hans räkning utförts ur riket eller till svensk frihamn.

2 mom. På särskild prövning av kontrollstyrelsen ankommer, huruvida och i vad mån avdrag jämväl må göras för

a) bränsle, som skattskyldig förbrukat eller försålt för förbrukning för annat ändamål än energialstring,

b) bränsle, som skattskyldig förbrukat för framställning av skattepliktigt bränsle,

c) bränsle, som skattskyldig återtagit annorledes än i samband med återgång av köp,

d) bränsle, vars försäljning förorsakat den skattskyldige förlust på grund av bristande betalning från köparen, samt

e) skatt för elektrisk kraft, som förbrukats vid framställning av skattepliktigt bränsle.

25 §.

I deklaration som avses i 23 § 2 mom. skall avdrag göras för elektrisk kraft, som

a) levererats till kommunikationsföretag för bandrift eller därmed likartat ändamål, samt

b) överförts till annat land.

På särskild prövning av kontrollstyrelsen ankommer, huruvida och i vad mån avdrag må göras för skatt för bränsle som förbrukats vid produktion av elektrisk kraft.

På särskild prövning av kontrollstyrelsen ankommer tillika, huruvida och i vad mån skatt för elektrisk kraft må nedsättas på grund av bristande betalning från förbrukare eller icke registrerad distributör av elektrisk kraft.

26 §.

Senast vid den tidpunkt, då deklaration skall hava insänts, skall enligt deklarationen upplupen skatt erläggas genom insättning å kontrollstyrelsens postgirokonto. Finner kontrollstyrelsen att avdrag bör ske med högre belopp än den redovisade bruttoskatten, skall det överskjutande beloppet restitueras.

Insändes icke deklaration inom föreskriven tid, skall senast vid nämnda tidpunkt och i angiven ordning erläggas preliminär skatt svarande mot det högsta skattebelopp, som upplupit under någon redovisningsperiod inom senast förflutna tolv kalendermånader, eller det lägre belopp kontrollstyrelsen bestämmer. Har någon erlagt preliminär skatt, äger han, sedan felande deklaration insänts, i samband med inbetalning av skatt för en senare redovisningsperiod tillgodoräkna för mycket erlagd preliminär skatt. Har den preliminära skatten understigit den deklarerade, skall felande skatt erläggas samtidigt med deklarationens insändande. Vad i denna förordning stadgas om skatt skall i tillämpliga delar gälla här avsedd preliminär skatt.

27 §.

Där skatt för bränsle skall erläggas vid införsel till riket, skall skatten erläggas till tullverket i den ordning som är föreskriven beträffande tull. Bränsle, för vilket energiskatt skall utgå, skall med avseende å rätten till uppläggning å tullager likställas med till riket inkommande tullbelagd vara i allmänhet.

Om betalningsanstånd, ställande av säkerhet samt påföljd för fördröjd eller utebliven betalning gäller beträffande skatt som skall erläggas till tullverket vad rörande tull finnes stadgat.

28 §.

Beträffande bränsle, som införes till riket under sådana förhållanden att för detsamma åtnjutes tullfrihet enligt 5, 6 eller 8 § tulltaxeförordningen eller ock tullindring enligt 9 § samma förordning, eller, i fråga om icke tullpliktigt bränsle, skulle hava åtnjutits enligt något av dessa stadganden, om det varit tullbelagt, skall skyldighet att erlagga skatt föreligga allenast såvitt fråga är om återinförsel av bränsle, för vilket skatt icke erlagts eller för vilket erlagd skatt restituerats.

För bränsle, som införts till riket men sedermera utförts ur riket eller till svensk frihamn, må restitution av skatt åtnjutas i den ordning och omfattning Kungl. Maj:t bestämmer.

29 §.

Insändes icke deklaration eller befinnes insänd deklaration oriktig, äger kontrollstyrelsen fastställa den skatt, som rätteligen skall utgå, och den tid, inom vilken skatten skall erläggas.

30 §.

Försummar någon att inbetala skatt, som han enligt denna förordning skall erlagga till kontrollstyrelsen, må skatten på framställning av styrelsen omedelbart utmätas.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning, där förbrukare eller icke registrerad distributör av elektrisk kraft underlåter att erlagga skatt för dylik kraft.

31 §.

För utövande av kontroll över den allmänna energiskatten äger kontrollstyrelsen anlita biträde av särskilda kontrolltjänstemän. Kontrolltjänsteman äger på anfordran erhålla tillträde till samtliga lokaler och utrymmen, vilka den som är registrerad enligt denna förordning använder för tillverkning, lagerhållning eller försäljning av skattepliktiga bränslen eller för produktion eller distribution av elektrisk kraft.

32 §.

Den som är registrerad enligt denna förordning är pliktig att ordna sin bokföring och, vad angår distribution av elektrisk kraft, jämväl sin statistik på sådant sätt att enligt kontrollstyrelsens beprövande kontroll möjliggöres

a) i fråga om skattepliktiga bränslen, över tillverkning, inköp, försäljning samt förbrukning i egen rörelse av dylika bränslen ävensom

b) i fråga om elektrisk kraft, över inköpt och försäld samt eljest mottagen och levererad elektrisk energi samt över den elektriska energi, som inom rörelsen producerats, förbrukats och bortgått såsom överföringsförlust m. m., så ock över debiterade och erlagda kraftavgifter.

Den som är registrerad skall vidare på anfordran tillhandahålla kontrollstyrelsen eller kontrolltjänsteman sina handelsböcker med tillhörande handlingar samt i förekommande fall sin statistik. Han skall därjämte ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som kontrollstyrelsen för erhållande av en betryggande kontroll över skattens behöriga utgörande meddelar, ävensom de anvisningar kontrolltjänsteman i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter kan komma att lämna.

Där kontrollstyrelsen så påfordrar skall distributör av elektrisk kraft föranstalta om att anordning för uppmätning av dylik kraft med avseende å energi och effekt inrättas.

33 §.

Den som, utan att vara registrerad enligt denna förordning, producerar, försäljer eller förmedlar försäljning av skattepliktigt bränsle eller producerar eller distribuerar elektrisk kraft är skyldig att på anfordran lämna sådana uppgifter om sin rörelse, som kontrollstyrelsen eller kontrolltjänsteman finner erforderliga för skattekontrollen, ävensom att, där kontrollstyrelsen finner det påkallat för kontrollens utövande, tillhandahålla sina handelsböcker med tillhörande handlingar.

D. Ansvarsbestämmelser m. m.

34 §.

Om ansvar i vissa fall för den, som i deklaration lämnat oriktig uppgift, stadgas i skattestrafflagen.

Har någon i annat fall än i första stycket avses uppsåtligen eller av grov oaktsamhet i deklaration rörande elektrisk kraft lämnat oriktig uppgift, ägnad att leda till inleverans av för låg skatt, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

35 §.

Underlåter den som är registreringsskyldig enligt 6 § första stycket eller 11 § att göra föreskriven anmälan för registrering, straffes med dagsböter, ej under tjugu.

Underlåter någon i andra fall än som avses i första stycket att fullgöra vad honom åligger enligt denna förordning eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, straffes med böter, högst trehundra kronor. Vad nu sagts gäller dock icke åliggande att inbetala skatt.

36 §.

Brott, som avses i 35 § andra stycket, må av åklagare åtalas allenast efter anmälan av kontrollstyrelsen.

37 §.

Kontrollstyrelsen må vid vite förelägga den som är registrerad enligt denna förordning att fullgöra vad honom åligger enligt förordningen eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, dock att föreläggande icke må avse inbetalande av skatt.

38 §.

Vad som inhämtats vid skattekontroll enligt denna förordning må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med kontrollen avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen.

Brott som nu sagts må, där det ej innefattar ämbetsbrott, av åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsägande.

39 §.

Kungl. Maj:t äger utfärda för tillämpning av denna förordning erforderliga föreskrifter.

Denna förordning träder i kraft, såvitt angår elektrisk kraft, den 20 juni 1957 samt i övrigt den 1 juli 1957; dock att förordningens bestämmelser skola gälla redan före ikraftträdandet i avseende å åtgärder, som erfordras för tillämpningen därefter.

Genom förordningen upphäves elskatteförordningen den 1 juni 1951 (nr 374). Utan hinder härav skall skatt enligt nämnda förordning utgå för redovisningsperiod, som till någon del hänför sig till tiden före den 20 juni 1957, dock att, om under dylik redovisningsperiod avläsning av energiförbrukning sker sistnämnda dag eller därefter, skatt enligt elskatteförordningen skall utgå allenast för tiden intill första avläsningen efter den 19 juni 1957. Elskatteförordningen skall även i övrigt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden intill utgången av dylik redovisningsperiod eller, i förekommande fall, intill nämnda avläsning.

I samband med ikraftträdandet skall i övrigt iakttagas följande.

1. Där verksamhet som avses i 6 § första stycket eller 11 § bedrivs vid förordningens ikraftträdande skall den i 20 § omförmälda anmälan för registrering göras senast den 10 juli 1957.

2. Oaktat registrering efter anmälan icke skett, skall den som vid förordningens ikraftträdande bedriver verksamhet som i första punkten sägs anses vara registrerad hos kontrollstyrelsen från och med den 1 juli 1957, när fråga är om verksamhet som avses i 6 § första stycket, och från och med den 20 juni 1957, när fråga är om verksamhet som avses i 11 §.

3. Den som vid förordningens ikraftträdande bedriver i 6 § andra stycket avsedd verksamhet och som därefter gör ansökan om registrering hos kontrollstyrelsen skall i särskild deklaration uppgiva i vad mån hans lager av i författningsrummet avsett skattepliktigt bränsle minskat eller ökat från utgången av juni månad 1957 till tidpunkten för ansökningens insändande.

Har lagret minskat, skall såsom villkor för registrering gälla att belopp motsvarande den å minskningen belöpande skatten inbetalas till kontrollstyrelsen.

Har lagret ökat, äger, där registrering sker, den registrerade i deklaration göra avdrag för den å ökningen belöpande skatten.

4. Skattskyldighet enligt denna förordning föreligger icke

i fråga om elektrisk kraft, för vilken kraftavgift helt eller delvis utgår efter uppmätt energiförbrukning: för tiden före första avläsningen av energiförbrukning efter den 19 juni 1957, eller

i fråga om annan elektrisk kraft: för redovisningsperiod, som till någon del hänför sig till tiden före den 20 juni 1957.

5. Vid restitution av särskild skatt å bensen och motorsprit enligt förordningen den 3 maj 1929, nr 62, skall allmän energiskatt anses hava erlagts för varan i den mån denna utförts ur riket eller till svensk frihamn eller förbrukats efter den 30 juni 1957.

Förteckning

över

vissa bränslen, för vilka allmän energiskatt skall erläggas,

i gällande tulltaxa med statistisk varuförteckning hänförliga till nedanstående statistiska nummer

Statistiskt nr	Bränsle	Skattesats
420, 421, 422	Stenkol	12 kronor för ton
420: 1, 421: 1, 423	Stybb av stenkol	6 kronor för ton
424: 1, 424: 3, ur 424: 4	Koks	14 kronor för ton
ur 424: 4	Stybb av koks	6 kronor för ton
425: 1—2	Kolbriketter	6 kronor för ton
441	Mineraloljor: motorbrännolja och pannbrännolja, oraffinerade:	
	skatte- viskositet	
	klass cSt-enheter	
	I högst 20 vid 20° C	25 kronor för m ³
	II fler än 20 vid 20° C	16 kronor för m ³
ur 582: 5	Spritblandningar, avsedda för användning till motordrift ..	4 öre för liter
	<i>Anm.</i> Allmän energiskatt skall icke erläggas för inom riket framställd spritblandning, avsedd för användning till motordrift, där energiskatt erlagts för i blandningen ingående produkter, för vilka dylik skatt skall erläggas.	

Förslag
till
förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 21 maj 1954
(nr 260) om brännoljeskatt

Härigenom förordnas, att 3 § förordningen den 21 maj 1954 om brännoljeskatt skall erhålla följande ändrade lydelse.

3 §.

(Nuvarande lydelse)

Brännoljeskatt utgår med *trettio-*
två öre för liter.

(Föreslagen lydelse)

Brännoljeskatt utgår med *trettio*
öre för liter.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1957.

Förslag

till

lag om ändrad lydelse av 16 § lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror

Härigenom förordnas, att 16 § lagen den 11 juni 1943 angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

16 §.

I varje tobaksvaras riktpreis skall skatt ingå dels med ett belopp, vilket motsvarar nedanstående procent av riktpreiset, dels ock med nedan angivna, i förhållande till varans myckenhet bestämda belopp, nämligen:

Varuslag	Vikt för 1 st. gram	För inom riket till- verkad vara			För till riket införd vara		
		Procent av rikt- priset	Belopp för		Procent av rikt- priset	Belopp för	
			1 st. öre	1 kg kr.		1 st. öre	1 kg kr.
Cigarrer grupp I	t. o. m. 5,0	35	4,3	—	35	12,4	—
» II	över 5,0	35	5,6	—	35	15,6	—
Cigarrcigarretter.... » I	t. o. m. 1,7	35	4,0	—	35	6,6	—
» II	över 1,7	35	5,0	—	35	9,6	—
Cigarretter » I	t. o. m. 0,75	40	2,74	—	40	3,74	—
» II	över 0,75	40	4,78	—	40	6,13	—
Röktobak	—	40	—	24: 60	40	—	31:—
Tuggtobak	—	40	—	3: 70	40	—	7:—
Snus	—	40	—	3: 80	40	—	5:—

I skattehänseende — — — 3,3 gram.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957. Härvid skall iakttagas, att vad i lagen stadgas om riktpreis intill den 1 januari 1960 skall hava avseende å priskurantpris.

¹ Senaste lydelse se 1957: 00.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 april
1957.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, *frågan om komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58 och vissa därmed sammanhängande spörsmål*. Föredraganden anför därvid följande.

I. Det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken

1. **Den internationella ekonomiska utvecklingen.** Samtidigt som det *väst-europeiska* konjunkturuppsvinget nu gått in i sitt femte år har det blivit mer sårbart genom att vissa störningsmoment tillkommit, konstateras i den reviderade nationalbudgeten (*bihang C*). Sålunda har en snedbelastning i de olika ländernas betalningsläge uppstått. Frankrike, Storbritannien och Nederländerna hör till de länder som fått sin valutaställning starkt försämrad under år 1956, medan Västtyskland visar den största förskjutningen i positiv riktning. Prisnivån fortsatte att stiga i samtliga västeuropeiska länder under fjolåret. Suez-krisen fick väsentligt mindre verkningar på den ekonomiska utvecklingen än man befarat men medförde dock att de västeuropeiska valutareserverna belastades och att tendensen till större prisstabilitet i många länder bröts. Den ogynnsamma utvecklingen av bytesbalansen och den fortsatta glidningen uppåt av priser och löner har utlöst en skärpning av den ekonomiska politiken. En dämpning har måst ske av takten hos den investeringsökning som bildat grundvalen för de senaste årens konjunkturuppsving. Delvis på grund av att dessa åtgärder dämpat efterfrågan och delvis på grund av det faktum att tidigare lediga produktionsresurser successivt absorberats, har en avsaktnings av expansionstakten i produktionen inträffat i flertalet länder under år 1956.

Den västeuropeiska utvecklingen torde under innevarande år komma att kännetecknas av fortsatt expansion. Även om den snabba ökningen i investeringarna och i aktiviteten inom olika länders kapitalvaruindustrier har dämpats påtagligt, torde investeringarna i Västeuropa fortsätta att stiga under

år 1957. Det existerar på detta område expansiva krafter som nu hålls tillbaka av den ekonomiska politiken. I Storbritannien har vissa lättnader genomförts i den ekonomiska politiken kring årsskiftet; en uppgång i konsumtionsutgifterna — och därvid främst på bilområdet — har ägt rum i början av år 1957. Frankrike har däremot nyligen skärpt importbestämmelserna. Enligt många bedömare står de västeuropeiska länderna i större eller mindre utsträckning inför ett dilemma, som innebär ett val mellan å ena sidan en fortsatt expansion i samband med prisstegring och risk för försämrade bytesbalans och å andra sidan en dämpning av den inhemska efterfrågan och de inhemska prisstegringstendenserna till priset av en minskad expansionstakt.

Det ekonomiska läget i *Förenta staterna* under år 1956 visade en i vissa avseenden splittrad bild. Inom ramen för en allmän högkonjunktur med inflationistiska inslag berördes en del sektorer — främst bil- och bostadsproduktionen — av stagnerande eller vikande efterfrågan och produktion. Inte heller utsikterna för den vidare utvecklingen i *Förenta staterna* under år 1957 är entydiga. Man kan dock räkna med att produktion och sysselsättning ligger kvar på en hög nivå under den närmaste framtiden. Liksom föregående år finns det vissa återhållande faktorer; bland dessa kan nämnas bostadsbyggandet. Ökande offentliga utgifter och privat konsumtion väntas dock mer än balansera stagnerande eller vikande efterfrågan för andra ändamål. Redan under år 1956 steg konsumtionspriserna med närmare tre procent och en ytterligare dragning uppåt av prisnivån är inte osannolik.

2. Den ekonomiska utvecklingen inom landet. Huvuddragen i den bild av den ekonomiska utvecklingen inom landet under år 1956, som gavs i den preliminära nationalbudgeten, finns alltså kvar sedan reviderade beräkningar nu utförts. Utvecklingen under fjolåret visar sig dock ha varit något gynnsammare än vad som tidigare beräknats. Sålunda tyder de reviderade kalkylerna på att uppskattningarna vid årsskiftet av produktionsuppgången och lagerökningen var något för försiktigt hållna. Trots att den totala produktionsökningen från år 1955 till år 1956 nu beräknas ha uppgått till två och en halv procent, ligger den dock fortfarande under genomsnittet för 1950-talets första hälft. Den snabbaste standardökningen 1955—1956 ägde rum på den offentliga konsumtionens område (ökning med fyra procent), medan den privata konsumtionen steg mindre (eller med två och en halv procent). Bruttoinvesteringarna beräknas totalt ha ökat med två procent; uppgången var för den privata delen tre procent och för den offentliga en procent. De personliga inkomsterna beräknas ha legat sju å åtta procent högre än år 1955, medan konsumentprisnivån i genomsnitt låg fem procent högre. Det personliga sparandet låg år 1956 i stort sett kvar på 1955 års nivå, som i sin tur låg väsentligt högre än 1954 års.

Beträffande utsikterna för år 1957 är den väsentliga innebörden av de i den reviderade nationalbudgeten presenterade beräkningarna, att en produktionsökning, som är något större än föregående års, och en minskning i

lageruppbyggnaden kommer att utgöra grundval för en väsentlig ökning av investeringarna, en moderat ökning av den privata konsumtionen och en fortsatt stegring i normal efterkrigstakt av den offentliga konsumtionen. Produktionsuppgången beräknas vidare räcka till för att utjämna bytesbalansen trots försämrade relationer mellan export- och importpriser.

För den *privata konsumtionen* del pekar de kalkyler som nu kan göras på en relativt måttlig ökning från år 1956 till år 1957. Visserligen förutsätts de personliga inkomsterna stiga med 2 700 miljoner kronor, men höjda priser och ökade skatteinbetalningar gör dock att den reala konsumtionsökningen antagits inskränka sig till inte fullt två procent. En reservation uttalas på denna punkt i nationalbudgeten för de stora variationer som enligt tidigare erfarenhet kan förekomma i det personliga sparandet år från år.

Den *offentliga konsumtionen* väntas öka med drygt fem procent. Den kraftigaste stegringen, sju procent, faller på den kommunala konsumtionen. Den statliga beräknas öka med fyra procent, varav drygt hälften är en följd av ökade militära utgifter.

Investeringsprognosen tyder på en kraftigare stegring av de *totala bruttoinvesteringarna* år 1957 än de två föregående åren. Enligt de bedömningar som gjorts skulle nämligen dessa öka med fyra procent från år 1956 till år 1957. De *privata investeringarna* väntas stiga med knappt 250 miljoner kronor eller närmare tre procent. Av allt att döma kommer industriinvesteringarnas nivå att bli ungefär oförändrad även år 1957 liksom den varit de närmast föregående två åren. För de *offentliga investeringarnas* del förutses en ökning med sex procent. De statliga investeringarna ingår med en ökning på två procent och de kommunala med en ökning på tolv procent.

På *utrikeshandelns område* ingår i exportkalkylen en prisstegring med drygt en procent och en volymökning med drygt sex procent. Exportökningen skulle till väsentlig del kunna hänföras till kapitalvaror, främst järnmalm och verkstadsprodukter. Även nettot av sjöfart och andra tjänster väntas stiga kraftigt. Totalimporten förutses komma att öka med knappt sju procent. Något mer än hälften beräknas hänföra sig till en höjning av den genomsnittliga prisnivån. Bytesbalansen förutsättes gå jämnt ut år 1957. Detta resultat skulle uppnås trots att man räknar med att prisrelationerna i utrikeshandeln försämrats med omkring tre procent. Under de tre första månaderna i år minskade den totala valutareserven med 134 miljoner kronor (se tabell).

Under åren 1955 och 1956 skedde en stark *lagerökning*, dock i avtagande takt (1 000 miljoner kronor respektive 750 miljoner kronor). Det var framför allt verkstadsindustrin som byggde upp sina lager bl. a. av varor under arbete. För år 1957 förutsätter nationalbudgeten en relativt måttlig lagerökning, vilket innebär minskade anspråk på våra resurser för lagringsändamål jämfört med år 1956.

Den totala *produktionen* beräknas öka med närmare tre procent år 1957, vilket är en något större ökning än föregående år. När risken för bränslebrist nu kan anses övervunnen, har en uppjustering av kalkylerna i den

Valutareserven
Miljoner kronor

	31/12 1954	31/12 1955	31/3 1956	30/6 1956	30/9 1956	31/12 1956	31/3 1957
1. Riksbankens valutareserv:							
Guld och dollar	+ 2 009	+ 2 159	+ 2 263	+ 2 172	+ 2 248	+ 2 375	+ 2 336
EPU-valutor	+ 422	+ 303	+ 135	+ 164	+ 208	+ 235	+ 291
Övriga valutor	+ 43	— 32	— 52	— 87	— 141	— 162	— 164
Summa	+ 2 474	+ 2 430	+ 2 346	+ 2 249	+ 2 315	+ 2 448	+ 2 463
2. Affärsbankernas valutabehållning	+ 39	+ 121	+ 119	+ 23	+ 238	+ 317	+ 168
Summa totalt	+ 2 513	+ 2 551	+ 2 465	+ 2 272	+ 2 553	+ 2 765	+ 2 631

preliminära nationalbudgeten företagits framför allt beträffande industriproduktionen. Denna kan uppskattas öka med omkring tre procent från år 1956 till år 1957. Byggnads- och anläggningsverksamhetens bidrag till brutonationalprodukten beräknas stiga med fyra procent. Skogsbrukets bidrag väntas däremot minska något till följd av en nedgång i avverkningsvolymen. För jordbrukets del väntar man vid normal väderlek en produktionsökning med fem procent, vilket är mindre än vad som tidigare antogs.

En sammanfattning av förändringarna på olika områden under angivna antaganden redovisas i tabellen med den reviderade nationalbudgeten för år 1957.

Om den reviderade nationalbudgeten förverkligas skulle detta i flera viktiga avseenden innebära en fortsatt utveckling efter samma mönster som år 1956. En ökande export skulle leda till en fortsatt måttlig förbättring av bytesbalansen; löner och priser skulle ligga på en högre nivå än föregående år. Det kan konstateras, att bytesbalansen har utvecklats i önskad riktning sedan den ekonomiska politiken skärptes år 1955, medan prisutvecklingen varit mindre gynnsam. Nationalbudgeten understryker å ena sidan, att en större prisstabilitet och ytterligare förbättring i bytesbalansen på kort sikt knappast kan uppnås utan att ytterligare ekonomiskt-politiska åtgärder vidtages. Det är å andra sidan inte uteslutet att en ökad efterfrågan skulle kunna leda till att en något högre produktionsnivå uppnåddes. En större konsumtionsefterfrågan, eventuellt genom minskad personlig sparkvot, är ett i nationalbudgeten antytt alternativ, vid vars förverkligande trycket mot såväl prisnivå som bytesbalans skulle skäpas.

Utsträcket perspektivet till år 1958, finns det anledning att stanna inför nya faktorer i utvecklingen. Det är inte säkert, att den internationella konjunkturen ger oss möjligheter till samma exportexpansion detta år. Inom landet inleds en treårsperiod av arbetstidsförkortningar. Barnbidragen och de kommunala Ortsavdragen höjs. Samtidigt kan ett avskaffande av investeringsavgiften leda till ökad investeringsefterfrågan. Betydande risker för ökade spänningar i samhällsekonomin år 1958 existerar sålunda.

Reviderad nationalbudget för år 1957

Miljoner kronor i 1956 års priser

	1956	1957	Förändring 1956-57	
			Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>				
Produktion	52 700	54 100	+ 1 400	+ 3
Import	11 450	11 750	+ 300	+ 3
Summa tillgång	64 150	65 850	+ 1 700	+ 3
<i>Användning</i>				
Privata investeringar	9 050	9 300	+ 250	+ 3
Statliga investeringar	3 800	3 900	+ 100	+ 2
Kommunala investeringar	2 750	3 050	+ 300	+ 12
Ökning av lager	750	250	— 500	.
Export	11 250	11 950	+ 700	+ 6
Privat konsumtion	30 150	30 650	+ 500	+ 2
Statlig konsumtion	2 600	2 700	+ 100	+ 4
Kommunal konsumtion	3 800	4 050	+ 250	+ 7
Summa användning	64 150	65 850	+ 1 700	+ 3

Anm. De offentliga investeringarna beräknas öka med 6 och den offentliga konsumtionen med drygt 5 procent.

3. Den ekonomiska politiken. Den reviderade nationalbudgeten ger ett säkrare underlag för de ekonomiskt-politiska övervägandena än de kalkyler och bedömningar som kunde göras under det i flera avseenden flytande läget vid årsskiftet, när statsverkspropositionen och den ursprungliga nationalbudgeten utarbetades. Varje försök att vid årsskiftet tränga in i de ekonomiska framtidsperspektiven hämmas regelmässigt av den ovisshet som föranledes av att eftersläpningarna i statistiken inte tillåter ett fullständigt ekonomiskt bokslut för det utlöpande året och därmed också omöjliggör en fast utgångspunkt för uppskattningen av tendenserna i den framförliggande utvecklingen. Förutom dessa återkommande svårigheter förelåg denna gång de särskilda vanskligheterna att överblicka Suez-konfliktens återverkningar på det ekonomiska livets gestaltning inom landet. Vi stod vidare inför de betydelsefulla avtalsuppgörelserna på arbetsmarknaden. Kunskapen om produktions- och investeringsplanerna i näringslivet var dessutom tämligen dålig. En ny enkät några månader in på året ansågs böra avvaktas, innan ett tillförlitligt omdöme kunde fällas om den fortsatta aktiviteten hos de privata företagen. På finanspolitikens område saknades, när statsverkspropositionen utarbetades, ännu hållpunkter för beräkningen av viktiga budgetposter på såväl inkomst- som utgiftssidorna, eftersom varken skatteintäkterna eller de statliga lönekostnaderna kunde bestämmas, förrän de allmänna avtalsförhandlingarna liksom löneförhandlingarna med statstjänstemännens organisationer slutförts. Slutligen återstod avgörandena beträffande bostadspolitik och pensionsreformen.

Under sådana förhållanden fanns det ingen möjlighet att i statsverkspropositionen redovisa den slutgiltiga utformningen av statsbudgeten eller precisera behovet av ytterligare åtgärder för att påverka budgetbalanseringen och det statliga sparandet. Det framhölls emellertid, att det totala sparandet i samhället borde främjas genom andra åtgärder från statsmakternas sida, om förutsättningar inte fanns att öka det statliga budgetsparandet i önskad utsträckning. Vissa tänkbara alternativ antyddes för de överväganden i detta syfte som förutsattes komma till stånd. Även beträffande företagsbeskattningen uttalades, att en omprövning fick anstå till dess det längre fram kunde överblickas, huruvida konsumtions- och sparandeutvecklingen lämnade utrymme för en ökning av investeringarna. Med hänsyn till dessa kommande ställningstaganden och till de vid årsskiftet föreliggande osäkerhetsfaktorerna betecknade jag uttryckligen statsverkspropositionens finansplan såsom delvis preliminär och förutskickade en mera definitiv redovisning av den ekonomiska politiken i kompletteringspropositionen mot vårriksdagens slut. En sådan ordning ansluter sig helt till den praxis som utbildats under efterkrigstiden.

När nu tidpunkten är inne för ifrågavarande kompletteringsproposition, kan det konstateras, att de tidigare ofullständiga avsnitten av de ekonomiska sammanhangen under loppet av de nu tillryggalagda månaderna av år 1957 kunnat fogas samman till en någorlunda överskådlig bild av den kommande utvecklingen under resten av året, givetvis med de felmarginaller som alltid måste reserveras för ett dynamiskt ekonomiskt skeende med oförutsebara världspolitiska komplikationer. Det viktigaste nytillkomna momentet är väl de slutförda avtalsförhandlingarna. Genom den modesta löneuppgörelsen har arbetsmarknadens parter lämnat ett påtagligt bidrag till stabiliseringssträvandena, samtidigt som resultatet för löntagarnas del måste betraktas som relativt hyggligt, om hänsyn tas till de totala löneinkomsternas beräknade ökning i förhållande till fjolårets lönesumma.

Ett annat väsentligt drag i det hittillsvarande förloppet är, att Suez-konflikten visat sig få mindre ödesdigra konsekvenser för vår ekonomi än befarat. Försörjningssituationen har gestaltat sig bättre än väntat. Bortsett från bränslepriserna har prisutvecklingen nu i allmänhet anknutit till nivån före konflikten. Även för bränsleprisernas del håller en återgång på att äga rum. Över huvud taget ter sig prisutsikterna något gynnsammare än i fjol, fastän en viss uppgång i prisnivån framstår såsom oundviklig. Den måttliga ökningen av de avtalsmässiga lönerna ger förhoppning om att konsekvensprisstegringarna skall bli tämligen begränsade. De nu förntsedda prishöjningarna hänför sig främst till uppjusteringar av taxor, indirekta skatter och hyror. Liksom var fallet med prisuppgången i höstas är därför den aktuella prisutvecklingen inte uttryck för ett inflationsdrivande efterfrågeöverskott utan har, konjunkturpolitiskt sett, karaktären av en köpkraftsreducerande utjämningsfaktor.

För att stabilisera priset på konsumtionsmjölken har frågan om en förlängning till årets utgång av hittills gällande överenskommelse diskuterats

med jordbrukets organisationer. Dessa diskussioner har emellertid icke lett till sådant resultat att frågan nu kan anmälas för riksdagen. Under förutsättning att fortsatta diskussioner leder till en uppgörelse i huvudsaklig anslutning till det fram till den 1 juli gällande arrangemanget för regleringen av priset på konsumtionsmjölk, kommer chefen för jordbruksdepartementet att under nästa budgetår göra hemställan om äskande av erforderliga anslagsmedel.

Förutom de pågående avtalsförhandlingarna på arbetsmarknaden och ovissheten om Suez-konfliktens ekonomiska konsekvenser angavs i statsverkspropositionen behovet av ytterligare material för att belysa läget i den industriella sektorn vara anledningen till att finansplanen och dess redovisning av den fortsatta ekonomiska politiken betecknades såsom preliminär. Särskilt ansåg jag mig böra avbida kommerskollegii sedvanliga vårenkät angående industrins investeringsplaner, innan tendenserna på produktions- och investeringsområdet kunde uppskattas med den tillförlitlighet som erfordras för en avvägning av styrkan och inriktningen av den fortsatta ekonomiska politiken. Resultatet av nämnda enkät har nyligen redovisats. Därur kan avläsas, att investeringsaktiviteten i industrin åtminstone inte är lägre än som framgick av motsvarande undersökning i höstas. Visserligen pekar uppgifterna genomsnittligt sett på en oförändrad investeringsvolym för den totala industrin, men detta genomsnitt döljer en avsevärd expansion av investeringarna inom de progressiva industribranscherna. Sålunda planerar gruv-, livsmedels-, verkstads- och pappersindustrierna ökade investeringar medan en planerad nedgång registreras för textil-, trä- samt jord- och stenindustri. Dessutom förutses betydande investeringsökningar på andra områden inom den privata sektorn, vilket medför, att den sammanlagda ökningen av den privata investeringsverksamheten under år 1957 för närvarande uppskattas till nära tre procent mot tidigare antagna två procent. Att situationen i industrisektorn ingalunda utmärkes av stagnation, understryks också av de nya produktionsberäkningarna. Dessa innebär en uppjustering av den preliminära nationalbudgetens kalkyler beträffande industriproduktionen, vilken nu uppskattas komma att öka med omkring tre procent under innevarande år. Under de två första månaderna låg den industriella produktionen inte mindre än sex procent högre än fjolårsnivån.

Ej heller för kommunernas del ger de nya siffrorna anledning till en omvärdering av styrkan i den rådande konjunkturen. Snarast förstärkes intrycket av en våldsam kommunal investeringsexpansion. I den preliminära nationalbudgeten uppgavs den kommunala investeringsvolymen växa med inte mindre än tio procent. Nu pekar uppgifterna på en ökning av hela tolv procent. Detta betyder en väsentligt starkare stegringstakt än för övriga investeringsområden. Som jämförelse må nämnas att de statliga investeringarna under året beräknas stiga med endast två procent och de privata, som nyss angivits, med inte fullt tre procent. Samtidigt växer den kommunala konsumtionsvolymen med sju procent mot fyra procent för staten och knappt två procent för de privata inkomsttagarna.

Redan i finansplanen framhöll jag angelägenheten av att de kommunala enheterna eftersträvar ett ökat sparande i sin hushållning. Jag erinrade också om att 1956 års riksdag med anledning av en motion i hithörande ämne hänvisat till den av stabiliseringsnämnden väckta frågan om reglerande bestämmelser beträffande skattefinansieringen av de kommunala investeringarna. I sammanhanget meddelade jag, att nämndens förslag för närvarande var föremål för en kompletterande utredning inom finansdepartementet. Det är uppenbart, att den nu iakttagbara tendensen i den kommunala hushållningen ytterligare aktualiserar frågan om skattefinansieringen av de kommunala investeringarna. Givetvis måste man vara medveten om att bostadsbyggandet och tätortsbildningen, liksom den samhällsliga utvecklingen i övrigt, medför ansevärda krav på kommunerna. Även i den statliga verksamheten anmäler sig emellertid en rad trängande investeringsbehov, utan att det för den skull ansetts möjligt att släppa fram en expansion av den omfattning som kommunerna uppvisar. Det allmänna måste — vare sig det gäller stat eller kommun — ålägga sig den stränga återhållsamhet som krävs för att resursernas ram inte skall sprängas och den samhällsekonomiska jämvikten äventyras. Detta är inte liktydigt med att de angelägna behoven eftersättes, men väl att de tillgodoses successivt inom ramen för en rimlig expansionstakt.

Allmänt sett innebär den nu reviderade nationalbudgeten förhållandevis små avvikelser från de beräkningar som presenterades i statsverkspropositionen. Den ekonomiska utvecklingen tycks i stort sett forma sig efter det mönster som avtecknade sig i den ursprungliga nationalbudgetanalysen och som till sina huvuddrag motsvarar fjolårets samhällsekonomiska kontur. Läget kan alltså karaktiseras såsom en balanserad högkonjunktur med starka spänningar som hålls i schack av den ekonomiska politiken. Konjunkturen är närmast mindre splittrad nu än förut och pekar mera entydigt uppåt än tidigare. Härav följer, att finansplanens — på den preliminära nationalbudgeten grundade — bedömning av förutsättningarna för den ekonomiska politiken alltså står sig, och närmast bekräftas av den nya konjunkturanalysen.

I den mån förändringar från kalkylerna vid årsskiftet redovisas i den reviderade nationalbudgeten, går de närmast i positiv riktning. Jag har redan erinrat om att investeringsverksamheten synes bli något större än som förut antagits. Samma sak gäller förskjutningen mot en ökad export vid dispositionen av produktionsresultatet. Den privata konsumtionsökningen får betecknas som måttlig. Ett frågetecken utgör dock utvecklingen av det personliga sparandet. Den totala produktionen i landet anses numera komma att växa med närmare tre procent i år, vilket är något mera än enligt den ursprungliga nationalbudgeten. Denna ökningstakt är liksom fjolårets något svagare än den genomsnittliga under efterkrigstiden. Såsom jag redan framhöll i finansplanen, får avsiktningen i framtidskridandets takt betraktas som priset för skyddet av penningvärdet och valutareserven. Särskilt kräver strävandena att förbättra bytesbalansen och förstärka valutareserven en dämpning av den inhemska efterfrågan.

Det är givet, att en dämpning av efterfrågan inom landet i syfte att stimulera exporten och skapa återhållsamhet på importsidan måste utlösa en försämrad avsättningskonjunktur på vissa inhemska produktionsområden. Överföring av arbetskraft och omställning av produktionen från retarderande branscher till allttjämt expanderande näringsgrenar kan inte genomföras utan friktioner och produktivitetssänkande störningar. Resultatet blir under en övergångstid en nedbromsning av den genomsnittliga ökningstakten i den svenska samhällsekonomin. Lyckas man emellertid stävja inflationsmentaliteten och normalisera förhållandena inom näringslivet, bör, såsom jag underströk i finansplanen, förutsättningar skapas för en lugnare löne- och konsumtionsutveckling, och därmed också betingelser föreliggande för en jämnare och snabbare utveckling på produktions- och investeringsområdet samt för en gynnsammare gestaltning av pris- och valutaläget. Det val som vi här har att göra mellan, å ena sidan, en fortsatt stark expansion med risker för prisstegring och försämrad bytesbalans och, å andra sidan, en dämpning av den inhemska efterfrågan på bekostnad av ökningstakten i produktionen, är vi inte ensamma om; övriga västeuropeiska länder befinner sig i dag i samma predikament, såsom jag redan inledningsvis berört på tal om den internationella ekonomiska utvecklingen.

Vid detta val mellan inflationistisk expansion och balanserad utveckling i lugnare takt bör för vårt lands del ingen tvekan råda om vad som är att föredra. Det finns enligt min mening för närvarande ingen anledning att frångå den inställning, som kom till synes i finansplanen, om nödvändigheten av att med oförminskad styrka fortsätta den restriktiva ekonomiska politiken. En viss förskjutning av stabiliseringspolitikens tyngdpunkt kan behöva övervägas — och jag återkommer strax därtill — men någon generell lättnad av den samlade tyngden i de efterfrågebegränsande åtgärderna kan inte få ifrågakomma, så länge nuvarande spänning mellan tillgång och efterfrågan på olika punkter i det ekonomiska livet består. En generell uppmjukning i dag av den återhållande politiken skulle endast leda till en avtappning av valutareserven och försämma den balans på arbets- och varumarknaden som uppnåddes genom skärpningarna år 1955 och som enligt nationalbudgetens bedömning kunnat bibehållas under år 1956. De slutsatser som kan dras av den reviderade nationalbudgeten med avseende på den samhälls-ekonomiska balansen under innevarande år är närmast, att en större prisstabilitet och en fortsatt förbättring i bytesbalansen knappast kan uppnås utan att *ytterligare* ekonomiskt-politiska åtgärder vidtas.

Med detta vill jag inte påstå, att omkastningar i läget skulle vara utesluttade. Därest en klar avmattning i den allmänna aktiviteten inom landet skulle inträffa, och då närmast till följd av en omsvängning i den internationella konjunkturen, ändras givetvis förutsättningarna för den ekonomiska politiken i vårt land. Ett aktgivande härpå och ett upprätthållande av en tillfredsställande beredskap för att möta dylika jämviktsstörningar hör till den ekonomiska politikens självfallna uppgifter. Skyddet mot depression och arbetslöshet stärks emellertid inte, utan försvagas i stället, om vi i förtid uppmju-

kar den nuvarande barriären mot de krafter på inflationssidan som i dag hotar att rubba stabiliteten.

Särskilt med tanke på beredskapen mot störningar av den fulla sysselsättningen till följd av depressiva tendenser på världsmarknaden och arbetslöshetsskapande rubbningar i utrikeshandeln, är det nödvändigt, att vi ägnar tillräcklig omsorg åt arbetet på att förstärka valutareserven och förbättra bytesbalansen. Detta kan endast ske genom en motsvarande begränsning av den inhemska efterfrågan under inflytande av en återhållande ekonomisk politik. Att döma av nationalbudgetkalkylerna har också bytesbalansen utvecklats i rätt riktning sedan den ekonomiska politiken skärptes år 1955. Resultatet är dock icke till fyllest. Valutareserven har visserligen inte direkt krympt ihop under de senaste åren, men dess relativa värde — beräknat på importens storlek — har sjunkit. Kraftiga ansträngningar måste därför alltfört göras med sikte på en utbyggnad av valutareserven, så att denna kan få erforderlig styrka såsom buffert mot fluktuationer i den internationella konjunkturen. Inte minst detta motiverar en fortsatt restriktiv ekonomisk politik i vårt land. I den mån denna blir framgångsrik och lyckas hålla anspråken på varor och arbetskraft inom ramen för de tillgängliga resurserna, bidrar den likaledes till att dämpa pris- och kostnadstegringar och befordrar därmed en förbättring av det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft, varigenom en grund läggs för ansträngningarna att i tider av vikande världskonjunkturer upprätthålla produktion och sysselsättning i vårt land. Utifrån denna aspekt framstår den konjunkturdämpande politik, jag förordar i nuvarande läge, icke blott som föranledd av dagens överkonjunkturtendenser utan även som ett led i beredskapen mot framtida arbetslöshetsrisker.

Huvudelementen i den efterfrågebegränsande politik, som jag sålunda alltjämt finner nödvändig för att bevara den samhällsekonomiska balansen och skydda prisstabiliteten och valutareserven, måste, som jag konstaterat i finansplanen, liksom hittills vara av kreditpolitisk och finanspolitisk natur. Till dessa generellt verkande medel ansluter sig byggnadstillståndsgivningen såsom den enda återstående mera väsentliga detaljregleringen. Man bör kunna utgå från att den med sådana instrument arbetande politiken, vilken lett fram till den förbättrade jämvikten och den balanserade expansionen under de senaste två åren, också är väl avpassad för den på det hela taget likartade konjunktur som nu råder och som, att döma av nationalbudgeten, sannolikt blir förhärskande även i år.

Kreditpolitikens primära verkningssätt måste i nuvarande läge med nödvändighet ligga i beskärningen av kreditinstitutens utlåningsmöjligheter. En nedpressning av efterfrågan på krediter med hjälp av höga räntesatser blir däremot föga effektiv i ett överkonjunkturtillstånd med utpräglade förväntningar om gynnsamma avsättnings-, pris- och vinstförhållanden. Räntan kan därför i rådande situation inte bli ett självständigt instrument för den ekonomiska politiken, utan endast ett subsidiärt medel vid riksbankens allmänna strävanden att sträma åt penning- och kapitalmarknaden i syfte

att hindra företagen att kreditvägen mobilisera medel och skapa underlag för en ytterligare inflationistisk påspädning av expansionstendenserna på investeringsområdet. En sådan åtstramning på kreditmarknaden med sikte på en kvantitativ utlåningsbegränsning förutsätter en ränterörlighet som ger riksbanken den erforderliga handlingsmarginalen. Utan denna rörlighet skulle riksbanken av hänsyn till ränteutvecklingen bli tvingad att lätta på likviditets- och kreditknappheten även i lägen då detta inte vore samhälls-ekonomiskt riktigt. De räntehöjningar som vidtagits under de senaste åren, och som nu fört upp diskontot till fyra procent samt inteckningslåneräntan för bottenlån i bostadsfastigheter till omkring fem procent, har därför ej utgjort ett självändamål, utan varit en nödvändig följd av kreditåtstramningen, ett uttryck för att denna lett till den avsedda knappheten på krediter och likvida medel.

Kreditåtstramningen har främst åstadkommit genom en fixering av maximigränser för kreditinrättningarnas utlåning (exklusive bostadsbyggnadskrediter). Maximigränsen motsvarar för affärsbankernas del i dag 95 procent av utlåningen vid utgången av juli månad år 1955. Regler i samma syfte, men anpassade efter vederbörande kreditinstituts art, gäller för sparbankerna och centralkassorna. Denna metod med ett »tak» för kreditgivningen har haft effekt. Så låg t. ex. affärsbankernas utlåning till allmänheten — exklusive byggnadskreditiv — ultimo mars i år 238 miljoner kronor under utlåningen vid motsvarande tidpunkt i fjol. Resultatet innebär i själva verket en desto starkare real nedpressning av kreditgivningen — exklusive byggnadskreditiv — än som direkt kan utläsas av siffrorna, eftersom omsättning och priser stigit under perioden, vilket automatiskt ökat det faktiska kreditbehovet. I detta sammanhang bör kanske understrykas, att byggnadskreditiven både nominellt och reellt stigit kraftigt under året.

Otvivelaktigt har kreditpolitiken verksamt bidragit till den dämpning av överkonjunkturen i näringslivet som inträffat under de senaste åren och som bland annat tagit sig uttryck i den industriella investeringsviljan. Påfrestningarna och svårigheterna på grund av kreditåtstramningen har blivit kännbara på så gott som alla punkter i det ekonomiska livet. Detta är ofrånkomligt vid varje effektiv kreditpolitik. Avsikten med en sådan är ju, att de enskilda företagens produktions- och investeringsplaner lika väl som kommunernas verksamhetsprogram skall beskäras och jämkas, så att de tillsammans kan rymmas inom den ram som landets tillgängliga resurser oeftergivligt sätter för möjligheterna att tillgodose alla de anspråk som ständigt anmäler sig. På ett eller annat sätt måste önskemålen och behoven begränsas. Det kan inte undvikas, att detta i det individuella fallet ter sig såsom ett irriterande utslag av hårdheten i den förda politiken. Först när balans mellan den totala tillgången och den totala efterfrågan i samhället, och då närmast mellan sparande och investeringar, uppnåtts genom en målmedveten och uthållig stabiliseringspolitik, kan emellertid den nuvarande kreditpolitiken lättas.

Kreditåtstramningen har blivit kännbarast på den långa kapitalmarkna-

den. Bostadsbyggandet, kraftverksanläggningarna och de kommunala investeringarna, vilka kräver långfristigt kapital, har träffats av de största finansieringssvårigheterna. Att kreditåtstramningen blivit speciellt accentuerad på den långa kapitalmarknaden, är åtminstone delvis ett strukturellt fenomen, även om den avgörande orsaken till knapphetsläget på denna liksom övriga marknader är den, att sparandet inte svarar mot dagens investeringsönskemål. Som jag i annat sammanhang tidigare framhållit, är orsaken delvis den bristande anpassningen mellan den realekonomiska utvecklingen och den långa kapitalmarknadens gestaltning. Denna bristande anpassning sammanhänger bland annat med sparandets inriktning i den nutida ekonomin. Knapphetstillståndet på den långa kreditmarknaden väljar allvarliga bekymmer för den fortsatta utbyggnaden av vitala delar av samhällsekonomin. Det måste vara en av de mest angelägna uppgifterna för politiken på längre sikt att angripa och lösa detta problem. I stabiliseringsutredningens direktiv har också införts ett uppdrag att behandla hithörande frågekomplex. Uppenbarligen förtjänar frågan skärpt uppmärksamhet även utanför utredningsmännens krets. Det gäller att bland annat undersöka utvägarna att inom ramen för en totalt sett bibehållen stramhet ernå en förskjutning av kreditgivningskapaciteten från den korta till den långa marknaden.

Finanspolitiken kommer här direkt in i bilden såsom en faktor med vars hjälp en överföring av medel till långfristig kapitalbildning kan ernås. En finansiering av samtliga statsutgifter med verkliga inkomster i stället för med lån — alltså en totalbalansering av statsbudgeten — innebär, att staten genom indragning av köpkraft från konsumenter och företag skapar det långfristiga sparande som behövs för dess egna investeringar. Härigenom kan staten undvika att belasta lånemarknaden, vilket vid rådande institutionella förhållanden på penning- och kapitalmarknaden bör underlätta riksbankspolitiken och minska den tillspetsning av finansieringssvårigheterna på den långa marknaden, som på grund av de strukturella komplikationerna inträder vid den allmänna kreditåtstramningen.

Bortsett från nu berörda kreditmarknadstekniska problem som alltså redan de motiverar en stark, icke-lånefinansierad statsbudget, måste kreditpolitiken av rent realekonomiska skäl i den fulla sysselsättningens samhälle stödjas av en aktiv och kraftfull finanspolitik. I den fulla sysselsättningens ekonomi förmår nämligen kreditpolitiken ej ensam hålla stånd mot det för en sådan ekonomi karakteristiska efterfrågetrycket. Finanspolitiken bör, så länge den totala efterfrågan i landet tenderar att överstiga de tillgängliga resurserna, sikta till att totalt och på särskilt strategiska punkter reducera efterfrågan och köpkraften. Denna verkan måste framkomma såsom en nettoeffekt av statens utgiftsdispositioner, å ena sidan, och skattepolitiken, å andra sidan. Statsutgifterna betyder direkt eller indirekt en ökning av efterfrågan på varor och arbetskraft inom landet, och skatterna samt övriga statsinkomster en neutraliserande indragning av köpkraft från allmänheten.

Nu kan det visserligen teoretiskt sägas, att statsutgifternas och skatternas samhällsekonomiska verkningar ej utan vidare får anses vara kommensurabla och att därför det uppkommande saldot ej är entydigt i fråga om sin stabiliseringspolitiska effekt, varför denna strängt taget endast kan bedömas på grundval av en ingående analys av de skilda budgetkomponenternas återverkningar på den ekonomiska utvecklingen. De undersökningar enligt vetenskaplig metod som de senaste åren företagits inom finansdepartementet pekar emellertid på att under nu rådande förutsättningar och vid nuvarande budgetära mönster en positiv utveckling av totalbudgetens saldo är en praktisk indikator på att finanspolitikens stabiliseringseffekt förstärks.

Jag vill därför med eftertryck slå fast, att det i nu bestående konjunktur måste vara en riktpunkt för finanspolitiken att åstadkomma en totalbudget där samtliga statsutgifter täcks av verkliga statsinkomster. En sådan totalbalansering framstår såsom ytterst angelägen under de aktuella stabiliseringspolitiska betingelserna. Vid de fortsatta överväganden om budgetens utformning, som i enlighet med vad jag förutskickat i finansplanen pågått under våren, har jag därför ansett det nödvändigt att tillvarata alla möjligheter att förbättra totalbudgetens saldo för det kommande budgetåret i förhållande till det i statsverkspropositionen framlagda förslaget. Jag har vidare i det sedvanliga cirkulär om budgetarbetet som jag nyligen låtit utsända till fackdepartementen beträffande budgetåret 1958/59 understrukit, att riktpunkten för utgiftsprövningen även för nämnda år kommer att vara en totalbalansering av budgeten i syfte att undvika statlig upplåning.

Emellertid vill jag inte inge några illusioner om vad som kan uträttas vid en aldrig så noggrann och sträng prövning av anslagsäskandena. Vi har redan mer eller mindre formellt bundit oss för en rad kostnadskrävande reformer. Jag vill framför allt peka på barnbidragen, den med statliga bidrag finansierade sänkningen av kommunalskatten och folkpensionsreformen. Härutöver framhöll jag i finansplanen utgiftsökningarna till följd av den pågående upprustningen av skolväsendet, den högre utbildningen och forskningen. Jag pekade likaså på de trängande behoven inom sjukvården, nykterhetsvården, fångvården och ungdomsvården, de väldiga kraven på statskassan för bostadsförsörjningen, vattenvården och atomenergins utnyttjande. Slutligen nämnde jag i finansplanen de omfattande anspråken från försvarsväsendets sida. Till detta kommer de växande lönekostnaderna för statsverket och den erfarenhetsmässigt betydande automatiska utgiftsstegringen till följd av statsverksamhetens, statsbidragens och de socialpolitiska utgifternas stigande omfattning i kraft av tidigare fastställda regler och normer. Befolkningsutvecklingen framstår härvidlag som en mäktig hävstång för statsutgifternas ansvällning på de flesta områden av samhällslivet.

I den av mig inledningsvis återgivna reviderade nationalbudgeten framhålls, att de reformer som nu står inför sitt genomförande kommer att innebära risker för ökade spänningar i samhällsekonomin under år 1958. För min del vill jag tillägga, att det budgetära perspektivet ter sig dystert på flera års sikt, därest inte staten genom en aktiv skattepolitik tillförsäkras in-

komster utöver dem som förutsatts vid uppgörandet av statsverkspropositionen.

Bakom de anslag som för närvarande är uppförda på budgeten står en klart dominerande riksdagsmajoritet och i sista hand det stora flertalet av svenska folket. En överväldigande majoritet motsätter sig en reduktion eller avveckling av dessa anslag med hänsyn till de konsekvenser detta skulle få för den av samhället ledda verksamheten och den sociala tryggheten. Så länge detta är förhållandet, är det endast en skenfäktning att påstå, att en avgörande förbättring av budgetläget i praktisk politik skulle kunna åstadkommas genom en utgiftsbegränsning. Detta hindrar inte att alla möjligheter till besparingar genom rationaliseringar och genom utrensningar av ej längre behövlige utgiftsposter bör tillvaratas och energiskt efterforskas. Men den under en följd av år bedrivna noggranna utgiftsgranskningen ger grund för antagandet, att några i totalsammanhanget väsentliga rationaliseringsvinster inte är att vänta.

Det finns en benägenhet hos dem, som motsätter sig ökade skatter och i stället kräver skattesänkningar, att peka på utgiftsposter som borde kunna nedskäras eller borttagas. Emellertid visar det sig oftast, att samma personer i ett annat sammanhang anmärker på bristande statliga insatser på områden som anses speciellt behjärtansvärda för vederbörande. I sådana fall föreligger närmast en annan angelägenhetsgradering beträffande statsverksamhetens inriktning än den som budgeten representerar, medan däremot resultatet med avseende på budgetens totala omslutning förblir oförändrat. I själva verket finns det i dag knappast någon sektor av den statliga verksamheten där det inte reses synnerligen starka och många gånger välmotiverade krav på utökad statlig aktivitet. Under sådana omständigheter är det fåfängt att tro, att en av stabiliseringssträvandena påkallad aktiv finanspolitik huvudsakligen skulle kunna få formen av en nedpressning av statsutgifterna. Menar man allvar med önskemålet om en inflationsbekämpande ekonomisk politik, och vill man inte i en farlig felbedömning sätta hela sin lit till kreditpolitiken vid värnandet av den samhällsekonomiska jämvikten, måste man i dagens läge acceptera åtgärder för att skattevägen förbättra budgetläget. Jag ser mig därför nödsakad att nu förorda vissa skattehöjningar. Då vi just genomfört en sänkning av den direkta statsskatten och står i begrepp att sänka kommunalskatten — skattesänkningar som närmast motiverats av behovet att trygga ett rimligt existensminimum och att lätta skattetrycket i de närmast däröver liggande inkomstskikten — måste den erforderliga ökningen av skatteinkomsterna ske över den indirekta beskattningen. Jag kommer i det följande att föreslå dels en höjning av tobaksskatten och dels införandet av en ny allmän energibeskattnig.

Vid övervägandena angående ytterligare åtgärder i syfte att skärpa finanspolitiken och stärka budgetläget har jag eftersträvat att ernå en förskjutning av den samlade ekonomiska politikens tyngdpunkt i riktning mot en starkare begränsning av konsumtionsefterfrågan. Detta har för övrigt varit ett önskemål under de senaste årens utformning av stabiliseringspoli-

tiken. Såväl i fjolårets som i årets finansplan deklarerade jag, att den ekonomiska politikens mål på längre sikt bör vara att bereda ett vidgat utrymme för investeringsverksamheten, så att investeringskvoten i samhället bibehålles och om möjligt höjes. Förutsättningar har dock ej förelegat att i önskad utsträckning följa dessa principer vid avvägningen av de medel som stått till buds för den inflationsbekämpande politiken. På grund härav har den direkta dämpningseffekten av den förda politiken i hög grad kommit att riktas mot investeringsverksamheten och aktiviteten i företagssektorn. Det ligger sålunda i sakens natur, att kreditpolitiken huvudsakligen lägger en hämsko på efterfrågan för produktions- och investeringsändamål. Sak samma gäller företagsbeskattningen och byggnadsregleringen.

Helt har dock inte konsumtionsefterfrågan undgått att röna inflytande i återhållande riktning av den förda ekonomiska politiken. Först och främst bör påpekas, att strävandena att uppnå en totalbalansering av statsbudgeten avsevärt påverkar konsumtionsefterfrågan, eftersom den alldeles övervägande delen av skatteintäkterna och avgifterna i övrigt till statsverket härrör från de enskilda konsumenterna. Den genomgående försiktiga inställningen till skattesänkningar för fysiska personer har också varit ett uttryck för en direkt strävan att låta återhållsamheten drabba inte blott investerings- utan även konsumtionssidan, såsom jag redan framhöll i finansplanen. Direkta ingripanden mot konsumtionen har heller inte saknats. Jag vill erinra om omsättningsskatten på bilar, om fjolårets av nykterhetspolitiska skäl motiverade höjning av spritbeskattningen samt om den skärpning av tobaksskatten som jag nu ämnar föreslå. Ytterligare bör nämnas anstalterna för att begränsa avbetalningshandeln. Årets bostadspolitiska proposition med förslag till en skärpning av amorteringskravet beträffande bostadslånen m. m. innebär via den därav föranledda hyreshöjningen likaledes en åtgärd som träffar konsumtionen. I finansplanen framhöll jag vidare, att den allmänna kreditåtstramningen, i den mån den drabbar konsumtionskrediterna och påskyndar amorteringen av enskildas bankkrediter, utövar ett hämmande inflytande på tendenserna till konsumtionsökning. Slutligen påpekade jag i finansplanen, att i den mån de olika ekonomiskt-politiska åtgärderna verkar återhållande beträffande efterfrågan på arbetskraft, får de via löneutvecklingen också en dämpande effekt på konsumtionsefterfrågan.

Tillsammanmantagna får de här uppräknade faktorerna direkt eller indirekt en inte oväsentlig inverkan i dämpande riktning på konsumtionsutvecklingen. Vid bedömningen av styrkefördelningen i den samlade restriktiva politiken bör också betänkas, att expansionsstrycket i allmänhet varit större i företagsledet än i konsumtionsledet. Det har därför varit motiverat att stämma inflationstendenserna så nära källan som möjligt genom att medelst kreditåtstramning och skattepolitik dämpa en i förhållande till de faktiska resurserna orimligt uppdriven investeringsvilja, vilken hotar att ge ytterligare näring åt överkonjunkturen.

Att inte den restriktiva politiken, trots tonvikten på åtgärder riktade mot

företagssektorn, slått i strid med det principiella önskemålet att befordra förskjutningen mot en ökad investeringskvot, visar den faktiska utvecklingen under efterkrigstiden. Investeringsarnas andel av de disponibla resurserna har under denna tid stigit från cirka 25 procent till drygt 30 procent. Den totala investeringsvolymen har sedan år 1946 — d. v. s. det första efterkrigsåret — ökat med drygt 50 procent, medan den totala konsumtionsvolymen vuxit med inte fullt 35 procent, samtidigt som landets totala produktionsvolym gått upp med drygt 40 procent.

Den nu uppnådda investeringskvoten är, såsom jag underströk i finansplanen, mycket hög, internationellt sett. Oavsett om man räknar bruttoinvesteringar i förhållande till bruttonationalprodukten eller per invånare, ligger vårt land i toppen. En viss avsaktnings av utvecklingen mot ökad investeringsandel konstaterades i finansplanen ha ägt rum sedan den ekonomiska politikens skärpning år 1955. Den reviderade nationalbudgeten visar nu emellertid klart, att investeringarna under år 1957 åter tenderar att växa snabbare än konsumtionen. För den totala investeringsvolymen förutses i de nya nationalbudgetkalkylerna en ökning av fyra procent mot en ökning av två procent för den totala konsumtionsvolymen. Detta skulle alltså innebära en fortsatt och glädjande förbättring av investeringskvoten.

Med hänsyn till de angelägna och fundamentala investeringsbehov som för närvarande anmäler sig, framstår också en förbättring av investeringskvoten såsom nödvändig. Inte minst önskemålen om en fortsatt snabb höjning av den individuella levnadsstandarden och det personliga välståndet utgör ett motiv för ytterligare företräde åt investeringarna. Med nuvarande konsumtionsinriktning förutsätter nämligen varje steg i standardhöjningen betydande investeringar. Detta gäller exempelvis den konsumtionsefterfrågan som riktar sig mot bostäder, bilar och television, liksom de ökade utbildningskraven. Det är föga bevänt att släppa fram en ökad konsumtionsefterfrågan på dessa områden, om samhället inte är berett att sörja för de investeringar som korresponderar häremot. Genomför man nämligen inte de investeringar som utgör underlaget för den önskade höjningen av konsumtionsstandarden, uppstår köbildning och spänningar mellan tillgång och efterfrågan, vilket utlöser dolda eller öppna prisstegringar. På samma sätt som konsumtionsefterfrågans inriktning numera skapar avsevärda investeringsbehov, leder teknikens snabba framsteg och förändringarna inom befolkningspyramiden till trängande behov av ökade investeringar.

Ytterligare belysning av investeringsbehovens räckvidd har framkommit vid den nu avslutade remissbehandlingen av 1955 års långtidsutrednings betänkande. Remissinstanserna har så gott som enstämmigt vitsordat nödvändigheten av krafttag för att vidga investeringsutrymmet i snabbare takt än som skulle erhållas vid en konstant investeringskvot av den successivt växande produktionen. Till övervägande delen har de hörda myndigheterna och organisationerna förordat ett större investeringsutrymme för sina respektive investeringsområden än vad långtidsutredningen kunnat tillmäta inom ramen för sin allmänna avvägning av resursernas fördelning mellan

konsumtion och investeringar. Uppenbarligen omfattas kravet på en snabb ökning av investeringarna av vida kretsar i vårt land. Glädjande är också, att önskemålen om vidgade investeringar numera allmänt förbindes med insikten om att detta betyder en motsvarande begränsning av takten i höjningen av konsumtionsnivån. Denna insikt bör tillföra den ekonomiska debatten en ökad grad av realism i fortsättningen och underlätta en rationell ekonomisk politik.

Av det nu sagda följer, att långtidsutredningens rekommendation till förmån för en stark ökning av investeringsvolymen och en motsvarande återhållsamhet beträffande konsumtionens tillväxt bör kunna läggas till grund för den ekonomiska politiken under de närmaste åren. Givetvis kan långtidsutredningens program inte uppfattas såsom en plan i egentlig mening eller som ett strängt fixerat schema, utan blott såsom en principiell diskussion av riktpunkterna för politiken på längre sikt. Rekommendationerna bör kunna tjäna såsom vägledning vid framtida ståndpunktstaganden beträffande den ekonomiska politiken, varvid de givetvis får vägas mot övriga målsättningar som existerar eller kan komma att uppställas. Det är min avsikt att i serien statens offentliga utredningar låta trycka de inkomna remissyttrandena över utredningens betänkande, enär dessa yttrandena innehåller ett flertal värdefulla kompletterande synpunkter. Ställning till de olika detaljsynpunkterna som inryms i betänkandet och remissvaren torde få tas vid kommande överväganden på respektive områden. För det ändamålet torde tryckta exemplar av betänkandet och remissvaren få överlämnas för kännedom till respektive fackdepartement.

Vid sidan av långtidsutredningen har en rad kommittéer på senaste tiden understrukt investeringsbehoven på speciella områden. Särskild uppmärksamhet torde böra fästas vid de undersökningar av investeringsbehoven på energiområdet som nyligen verkställes av bränsleutredningen 1951 och av 1955 års oljelagringskommitté. Dessa undersökningar ådagalägger klart nödvändigheten av att det allmänna i stegrad utsträckning påtar sig ansvaret för energiförsörjningen. Den situation som uppkom under Suez-krisen har påtagligt illustrerat vårt lands utsatta läge i fråga om oljetillförseln. Oljan jämte övriga importbränslen svarar numera för omkring tre fjärdedelar av det totala energibehovet. Av allt att döma kommer utvecklingen i fortsättningen att kännetecknas av en ännu större andel för importbränslena.

Under sådana förhållanden blir det en uppgift av högsta angelägenhetsgrad för statsmakterna att säkerställa energiförsörjningen mot störningar utifrån. Den inhemska energibasen måste breddas, vilket, med tanke på att vår vattenkraft snart är fullständigt utbyggd, på längre sikt huvudsakligen måste ske genom ett tillgodogörande av atomenergin. Samtidigt erfordras en uppläggning av stora buffertlager importerade bränslen. I sammanhanget får också observeras, att det föreligger ansenliga behov av investeringar för en upprustning av eldistributionen. Ifrågavarande investeringsbehov på energiområdet representerar ytterst betydande medelsanspråk. Statsmakterna kan emellertid inte fränsäga sig ansvaret för dessa investeringar och

deras finansiering. Behoven av ökade statliga insatser är så överhängande, att ett uppskov inte är tillrådligt, trots de finanspolitiska och allmänt stabiliseringspolitiska betänkligheter som måste hysas gentemot nya statsutgifter och nya krav på investeringsutrymme.

Efter samråd med vederbörande departementschefer vill jag därför förorda, att statsmakterna för den närmaste femårsperioden binder sig för ett aktivt handlingsprogram för energiområdet som går ut på statsutgifter med inalles 500 miljoner kronor för atomenergiområdet, cirka 350 miljoner kronor för lagring av olja och bensin och 50 miljoner kronor för upprustning av landsbygdens el-nät. Beträffande lagringsprogrammet för olja och bensin förutsattes finansiell medverkan av de privata företagen, varför den totala insatsen under femårsperioden här avses bli cirka 600 miljoner kronor.

Det nu förordade investeringsprogrammet för energiområdet ger ökat eftertryck åt nödvändigheten av målmedvetna ansträngningar för att vidga investeringsutrymmet. Detta förutsätter emellertid en stegring av sparandet. I finansplanen har jag utförligt diskuterat möjligheterna att åvägbringa ett ökat sparande. Jag framhöll därvid, att det gällde att utnyttja alla tänkbara sparkällor, såväl genom en stimulans av det frivilliga sparandet hos enskilda och företag som genom särskilda åtgärder för att framkalla ett stegrat sparande i statlig eller kommunal regi.

På tal om det personliga sparandet framhöll jag i finansplanen, att detta redan för närvarande är relativt högt i Sverige, såväl historiskt som internationellt sett. Detta hindrar dock inte, att en ytterligare ökning av det personliga sparandet bör eftersträvas. Ett studium av erfarenheterna från andra länder med de mest skiftande betingelser i fråga om de faktorer som anses påverka sparandet ger emellertid vid handen, anförde jag, att man inte får göra sig några illusioner om möjligheterna att härvidlag snabbt nå utomordentliga resultat. För en snabb ökning av det totala sparandet får man därför främst lita till de övriga sparformerna, d. v. s. företagssparandet och det statliga budgetsparandet. Jag påpekade emellertid, att en alltför stark koncentration till företagssparandet inte är förenlig med kravet på samhällsekonomisk jämvikt. De skäl härför, som jag framdrog i finansplanen, torde jag nu inte behöva upprepa. Vare nog sagt, att ett omfattande företagssparande är liktydigt med stora vinstmarginaler, vilka svårligen låter sig förena med den moderation i lönerörelserna som i nuvarande samhällsekonomiska läge framstår som eftersträvangsvärd. Jag kom från detta konstaterande i finansplanen fram till slutsatsen, att ett omfattande offentligt sparande hos stat och kommun inte kan avvaras i ett samhälle som utan avkall på full sysselsättning och ekonomisk jämvikt vill tillgodose väldiga investeringsbehov på områden vilka till väsentlig del ligger utanför den privata företagsamhetens fält. Till större delen är det fråga om basinvesteringar för energi och samfärdsl samt för samhällsbildningen och skolväsendet, allt typiska uppgifter för det allmänna.

Från dessa utgångspunkter fann jag det vara ett naturligt minimikrav,

att staten åtminstone svarar för så stor del av sparandet som behövs för att finansiera dess egna investeringar. I finansplanen kunde dock den uppställda riktpunkten inte helt uppnås, i det att totalbudgeten utvisade ett underskott av nära 300 miljoner kronor. Jag förutskickade i detta läge ytterligare överväganden i syfte att öka budgetsparandet liksom sparandet i övrigt.

När tidpunkten nu är inne att redovisa resultatet av ifrågavarande överväganden, vill jag först framhålla, att ytterligare utgifter nu kan förutses för det kommande budgetåret. Vid i övrigt oförändrade förutsättningar skulle därför budgetbalansen försämrast. Det program för energipolitiken jag nyss framlagt innebär, som berörts, en betydande belastning på statsfinanserna, en belastning som kommer att framträda ännu starkare under de påföljande budgetåren. Detta skärper följaktligen finansplanens argumentering i fråga om behovet av direkta ingripanden från statsmakternas sida för att framkalla en ökning av det totala sparandet i samhället utöver den redan nu i och för sig höga nivån.

Från nämnda utgångspunkter framstår det befogat, att nya initiativ nu tas för att stimulera det personliga sparandet. Såsom ett bidrag härtill har jag för avsikt att inom den närmaste tiden sammankalla en konferens med representanter för löntagarna, arbetsgivarna, sparinstitutet och de politiska ungdomsorganisationerna med ändamål att dryfta betingelserna för en aktivering av ungdomssparandet. Jag tänker mig här närmast en rekommendation från arbetsmarknadens ledande organisationer till en mera allmän utbredning på arbetsplatserna av det organiserade lönsparandet. Tonvikten synes böra läggas på ungdomen, som bör ha en betydande sparkraft fram till den tid då den bildar familj och hushåll. Det bör också vara ett direkt intresse för den unga generationen att genom sparande skapa förutsättningar för en snabb utbyggnad av den produktionsapparat som i framtiden skall bilda underlaget för dess egen standardhöjning och för dess försörjning av nästa generation barn och åldringar.

Inom departementet har en utredning utförts rörande ett obligatoriskt alternativ för ungdomssparandet, baserat på ett till källskattebetalningarna knutet sparavdrag. En relativt smidig teknisk lösning på frågan har därvid framkommit. Emellertid har jag, efter att ha vägt synpunkterna för och emot, stannat för att icke förordna ett sådant alternativ. Jag hoppas i stället, att arbetsmarknadsorganisationerna och sparinstitutet skall visa redobogenhet till energiska insatser för att övertyga de yngre arbetsföra om värdet av sparande och därigenom skapa fram en frivillig ökning av sparandet.

I sammanhanget vill jag erinra om att riksdagen i år på Kungl. Maj:ts förslag beslutat om en höjning av skatteavdraget för kapitalinkomster, vilket innebär en ökad premiering av det personliga sparandet.

Även om här berörda och andra utvägar att stegra det personliga sparandet prövas, framstår det mot bakgrunden av de väldiga investeringsbehoven i samhället såsom ofrånkomligt, att förnyade kraftanstängningar görs för att också förstärka det statliga budgetsparandet. Detta ter sig så

mycket mera motiverat som investeringsbehoven i hög grad hänför sig till områden för vilka det allmänna har ansvaret. Det nyss formulerade programmet för de statliga insatserna i fråga om energiinvesteringarna ger särskild relief åt denna synpunkt. Av vad jag i det föregående utvecklat om nödvändigheten av en effektiv finanspolitik som stöd för kreditpolitiken bör likaledes ha framgått det nödvändiga i att förstärka budgetbalansen, vilket i så fall blir liktydigt med en ökning av det statliga sparandet. Såsom jag redan meddelat, kommer jag därför i det följande att föreslå en höjning av tobaksskatten och införandet av en allmän energiskatt.

Dessa båda skatteåtgärder, som vid fullt genomslag brutto beräknas ge 425 miljoner kronor, träffar till väsentlig del konsumtionen. Detta innebär ett led i förskjutningen av den efterfrågebegränsande politiken i önskad riktning, så att förutsättningar skapas för en vidgning av investeringsutrymmet på bekostnad av konsumtionen. För att ytterligare markera denna förskjutning vill jag härmed förorda, att den nuvarande investeringsavgiften, som utlöper vid utgången av innevarande år, inte ytterligare förlänges.

Därest dessa förslag vinner bifall, kommer realekonomiskt sett underskottet i totalbudgeten att nedbringas till cirka 150 miljoner kronor. Då en del av statsinkomsterna enligt gällande regler skall insättas i riksbanken, och alltså inte står till förfogande för finansiering av statsutgifterna, kommer emellertid det nominella beloppet för nyupplåning under nästa budgetår att med dessa beräkningar bli i runt tal en halv miljard kronor. Det samhällsekonomiskt väsentligaste är emellertid det förstnämnda beloppet för totalbudgetens kassamässiga saldo. Fastän det sålunda beräknade saldot innebär, att man inte når upp till en hundra procentig totalbalansering, vilket i enlighet med det föregående i och för sig hade varit önskvärt, och även om de allvarliga problem, som avtecknar sig i det långsiktiga budgetperspektivet, ingalunda funnit sin slutliga lösning, får resultatet likväl anses såsom förhållandevis gott vid de faktiska förutsättningar för en praktiserbar finanspolitik som för dagen förelegat.

En ekonomisk politik efter de linjer jag nu angivit och med de kompletterande åtgärder jag förordat bör vara väl ägnad att utgöra en grund för det fortsatta framåtskridandet. Det är en politik med betydande progressiva och framåtsyftande inslag, på samma gång som den vill understryka, att det uppnådda välståndet och de nu vunna ekonomiska och sociala framstegen skulle äventyras av inflationistiska störningar, om det allmänna uraktiläte att tygla dagens våldsamma expansionsdrift på hart när alla fält av vår ekonomi.

Framstegsoförligheten och de otillfredsställda förväntningarnas missnöje motverkar i detta hänseende den fortsatta välståndsutvecklingen. Ytligt sett kan en effektivt arbetande stabiliseringspolitik onekligen te sig som en irriterande broms för enskilda och företag i deras framåtsträvande verksamhet. Påfrestningar och svårigheter, liksom tvång att ändra och beskära idealplaner och idealprogram, måste emellertid ofrånkomligt bli följden av en effektiv ekonomisk stabiliseringspolitik — eljest vore denna ett slag i luften. Det

är det allmännas uppgift att se till, att anspråken håller sig inom ramen för de disponibla resurserna. Skulle statsmakterna svikta i denna uppgift, bleve konsekvenserna bara inflation och valutauttömning och i det långa loppet sänkt framstegstakt; någon reell vinning skulle en okontrollerad expansion ingalunda ge.

De missnöjesanledningar som en återhållande ekonomisk politik kan ge upphov till, skapar tvivelsutan en bördig jordmån för kverulans och överbudstaktik. Frestelserna till osaklighet och ansvarslös löftespolitik är betydande. Jag vågar dock räkna med att medborgarna i vårt land har en sådan ekonomisk mognad, att de inser, att den ekonomiska verkligheten inte ger något gratis, att det alltid är fråga om ett val mellan tillgodoseendet av olika önskemål och att detta val innebär försakelse och uppoffring av vissa intressen till förmån för behov som anses mera väsentliga och trängande. Organisationer och enskilda, företag och konsumenter, det allmännas representanter och de privata intressenas företrädare har här en uppgift att i samverkan finna konstruktiva förslag till lösningar på de problem som den dynamiska utvecklingen av samhällsekonomin ständigt erbjuder. Finns en sådan positiv vilja till saklig lösning av de ekonomiska frågorna, borde det föreligga förutsättningar för uppslutning kring den ekonomiska politik som här redovisas och som syftar till att skapa ett stabilt underlag för en fortsatt standardhöjning och en bättre beredskap mot framtida påfrestningar.

II. Förslag till allmän energibeskattnig

Inledning

I anslutning till de nyss redovisade överbägandena har inom finansdepartementet upprättats en *promemoria* (stencilerad) angående en allmän energibeskattnig. Promemorian innehåller förslag till förordning om allmän energiskatt. Enligt förslaget skall sådan skatt utgå för flertalet slag av fasta och flytande bränslen samt för elektrisk kraft. Skatteintäkterna beräknas till ca 500 milj. kronor för år. Den föreslagna energiskatten är bl. a. avsedd att träda i stället för den nuvarande elskatten, som uttages för industriell elkraft. Vidare förutsättes, att den allmänna investeringsavgiften inte skall erhålla förlängd giltighet.

Över promemorian har *yttranden* avgivits av statskontoret, generaltullstyrelsen (med bifogande av utlåtanden från tulldirektionerna i Stockholm, Göteborg och Malmö), kontrollstyrelsen (med överlämnande av utlåtande från elskattenämnden), kommerskollegium (med överlämnande av yttranden från rikets handelskammare), vattenfallsstyrelsen, statens handels- och industrikommission, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens pris- och kartellnämnd, fullmäktige i riksbanken och i riksgälds-

kontoret, Sveriges industriförbund (med överlämnande av skrivelser från Jernkontoret, Sveriges kemiska industrikontor och Svenska trämasseförbundet), Sveriges lantbruksförbund, Sveriges grossistförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Kooperativa förbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Svensk industriförening, Svenska elverksföreningen, Svenska värmeverksföreningen, Svenska vattenkraftföreningen, Svenska petroleum institutet, Svenska stenkolsimportörers förening, Svenska gasverksföreningen, Sveriges redareförening och Svenska vägföreningen.

Sveriges industriförbund och Stockholms handelskammare åberopar ett av delegerade för nämnda organ, Svenska bankföreningen och Svenska försäkringsbolags riksförbund upprättat yttrande. Detta betecknas i fortsättningen såsom avgivet av näringslivets skattedelegation.

Därjämte har skrivelser inkommit från bl. a. Svenska skifferolje aktiebolaget, Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag, Norrbottens järnverk aktiebolag, De vanföras riksförbund och Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund.

Jag övergår nu till att redogöra för innehållet i promemorian och de däröver avgivna yttrandena.

Promemorian

Investeringsbehov inom energiförsörjningen

Utformningen av en aktiv energipolitik i vårt land har, framhålls det i promemorian, under den senaste tiden alltmer framstått som en av de viktigaste uppgifterna för den ekonomiska långtidsplaneringen. Utvecklingen på energiförsörjningens område efter andra världskriget har kännetecknats av å ena sidan en fortgående ökning av förbrukningen — omkring 5 procent per år — och å andra sidan ett, trots intensiv uthyggnad av inhemska vattenkraftresurser, alltmera tilltagande beroende av importerade bränslen. Importbränslena täcker sålunda numera omkring tre fjärdedelar av det totala energibehovet och deras andel tenderar att öka. Oljeimporten har under 1950-talet stigit med över 10 procent per år.

I promemorian erinras vidare om att sårbarheten i den svenska energiförsörjningen har tydligt framträtt på sistone. Den stränga senvintern 1956 med dess ishinder för sjöfart i Östersjön liksom i ännu högre grad Suezkrisen har klart avslöjat vårt lands utsatta läge med avseende å beroendet framför allt av olja. Den nuvarande lagringsskyldigheten på detta område har, uttalas det, visat sig helt otillräcklig för att möta situationer av detta slag. Rörande behovet av åtgärder på energiförsörjningens område göres i promemorian följande uttalande.

Målsättningen för en aktiv energipolitik måste i detta läge inriktas på att så långt möjligt säkerställa försörjningen mot störningar i den löpande

bränsletillförseln utifrån och därjämte att skapa den breddning av energibasen, som utgör en nödvändig förutsättning för fortsatt produktionsökning och välståndsutveckling i vårt land. Ett intensifierat tillvaratagande av ekonomiskt utnyttjningsbara inhemska energitillgångar, på längre sikt främst atomenergien, blir härvidlag av central betydelse liksom tillskapandet av erforderliga buffertlager av importerade bränslen för att möta oförutsedda händelseutvecklingar utom landets gränser.

I promemorian framhålles vidare, att hithörande problem har uppmärksamats i olika utredningssammanhang på senare tid. De mera långsiktiga perspektiven för Sveriges energiförsörjning har redovisats av Bränsleutredningen 1951 i dess betänkande »Bränsleförsörjningen i atomåldern, Del I—II» (SOU 1956: 46 och 58). Ett konkret upplagringsprogram för olja har framlagts av 1955 års oljelagringskommitté i betänkandet »Oljelagring» (SOU 1957: 4). Riktlinjerna för utvecklingsarbetet på atomenergiens område har utretts av 1955 års atomenergiutredning, som avgav sitt betänkande i mars 1956, »Atomenergien» (SOU 1956: 11). Slutligen har 1955 års långtidsutredning från sina utgångspunkter berört även utvecklingen på energiområdet i betänkandet »Balanserad expansion» (SOU 1956: 53).

I det följande lämnas en kortfattad översikt över de behov som inom skilda sektorer av energiförsörjningen anmäler sig för de närmast framföriggande åren.

Oljelagringskommitténs program för oljelagring omfattar en utbyggnad av lagringen under perioden 1958—62. Kostnaderna för programmet — efter prisläget hösten 1956 före Suez-krisen — har angetts till sammanlagt 600 milj. kr. Ansvar för upplagringen skulle enligt förslaget komma att åvila — förutom oljebolag och oljeraffinaderier — vissa större konsumenter och återförsäljare. Oljehandelns andel har beräknats till 500 milj. kr. och storkonsumenternas till 100 milj. kr.

Beträffande finansieringen av oljehandelns utbyggnadsprogram föreslår kommittén att 40 milj. kr. per år, d. v. s. ca 40 procent, skulle tillskjutas av branschen själv, 20 milj. kr. skulle årligen erhållas genom ett gemensamt förlagslån och resterande 40 milj. kr. per år skulle tillskapas genom särskilda pristillägg på oljekonsumtionen under perioden. För storkonsumenternas del föreslås ett något avvikande system av dock i huvudsak samma innebörd.

I promemorian uttalas i fråga om oljelagringen följande.

Kommitténs förslag är nu efter remiss föremål för behandling i handelsdepartementet. Proposition i ämnet torde inom kort föreläggas riksdagen. Någon anledning att avvika från den av kommittén förordade kvantitativa målsättningen för lagringen har icke framkommit. Beträffande finansieringen har däremot tvekan yppats bl. a. rörande de praktiska möjligheterna att i marknaden placera förlagslån av tänkt storleksordning, varför från vissa håll föreslagits att pristilläggen på den löpande konsumtionen i motsvarande mån ökas. Detta skulle innebära, att i runt tal 60 procent av kapitalkostnaden för upplagringsprogrammet eller 350 milj. kr. (ca 70 milj. kr. per år) skulle frambringas genom särskilda pristillägg, som lämpligen borde uttas genom statens försorg.

I detta sammanhang bör även nämnas att vid sidan av oljelagringskommitténs program vissa andra kostnader för oljelagring uppkommer under de närmaste åren. Sålunda erfordras exempelvis för fullföljande av statsbidragsberättigade bergrumsanläggningar ytterligare ca 10 milj. kr. av statsmedel utöver det anslag som upptagits i budgeten för 1957/58 samt för lagringsanläggningar i Trondheim ca 20 milj. kr.

I promemorian erinras vidare om att riksdagen våren 1956 antog en atomenergilag och anslöt sig till av Kungl. Maj:t framlagda riktlinjer för utvecklingsarbetet på atomenergiområdet. Statsmakternas beslut innebar fastläggandet av ett självständigt svenskt atomenergiprogram, syftande till att på längre sikt begränsa landets beroende av bränsleimport. Ett av atomenergiutredningen framlagt reaktorprogram lades till grund för den allmänna planeringen på området. Det upptog utbyggnad av 5 å 6 atomvärmeverk under den närmaste tioårsperioden samt en mera utbredd användning av dylika värmeverk för tiden därefter. Ett första atomkraftverk borde färdigställas under förra hälften av 1960-talet och den svenska uranproduktionen ökas. Bakgrunden till detta ställningstagande är att atomenergien på längre sikt framstår såsom den avgjort främsta inhemska energitillgången, vars snabba tillgodogörande måste utgöra ett huvudsyfte i en aktiv energipolitik.

I promemorian yttras följande om kostnaderna för atomenergiprogrammet.

Framställningen av uran och det hittillsvarande utvecklingsarbetet på atomenergiområdet har varit koncentrerat till AB Atomenergi, i vilket staten äger fyra sjundedelar av aktiekapitalet. I statsanslag har bolaget t. o. m. budgetåret 1956/57 erhållit sammanlagt nära 100 milj. kr. Såsom stödjande organ för forskning och utbildning av specialister har atomkommittén fungerat. Kommittén har hittills erhållit sammanlagt ca 25 milj. kr. i statsanslag.

För nästa budgetår och på tilläggsstat för innevarande budgetår har äskats sammanlagt över 70 milj. kr. till AB Atomenergis verksamhet, varav mera än hälften avser investeringar bl. a. för påbörjandet av de första kommersiella reaktorplanläggningarna. Ytterligare 2 milj. kr. har för budgetåret 1957/58 upptagits i anslag till vattenfallsstyrelsen för en kommersiell atomenergianläggning.

Fullföljandet av de reaktorprojekt, som påbörjats eller nu föreslagits skola påbörjas, beräknas för kommande budgetår kräva ytterligare ca 65 milj. kr. Härtill kommer vissa följdinvesteringar bl. a. för kemisk separation av atombränsle samt för avsevärt ökad uranproduktion. För fyraårsperioden 1958/59—1961/62 har det sammanlagda investeringsbehovet inom AB Atomenergi, utom investeringarna i reaktorer, uppskattats till ca 100 milj. kr. och bolagets anslagsbehov för löpande utgifter under samma tid till ca 150 milj. kr. För fullföljande av den allmänna målsättningen på området förutses ytterligare reaktorprojekt utöver nu påbörjade eller föreslagna. Medelsbehovet för dessa kan under ifrågavarande fyraårsperiod uppskattas till ca 150 milj. kr. En mindre del av dessa kostnader kan komma att avse svenskt deltagande i gemensamma internationella, främst europeiska, atomenergianläggningar, varigenom erfarenheter kan förvärfvas av mera avancerade framtida konstruktioner, vilka eljest skulle ligga utom våra ekonomiska möjligheter.

Sammanlagt skulle sålunda för de fem budgetåren 1957/58—1961/62 medelsbehovet för atomenergiverksamheten kunna uppskattas till ca 530 milj. kr. eller drygt 100 milj. kr. per år.

Ett atomenergiprogram av denna omfattning avser främst att utforma prototypreaktorer av väsentlig betydelse för fullföljandet av det avsedda reaktorprogrammet i större skala. Behoven av att nyttiggöra atomenergien för produktion av elkraft liksom för industriellt ändamål och för uppvärmning torde i successivt ökad takt komma att anmäla sig längre fram under 1960-talet. Under 1970-talet torde huvuddelen av nyproduktionen av elkraft behöva baseras på atomenergi.

Det anmärkes slutligen, att utöver förut nämnda i statlig regi bedrivna verksamhet tillkommer den investeringsverksamhet på området som kan förutses i kommunal och privat regi.

Beträffande elkraftförsörjningen framhålles i promemorian att elkraftutredningen av år 1943 i sitt huvudbetänkande, »Elkraftförsörjningen» (SOU 1954:12), föreslår, att elkraftförsörjningen på landsbygden förbättras i olika avseenden. Förslaget förutsätter i huvudsak viss utbyggnad av tillsynsverksamheten, ändringar i lag och författningar på området samt ekonomisk stödverksamhet från statens sida, främst avseende upprustning av de befintliga distributionsnäten.

Angående kostnaderna för upprustningen av landsbygdens elnät framhålles följande i promemorian.

Kostnaderna för upprustningen uppskattades av utredningen till minst 400 milj. kr. De årliga statliga kostnaderna för denna rationaliseringsverksamhet uppskattades därvid, bortsett från räntebärande lån, till 15 milj. kr. och upprustningsperiodens längd till 15 å 20 år. Av beloppet skulle 4 milj. kr. per år enligt förslaget täckas genom statliga anslag och återstoden genom upptagande av en särskild elaccis med 0,1 öre per producerad eller importerad kilowattimme.

Vissa av elkraftutredningens förslag har redan blivit föremål för åtgärder. Vidare förberedes för närvarande förslag till 1957 års riksdag beträffande erforderliga lagstiftningsåtgärder på eldistributionsområdet.

De ökade statliga kostnaderna för åtgärder beträffande eldistributionen kan under en femårsperiod uppskattas till ca 50 milj. kr.

Finansieringsfrågor

Enligt promemorian är det, såsom framgår av den lämnade översikten, högst betydande medelsanspråk som för de framförliggande åren anmäler sig på energiområdet. Sett ur statsfinansiell synpunkt är det främst oljelagringen och atomenergiprogrammet som representerar väsentligen nya led i energipolitiken. Därtill kommer upprustning av eldistributionen. Slutlig ställning till de olika förslag rörande forsknings- och försöksverksamhet på bränsleområdet, som framlagts av bränsleutredningen, har, framhålles det vidare, ännu inte tagits, men även här torde ökade anslagsbehov anmäla sig. Detsamma gäller utbyggnaden av skifferoljeproduktionen. Det torde sålunda, enligt vad i promemorian anföres, kunna förutses att, vid sidan av den traditionella investeringsverksamheten på kraftverksområdet, medelsbeho-

vet för statliga insatser för att trygga energiförsörjningen under åtminstone en femårsperiod framöver kommer att uppgå till högst betydande belopp.

Angående finansieringen av de sålunda påvisade medelsbehoven och vissa ytterligare tillkommande utgifter anföres i promemorian följande.

De nya insatserna på energipolitikens område kommer alltså att direkt påverka det statsfinansiella läget. Även bortsett härifrån är det emellertid uppenbart, att anspråken på budgeten under de närmaste åren kommer att bli mycket omfattande. Det framhölls i årets finansplan, att det måste framstå såsom ett naturligt minimikrav i det aktuella läget, att staten åtminstone svarade för så stor del av det samhälleliga sparandet som behövdes för att finansiera dess egna investeringar. En totalbalansering av statsbudgeten hade därför varit riktpunkten för budgetarbetet. Den eftersträlvade totalbalanseringen hade dock inte kunnat förverkligas. Det framhölls likaledes i statsverkspropositionen att en bedömning av budgetlägets utveckling på längre sikt gav anledning till allvarlig eftertanke. Mot en relativt begränsad stegring av statsinkomsterna stod enligt gjorda bedömningar en rad ofrånkomliga eller angelägna utgiftsstegringar. Det allvarliga budgetperspektivet har sedan statsverkspropositionen framlades fått ökad skärpa. För budgetåret 1957/58 kan nu förutses ytterligare utgifter. Under mellantiden har också pensionsberedningens betänkande framlagts, vari ingår ett av alla parter accepterat krav på snar förbättring av folkpensionsförmånerna. Detta pekar på mycket betydande statsutgifter redan under de närmast liggande åren. De anspråk, som statliga upplåningsbehov skulle ställa på kreditmarknaden under budgetåret 1957/58 och följande budgetår, är av så betydande storlek att de inte utan att statsinkomsterna förstärkes går att förena med en balanserad samhällsekonomisk utveckling. Mot bakgrunden av de finansiella anspråk som de redovisade energibehoven ställer och av de allmänna budgetutsikterna synes vissa beskattningsåtgärder erforderliga. Då det ökade medelsbehovet i hög grad sammanhänger med investeringar på energiområdet, synes det skäligt att beskattningsåtgärder tar formen av en allmän energibeskattnings, i princip lagd på alla för energialstring lämpade bränslen samt på elektrisk kraft. En allmän energibeskattnings bör dessutom kunna bli ett led i strävandena att trygga den samhällsekonomiska balansen.

Investeringarna på energiområdet utgör dock bara en del av de mycket betydande investeringsbehov som föreligger på skilda områden av vår samhällsekonomi. En utbyggnad av kapitalutrustningen framstår som allt mer angelägen i perspektivet av våra framtida oavvisliga behov. För att kunna möta dessa utan att förbruka vår valutasärv får vår snabbt stigande konsumtion i viss mån dämpas. Allmän enighet synes i princip råda om önskvärdheten av att en större del av våra totala resurser används för en utbyggnad av vår produktionskapacitet.

Den i promemorian behandlade energiskatten skulle komma att direkt falla på såväl den löpande konsumtionen som produktionen. Man måste emellertid, framhållas det i promemorian, i detta sammanhang beakta, att den här föreslagna energiskatten i vad den avser skatt på elektrisk kraft hos större förbrukare inte innebär någon ökad belastning för näringslivets vidkommande då den i praktiken blott ersätter nu utgående industriella elskatt. Vidare förutsättes i promemorian att investeringsavgift icke längre skall uttagas för investeringar som göres efter 1957 års utgång. Det är inte möjligt att i detta komplex av olika faktorer exakt ange verkningarna av de föreslagna åtgärder ur konsumtionens synpunkt. Uppenbart är emellertid,

enligt vad i promemorian anföres, att den föreslagna energiskatten i kombination med slopandet av investeringsavgiften relativt sett kommer att förskjuta beskattningens tyngdpunkt från investering mot konsumtionen. Såväl genom sin omedelbara effekt på densamma som sin indirekta återverkan via andra områden skulle energiskatten i flera avseenden principiellt få samma verkningar som en begränsad omsättningsskatt.

Med ledning av de här anförda synpunkterna har förslag utarbetats till en allmän energibeskattnings, där skattesatserna så avvägs, att det totala skatteutfallet kan beräknas till ca 500 milj. kronor per år.

Beskattningsområde

I promemorian framhålles, att beskattningsområdet vid en allmän energibeskattnings i princip bör göras så vidsträckt, att det omfattar alla för energialstring lämpade bränslen samt elektrisk kraft. Undantag bör göras endast där inom ett visst begränsat område en beskattning av kontrolltekniska skäl lämpligen icke kan genomföras eller det eljest föreligger särskilda skäl mot beskattning.

Vid bedömandet av frågan vilka undantag som bör göras bör enligt promemorian särskilt uppmärksammas huruvida prissättningen på ett visst bränsle är sådan att bränslet i händelse av skattefrihet kan antagas bli använt i stället för beskattade bränslen. Ett övervägande av risken för en dylik övergång från beskattat till obeskattat bränsle måste naturligen ske med beaktande av de olika bränslenas värmevärde och användbarhet i övrigt.

I fråga om de varor, som bör läggas under beskattning, anföres i promemorian följande.

I enlighet med anförda synpunkter bör under beskattning läggas bensen och motorsprit, stenkolk, koks, kolbriketter, för motordrift och eldning avsedda oljor (motorbrännolja och eldningsolja) samt fotogen ävensom elektrisk kraft. Av kontrolltekniska skäl torde torv, torvbriketter, ved och träkol icke böra omfattas av beskattningen. Ett undantagande av dessa bränslen från beskattning torde icke komma att medföra övergång från beskattade bränslen till de nu nämnda. Ej heller bör skatt lämpligen uttagas för den i intäktshänseende obetydliga inhemska produktionen av kolbriketter och brytningen av kol. Gasframställningen blir beskattad genom att skatt uttages för gaskolen. Den vid Kvarntorp framställda gasolen bör ej beskattas, då gasframställningen där torde få anses utgöra försöksverksamhet.

Även elektrisk kraft bör, enligt vad i promemorian anföres, i sin helhet omfattas av beskattningen.

Elektrisk kraft för industriellt bruk är redan belagd med skatt, däremot ej den kraft som förbrukas av kommunikationsföretag för bandrift och därmed jämställda ändamål. Vid införande av en allmän energibeskattnings bör emellertid beskattningen av elektrisk kraft utvidgas att omfatta, förutom kraft för sistnämnda ändamål, även den borgerliga förbrukningen. Skattefrihet för elkraft bör ej, såsom tidigare, gälla för Gotland. Skattefriheten tillkom på sin tid med anledning av att Gotland då icke, såsom nu är fallet, var anslutet till kraftnätet på fastlandet utan kraften fick framställas vid

ångkraftverk på ön, vilket resulterade i höga råkraftpriser. Då elektrisk kraft delvis genereras vid värmekraftverk, bör för undvikande av dubbelbeskattning restitution ske till kraftverken av skatt för kol och olja som förbrukas för kraftgenerering.

Skattesatser och skatteintäkter

Den nuvarande skatten å elkraft för industriellt bruk utgår såsom värdeskatt med 10 procent av kraftens pris. En skärpning av elbeskattningen i denna del torde enligt promemorian icke böra ifrågakomma. Härvid är särskilt att märka, att stora svårigheter skulle föreligga att restituera elskatt till exportindustrierna — detta skulle kunna bli erforderligt vid en skärpt beskattning — och att skatten träffar industrierna något ojämnt genom att kostnaden för den elektriska kraften i vissa fall, särskilt i de elektrokemiska och elektrotermiska industrierna, utgör en väsentlig del av framställningskostnaden. Jämväl för kraft som förbrukas av kommunikationsföretag för bandrift och därmed jämställda ändamål synes enligt vad i promemorian anföres skatten böra utgå med 10 procent av kraftens värde.

För elektrisk kraft, som detaljdistribueras för s. k. borgerliga ändamål, föreslås att skatten i princip skall utgå med 2 öre för kilowattimme (kWh). Angående beräkningen av detta belopp framhålles i promemorian följande.

Vad angår kraft för s. k. borgerliga ändamål kan priset för hela riket beräknas till 12,1 öre för kWh, varav fast avgift 3,9 öre och rörlig avgift 8,2 öre. Priserna är emellertid ganska varierande i olika delar av riket, och även varandra närliggande orter kan uppvisa betydande prisdifferenser. Det kan vid dylikt förhållande, såsom framhölls av föredragande departementschefen i proposition till 1951 års riksdag med förslag till elskatteförordning (prop. 143, s. 53), icke vara lämpligt att de debiterade elkraftavgifterna lägges till grund för skattens bestämmande. Härigenom skulle nämligen redan förut höga kraftavgifter, exempelvis på landsbygden, stiga mera än kraftavgifterna å de orter, där kraften av olika omständigheter kunnat hållas billig. Skatten å elektrisk kraft för borgerligt bruk bör med hänsyn härtill, liksom fallet var 1951, fastställas att utgå med visst belopp för kWh (styckeskatt). För en dylik anordning talar också, att en styckeskatt för elverken och distributionsföretagen i övrigt är enklare ur debiterings- och uppbördssynpunkt än en värdeskatt.

Vid en kategoriklyvning av kraftförbrukarna efter skattetypp uppkommer, framhålles det i promemorian, vissa gränsdragningssvårigheter. Under budgetåret 1951/52, då skattskyldighet för all elkraft förelåg, drogs gränsen principiellt efter leveransspänningen så att styckeskatt utgick för lågspänd kraft, som uppmättes, och värdeskatt utgick för högspänd kraft och för lågspänd kraft som icke uppmättes. Med lågspänd kraft förstods kraft med leveransspänning understigande 450 volt och med högspänd kraft annan kraft. Då elkraften i allmänhet distribuerades såsom högspänd till industrier och kommunikationsföretag, där elskatten skulle beräknas efter värde, utgjorde leveransspänningen en enkel och någorlunda tillförlitlig måttstock vid bedömningen av huruvida skatten skulle utgå såsom värdeskatt eller styckeskatt. Vissa jämkningar erfordrades naturligen och enligt elskatte-

förordningen i dess ursprungliga lydelse ägde Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, kontrollstyrelsen medgiva de avvikelser från bestämmelserna angående skattens bestämmande, som med hänsyn till särskilda omständigheter kunde finnas påkallade.

Angående den gränsdragning, som blir aktuell vid återinförande av en generell elkraftsbeskattning, anföres i promemorian följande.

Lämpligen torde, därest elskatt ånyo skall uttagas för kraft för borgerliga ändamål, gränsdragningen i princip kunna göras efter leveransspänningen så att styckeskatt utgår för lågspänd kraft, som uppmätes, och värdeskatt utgår för annan kraft. Även nu torde Kungl. Maj:t och — i andra hand — kontrollstyrelsen böra bemyndigas att i vissa fall medgiva avsteg från huvudregeln. Sålunda torde elskatt böra beräknas efter värde i fråga om lågspänd kraft, som levereras för industriändamål, för handrift och därmed likartade ändamål, för jordbruksdrift, för uppvärmning av kyrkor i vissa fall samt för överskottskraft. Då svårighet kan föreligga att bestämma värdet av den lågspända kraft, som användes för jordbruksdrift — denna kraft och kraften för hushållsändamål uppmätes som regel gemensamt — torde det bli nödvändigt att bestämma nämnda värde efter viss schablon. Å andra sidan bör elskatten i vissa fall utgå såsom styckeskatt, ehuru kraften levereras såsom högspänd, exempelvis beträffande kraft som levereras för användning inom handel, hantverk eller hushåll.

Vad beträffar bränslen framhålles i promemorian, att skatten för dessa liksom för varor i allmänhet kan bestämmas att utgå med viss procentuell del av priset (värdeskatt) eller med visst belopp för vikt- eller volymenhet (specifik skatt). I promemorian förordas en specifik skatt. Skälen härför redovisas på följande sätt.

Vid en värdebeskattning kan beskattningsvärdet utgöras antingen av fakturanettovärdet eller av ett på visst sätt bestämt pris vid varans försäljning. Såsom av det följande framgår bör skatten på bränslen uttagas, förutom hos tillverkare och importörer, även hos företag som förbrukar bränslen i större omfattning. Tillämpas fakturanettovärde såsom beskattningsvärde, blir skattens storlek per enhet bränsle på grund av förekommande rabatter vid försäljning av större kvantiteter beroende av köparens behov och möjligheter att inköpa stora kvantiteter. Tillämpas i stället ett på visst sätt bestämt pris vid varans försäljning såsom beskattningsvärde, undviks visserligen att skattens storlek blir beroende av den försålda postens storlek, men en dylik anordning torde medföra betydande svårigheter när det gäller den del av de skattskyldiga som icke bedriver försäljning av utan endast förbrukar bränsle. På grund av vad nu sagts och då värdeskattealternativet ur kontrolltekniska synpunkter torde vara underlägset alternativet med specifik skatt, synes skatten böra utgå enligt sistnämnda alternativ.

Vid skattesatsernas avvägning bör enligt promemorian hänsyn tagas till priset och värmevärdet för olika bränslen, då eljest i det enskilda fallet skatten kan föranleda till en i övrigt icke betingad övergång till annat bränsle. I *tabell I* lämnas följande sammanställning av priserna på bränslen före och efter Suez-krisen.

Tabell I

Bränsle	Cif-pris, kr.		Konsumentpris, kr.	
	Före Suez-krisen	Nuvarande	Före Suez-krisen	Nuvarande
Stenkol	ca 130/ton	ca 130/ton	142/ton	168/ton
Koks (hushålls-)	ca 151 »	ca 151 »	186 »	186 »
Kolbriketter	ca 74 »	ca 74 »	97 »	97 »
Bensin	164/m ³	199/m ³	0,61/l	0,68/l
Motorbrännolja	157 »	203 »	0,225 »	0,29 »
Eldningsolja 1	154 »	209 »	176/m ³	244/m ³
» 2	144 »	199 »	163 »	231 »
» 3	120 »	180 »	136 »	210 »
» 4 o. högre	108 »	173 »	127 »	201 »
Fotogen	162 »	202 »	0,245/l	0,31/l

I anslutning härtill vill jag nämna att vissa prissänkningar företagits efter promemorians avlämnande. Sålunda har konsumentpriset på stenkol gått ned till 150 kronor per ton. De nuvarande priserna på oljeprodukter är följande.

	Cif-pris, kr.	Konsumentpris, kr.
Bensin	189/m ³	0,66/l
Motorbrännolja	191 »	0,30 »
Eldningsolja 1	191 »	226/m ³
» 2	182 »	215 »
» 3	161 »	188 »
» 4 och högre	152 »	178 »
Fotogen	192 »	0,30/l

I fråga om grunderna för skattesatsernas bestämmande anföres i promemorian i huvudsak följande.

Skattesatserna för flytande bränslen bör i princip stå i samma inbördes relation som dessa bränslens konsumentpriser före Suez-krisen och skattesatserna för fasta bränslen bestämmas med ett visst beaktande av de relativa värmevärdena för dessa bränslen och för eldningsoljorna. Genom en dylik skatteavvägning kan de tyngre eldningsoljorna, som har högt värmevärde, gynnas i skattehänseende, vilket torde få betraktas som en fördel ur industriens synpunkt. Skattesatserna för motorbrännolja och fotogen bör, då dylika oljor kan användas såsom eldningsolja och vice versa, vara desamma som för eldningsolja 1, ehuru konsumentpriset för de förra oljorna är högre än för den senare. Med hänsyn till att de fasta bränslena i stort sett har samma användningsområden som de tyngre eldningsoljorna men lägre värmevärde än dessa bör skattesatserna för de fasta bränslena sättas lägre än som skulle följa av prisrelationerna mellan dessa bränslen och de tyngre eldningsoljorna.

Med iakttagande av nu anförda synpunkter och till att intäkterna av energiskatten på bränslen bör uppgå till omkring 320 milj. kr. har i promemorian framräknats de skattesatser som framgår av *tabell II*, i vilken även angivits skatteintäkternas fördelning å de olika slagen av bränsle.

Tabell 11

Bränsle/Energiart	Kvantitet	Skattesats	Intäkt, mkr
Stenkol	2,9 milj. ton	10 kr./ton	29
Koks	2,4 " "	12 " "	29
Kolbriketter ¹	" " "	6 " "	"
Bensin och motorsprit	1,7 " m ³	80 kr./m ³	136
Motorbrännolja	0,8 " "	20 " "	16
Eldningsolja 1	1,8 " "	20 " "	36
" 2	1,1 " "	19 " "	21
" 3	4,2 " "	13 " "	52
" 4 o. högre		12 " "	
Fotogen	0,5 " "	20 " "	10
Industriell elkraft	15,0 mdr kWh	10 % på värdet	² 50
Elkraft till kommunikationer	1,7 " "	10 % på värdet = ungefär 0,3 öre/kWh	5
Elkraft för borgerliga behov	8,0 " "	2 öre/kWh	³ 150
Summa intäkter			534
Avgår skatt för kol och olja, förbrukade för elkraftgenerering			⁴ 9
Netto energiskatt			525

¹ Importen av kolbriketter är obetydlig, varför den icke redovisats i tabellen.

² Enligt statsverkspropositionen för budgetåret 1957/58.

³ Beloppet har avrundats nedåt, då det förutsättes att värdeskatt, som ger mindre än 2 öre för kWh, i viss omfattning skall utgå för kraft för borgerliga ändamål.

⁴ Uppskattat värde.

Kvantitetsuppgifterna hänför sig till konsumtionen under år 1956, som kan anses som ett normalår. För den elektriska kraften, beträffande vilken konsumtionen stiger med 3 å 4 procent per år, har den beräknade energien för år 1957 angivits. De föreslagna skattesatserna innebär, att skatten, räknat i procent av konsumentprisen före Suez-krisen, skulle utgöra för stenkol, koks och kolbriketter 6 å 7 procent, för bensin omkring 12 procent och för andra flytande bränslen omkring 10 procent. I fråga om elkraft för borgerlig förbrukning motsvarar den föreslagna skattesatsen genomsnittligt 16 å 17 procent av konsumentpriset.

Skattskyldiga

I promemorian konstateras, att energiskatten på sätt eljest i allmänhet gäller vid indirekt beskattning kan uttagas av inhemsk tillverkare vid leverans till köpare och av importör vid införseltillfället. Enligt vad i promemorian framhålls bör energiskatten å bränslen emellertid i princip uttagas först vid bränslets försäljning eller, vad angår vissa större förbrukare, först vid bränslets ianspråktagande. I promemorian anföras på denna punkt följande.

Därest energiskatten uttages efter gängse normer, skulle detta medföra, att uppläggning av bränslelager måste ske med beskattade varor. Särskilt i fråga om flytande bränslen skulle ett skatteuttag redan vid införseln verka ogynnsamt. Härigenom skulle nämligen de svenska raffinaderier, som bearbetar importerad råolja, och de oljebolag, som svarar för införsel

samt parti- och delvis även detaljdistributionen av petroleumprodukter, nödgas förskottera skatt för sina betydande lager av petroleumprodukter. Beskattningen bör fördenskull utformas på sådant sätt, att nämnda företag icke har att erlægga skatten förrän vid petroleumprodukternas försäljning. Detta gäller även ett mindre antal företag, som för återförsäljning till riket inför flytande bränslen.

1955 års oljelagringskommitté har funnit det påkallat, att större konsumenter medverkar vid genomförandet av kommitténs lagringsprogram (SOU 1957: 4). För underlättande av den avsedda ökade lagerhållningen bör därför även lager av flytande bränslen hos de konsumenter, som kan förväntas bli lagringsskyldiga eller som frivilligt håller lager av minst samma storlek som de obligatoriska minimilagren, vara obeskattade.

Liknande synpunkter som nu framförts beträffande flytande bränslen kan även läggas på fasta bränslen.

Den ifrågasatta ordningen med obeskattade bränslelager hos de större konsumenterna kan ernås genom att dessa konsumenter mot företeende av bevis av statlig myndighet om lagringsplikt eller om frivilligt lagringsåtagande får utan att skatt påföres inköpa bränsle till viss angiven kvantitet, motsvarande lagerökningen. Av olika skäl — främst att frågan om skattepåföring vid lagerökning icke bör göras beroende av särskilt beslut och att speciell kontroll över lagerhållningen icke erfordras om de större konsumenterna blir skattskyldiga — är det emellertid lämpligare, att även de ifrågavarande konsumenterna medgives inköpa bränslen utan att skatt påföres och sålunda får erlægga skatten först i samband med att bränslet förbrukas.

Den inhemska produktionen av stenkol är obetydlig, varför såsom vid behandlingen av beskattningsområdet angivits beskattningen av stenkol och koks kan begränsas till importen av dylika bränslen. Detsamma gäller kolbriketter. I fråga om stenkol, koks och kolbriketter har man i enlighet härmed vid beräkningen av antalet skattskyldiga att uteslutande taga hänsyn till importföretag och större förbrukare. Beträffande den sistnämnda kategorien, som kan innefatta både industriföretag och värmecentraler, bör rätt att erlægga skatt först i samband med förbrukningen medgivas i fall där årsförbrukningen överstiger förslagsvis 7 500 ton. Denna kvantitet svarar med hänsyn till värmevärdet ungefär mot 5 000 m³ eldningsolja, vilken kvantitet av oljelagringskommittén föreslagits som gräns för obligatorisk lagring. Även om årsförbrukningen icke uppgår till 7 500 ton, men lagerhållningen är sådan att den svarar mot en dylik förbrukning, bör medgivas rätt att erlægga skatt först i samband med förbrukningen. Gränsen bör härvid lämpligen sättas vid en lagerhållning av 2 000 ton stenkol, koks och kolbriketter.

Vad härefter angår flytande bränslen har man att såsom skattskyldiga räkna med producenter inom landet, ett mindre antal större företag som svarar för importen och partidistributionen av oljor — de stora oljebolagen däri inräknade — samt vissa förbrukare, främst industrier, med större import eller med förbrukning eller lagerhållning, överstigande en viss större kvantitet. Denna kvantitet hör i anslutning till oljelagringskommitténs nyss återopade förslag om lagringsskyldighet sättas vid en årlig förbrukning av 5 000 m³ eller en lagerhållning av förslagsvis 500 m³.

Producenterna inom landet är A. Johnson & Co. med raffinaderier i Ny-näshamn och Malmö, Koppartrans Olje AB med raffinaderi i Göteborg samt Kvarntorpsverket. Raffinaderierna inför råolja och utvinner ur denna olika petroleumprodukter. Tyngdpunkten lägges här på motorbrännolja och eldningsoljor. I Kvarntorp framställes bensin och eldningsoljor ur oljeskiffer.

Antalet skattskyldiga kan enligt vad i promemorian konstateras med angivna utgångspunkter beräknas i enlighet med följande sammanställning.

Skattskyldiga	Fasta bränslen	Flytande bränslen	Summa
Producenter	—	3	3
Importörer (återförsäljare och konsumenter)	100	100	200
Konsumenter (utan egen import)	140	200	340
			543

I promemorian påpekas att vissa av företagen skulle bli skattskyldiga för såväl fasta som flytande bränslen, varför de är dubbelredovisade i sammanställningen. Å andra sidan förekommer naturligen fall, där ett företags sammanlagda förbrukning eller lagerhållning av fasta och flytande bränslen är sådan att medgivande att erlägga skatt först i samband med förbrukningen bör lämnas. Totala antalet skattskyldiga skulle enligt promemorian kunna antagas icke komma att överstiga 500. Bestämmelser angående villkoren för att konsument skall medgivas erlägga skatt först i samband med förbrukningen föreslås skola meddelas av Kungl. Maj:t.

Teknisk utformning

Av de ifrågasatta skatteobjekten är bensin och motorsprit, brännolja samt elektrisk kraft redan lagda under beskattning; elektrisk kraft såsom redan angivits dock endast till den del den förbrukas i industriell rörelse.

Beskattningen av *bensin och motorsprit* är reglerad genom förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit (omtryckt 1948, nr 368). Förordningen har erhållit ändrad lydelse genom förordningar den 18 februari 1955, nr 65, den 11 mars 1955, nr 131, den 17 februari 1956, nr 42, och den 11 maj 1956, nr 200. Tillämpningsföreskrifter har lämnats i kungörelsen den 26 juni 1948, nr 370, med ändringar utfärdade den 18 februari 1955, nr 66, och den 11 maj 1956, nr 201. Skatten på bensin utgår med 32 öre per liter. För bensin, som tillverkas av Svenska skifferolja aktiebolaget genom utvinning ur inhemsk skiffer, utgår dock skatten med endast 7 öre per liter. Denna skattelättnad för skifferbensin är avsedd att gälla t. o. m. den 30 juni 1959.

För bensin som införes till riket erlägges skatten till tullverket samtidigt med tullen. Uppbörden av och kontrollen över skatten på inom riket tillverkad bensin handhaves av kontrollstyrelsen.

Skatten på motorsprit är bestämd till 19 öre per liter, dock att den för tiden intill utgången av juni månad 1957 skall utgå med 13 öre per liter. Kontrollstyrelsen är beskattningsmyndighet.

Skatt på *brännolja* för drift av motorfordon utgår sedan den 1 januari 1937. Beskattningen är fr. o. m. den 1 januari 1955 reglerad i förordningen den 21 maj 1954 (nr 260) om brännoljeskatt. Skatt utgår med 32 öre per liter för brännolja, som användes för drift av i vägtrafikförordningen avsedda motorfordon, därvid skatt skall erläggas av den som i bilregister är registrerad som ägare av brännoljedrivet motorfordon.

Beskattningsmyndighet är kontrollstyrelsen.

Skatt å *elektrisk kraft* infördes genom förordningen den 1 juni 1951, nr 374, vilken trädde i kraft den 20 juni 1951. Viss ändring av förordningen innebärande i huvudsak en begränsning av beskattningen till kraft för industriell användning vidtogs genom förordningen den 23 maj 1952, nr 358. I kungörelsen den 1 juni 1951, nr 375, ändrad genom kungörelsen den 30 maj 1952, nr 359, lämnas vissa tillämpningsföreskrifter till förordningen. Enligt elskatteförordningen i dess lydelse efter ändringen den 23 maj 1952 föreligger skatteplikt för kraft, som användes i industriell rörelse vid driftställe med större förbrukning än 40 000 kWh för beskattningsår (1 juli—30 juni). Skatten utgår med 10 procent av kraftens beskattningsvärde. Sistnämnda värde är i princip lika med summan av de avgifter, som förbrukaren har att erlägga för kraften. Kraftförbrukare, som producerar eller yrkesmässigt distribuerar kraft, inlevererar själv skatten till statsverket. Övriga kraftförbrukare erlägger skatten till kraftleverantören samtidigt med kraftavgifterna, varefter kraftleverantören har att redovisa och inbetala skatten till statsverket.

Beskattningsmyndighet är kontrollstyrelsen.

I fråga om bensin och motorsprit föreligger enligt promemorian möjlighet att uttaga energiskatten genom en höjning av skattesatserna i 1929 års förordning med belopp som svarar mot energiskatten. Det skulle emellertid få anses önskvärt att de grundläggande bestämmelserna om beskattningsområde och skattesatser, avseende energiskatten, samlas i en författning. I denna, i det följande kallad energiskatteförordningen, borde angivas att energiskatt skall erläggas för bensin och motorsprit och med vilket belopp skatten skall utgå. I fråga om uppbörd, skattekontroll m. m. borde det däremot vara tillräckligt att i energiskatteförordningen hänvisning göres till 1929 års förordning. Beräkningen av de intäkter som skall avskiljas såsom energiskatt och således inte reserveras för vägändamål skulle kunna göras genom en proportionering efter respektive skattesatser.

Stenkol, koks, kolbriketter och eldningsolja är för närvarande icke beskattade. Beträffande dessa varor bör fördensfullständiga bestämmelser intagas i energiskatteförordningen.

Angående beskattningen av andra bränslen än bensin och motorsprit samt av elektrisk kraft anföres i promemorian.

Brännolja beskattningen regleras, såsom angivits, i brännolja beskattningen, vilken i dess nuvarande utformning endast avser förbrukningen av brännolja i motorfordon; detta till skillnad från bensinskatteförordningen, som reglerar beskattningen av all bensin, oberoende av användningen. Någon hänvisning till bestämmelserna i brännolja beskattningen kan därför icke göras i energiskatteförordningen, utan bestämmelserna för stenkol, koks, kolbriketter och eldningsolja bör även avse brännolja för motordrift.

Även i fråga om energiskatten på elkraft torde övervägande skäl tala för att bestämmelserna härom infördes i energiskatteförordningen. Således bör som tidigare anförts energiskattens grundläggande bestämmelser vara samlade i en författning. Härtill kommer att ett flertal bestämmelser rörande redovisning, uppbörd och skattekontroll samt ansvarsbestämmelser m. m. kan göras gemensamma för elkraft och bränslen.

Med nu angivna utgångspunkter har utarbetats förslag till förordning om allmän energiskatt. Förslaget innebär, vad angår skatt å elektrisk kraft, i huvudsak en överarbetning av bestämmelserna i elskatteförordningen i dess ursprungliga lydelse. Bestämmelserna i övrigt ansluter sig nära till stadgan- den i olika författningar på den indirekta beskattningens område.

Energiskattens fördelning på olika konsumentgrupper

I promemorian lämnas vissa uppgifter om hur energiskatten kan antagas fördela sig på olika konsumentgrupper. Fördelningen framgår av den i *tabell III* lämnade sammanställningen. Vad beträffar stenkol och koks samt flytande bränslen har fördelningen skett med ledning av statistiska upp- gifter meddelade av handels- och industrikommissionen.

Tabell III

Milj. kronor

Konsument- grupp	Stenkol och koks	Flytande bränslen	Elkraft	Totalt
Industri	21	48	50	119
Trafiken	4	150	5	159
Borgerlig kons...	30	67	150	247
Sammanlagt	55	265	205	525

Förbrukningen av fasta och flytande bränslen inom industrien samt den av energiskatten på nämnda bränslen föranledda kostnadsökningen har likaledes beräknats i promemorian. Beräkningarna framgår av *tabell IV*, i vil- ken procenttalen har uträknats på grundval av förhållandena under år 1954. Som kostnadsökning har angivits endast den av energiskatten föranledda stegringen av den direkta produktionskostnaden inom resp. företag. Hänsyn har således icke tagits till de genom energiskatten ökade kostnaderna för råvaror, investeringar och transporter.

Tabell IV

Industrigrupp	Stenkol och koks		Flytande bränslen		Kostn.- ökn. till följd av skatten i % av till- verknings- kostn.
	Procent- andel av industriens förbruk- ning	Procent- andel av bränsle- förbrukn. inom resp. grupp	Procent- andel av industriens förbruk- ning	Procent- andel av bränsle- förbrukn. inom resp. grupp	
Massa- och pappersindustri	13	19	27	63	0,3
Metall- och verkstadsindu- stri	39	46	25	48	0,2
Jord- och stenindustri	21	47	13	47	0,8
Livsmedelsindustri	3	15	9	73	0,1
Kemisk-teknisk industri ..	3	16	9	79	0,1
Textil- och sömnadsindustri	2	15	7	80	0,1
El-, gas- och vattenverk ..	14	62	5	37	0,2

I fråga om energiskattens verkningar såvitt avser elektrisk kraft för industriell användning hänvisas i promemorian till den redogörelse härför, som lämnades i samband med elskattens införande (prop. 1951:143).

Till detaljförbrukningen (förbrukningen av kraft för borgerliga behov) räknas förbrukningen av all elkraft, som ej användes av industrien eller kommunikationsföretagen. Hit hör alltså hushålls-, jordbruks- och yrkeskonsumtionen samt förbrukningen för gatubelysning, i skolor, sjukhus, kyrkor m. m. Hushållskonsumtionen av elkraft är ganska varierande, beroende på om fråga är om elhushåll eller gashushåll. Den totala kraftförbrukningen inom denna sektor — omkring 8 mdr kWh — uppgives i promemorian kunna antagas fördela sig sålunda.

Konsumtionsgrupp	Förbrukning Mdr kWh
Elhushåll	3,1
Gashushåll	0,5
Jordbruk	1,5
Yrken	2,2
Allmänna inrättningar m. m.	0,7

Med ledning av det specifika energibehovet räknat efter vissa genomsnittssiffror för några användningsområden i hushåll skulle den av skatten föranledda kostnadsökningen vid en skattesats av två öre för kWh kunna beräknas sålunda.

Användningsområde	Kostnadsökning	
	kr.	per
Belysning.....	0,04	m ² golvyta och år
Radio	1	hushåll och år
Dammsugare	0,4—0,7	» » »
Kylskåp		
kompressionsskåp	3}	{ » » »
absorptionsskåp	9}	{ (6 mån. användning)
Matlagning	7	person och år

Till den del överskottskraft förbrukas inom elhushåll, t. ex. för uppvärmningsändamål, eller kraft användes för ren jordbruksdrift skulle enligt förslaget utgå värdeskatt, vilket skulle innebära en väsentligt lägre skattebelastning, uppskattningsvis 0,5 à 1,0 öre för kWh, beroende på tariffen i det enskilda fallet. I fråga om jordbruksdrift är de största posterna vattenuppvärmning, gröpning och krossning av fodersäd, bevattning, maskinmjölkning och vattenpumpning. Totalförbrukningen för dessa ändamål inom jordbruksdriften skulle kunna beräknas utgöra omkring 0,35 mdr kWh för år.

Kontrollmyndighet och kontrollorganisation

I promemorian beröres även något frågan om vilken myndighet som skall fungera som beskattningsmyndighet och hur dess organisation bör vara uppbyggd. Här om anföres följande.

En allmän energibesättning bör i likhet med vad i allmänhet gäller i fråga om indirekta skatter stå under kontrollstyrelsens tillsyn.

Behovet av personal för uppbörd och kontroll av energiskatten kan vad angår skatten på elektrisk kraft bedömas med ledning av erfarenheterna från den period, under vilken elskatteförordningen var tillämplig även på elektrisk kraft som förbrukades för borgerliga ändamål. På grundval av dessa erfarenheter synes den nuvarande avdelningen för elskatt inom kontrollstyrelsens tredje byrå böra förstärkas med 1 förste byråinspektör i 27 lönegraden, 1 befattningshavare i reglerad befordringsgång för amanuenser, 1 kanslibiträde i 11 lönegraden och 4 biträden för skriv- och kontorsgöromål. För den lokala kontrollen torde erfordras en förstärkning med 5 kontrolltjänstemän i nämnda befordringsgång. Vad angår personalbehovet för uppbörden och kontrollen av energiskatten på bränslen torde beskattningen av bensin och motorsprit icke kräva någon nyanställning. Däremot torde för uppbörden och kontrollen av skatten på andra bränslen än bensin och motorsprit erfordras nyanställning för centrala arbetsuppgifter av 1 befattningshavare i reglerad befordringsgång för amanuenser, 1 kanslibiträde i 11 lönegraden och 1 biträde för skriv- och kontorsgöromål samt för den lokala kontrollen av 2 kontrolltjänstemän i angivna befordringsgång. De sistnämnda synes emellertid icke böra vara placerade vid kontrollstyrelsens lokalförvaltning utan hos styrelsen. Kostnaderna för den personal, som enligt vad ovan sagts bör nyanställas, uppgår till omkring 220 000 kronor för år. Härtill kommer kostnader föranledda av de organisatoriska förändringar inom kontrollstyrelsen, som kan finnas påkallade av att uppbörden och kontrollen av den allmänna energiskatten uppdrages åt styrelsen. Sålunda torde det bl. a. vara erforderligt att 2 byrådirektörstjänster inrättas för ledning av en ny energiskatteavdelning och för handläggning av där förekommande delvis mycket svårbedömliga skattejuridiska spörsmål. Tillförandet av bestyret med den allmänna energibeskattningen till kontrollstyrelsen torde föranleda en uppräknig av styrelsens omkostnadsanslag med omkring 70 000 kronor, varav för rese- och traktamentsersättningar omkring 60 000 kronor. Engångskostnaderna torde kunna beräknas till omkring 35 000 kronor.

Remissyttrandena

Allmänna synpunkter

I remissyttrandena understrykes genomgående de i departementspromemorian redovisade utbyggnadsbehoven på energiområdet. Likaså föreligger enighet om önskvärheten av att totalt sett dämpa konsumtionens stegringstakt till förmån för investeringsutrymmet.

Fullmäktige i riksbanken tillstyrker den föreslagna energibeskattningen samt anför därvid följande.

Enligt de kalkyler som framlades i den preliminära nationalbudgeten för innevarande år, beräknades vid där gjorda prognoser för produktionsutveckling och investeringsökning m. m. utrymmet för den vid oförändrade priser godtagbara ökningen i den privata konsumtionen till ca 1 %. Redan när dessa kalkyler utfördes, torde det på grundval av erfarenheterna av konsumtionsutvecklingen under de senaste åren ha stått klart, att möjligheterna att hålla den faktiska konsumtionsökningen inom nämnda ram voro rätt små. Det kan numera också förutses, att även med den löneutveckling som årets i och för sig moderata avtalsuppgörelse indicerar, ökningen i den privata konsumtionsefterfrågan i varje fall för det följande året kommer att bli betydligt större än det i nationalbudgeten beräknade utrymmet.

Dagens ekonomiska läge ger även i andra hänseenden anledning till beläksamhet. Sålunda må erinras om att utfallet av utrikeshandeln, som under fjolårets första tre kvartal visade tecken till någon förbättring, under det fjärde kvartalet samma år och framför allt under de två första månaderna i år svängt om till en försämring. Medan underskottet t. ex. under månaderna januari och februari i fjol uppgick till ca 365 mkr, steg det under samma månader i år till ca 480 mkr. Om denna förändring till det sämre inom utrikeshandeln skulle visa sig bli bestående, kommer ytterligare behov av restriktiva åtgärder i syfte att begränsa efterfrågan ofrånkomligen att anmäla sig.

Till det sagda kommer att det statsfinansiella läget under innevarande budgetår utvecklats på ett sådant sätt, att det stöd för stabiliseringspolitiken som den ursprungligen överbalanserade totalbudgeten skulle ha utgjort, icke längre föreligger. Att döma av utvecklingen under den del av budgetåret som hittills redovisats, sålunda månaderna juli t. o. m. februari, har budgetutfallet närmast förvärrats i jämförelse med motsvarande period ett år tidigare. Det kassamässiga underskottet för nämnda period kan nämligen beräknas till ca 1 600 mkr i år mot ca 1 500 mkr i fjol. Underskottet kommer visserligen att delvis neutraliseras under budgetårets sista tredjedel, då normalt ett betydande överskott uppstår på budgeten, men det förefaller ändå vara allvarlig risk för att utfallet för hela det nu löpande budgetåret icke blir bättre än under det föregående. Det synes även i år nödvändigt att räkna med ett totalt budgetunderskott, som innan några fonderingar vidtagits, uppgår till betydligt över 1/2 miljard kronor.

Med hänsyn till de förändringar som det ekonomiska läget sålunda undergått och de risker för ökade balansrubbningar som det innefattar, dela fullmäktige den uppfattning som kommit till uttryck i promemorian, att ytterligare åtgärder nu äro erforderliga för att vår ekonomi skall kunna stabiliseras. Framför allt böra dessa åtgärder inriktas mot konsumtionsökningen och syfta till att så begränsa denna, att en nedpressning av investeringsvolymen kan undvikas. Den ökning av statsinkomsterna under det kommande budgetåret, som skulle bli en följd av att det nu framlagda energiskatteförslaget genomfördes, skulle vid oförändrad statlig utgiftsvolym kunna bidra till att tillgodose detta önskemål och utgöra ett väsentligt finanspolitiskt led i stabiliseringspolitiken. Fullmäktige, som i övrigt icke ansett sig ha anledning taga ställning till detaljer i förslagets utformning, få därför för sin del tillstyrka detsamma.

En minoritet inom riksbanksfullmäktige (herrar Rubbestad, Kollberg och Svärd) avstyrker emellertid det framlagda förslaget. Därvid uttalar herr *Rubbestad*, att förslaget komme att medföra olika belastning för skilda folkgrupper, varigenom särskilt småindustrien och jordbruket skulle drabbas betydligt hårdare än andra. Herrar *Kollberg* och *Svärd* påpekar, att betänkandet från 1952 års kommitté för indirekta skatter borde ha avvaktats innan förslaget om en allmän energibeskattnings framlades. Därför finner de sig icke kunna tillstyrka en indirekt skatt av sådan räckvidd och med sådana konsekvenser som de i promemorian föreslagna.

Fullmäktige i riksgäldskontoret tillstyrker förslaget med följande motivering.

Tryggandet av vår energiförsörjning på längre sikt får anses vara en av de mest angelägna samhällsuppgifterna för närvarande. Några särskilt välgående skäl för finansiering av de statliga investeringarna inom energiområ-

det genom en speciell energiskatt har visserligen icke förebragts i promemorian. Emellertid anser fullmäktige, att även oavsett det medelsbehov, som aktualiseras genom utbyggnaden av energiförsörjningen, olika åtgärder med konsumtionsbegränsande verkan är påkallade. I detta sammanhang vill fullmäktige erinra om att långtidsutredningen i sitt nyligen framlagda betänkande belyst de svårigheter att uppnå balans på skilda områden inom samhällsekonomin, som nu föreligger och som — om den ekonomiska politiken icke avsevärt förändras — kan väntas bestå under den närmaste framtiden. I sitt till Herr Statsrådet den 21 mars 1957 avgivna remissyttrande över betänkandet framhöll fullmäktige bl. a., att en begränsning av konsumtionen vore ofrånkomlig, om strävandena att stabilisera penningvärdet och hålla tillbaka de inflationistiska spänningarna skulle ha någon utsikt till framgång. Att under rådande förhållanden investeringarna borde ges ökad andel av produktionsökningen på bekostnad av konsumtionen fann fullmäktige obestridligt.

Såsom i promemorian framhålles, skulle den föreslagna energiskatten i förening med slopandet av investeringsavgiften otvivelaktigt komma att i viss mån medföra en förskjutning av den inflationsdämpande politikens tyngdpunkt från investering mot konsumtion. Ur fullmäktiges här ovan angivna synpunkter synes utformningen av den nya skatten därför innebära påtagliga fördelar. Då härtill kommer, att det knappast torde vara lämpligt eller ens möjligt att i rådande läge vare sig genom en skärpning av den direkta beskattningen eller genom upplåning på marknaden uppbringa de stora belopp, det här är fråga om, har fullmäktige, utan att ingå på en granskning av förslagets detaljer, funnit sig böra godtaga den i promemorian föreslagna allmänna energibeskattningen.

En minoritet inom riksgäldsfullmäktige (herrar Hagberg, W. Svensson och Pettersson) har yrkat avslag på förslaget. I särskilda uttalanden till fullmäktiges protokoll har herr *Hagberg* framhållit att en energibeskattnings skulle försvaga de svenska företagens konkurrenskraft på såväl export- som hemmamarknad. Herr *W. Svensson* uttalar, att om nya skatter skall beslutas bör hela det statsekonomiska fältet belysas både i fråga om sannolika utgifter och i fråga om inkomster samt att departementspromemorian inte ger en sådan överblick att den bör läggas till grund för ett beslut om nya skatter. Herr *Pettersson* anför bland annat att en energibeskattnings skulle komma att verka inflationsdrivande. Fullmäktiges ordförande herr *Nordlander* anför i ett särskilt yttrande att enligt hans uppfattning bör det belopp, som man äsyftar att tillföra statsverket genom en ny beskattning, icke överstiga vad som motsvarar medelsbehovet för de i promemorian redovisade statliga engagemangen för energiförsörjningens ordnande. Beskattningsen borde vidare utformas så, att man undviker att belasta sådana områden, där påtaglig risk finns för att skatten kan komma att verka fördröjande på produktionen.

Kommerskollegium understryker nödvändigheten att vidtaga konsumtionsbegränsande åtgärder och framhåller därvid följande.

I den remitterade promemorian behandlas ett av de avsnitt inom samhällslivet — nämligen energiområdet — där avsevärda investeringar måste göras för att förhindra skadliga följder. Kollegium har tidigare i skilda sammanhang understrukit nödvändigheten av att trygga vår energiförsörjning

och kollegium har därvid också som sin mening framhållit, att detta är en av de mest angelägna samhällsuppgifterna för närvarande. Kollegium kan sålunda till fullo instämma i de synpunkter som härutinnan anförts i promemorian. Såsom av långtidsutredningens betänkande bäst framgår kunna de i promemorian angivna investeringsanspråken, vilka dock måste betraktas såsom ett minimum, icke tillgodoses vid sidan av alla övriga angelägna investeringsbehov, med mindre utgifterna för konsumtionen minskas eller i vart fall icke öka.

Av det anförda torde framgå att kollegium är berett att godtaga lämpliga åtgärder, syftande till att begränsa utgifterna för konsumtionen för att därigenom ett utrymme skall kunna skapas för investeringar till främjande av bl. a. energiförsörjningen. Viktigt är emellertid att åtgärderna icke utformas så att ur allmän synpunkt menliga följder för produktionen uppstå.

Kollegium avstyrker förslaget under åberopande av att en energibeskattning är mindre önskvärd ur social synpunkt, att den kan få allvarliga följder för våra viktigare exportindustrier och att den alltför hårt skulle komma att belasta hantverk och småindustri.

Kollegium har, såsom redan nämnts, infordrat yttranden från rikets handelskammare. Av dessa anför *handelskammaren i Gefle* bl. a. följande.

Genom de förslag, som framföres i promemorian, anser man sig i viss mån vinna en lösning av två för vår samhällsekonomi synnerligen angelägna uppgifter, nämligen dels säkerställande av kapital för utbyggnaden av energiproduktionen, dels en länge eftersträvad dämpning av den alltför starkt stigande konsumtionen. Otivelaktigt anvisar förslaget härvid framkomliga vägar. Enligt handelskammarens uppfattning bör dock skattevägen icke beträddas annat än i yttersta nödfall, d. v. s. när andra möjligheter icke stå till buds.

Vad beträffar den inskränkning i konsumtionen, som eftersträvas, är handelskammaren enig med förslagsställaren om att en sådan åtstramning i viss utsträckning skulle komma att äga rum. För produktionens del kommer man givetvis att ytterligare öka sina ansträngningar att uppnå en god bränsleekonomi liksom man än ivrigare kommer att söka bekämpa energiförlusterna. Men det är förnämligast i form av den borgerliga värme- och elkraftförbrukningen, som man har att räkna med mera betydande besparingar genom konsumtionens inskränkning. Eftersom produktionen i samband med energiskattens införande befrias från vissa skatter kommer enligt promemorian beskattningens tyngdpunkt att förskjutas från investeringar till konsumtion. Detta är otivelaktigt rätt liksom också att en allmän energibeskattning i flera avseenden får samma verkningar som en begränsad omsättningsskatt. Men just detta att den är begränsad till vissa områden och alltså icke drabbar all »över»-konsumtion med samma potentiella styrka, är helt säkert energiskattens främsta olägenhet. Att beskatta en ur hälso-synpunkt nödvändig rumstemperatur eller den energiförbrukning, som oundgängligen åtgår för familjernas matlagning och oumbärliga belysning, kan icke sägas vara konsumtionsbegränsande. Skattens olyckliga verkningar framträda i en särskilt hjärt dager, då man erinrar om att samtidigt exempelvis konsumtionen av sydfrukter, konserver och nylonstrumpor allenast beskattas genom tullar, som internationellt sett tillhöra de lägsta i världen.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare framhåller.

Förslaget, som det framlägges i promemorian, torde icke sakna förtjänster. I den del det medför en beskattning av den borgerliga konsumtionen

verkar det till en bättre balans emellan direkt och indirekt beskattning i statsbudgeten och torde därför kunna accepteras. Samma omdöme torde kunna fällas om den del av den ökade skattebelastningen på näringslivet, som genom pris- och taxehöjningar övervältras på konsumenterna. Till återstående del blir emellertid den allmänna energibeskattningen en tunga, som utöver tidigare skatter kommer att drabba näringslivet och ytterligare försvåra dess situation. Såsom den allmänna energibeskattningen är upplagd, torde det emellertid icke vara möjligt att genomföra endast den del av beskattningen, som får karaktären av en allmän konsumtionsskatt. Med hänsyn därtill måste förslaget bedömas som en helhet.

Ur näringslivets synpunkt kan det framlagda förslaget till en allmän energibeskattnings icke accepteras, därest icke väsentliga skattelättnader inom den direkta beskattningens område samtidigt vidtagas. Handelskammaren tänker härvid i första hand på de nyligen genomförda höjningarna av bolagsbeskattningen, även dessa betecknade som tillfälliga, men även på den mera »ordinarie» delen av den direkta bolagsskatten. Kan samtidigt med energibeskattningens införande en 25—30-procentig reduktion ske av den direkta statliga företagsbeskattningen, anser Handelskammaren, att förslaget kan accepteras. Vid detta bedömande har Kammaren fäst stort avseende vid motiven till skattens införande. Nödvändigheten av stora utgifter för den framtida energifrågans lösning anser Kammaren vara så klart dokumenterad, att Kammaren kan ansluta sig till vad promemorieförfattaren härutinnan anför.

Med hänsyn till angelägenheten av att finansieringsmöjligheter säkras för de föreliggande investeringsbehoven på energiförsörjningens område vill *Landsorganisationen* ej principiellt motsätta sig en energibeskattnings av den föreslagna typen. Det är därvid, framhåller *Landsorganisationen*, angeläget att undantag ej göres för någon särskild grupp eller del av de varuslag som utvalts i departementspromemorian. I yttrandet anföres vidare.

LO finner emellertid den föreslagna tidpunkten för energibeskattningens ikraftträdande olämplig. Med hänsyn till det nyligen träffade avtalet mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer måste det nämligen vara av största vikt att förebygga alla icke ofrånkomliga prishöjningar. Fackföreningsrörelsen, som med hänsyn till det ekonomiska läget ålagt sig en mycket stor moderation vid årets avtalsförhandlingar, kan icke acceptera att en skatt av den föreslagna typen nu genomföres. LO föreslår därför att avgörandet av frågan om en energibeskattnings får anstå till en senare tidpunkt, då lämpligheten därav kan bättre bedömas med hänsyn till den kommande inkomst- och prisutvecklingen. Ett uppskov underlättas av att de i promemorian redovisade motiven för en energiskatt är mycket långsiktiga. Vidare vill LO såväl av principiellt konjunkturpolitiska skäl som med hänsyn till den för närvarande av olika tecken att döma tilltagande investeringsbenägenheten ifrågasätta lämpligheten av ett beslut i nuvarande ovissa läge om att avskaffa investeringsavgiften.

Tjänstemännens centralorganisation har ej ansett sig kunna närmare ingå på en prövning av de olika utbyggnadsprogram beträffande energi- och bränsleförsörjningen som åberopats i promemorian men finner att de redovisade uppgifterna tyder på att stora ekonomiska krav under de närmaste åren kommer att göra sig gällande för tryggheten av den framtida energiförsörjningen. Organisationen uttalar bl. a. följande.

Vid ställningstagande till den föreslagna energibeskattningen vill TCO framhålla, att organisationen inte anser sig böra ingå på en bedömning av det statsfinansiella läget. Organisationen vill emellertid fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att även om betydande anspråk under de närmaste åren kommer att ställas på den statliga budgeten för utbyggnaden av energiförsörjningen i landet, motiverar detta i sig självt knappast att eventuell erforderlig ökning i beskattningen får formen av en energibeskattnings. Direkt anknytning mellan särskilda utgifter och för detta ändamål avvägda inkomster finnes endast i obetydlig grad i den svenska statsbudgeten och enligt TCO:s mening synes man icke utan närmare överväganden böra slå in på nya linjer i detta avseende. Såsom också påpekas i promemorian sammanhänger emellertid behovet av ökade statsinkomster ej endast med tryggheten av energiförsörjningen, utan är en följd av omfattningen av den statliga verksamheten såsom helhet betraktad.

Därest ökade statsutgifter är ofrånkomliga har TCO i och för sig ingenting att erinra mot att man för täckande härav använder indirekt beskattning. Ifråga om utformandet av en lämplig indirekt beskattning vill organisationen erinra om att 1952 års kommitté för indirekta skatter inom den närmaste tiden väntas framlägga sitt betänkande. Det hade enligt TCO:s mening varit lämpligt att avvakta detta och remissbehandlingen härav innan ytterligare utredningar rörande utformandet av tänkbara indirekta skatter ägde rum. TCO vill vidare erinra om sin vid skilda tillfällen tillkännagivna uppfattning, att därest ökad indirekt beskattning kommer till användning denna bör utformas så att den erhåller allmän karaktär.

De skäl som anföres rörande beskattningsområdets avgränsning i det nu föreliggande förslaget synes TCO knappast bärande. Av denna anledning anser organisationen att en indirekt beskattning av mera allmän typ hade varit att föredra, därest ökad beskattning befinner sig erforderlig.

Sveriges akademikers centralorganisation instämmer helt i vad som i promemorian anföres om det allvarliga budgetperspektivet men framhåller i denna fråga att möjligheten och lämpligheten av kapitalimport bör närmare undersökas samt att en begränsning av statsutgifterna, framför allt vissa transfereringar, främst planerade folkpensionshöjningar, framstår som oundgängligen nödvändig. Vidare anföres i yttrandet.

I och för sig är SACO positivt inställd till en ökad indirekt beskattning. Denna får emellertid icke leda till en ökning av skattetrycket, utan måste kombineras med en sänkning av den statliga inkomstskatten.

När det gäller utformningen av en indirekt beskattning har otvivelaktigt en allmän energibeskattnings vissa fördelar och har i flera avseenden principiellt samma verkningar som en begränsad omsättningsskatt. Om skatten övervältras på konsumenterna och dessa icke i sin tur övervältrar den, torde den nämligen leda till en inskränkning av konsumtionen icke i första hand av energi men väl av andra nyttigheter.

En indirekt skatt begränsad till energiområdet har emellertid även betydande svagheter.

Sålunda kommer energiskatten icke att kunna inräknas i den typ av indirekta skatter, som enligt avtalet mellan SAF och LO icke skall påverka lönerna via konsumentprisindex. Detta är uppenbart redan av det skälet, att energiskattens inverkan på konsumentprisindex omöjligt på ett tillfredsställande sätt kan beräknas, när de prisstegringar, som skatten medför i olika led i produktions- och distributionsprocessen, icke kan renodlas. Detta problem behöver icke uppstå vid en allmän omsättningsskatt.

Den föreslagna energiskatten kommer i och för sig att drabba även investeringarna. I sådana fall kan den endast på mycket lång sikt övervältras på konsumenterna.

Vidare måste man, mot bakgrund av vad ovan anförts, räkna med att konsumenterna, i den mån skatten övervältras på dem, kommer att i sin tur söka övervältra den på arbetsgivarna (via lönerna) och på det allmänna (via t. ex. hyressubventioner). En sådan övervältring torde lättare kunna komma till stånd vid en energibeskattnings än vid en allmän omsättnings-skatt som kombineras med en motsvarande sänkning av den statliga inkomstskatten.

Man kan ej heller bortse från att en punktbeskattnings av detta slag kan ha vissa snedvridande effekter i produktionsledet.

SACO finner således en allmän energibeskattnings mindre lämplig än en allmän omsättningsskatt. SACO avstyrker därför det framlagda förslaget, men förordar införandet av en allmän omsättningsskatt kombinerad med en sänkning av den statliga inkomstskatten.

Av de i ärendet hörda organisationerna, som representerar jordbrukets intressen, har *Sveriges lantbruksförbund* anfört följande.

Lantbruksförbundet utgår från att det är nödvändigt att vidtaga åtgärder för att på längre sikt säkerställa energiförsörjningen genom utökad lagring samt utbyggnad av anläggningar för inhemsk energiproduktion och distribution. Förbundet delar uppfattningen, att finansieringen av de erforderliga investeringarna bör ske på sådant sätt, att i första hand konsumtionen belastas och dess stegring dämpas. Den föreslagna energiskatten får tydligen delvis en sådan verkan och kan ur den synpunkten synas utgöra en lämplig finansieringsmetod. Ävenså kan det sägas vara riktigt, att energiförbrukarna får betala utbyggnadskostnaderna på detta område. Men avsikten är tydligen att genom energiskatten erhålla medel även för andra ändamål. De enligt promemorian beräknade och förutsedda behoven belöper på cirka 1 200 milj. kr under en femårsperiod. Den föreslagna skatten skulle emellertid under samma tid ge en nettoinkomstökning för staten av omkring 375 miljoner, om hänsyn tas till att nuvarande investeringsavgift samt elskatten för storförbrukare bortfaller. För en hel femårsperiod torde inkomstökningen, om förbrukningsökningen för bensen och elkraft beaktas, icke komma att understiga 2 000 milj. kr. I promemorian har inte närmare redovisats, vartill merbeloppet, sammanlagt cirka 800 milj. kr, skall användas, men av allt att döma avses att därmed förstärka budgeten och ge medel till diverse andra statsutgifter. Förbundet ifrågasätter, huruvida det är lämpligt, att just energiförbrukningen belastas härmed.

Lantbruksförbundet påpekar vidare att den föreslagna energiskatten drabbar inte blott konsumtionen utan i avsevärd mån även produktionen och att den innebär en ny och betydande skattebeläggning av jordbruksdriften.

Större delen av den kostnadshöjning, som direkt drabbar företagen, kommer förmodligen att övervältras på konsumenterna genom prishöjningar. Så torde också vara avsett. Emellertid finns det delar av näringslivet, för vilka detta icke är möjligt. Detta gäller sådan produktion, som står i direkt konkurrensförhållande med utlandsmarknaderna. Dit hör det svenska jordbruket, vars priser numera i huvudsak är beroende av prisvariationerna på världsmarknaden. Jordbrukarna kan alltså icke genom höjda priser på sina produkter kompensera sig mot kostnadsstegringar i jordbruksproduktionen under de år, som är kvar av den nuvarande prissättningsperioden.

Härtill kommer, att den tillänkta skatten i särskilt hög grad skulle fördyra sådan produktion, för vilken omfattande transporter är nödvändig. Hit hör kanske främst jordbruksproduktionen. En mycket stor del av kostnaderna i jordbruksdriften utgöres nämligen av transporter, dels inom gården, huvudsakligen med traktor, och dels till och från gården med förnödenheter som handelsgödsel, kalk, kraftfoder, utsäde m. m. och produkter som spannmål, potatis, sockerbetor, mjölk m. m. Dessa senare transporter utföres i regel med lastbil. Jordbearbetning, grödornas skötsel och skörd drabbas i hög grad genom skatteläggningen av drivmedlen för traktorerna. Vidare bör observeras, att personbilen numera, sedan hästarna reducerats så starkt, i betydande utsträckning utnyttjas för jordbruksdriften.

Förutom den ovan berörda kostnadsfördyringen för jordbruksproduktionen drabbas jordbrukarna helt naturligt liksom andra grupper i egenskap av konsumenter av den föreslagna skatten. Härvid är att märka, att jordbrukarna i likhet med övriga invånare på landsbygden på grund av glesbebyggelsen får vidkännas stora utgiftshöjningar för pålagor, som drabbar kommunikationerna och då särskilt biltrafiken. Den föreslagna stora höjningen av skatten på bensin blir här särskilt kännbar. Å andra sidan har jordbrukarna som konsumenter en fördel däri att veden, som utgör deras viktigaste bränsle för bostadsuppvärmning, icke beskattas.

Den föreslagna skatten på elkraft skall bl. a. möjliggöra en mycket välbehövlig upprustning av landsbygdens eldistributionsnät. Även om detta noteras med tillfredsställelse, måste dock konstateras, att skatteläggningen av elkraften blir oproportionerligt stor. Det torde kunna ifrågasättas, om det är lämpligt med en så hög beskattning av en inhemsk energikälla.

Lantbruksförbundet finner, att energiskatten i föreslagen utformning icke är — vare sig allmänt eller med speciell hänsyn till produktionen — tillfredsställande och speciellt icke ur jordbrukets synpunkt.

Lantbruksförbundet framhåller också att enligt dess bestämda mening kan den föreslagna energiskatten icke betraktas såsom en allmän omsättningsskatt eller system med omfattande punktskatter med liknande verkan som en omsättningsskatt, varför densamma ej kan föranleda en korrigering av konsumentprisindex i enlighet med bestämmelserna i jordbruksprisregleringen och i den centrala överenskommelsen mellan Svenska arbetsgivarföreningen och Landsorganisationen.

Riksförbundet Landsbygdens folk förutsätter i den sistnämnda frågan, att en eventuell skatt icke skulle tillåtas påverka konsumentprisindex, så att kompensationskrav i form av höjda löner kan resas. I övrigt anför riksförbundet bl. a.

Enligt riksförbundets mening är det nödvändigt att avvägningen mellan investeringar och konsumtion sker så att investeringarna erhåller ökad andel av våra resurser. Detta synes knappast kunna ske på annat sätt än genom att konsumtionen hålles tillbaka. En väg att nå detta bör kunna vara att omfördela skattebördan så, att den i större utsträckning direkt drabbar konsumtionen. En sådan uppfattning har riksförbundet tidigare givit uttryck åt.

Syftet med de förslag, som framlägges i föreliggande PM angående allmän energibeskattnings, förefaller bl. a. vara att uppnå en sådan omfördelning. Samtidigt skulle medel erhållas för en utbyggnad av vår oljeberedskap samt produktion och distribution av elkraft.

Riksförbundet har icke några invändningar gentemot förslagets allmänna syfte vad det gäller avvägningen mellan konsumtion och investeringar. Där- emot kan riksförbundet icke tillstyrka den föreslagna formen av beskatt- ning.

En bedömning av huruvida det är lämpligt att införa en begränsad om- sättningsskatt varom här är fråga borde ske med kännedom om vilka alter- nativ, som härvidlag kan föreligga. Det är därför ägnat att förvåna, att för- slag till allmän energiskatt framlägges vid en tidpunkt, då man inom en snar framtid har att vänta ett betänkande, som behandlar indirekt beskatt- ning. Enda motivet härför skulle vara, att det ekonomiska läget blivit så- dant att mycket skyndsamma åtgärder vore nödvändiga för att begränsa konsumtionen. Läget synes emellertid knappast vara sådant, att ett invän- tande av de förslag, som kan tänkas framkomma genom den pågående ut- redningens arbete, skulle medföra några betydande olägenheter.

Med hänsyn härtill och då det synes erfordrerligt att få bedöma det nu framlagda förslaget i jämförelse med andra alternativ till konsumtionsbe- skattning, anser sig riksförbundet inte nu kunna ta definitiv ställning till tidpunkten och formen för en eventuell konsumtionsbeskattning.

Riksförbundet påpekar att för jordbruk, hantverk och småindustri skulle en energiskatt — i motsats till vad som gäller för den större industrien — betyda direkta kostnadsökningar, och dessa produktionsgrenar — i vart fall jordbruket — skulle komma i en missgynnad ställning. I detta sammanhang anför riksförbundet.

Genom den uppgörelse angående prissättningen på jordbruksprodukter, som ingicks våren 1956, har priserna bundits för en period om tre år. Ge- nom överenskommelsen har jordbruket icke möjligheter att såsom de flesta andra näringsgrenar kompensera sig för kostnadsstegringar genom höjda priser. Härigenom kommer jordbrukets lönsamhet att försämrast i förhål- lande till vad som avsågs vid uppgörelsen. Den del av energiskatten, som drabbar jordbrukaren som företagare, måste bäras av honom själv. Han kommer sålunda att belastas dels av den skatt, som utgår på hans privata förbrukning, dels av den skatt, som utgår på förbrukningen i företaget.

Med hänsyn till prisöverenskommelsen beträffande jordbruksprodukter synes mycket goda skäl föreligga för att jordbruket undantages från skatt, vad gäller den del som avser själva jordbruksdriften. Det förtjänar påpekas, att jordbruket därigenom inte skulle undgå beskattning. Kostnadsökningen inom jordbrukets förädlingsindustri skulle sålunda direkt komma att på- verka det pris, som kan avräknas till jordbrukarna. Genom prissättnings- systemets konstruktion kan nämligen icke heller dessa kostnader kompen- seras genom ökade priser, utan måste resultera i lägre produktpris till jord- brukarna. Dessutom kommer kostnaderna för förnödenheter att stiga ge- nom ökade transportkostnader.

I frågan om den föreslagna energiskattens verkan på konsumentprisindex anför *statens pris- och kartellnämnd*.

Pris- och kartellnämnden har inte att taga ställning till frågan om i vad mån de prisstegringar, som kunna komma att följa av energibeskattningen, böra beaktas vid tillämpningen av de avtal, som gälla på arbetsmarknaden samt för prissättningen på jordbrukets produkter. För den händelse att man i princip skulle anse sig böra helt bortse från återverkningarna av denna beskattning, synes det emellertid böra framhållas att det i många fall kan ställa sig omöjligt att vid varje särskilt tillfälle avgöra i vad mån det varit

energibeskattningen eller någon annan faktor som förorsakat en inträffad prisförändring. Speciellt svårt att i det enskilda fallet klargöra energibeskattnings prisseffekt torde vara, när denna yttrar sig i form av utebliven prissänkning. Skulle energibeskattningen på det ena eller andra sättet medverka till att den s. k. 5-procentsregeln för prissättningen på jordbruksprodukter eller indexklausulen i avtalet mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen sättes i kraft, finge man självfallet räkna med vissa ytterligare återverkningar på prisbildningen.

Vad som hittills anförts utgår från den allmänna förutsättningen att företag och näringsgrenar som inte äro utsatta för kännbar internationell konkurrens komma att kunna övervältra energiavgifterna genom prisstegring. Denna förutsättning är inte självklar. En teoretisk möjlighet vore att åtgärden skulle få en så stark efterfrågehegränsande effekt att priserna räknat exklusive energiavgifter skulle pressas i så hög grad att det över huvud taget inte skulle inträda någon stegring av konsumentprisnivån. Det synes närmast bli beroende av den allmänna ekonomiska politikens utformning huruvida den föreslagna åtgärden kommer att föranleda någon begränsning av den totala efterfrågan eller om den efterfrågebegränsning, som energiskatteuppbörden i och för sig kommer att innebära, kommer att motvägas av ökad efterfrågan på andra områden. Det synes vidare böra framhållas att en begränsning av den totala efterfrågan inom landet inte med nödvändighet kommer att få något utslag i prissänkande riktning. Effekten skulle ju i stället i första hand kunna tänkas bli att exportvolymen stiger eller att produktion och sysselsättning sjunker. Skulle den föreslagna åtgärden inte föranleda någon begränsning av den totala efterfrågan, har man å andra sidan att räkna med den möjligheten att man härigenom kan förebygga uppkomsten av ett efterfrågeöverskott, vilket till äventyrs skulle kunnat ge upphov till större prisstegringar än dem som direkt kunna komma att utlösas av energiskattens införande.

Enligt pris- och kartellnämndens beräkningar synes energibeskattningsens *direkta* inverkan på konsumentpriserna bli sådan att dessa i genomsnitt kommer att ligga 0,6 procent högre än eljest skulle ha varit fallet. Genom övervältring av den del av beskattningen som kommer på producenterna kan konsumentprisnivån tänkas komma att stiga ytterligare 0,6 å 0,7 procent, men denna övervältring kommer sannolikt att försiggå med viss eftersläpning.

Kooperativa förbundets styrelse yttrar.

Styrelsen önskar först framhålla, att den inte anser sig kunna fälla något omdöme om den sannolika storleksordningen av de berörda investeringsbehoven på energiförsörjningens område. Långtidsutredningen har i sitt betänkande påpekat den kraftigt stigande energiförbrukningen och behovet av ökade investeringar för att utvidga den inhemska energiproduktionen. Av årsförbrukningen av primär energi täcks nära tre fjärdedelar av import och något mer än en fjärdedel av inhemsk produktion. De statliga investeringarna för en expansion av den inhemska energiförsörjningen kan därför antagas behöva bli omfattande. Beträffande finansieringen av dessa och andra statliga investeringar mot bakgrunden av en balanserad samhällsekonomisk utveckling, kan styrelsen instämma med det i departementets PM gjorda uttalandet, »att det måste framstå som ett minimikrav i det aktuella läget, att staten åtminstone svarade för så stor del av det samhälleliga sparandet som behövdes för att finansiera dess egna investeringar».

Det med all sannolikhet mycket snart inträdande behovet av en skärpning av beskattningen för att kunna bevara den samhällsekonomiska balansen har i olika sammanhang framhållits av styrelsen i nyligen avgivna yttranden till statsmakterna. Styrelsen har därvid beaktat sannolikheten för att en skärpt indirekt beskattning bleve erforderlig. Styrelsen har emellertid i olika sammanhang understrukt betydelsen av en samordning av den direkta och indirekta beskattningen för att åstadkomma en så jämn fördelning av skattebördan som möjligt och en sådan konstruktion av skattesystemet i dess helhet, som i så hög grad som möjligt tillgodosåge behovet av vidgade investeringar i folkhushållet. I sitt nyligen avgivna yttrande till Kungl. Socialdepartementet om pensionsberedningens förslag till pensionsreform underströk styrelsen behovet för de närmast liggande åren av konsumtionsbegränsande åtgärder inom den ekonomiska politiken. Till sådana komme då, i betraktande av genomförda och ytterligare ifrågasatta lättnader ifråga om den direkta beskattningen, att höra anordningar för en skärpning av den indirekta beskattningen som alternativ till en fortskridande försämring av penningvärdet.

Förbundets styrelse påpekar, att det förhållandet att tyngdpunkten i beskattningen överflyttas från investeringarna till konsumtionen i sig självt är att betrakta som en positiv sida hos förslaget, men framhåller att den form för beskattningen, som föreslagits, inte kommer att låta skatten endast påverka konsumtionen i sista hand inom riket utan också att direkt medföra en ojämn belastning av produktionskostnaderna för olika områden av produktionslivet. I yttrandet framhålls att exportindustrierna i särskild hög grad kan komma att drabbas av en energibeskattnings. Styrelsen förordar att det framlagda förslaget måtte tagas under omprövning både beträffande sin omfattning och sin konstruktion och att denna omprövning torde ske i samband med beredningen av betänkandet från 1952 års kommitté för indirekta skatter. I detta sammanhang anföres i yttrandet.

Om särskilt tillskott till statsinkomsterna i form av indirekt skatt anses behövt för att tillgodose behoven för investeringar för här berörda speciella ändamål, torde det enligt styrelsens mening böra övervägas att begränsa omfattningen av denna beskattning till vad som erfordras för att täcka dessa behov. Därvid torde också en omkonstruktion av den föreslagna beskattningen böra företagas med sikte på att förlägga tyngdpunkten på konsumtionen i sista hand och företaga en sådan omjustering av skattesatserna, som för de kraftförbrukande produktionsföretagens räkning innebär en anpassning till deras bärkraft. Detta skulle också betyda, att möjligheter till restitution öppnades för företag inom exportindustrierna.

Näringslivets skattedelegation anser att energiskatten över huvud är en olämplig form av företagsbeskattning och att den skulle drabba företagen utomordentligt ojämnt och nyckfullt. Det framhålls även, att skatten skulle minska de svenska företagens konkurrenskraft gentemot utlandet.

Delegationen ansluter sig till vad i promemorian anföres angående nödvändigheten av en aktiv, kostnadskrävande energipolitik. Beträffande frågan om den föreslagna beskattningens investeringsfrämjande syfte anföres emellertid följande.

Uttalandet i promemorian, att energiskatten i kombination med sloandet av investeringsavgiften relativt sett komme att förskjuta beskattningens

tyngdpunkt från *investering* mot konsumtion, ger icke en rättvisande och fullständig bild av beskattningseffekten. För det första är det av skäl som ovan anförts inte befogat att i förevarande sammanhang verkställa en kvittning mellan investeringsavgiften och energiskatten på bränsle. Enigheten torde råda om att någon särskild belastning på investeringarna icke i längden kan bibehållas. Det är den eventuella förskjutningen från *produktion* till konsumtion som är av det största intresset. Något material för en beräkning av en sådan eventuell förskjutning föreligger icke. För det tredje innebär förslaget icke allenast en *förskjutning* av beskattningen utan en *ökad skattebelastning* såväl på konsumtionen som på produktion och distribution — och detta även om kvittningen med investeringsavgiften verkställs.

I den mån energiskatten skulle medföra någon överflyttning av skattrycket på den privata konsumtionen, är den väl icke enligt vår mening ägnad väcka rent principiella invändningar. En sådan förskjutning skulle stå i god överensstämmelse med den uppfattning rörande beskattningssystemets önskvärda utformning som kommit till uttryck i Sveriges Industriförbunds yttrande över 1955 års långtidsutrednings betänkande (SOU 1956: 53). Vi ansluter oss till vad i berörda yttrande härutinnan anförts. En ökad belastning av förevarande storleksordning på privat konsumtion kräver emellertid överväganden i olika avseenden och synes utan större olägenhet kunna anstå så att frågan kan prövas i ett större sammanhang mot bakgrunden av den utredning som kan komma att företas i det väntade betänkandet om den indirekta beskattningen.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation anför inledningsvis i sitt yttrande.

Organisationen vill till en början understryka nödvändigheten för vårt näringsliv av att det underlag för vår produktion som landets energiresurser utgör tryggas och utvidgas. Suez-krisen har tydligt visat vilka risker Sverige genom sin geografiska belägenhet löper vid ett avbrott i bränsle- och drivmedelsleveranserna.

Den tekniska utvecklingen medför ett för varje år alltmer ökat behov av utvidgad energiförsörjning. Även inom den grupp organisationen företräder, hantverket och den mindre industrin, sker i detta avseende en ständig utveckling mot ökad energiförbrukning och därmed ökad produktivitet. Organisationen har därför på sina medlemmars vägnar all anledning tillstyrka att erforderliga resurser inom nationalhushållet avsättes för en successiv och tillräcklig utbyggnad av vårt lands energiförsörjning. Härvidlag öppnar icke minst atomenergins framtida möjligheter stora perspektiv. I promemorian uttalas att användningen av atomenergi för produktion av elkraft, för industriella ändamål och för uppvärmning kommer att successivt öka redan under 1960-talet och att under 1970-talet huvuddelen av nyproduktionen av elkraft behöver baseras på atomenergi. Betr. den del av promemorian, där utvecklingsbehovet för vår energiförsörjning skisseras, har organisationen ingen erinran att göra.

Organisationen vänder sig emellertid mot att förslaget motiverats med behovet av ökade utgifter just på energiområdet och att det föreslagna skattebeloppet överstiger det redovisade behovet på detta område. Organisationen anför vidare.

I det föregående har närmast berörts den del av förslaget som innebär att genom en ny skatt finansiera vissa angelägna investeringar. Förslaget

har emellertid även ett annat syfte, nämligen att begränsa förbrukningen av bränsle och elenergi och skapa bättre hushållning med landets resurser på detta område. Med hänsyn till den knapphet som råder särskilt på elenergiområdet finner organisationen förslaget i denna del motiverat. Såvitt organisationen kan bedöma, borde emellertid förslaget för statens del i detta avseende endast innebära en fråga om avvägning mellan olika skatteformer. Organisationen har sålunda i och för sig ingenting att invända mot en rimligt avvägd avgiftsbeläggning, men endast under den uttryckliga förutsättningen att motsvarande lättnad av de permanenta skatterna kommer till stånd på andra områden. Då denna förutsättning ej föreligger i den remitterade promemorian, anser sig organisationen nödsakad att bestämt avstyrka införandet av den föreslagna energiskatten.

Svensk industriförening understryker liksom övriga i ärendet hörda organisationer behovet av en utbyggnad på energiområdet. I övrigt uttalar föreningen.

Det andra motivet för den föreslagna allmänna energiskatten utgöres av önskemålet att söka dämpa den alltför snabba konsumtionsökningen såsom ett led i strävandena att trygga den samhällsekonomiska balansen. Ur denna synpunkt anser föreningen att den föreslagna energiskatten skulle ha kunnat vara ett steg i rätt riktning därest dess verkningar riktats uteslutande mot konsumtionen. Från såväl föreningens som andra näringsorganisationers sida har under de gångna åren gång på gång understrukits, att rubbningar i den samhällsekonomiska balansen som tagit sig uttryck i att ett latent inflationshot med oberäknliga eruptioner i form av »engångsinflationer» icke framgångsrikt kan bekämpas med ingrepp mot näringslivet med produktionsstörningar och minskningar av produktionsökningstakten som följd. Dylika balansrubbningar borde i stället bekämpas genom angrepp på konsumtionssidan och genom tjänliga bromsar på den enskildes lust att konsumera sina överskottsmedel. Det skulle nu kunna påstås att en allmän energiskatt borde ligga i linje med detta resonemang och att näringslivet sålunda fått en av sina samhällsekonomiska rekommendationer förverkligad. Ett dylikt påstående är såtillvida sant som en allmän energiskatt riktar sig mot konsumtionen och minskar den enskildes ekonomiska svängrum. Denna ur den samhällsekonomiska balansens synpunkt i dagens läge önskvärda verkan neutraliseras emellertid avsevärt av den omständigheten att den föreslagna allmänna energibeskattningen drabbar även produktionen, i vissa fall, t. o. m. anmärkningsvärt hårt.

Föreningen påpekar vidare att den föreslagna beskattningen i alltför hög grad skulle drabba småföretagarna och anför slutligen.

Som av det anförda framgått ställer sig föreningen rent principiellt tveksam till den föreslagna energibeskattningen evad det gäller dess karaktär av instrument för dämpande av konsumtionsstegringstakten och klart avvisande mot densamma i dess roll av ny skattepålaga på näringslivet. Skall konsumtionsökningstakten neddämpas genom en beskattning av konsumtionen är enligt föreningens mening punktskatter, t. ex. en energiskatt olämpliga och i stället bör en konsumtionsbeskattning av allmän karaktär användas. En begränsning bör dock göras vid utformningen av en allmän konsumtionsskatt såtillvida, att densamma i första hand insättes endast mot s. k. umbärliga varor och alltså icke mot sådana som är nödvändiga för livets nödtorft. Med hänsyn till det oundgängliga behovet för vårt land att snarast bredda sin energibas och särskilt skapa förutsättningar för ett prak-

tiskt och fredligt utnyttjande av atomkraftens nära nog outtömliga energikällor vill föreningen emellertid under vissa förutsättningar icke motsätta sig att de för dessa ändamål erforderliga kapitalmedlen anskaffas genom den föreslagna energibeskattningen. Föreningen vill emellertid betona att en dylik åtgärd att anskaffa nödigt kapital för samhällseliga investeringar måste betraktas som en nödlösning och att de mest energiska ansträngningar måste göras för att återskänka vårt land en sund och normalt fungerande kredit- och kapitalmarknad. Det kan nämligen icke godtagas att eventuellt nya samhällseliga investeringar av samma storleksordning och för lika angelägna ändamål i framtiden skall få lov att finansieras endast genom att lägga på konsumenter och näringsliv en ny skatt. Förutsättningen för föreningens biträdande av en allmän energiskatt är emellertid, dels att elskatt liksom nu är fallet icke skall drabba elförbrukning i rörelse som uppgår till högst 40 000 kWh per år, dels att företagsbeskattningen mildras så, att förutom att investeringsavgiften borttages tidigare liberala regler för avskrivningar, värderingar av varulager etc. återinföres, kort sagt att de senaste skattepålagorna på näringslivet undanröjas.

Beskattningsområde och skattesatser

I några av yttrandena förordas skattefrihet eller skattenedsättning för bränslen och elkraft, som användes som råvara eller som förbrukas i särskilt energikrävande produktion.

Näringslivets skattedelegation lämnar följande uppgifter angående den procentuella andel av saluvärdet å produktionen inom skilda verksamhetsgrenar, som motsvarar kostnaden för inköpt bränsle och elenergi. Uppgifterna avser 1954 och är hämtade ur Kommersiella meddelanden nr 6 för 1956, artikeln Industriens produktionskostnader åren 1953 och 1954, Tab. 3.

	Bränsle	Elenergi	Summa %
Järn- och stålverk.....	9,8	3,7	13,5
Kalk- och kritbruk	23,5	2,3	25,8
Cementfabriker	22,8	5,9	28,7
Tegelbruk	12,9	3,4	16,3
Glasindustri.....	7,3	2,9	10,2
Träsliperier	0,6	7,4	8,0
Cellulosafabriker.....	4,3	2,4	6,7
Pappersbruk och pappfabriker	4,0	3,2	7,2
Wallboardfabriker	7,2	3,5	10,7
Konstfiberfabriker	5,8	1,4	7,2
Rent kemisk industri	2,2	5,9	8,1

I anslutning till sammanställningen framhålles i yttrandet följande.

Under förutsättning att befrielse från energiskatt icke med tillämpning av 2 § i författningsförslaget medgives kan den direkta kostnadsstegringen, som en under år 1954 uttagen energiskatt skulle ha förorsakat, beräknas till cirka 10 % av den i sista kolumnen angivna summan. Kostnadsökningen för järn och stål skulle således ha uppgått till inemot 1,5 %, för cement till i det närmaste 3 % och för tegel till mer än 1,5 %. Dessa procentsatser ger dock uttryck för allenast en del av den kostnadsstegring, som införandet av en energiskatt skulle förorsaka. Till de angivna procentsatserna skall läggas den kostnadsstegring å råvaror, investeringsvaror och transporter, som

energiskatten skulle medföra. Vidare bör beaktas, att de ovanstående procentsatserna i tredje kolumnen trots stegringen av råvarukostnader och arbetslöner oftare torde ha förskjutits uppåt än nedåt på grund av stegrade priser för bränsle och elkraft — det må erinras om den aktuella taxehöjningen med 20 % — samt icke minst på grund av energikrävande rationalisering och automatisering, en utveckling som måste fortsätta, om vårt näringsliv skall kunna hävda sig i den alltmer hårdnande konkurrensen. Det förefaller icke osannolikt att energiskatten, om den utan jämkning uttoges enligt förslaget, i vissa fall skulle resultera i en kostnadsökning upp till måhända det dubbla av det som framkommit genom ovanstående beräkningar.

Då den av företaget direkt uttagna energiskatten visas förorsaka en icke helt oväsentlig kostnadsstegring å för export avsedd produktion, bör förutsättning för rätt till befrielse från eller restitution av energiskatt föreligga. Stadgandet bör kunna utformas så, att befrielse resp. restitution skall ske, om företaget visar att den kostnadsstegring, som den direkt uttagna energiskatten föranlett, överstigit viss procentsats, skäligen 0,2 %, av saluvärdet. I dylikt fall bör skatten reduceras med ett belopp, motsvarande vad som överstigit en sådan procentsats.

För att förhindra alltför stor ojämnhet i skattebelastningen bör vad som ovan föreslagits beträffande exporten gälla jämväl övrig produktion i de fall, då kostnadsstegringen visas vara särskilt betydande, förslagsvis större än 2 %.

Jernkontoret framhåller, att den föreslagna energiskatten för järnhanteringens vidkommande kommer att medföra en väsentlig stegring av produktionskostnaderna såväl för kokstackjärn som för järnsvamp och handelsjärn. Denna produktionskostnadsstegring blir enligt jernkontorets uppfattning så betydande, att den kommer att påverka produktionsbetingelserna för järnhanteringens huvudprodukter i sådan grad, att tillverkarna av kokstackjärn måste räkna med minskade avsättningsmöjligheter med därav följande minskad arbetstillgång. Importtackjärn skulle komma att användas i ökad omfattning, vilket i sin tur medför ökade valutautgifter. Genom fördyringen av järnsvampen skulle våra möjligheter att hävda oss i konkurrensen i fråga om kvalitetsstål på exportmarknaderna minskas.

Den föreslagna energiskatten kommer enligt jernkontorets beräkningar att i genomsnitt fördyra kokstackjärnet med ca 8 å 9 kronor per ton eller med ca 2 %. En annan omständighet av särskild betydelse för koks, men även för kol för metallurgiska ändamål, är den av de kontinentala och brittiska tillverkarna tillämpade dubbelpriissättningen. Härom anför jernkontoret.

Nu gällande notering för westfalisk grovkoks fritt å vagn förbrukaren i Ruhrområdet per ton motsvarar sv. kr. 96: 70. Priset i Sverige fritt å vagn mellansvenskt bruk är f. n. sv. kr. 170: —. För stenkols »nuts» är priset i Västtyskland omräknat till sv. kr. 82: 20 under det att priset i Sverige är kr. 161: — per ton.

Då koksförbrukningen uppgår till mellan 800—1 000 kg per ton tackjärn är det svenska utgångsläget i och för sig mycket oförmånligt gentemot de kontinentala tillverkarna. Varje ytterligare ökning av denna känsliga kostnadspost nedsätter de svenska verkens konkurrensförmåga.

Den totala förbrukningen av koks inom järnhanteringen utgör f. n. ca 900 000 ton per år, vilket är icke mindre än ca 70 à 75 % av hela den industriella förbrukningen. Från producenternas av kokstackjärn sida måste därför med skärpa framföras kravet, att metallurgisk koks skall undantagas från energiskatt.

Jernkontoret berör även frågan om skattesatsen för koksstybb, som användes vid framställning av järnsvamp.

Koksstybb förbrukas i rätt stor omfattning i vissa järnsvampsverk och även vid tillverkning av sinter för tackjärnstillverkningen. Denna vara betingar i dag ett pris av ca 70 à 80 kronor per ton cif svensk hamn. Energiskatten om 12 kronor per ton betyder sålunda en skatt på detta lågvärdiga bränsle om icke mindre än 17 à 20 %. Koksstybben har alldeles särskild betydelse för produktion av vissa slag av järnsvamp. Kostnadsfördyringen för denna produkt kommer att enbart på grund av skatten på stybben uppgå till mer än 3 %. Största delen av denna järnsvamp är råmaterial för tillverkning av kvalitetsstål och ersätter järnskrot.

Kemikontoret behandlar bl. a. frågan om beskattningen av bränslen där dessa användes som råvaror. *Kemikontoret* anför.

I 1954 års industristatistik redovisas i tabell V (icke i tabell VI, som avser förbrukningen av bränsle och elenergi) en förbrukning av 66 802 ton koks och 7 069 ton stenkol (huvudsakligen antracit) såsom råvara (ej bränsle) inom kemisk industri. Dessa siffror avse nästan helt och hållet dels förbrukningen av koks (resp. antracit) för tillverkning av kalciumkarbid vid Stockholms Superfosfat Fabriks AB:s anläggningar i Stockvik och Trollhättan, och dels förbrukningen av koks för tillverkning av ammoniak vid AB Svenska Salpeterverkens anläggning i Köping.

I de stenkolsproducerande länderna är användningen av koks för dylika syntetiska tillverkningar av kemikalier av mycket större omfattning än i vårt land, emedan man i utlandet kan räkna med väsentligt billigare priser å koksråvaran. Den svenska industrien på området är handikappad till följd av denna skillnad i råvarupriser, vilken under senare år visat en stark tendens till ökning. Det vore då orimligt om man genom införandet av en skatt å koksråvaran nu ytterligare ökade detta handikapp. Den föreslagna skatten av 12 kr. per ton koks skulle öka tillverkningskostnaderna för de kvävegödselmedel som tillverkas av de nämnda företagen — kalkkväve resp. kalkammonsalpeter — med omkring 60 öre per deciton eller 2 %. För de kemikalier, som i första hand erhållas vid tillverkningen — kalciumkarbid resp. ammoniak, av vilka kemikalier bland annat de nämnda gödselmedlen framställas — blir den procentuella fördyringen genom skatten än större. För ammoniak har tillverkaren angivit en fördyring av icke mindre än 5 %, därest den använda koksen skulle belastas med den föreslagna energiskatten.

Tvivelsutan föreligga i de två här nämnda fallen »synnerliga skäl» för att den som råvara använda koksen icke skall drabbas av den föreslagna energiskatten. *Kemikontoret* utgår också från att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer skulle, om förslaget i princip antages, komma att begagna sig av sin befogenhet enligt 2 § att medgiva hel befrielse från resp. återbäring av skatten i dessa fall. Men *Kemikontoret* måste hemställa att vederbörande departementschef i motiveringen måtte göra ett principiellt uttalande av nämnda innebörd och att detta berör samtliga i förteckningen upptagna »bränslen» i den mån de användas som råvara för syntetisk framställning av kemikalier.

Kemikontoret framhåller även önskvärdheten av att en petroleumkemisk industri uppbygges inom landet samt uttalar, att det är uppenbart, att en dylik industri ej kan bära någon som helst beskattning av oljeråvaran.

Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag som är den ende tillverkaren i landet av kalciumkarbid framhåller, att normalårsförbrukningen av koks och kol för karbidtillverkningen utgjorde 43 000 resp. 5 000 ton. Med tillämpning av de i promemorian angivna skattesatserna skulle detta svara mot ett årligt skattebelopp av 566 000 kronor.

Fosfatbolaget upptager även frågan om beskattningen av elektrisk kraft, som har karaktär av s. k. processkraft. Bolaget erinrar om att Kungl. Maj:t medgivit att beskattningsvärdet för elkraft, förbrukat i elkemisk tillverkning, skall utgöra 1 öre för kWh — skatten alltså 0,1 öre för kWh — samt fortsätter.

Under hänvisning till nu gällande beskattningsregler uttalas i promemorian, att »En skärpning av elbeskattningen i denna del torde icke böra ifrågakomma». I det sammanhanget hänvisas bl. a. till elkemiens särställning. Skulle det i promemorian framförda förslaget leda till lagstiftning, hemställer emellertid Fosfatbolaget, att man eliminerar den enligt en sällsynt enhällig uppfattning föreliggande oformlighet, som ligger i att elektrisk kraft använd som råvara över huvud taget göres till föremål för beskattning. Som skäl emot denna sakligt befogade korrigering kan icke åberopas, att det av tekniska skäl icke låter sig göra att från förordningens tillämpningsområde avskilja kraftförbrukning av viss typ, d. v. s. processkraft. Det steget tog Kungl. Maj:t, som ovan framhållits, i princip redan 1952, och klara riktlinjer få anses ha blivit uppdragna för hur beslutet praktiskt skall tillämpas.

I några remissyttranden förordas skattefrihet för vissa bränslen eller jämkade skattesatser.

Svenska stenkolsimportörers förening framhåller, att det mot bakgrunden av den utomordentligt ogynnsamma prisutvecklingen för kol- och koks- förbrukarna jämfört med utvecklingen för oljekonsumenterna icke kan vara rimligt att belasta kolförbrukarna med en omsättningsskatt. Föreningen fortsätter.

Man kan icke räkna med att förbrukarna av eldningsolja övergår till fasta fossila bränslen om dessa undantages från beskattning. Däremot skulle ett sådant arrangemang eventuellt medföra en viss uppbromsning av den övergång i motsatt riktning, som med tillfälliga avbrott ägt rum fram till hösten 1956, och som kan väntas fortsätta i accelererat tempo så snart Suez-konflikten bilagts. En sådan uppbromsning måste vara önskvärd ur beredskapssynpunkt. Redan med nuvarande förbrukning anses industrins och oljehandels lagringsutrymmen för flytande bränslen helt otillräckliga medan för kolhandels vidkommande situationen är den motsatta. Härtill kommer att tillförseln av kol och koks icke i samma grad som oljeimporten är känslig för internationella förvecklingar. Det kan därför icke råda någon tvekan om att landets bränsleförsörjning blir sårbarare i samma mån som förbrukningen av eldningsolja ökar på bekostnad av kol och koks.

Föreningen hemställer sålunda att de fasta fossila bränslena undantages från den föreslagna skatten. Med denna principiella reservation framställer

föreningen vissa önskemål beträffande utformningen av skatten på kol och koks samt kol- och koksstybb.

Kolen (exklusive antracit) förbrukas till alldeles övervägande del av industrin. Den för kol föreslagna skatten, 10: — kr. per ton, bör därför stå i rimlig relation till skatten på eldningsolja IV. En skatt av 12: — kr. per m³ för eldningsolja IV motsvarar med hänsyn till värmevärdena och oljans specifika vikt 8: 25—8: 50 kr. per ton för kol. Då skatten på eldningsolja även är avsedd att finansiera kostnaderna för oljehandelns utbyggnadsprogram och då dessa kostnader icke bör belasta andra konsumenter än oljeförbrukarna, föreslår föreningen att skatten på kol icke sätts högre än 7: — kr. per ton. Beträffande antracitkol har föreningen icke någon erinran emot den föreslagna skattesatsen, 10: — kr. per ton.

Med stybb avses i regel styckestorleken 0—10 mm. Detta sortiment är ur handelssynpunkt en utskottsvara, som framkommer vid sorteringen och som endast kan säljas med avsevärd förlust. För koksstybb kan man sålunda i regel icke räkna med att få ut mer än omkring 30 % av utförsäljningspriset på koks; i vissa delar av landet är avsättningsmöjligheterna så begränsade att stybben måste reexporteras. För kolstybb är prisrelationen gynnsammare och torde ligga vid ungefär 50 %. Då det icke är möjligt att för dessa utskottsvaror av förbrukarna få ut en mot den föreslagna skatten svarande prishöjning hemställer föreningen att såvitt gäller koksstybb skatten helt slopas eller i varje fall icke sättes högre än 4: — kr. per ton, och att skatten på kolstybb sättes till högst hälften av skatten på kol.

Föreningen anmärker vidare, att kol och koks i betydande omfattning levereras i hektoliter samt upptager därvid frågan om omräkning av skattesatserna för dylika fall.

Koks för fastighetsuppvärmning levereras huvudsakligen i hektoliter. Volymvikten varierar beroende på bl. a. råvarans beskaffenhet, tillverkningsmetoden och koksens styckestorlek. Av praktiska skäl bleve det nödvändigt att fastställa vissa schabloner för omräkning från ton till hektoliter och vice versa. Därvid kunde man givetvis tänka sig att använda olika omräkningstal för olika sortiment. Schablonerna måste emellertid bli ungefärliga med konsekvens att den skattskyldige respektive hans underleverantör gör en motsvarande vinst eller förlust. Styckestorlekarna företer en mångfald variationer, som delvis täcker varandra och är svåra att avgränsa vid en differentiering av omräkningstalen. Föreningen föreslår därför, att skatten fastställs även per hektoliter och med ett och samma belopp för alla styckestorlekar, förslagsvis till en tjugondel av skatten per ton. Härigenom skulle även redovisningsförfarandet och kontrollen förenklas, bl. a. såtillvida som alla hektoliterleveranser kan anges i en klumpsumma utan uppdelning på olika styckestorlekar.

Beträffande kolleveranser i hektoliter gör sig i viss mån samma synpunkter gällande, varför skatten bör fastställas även i hektoliter, förslagsvis med en trettondel respektive för antracitkol en elftedel av skatten per ton.

Svenska petroleum institutet ifrågasätter en sänkning av skattesatsen på bensin, då den förordade skattesatsen skulle främja övergången till dieselbränslen, vilket enligt institutets mening inte är önskvärt. Institutet anför.

Den föreslagna kraftiga snedbelastningen av bensinbränsle i förhållande till andra motorbränslen synes kunna medföra icke avsedda konsekvenser. Om samma norm skulle följas som vid skattläggningen av motorbrännolja

och motorfotogen, borde energiskatten på bensin utgå med högst 3 öre per liter. Ur försörjningssynpunkt på lång sikt måste det vara mindre välbetänkt att genom konstlade åtgärder forcera fram en övergång till dieselbränslen, som redan tidigare varit en produkt med relativt knapp tillgång på världsmarknaden. I fråga om bensin har det däremot sedan flera år märkts en tydlig tendens till överproduktion, icke minst i Europa med dess starka behov av eldningsoljor.

Näringslivets skattedelegation förordar skattefrihet för eldningsolja 4 och högre, då dessa oljor praktiskt taget uteslutande användes av industrien, som även själv lagrar sitt behov därav. Detta skulle, framhålls det, icke i någon mån komplicera tillämpningen, och härigenom skulle beskattningens kostnadsfördyrande verkningar på produktionen minskas.

Svenska vägföreningen hemställer, att förslaget om allmän energibeskattnings icke måtte leda till någon åtgärd i vad avser bensin och brännolja. Denna föreningens hemställan har tillkommit efter samråd med Bilverkstädernas Riksförbund, Kungl. Automobil Klubben, Motorförarnas Helykterhetsförbund, Motormännens Riksförbund, Svenska Droskbilägareförbundet, Svenska Lasttrafikbilägareförbundet, Svenska Omnibusägareförbundet, Sveriges Automobilhandlareförbund, Sveriges Automobilimportörförbund och Sveriges Automobilindustriförening.

Föreningen framhåller, att avsevärt högre skattesatser föreslagits för bensin än för andra bränslen. Föreningen anför.

Det förefaller orimligt att som föreslagits i promemorian uttaga en särskild energiskatt även på drivmedelsskatten, som är avsedd för vägändamål och alltså ej avser någon form av energiförbrukning. De för övriga produkter föreslagna skattesatserna, vilka redan de synes vara för högt tilltagna, skulle motsvaras av 3 öre per liter eller 30 kr. per m³ för bensin.

Härefter erinrar föreningen om att bilismen redan nu belastas med fordonsoch drivmedelsskatter samt med en särskild omsättningsskatt på nya bilar. Det heter vidare i föreningens yttrande.

Föreningen måste med bestämdhet protestera mot den behandling som bilismen i beskattningshänseende varit utsatt för på senare år. Riksdagen har fastslagit principen att beskattningen avses för vägändamål. Fastställd investeringsplan har icke genomförts och genom investeringsbegränsningar har undandragits så stora medel för produktivt byggande, att exempelvis drivmedelsbeskattningen endast skulle behöva vara ungefär 2/3 av vad den är. Utfästelserna om ett mera omfattande vägbyggnadsprogram enligt 1954 års plan har sålunda icke effektuerats. Bilismen och vägväsendet har därför konsekvent missgynnats och detta ter sig så mycket mer allvarligt som delegationen för översiktlig vägplanering konstaterat, att ett betydligt större vägprogram måste genomföras än vad 1954 års investeringsplan innebär. Det måste under sådana förhållanden vara orimligt att lägga ytterligare pålagor på bilismen i form av särskild omsättningsskatt på drivmedel, s. k. energiskatt. Föreningen måste bestämt taga avstånd från denna metod att lagra skatter ovanpå varandra.

I fråga om den ökade lagerhållningen av bensin och brännolja, som motiveras av försvarspolitiska skäl, anser föreningen, att den skall tillgodose så allmännyttiga ändamål, att icke bilismen bör belastas därmed. I övrigt kan

en viss lagerhållning, ehuru av mindre omfattning, erfordras för dessa drivmedel för att motverka störningar i införseln genom åtgärder, som ligger utom svensk kontroll. För dessa anordningar, som föreningen anser är av mindre kostnadskrävande art, skulle bilismen möjligen böra delta i kostnadsansvaret.

Då energiskattemedlen skall användas för bl. a. utbyggnad av bränslelager och utvecklingsarbete inom energiförsörjningen särskilt av atomkraften, anser *Svenska värmeverksföreningen*, att skattefrihet bör föreligga för bränslen, som förbrukas av de kommunala värmeverken. Föreningen yttrar.

Då föreningens samtliga medlemsverk vad bränslelagring beträffar inom något eller några år komma att fylla de föreslagna statliga kraven och då de bedriva ett omfattande utvecklingsarbete för ekonomisering med bränslen och för utnyttjande av atomenergi för stadsuppvärmning, trots att de ha ett svårt konkurrensläge genom att de måste finansiera sina anläggningar med dyrare pengar än bostadsföretagen, får föreningen hemställa, att departementet måtte i sina direktiv för energiskatten medgiva, att skatt icke skall uttagas för det bränsle, som de kommunala värmeverken förbruka, eller den värme, som de leverera till sina abonnenter.

Generaltullstyrelsen påpekar, att lättbentyl och andra liknande motorbränslen innehållande bensin och sprit bör upptagas bland skattepliktiga bränslen med en skattesats av 9 öre för liter. Styrelsen anför.

Nedanstående uppställning visar hur tull och skattebeläggningen för 1 kg (motsvarande omkring 1,33 l) inhemsk respektive importerad lättbentyl skulle komma att förändras, därest det framlagda förslaget om allmän energiskatt i vad detsamma avser de skattepliktiga varuslagen i oförändrat skick genomföres. Därvid förutsättes att den inhemska lättbentylen framställts av importerad bensin och sprit.

	Tull kr/kg	Skatt kr/kg	Summa tull och skatt kr/kg
<i>Inhemsk lättbentyl:</i>			
före 1 juli 1957.....	0: 03	0: 36	0: 39
efter 1 juli 1957	0: 03	0: 49	0: 52
<i>Utländsk lättbentyl:</i>			
före 1 juli 1957.....	0: 40	—	0: 40
efter 1 juli 1957	0: 40	—	0: 40

Av uppställningen framgår, att med nu gällande beskattning det ställer sig dyrare att importera lättbentyl än att blanda lättbentylen inom riket, medan förhållandet blir helt omvänt, därest det nu framlagda förslaget om allmän energiskatt genomföres. På grund härav anser Styrelsen det ofrånkomligt att lättbentyl och liknande motorbränslen innehållande bensin och sprit upptagas i förteckningen över bränslen, för vilka allmän energiskatt skall erläggas. Beträffande lättbentyl torde den lämpliga skattesatsen vara 9 öre för liter. Härvid har förutsatts att särskild skatt å motorsprit enligt 1929 års förordning från och med den 1 juli 1957 kommer att utgå med 19 öre för liter.

Då lättbentyl utgör »annat bränsle än bensin och motorsprit», torde det på grund av författningsförslagets konstruktion för undvikande av dubbelbeskattning bliva nödvändigt att bestämmelse utfärdas om att för lättbentyl, som blandats inom riket av redan beskattade produkter, allmän energiskatt icke skall utgå.

Vad beträffar de i förteckningen upptagna varuslagen framhåller generaltullstyrelsen att till statistiskt nummer 445: 1 hänförlig tungbensin (annan tungbensin än sådan, som tulltaxeras såsom bensin enligt stat. nr 439) endast torde komma till användning för andra tekniska ändamål än motor-drift, varför det kan ifrågasättas huruvida anledning finnes att uttaga energiskatt å detta speciella slag av bränsle.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap finner det lämpligt att, såsom i promemorian föreslås, torvbränslen, ved och träkol undantages från beskattning, då genom en dylik ordning en icke minst ur beredskapssynpunkt önskvärd användning av inhemska bränslen kan tänkas bli uppmuntrad. Den föreslagna skatteeftergiften för de inhemska stenkolen framstår däremot för nämnden såsom mera tveksam.

De inhemska kolfyndigheterna böra nämligen ur beredskapssynpunkt bevaras för intensifierat utnyttjande under förhållanden, då importmöjligheterna med avseende på bränslen av en eller annan anledning äro beskurna.

Riksnämnden ifrågasätter lämpligheten av den gynnsammare behandling som i promemorian ges de tyngre eldningsoljorna jämfört med fasta fossila bränslen, enär en dylik skatteavvägning torde uppmuntra till en ur beredskapssynpunkt icke eftersträfvansvärd ytterligare övergång till flytande importbränslen.

Frågan om värdeskatt eller styckeskatt för elektrisk kraft samt om gränsdragningen mellan de kategorier som skall ha att erlägga elskatt efter den ena eller andra normen behandlas av flera av remissinstanserna.

Elskattenämnden anför på denna punkt.

Beträffande grunderna för elskattens beräkning föreslås i promemorian en differentiering efter ändamålet med kraftförbrukningen; i princip utgår sålunda enligt förslaget skatten för den borgerliga förbrukningen såsom en styckeskatt med två öre per förbrukad kWh medan en värdeskatt ansetts lämpligare för kraft, som levereras till industriändamål, till bandrift eller därmed likartade ändamål, till jordbruksdrift samt i vissa fall såsom överskottskraft. Att konsumtionen sålunda differentieras efter ändamålet och beskattas efter olika grunder har nämnden icke i princip något att erinra emot. Erfarenheterna från åren 1951 och 1952, då även den borgerliga konsumtionen beskattades och ett likartat system med både stycke- och värdeskatt tillämpades, var övervägande goda. Härtill kommer att metoden med styckeskatt för den borgerliga förbrukningen innebär ett mera återhållande moment och mera uppmuntrar till ekonomisering med tillgängliga resurser än en värdeskatt.

Av den förordade uppdelningen av kraftförbrukningen efter ändamålet följer, att kraft som förbrukas inom hantverk och småindustri i princip borde beskattas efter samma grunder som gäller för kraftförbrukningen inom industrin i allmänhet. Något rimligt skäl att i skatteavseende diskriminera hantverket och småindustrin finns uppenbarligen icke. Emellertid uppkommer här liksom inom jordbruket vissa tekniska komplikationer.

Den kraft, som levereras till hantverk, småindustri och jordbruksdrift uppmåtes nämligen i stor utsträckning gemensamt med kraft som användes av de skattskyldiga i deras hushåll. Då det av kostnadsskäl får anses uteslu-

let att i de förekommande fallen mera allmänt installera skilda mätare, uppkommer frågan om förbrukningen av kraften kan på annat sätt lämpligen åtskiljas. I promemorian har i fråga om jordbrukskraften framhållits att viss schablon skulle kunna användas härför. Även i fråga om kraft, som levereras till hantverk och småindustri, skulle en schablonberäkning kunna komma i fråga. En sådan skulle kunna utformas på olika sätt. Med hänsyn till det stora antal förbrukare det här gäller måste emellertid stor vikt läggas vid att beräkningen av skatten och debiteringen av densamma blir så enkel som möjligt. Skall vederbörlig hänsyn tagas härtill, torde det icke vara möjligt att för den ifrågavarande beräkningen använda någon metod, som i nämnvärd omfattning tar hänsyn till individuella skillnader i inriktningen av kraftförbrukningen eller till prisvariationer å kraften. I stället finge man tänka sig en viss utjämning av skattebelastningen de olika företagarna emellan.

Elskattenämnden anser att det med hänsyn till vad sålunda anförts är lämpligast att beskattningen av kraft som förbrukas inom jordbruk, hantverk och småindustri anordnas såsom en styckebeskattning. I fråga om skattesatsens storlek anför nämnden.

Skattesatsen bör därvid fastställas till ett värde per kWh, som nära ansluter sig till vad en värdebeskattning skulle ha givit men uppräknas något med hänsyn till att för flertalet förbrukare kraft för hushållsändamål även ingår i förbrukningen. Då de genomsnittliga kraftpriserna för jordbruk, hantverk och småindustri torde uppgå till 10—15 öre per kWh synes en lämplig skattesats för beskattning av nu avsedda kraftförbrukare vara 1,5 öre per kWh.

Nämnden ingår här efter på gränsdragningen mellan olika förbrukarkategorier.

Om beskattningen anordnas på sätt nu föreslagits för de ifrågavarande förbrukarna, synes dock en gränsdragning med hänsyn till storleken av kraftförbrukningen vara erforderlig såväl uppåt som nedåt. De största förbrukarna med ett årligt kraftuttag av förslagsvis mer än 40 000 kWh, bör sålunda få erlägga värdeskatt för hela sin kraftförbrukning. De minsta förbrukarna bör av praktiska skäl erlägga normal styckeskatt för hela sin förbrukning. Var den undre gränsen bör gå, fordrar närmare undersökning. I fråga om jordbruk skulle man kunna tänka sig en gräns vid 3 hektar odlad jord med hänsyn till att vid tariffenhetsberäkning enligt gällande standardtariffer för detaljdistribution på landsbygden särskild tariffenhet räknas först då den odlade arealen uppgår till tre hektar. Beträffande hantverk och småindustri synes motsvarande avgränsning böra göras vid viss ansluten effekt, visst antal tariff- eller anslutningsenheter eller ock kan en kombination av dessa faktorer komma till användning för avgränsningen. Gränsen bör väljas så att den blir ungefärligen jämbördig med den som gäller i fråga om jordbruket.

Ett annat förhållande, som måste beaktas i detta sammanhang är att det även förekommer att hantverk bedrives i kombination med handel, för vilken senare skatt i princip skall utgå efter 2 öre per kWh. Uppmätning av kraftförbrukningen för vardera ändamålet särskilt för sig sker därvid ofta icke. Det kan i dylikt fall beroende på den inbördes storleken av förbrukningen för de båda ändamålen vara motiverat att utlaga skatt för hela förbrukningen efter endera skattesatsen. Är förbrukningen för något av ända-

målen exempelvis helt övervägande synes anledning föreligga att för hela förbrukningen tillämpa den för den huvudsakliga rörelsegrenen gällande skattesatsen. I vissa andra fall kan en differentierad beskattning av förbrukningen för de olika ändamålen eventuellt visa sig erforderlig.

Det synes böra ankomma på kontrollstyrelsen att efter hörande av elskattenämnden utfärda närmare föreskrifter för avgränsning i de hänseenden, som nu berörts, av beskattningen av kraft till jordbruk, hantverk och småindustri.

Vattenfallsstyrelsen framhåller, att en hög styckeskattesats skärper nackdelarna med alternativet styckeskatt. Styrelsen anför.

Den föreslagna storleken 2 öre per kWh för styckeskatten innebär en betydande skärpning från förra gången tillämpade 1 öre per kWh och från det då någorlunda föreliggande jämviktsläget mellan värdeskatt och styckeskatt. Enligt promemorian har 2 öre per kWh valts väsentligen av avrundningsskäl, icke för åstadkommande av ett å priori önskat skattebelopp. Det framstår som otillfredsställande att på sådan grund belasta elskattebetalarna med 40 å 60 milj. kronor per år extra, helst som avrundningsskålet icke är alldeles tvingande. Obalansen mellan styckeskatten 2 öre per kWh och värdeskatten 10 procent kommer därjämte att försvåra och öka antalet problem med gränsdragning mellan de båda skattebetalargrupperna. Enligt vattenfallsstyrelsens mening är, om styckeskatt skall användas, ett lägre belopp att föredraga, med hänsyn till förväntade tariffhöjningar kanske dock så högt som 1,5 öre per kWh. En hög styckeskatt skärper därjämte väsentligt de skäl, som tala mot den skatteformen.

I fråga om värdeskattens och styckeskattens verkningar gör vattenfallsstyrelsen följande uttalanden.

Värdeskatt och styckeskatt för elkraft ha båda betydande olägenheter, som emellertid äro något olika fördelade, så att i vissa hänseenden mest den förra skatteformen, i andra hänseenden mest den senare fungerar otillfredsställande. Det kan också för vardera formen påvisas speciella leveransförhållanden, då den verkar irrationellt eller rent destruktivt. Vid vägningen av de båda formerna är emellertid så mycket klart, som att endast värdeskatt kan ifrågakomma för högspänningsleveranser till industrier och kommunikationsinrättningar, varför övervägandena kunna begränsas till den andra skattebetalargruppen och då främst detaljkonsumenterna i samhällena och på landsbygden. Mot värdeskatt för dessa talar de olikheter i taxeläge, som förekomma på grund av reella kostnadsskillnader, olikheter ifråga om finansieringssätt m. m. Att märka är emellertid, att sedan år 1950 härutinnan torde ha inträtt en icke oväsentlig utjämning. Särskilt ha detaljtaxorna på landsbygden förenhetligats, under det att enstaka städer och då särskilt i Norrland fortfarande kunna ha ett relativt lågt taxeläge. Den korta remisstiden har icke möjliggjort någon undersökning, men överslagsvis bedömt äro differenserna icke större än att en värdeskatt för detaljdistributionen skulle vara tolerabel. Dessutom finns vid den skatteformen möjligheten att vid felfunktion i specialfall tillämpa särskilt fastställda beskattningssvården. Ytterligare är besvärande vid värdeskatt, att avgifterna bero av fördelningen av överföringskostnaderna mellan leverantör och konsument. Om den senare själv ombesörjer transformering från hög spänning får han lägre avgift — och åtföljande mindre procentuell skatt — än likställda förbrukare, vilka taga ut kraft vid lägre spänning. Sådana oregelbundenheter förekomma emellertid redan vid nuvarande begränsade elskatt

och bli efter föreslagen utvidgning icke mera betänkliga än att av två likartade leveranser den ena kan få värdeskatt och den andra styckeskatt.

För styckeskatt åter sammanhänger den största felfunktionen med det förhållandet, att konsumenternas förbrukning av elkraft rätt mycket påverkas av det pris, som får betalas för ny förbrukning. Om detta pris är lågt, vare sig till följd av att distributören över huvud taget har lågt kostnadsläge eller sådant just för merförbrukning på grund av därpå inriktad taxeutformning, föranledes konsumenten att använda elkraft mera än annorstädes och att härför anskaffa mer eller mindre dyra förbrukningsapparater. En onyanserad styckeskatt rubbar grundvalarna för konsumenternas bedömning och medför därmed uppenbara orättvisor. Krafttuttagningarna sammanhånga dock icke entydigt med energipriserna utan bero även av yttre förhållanden — i Norrland förbrukas av naturliga skäl mera än i landets sydligare delar — och av varje konsuments individuella läggning. Även en värdeskatt blir därför orättvis, om än i något mindre grad än styckeskatt. Som exempel på extremt otymplig inverkan av den föreslagna elskatten skola här nämnas endast de konsumenter inom gruvsamhällena i Norrbotten, vilka på grundval av en särskild taxa använda elenergi för åtskilliga värmeändamål och därvid betala i genomsnitt 3,5 å 4 öre per kWh, samt vidare de som utnyttja nattenergi — vilken icke utgör överskottskraft — till det för närvarande gällande priset 4,5 öre per kWh. En styckeskatt om 2 öre per kWh skulle i dessa fall medföra en revolutionerande omkastning för ifrågavarande kraftanvändningar. Vilken skatteform som än väljes, blir det vidare komplikationer ifråga om sådant som gatubelysning och mer eller mindre subventionerade leveranser till tjänstebostäder.

Givetvis kunna de mera extrema missförhållandena i någon mån rättas till medelst de undantagsmöjligheter, som ingå i förslaget till skatteförordning. Att konstatera är, att många anledningar att utnyttja nämnda möjligheter för att reducera orättvisor komma att föreligga.

Vattenfallsstyrelsen sammanfattar sina synpunkter på förevarande spörsmål sålunda.

Slutsatsen är enligt vattenfallsstyrelsens mening, att ett alternativ med värdeskatt även för lågspänningsleveranser nu bör betraktas som minst jämbördigt med det i promemorian framlagda förslaget. Särskilt gäller detta, ifall värdeskatten sättes till 10 procent över hela linjen, ty då bortfaller flertalet gränsdragningsproblem. Ökningen av elskatteinkomsten till följd av en utsträckning av 10-procentskatten till alla konsumenter synes bli ungefär densamma som vid tillämpning av en styckeskatt om 1,5 öre per kWh, om hänsyn toges till väntade höjningar av detaljtariifferna. Minskningsrelativt det i promemorian angivna beräknade värdet skulle sålunda bli 30 å 35 milj. kronor per år. Även en sådan likformig procentuell skatt innebär, att konsumtionen belastas mera än produktionen, detta på grund av den stora nivåskillnaden mellan lågspännings- och högspänningspriser. Skall skattebelastningen fortfarande vara olika — därvid torde med hänsyn till nyssnämnda tariffhöjningar 13 procent för lågspänningsleveranser ge ungefär samma skatteinkomst som 2 öre per kWh i styckeskatt — så kvarstå gränsdragningsvärigheterna. Även om värdeskatt i princip tillämpas generellt, torde möjlighet att i undantagsfall använda styckeskatt böra förutses. Värdeskattealternativet torde eljest vara något smidigare med hänsyn till behövliga undantag, i det att sådana kunna ordnas med hjälp av särskilt fastställda beskattningsvärden för resp. leveranser.

Även frågan om gränsdragningen mellan olika förbrukarkategorier beröres något i styrelsens yttrande.

I promemorian har föreslagits, att lågspänd kraft, som levereras för industriändamål, jordbruksdrift och uppvärmning av kyrkor samt som över-skottskraft, skall föranleda värdeskatt och icke styckeskatt. Däremot skall för kraft, som användes inom handel och hantverk, erläggas styckeskatt och det även om den uttages vid högspänning. I här förevarande avseende synes icke finnas anledning att inordna hantverket i annan kategori än industri och jordbruk. Det är i och för sig ofta svårt att draga en gräns mellan småindustri och hantverk och synes rent principiellt icke finnas anledning att förvägra hantverkarna samma särbehandling som jordbrukarna. Även för handeln kunna liknande synpunkter göra sig gällande. De här avhandlade undantagen äro av sådan omfattning och sådan principiell betydelse, att de helst böra vara angivna i skatteförordningen. Vid tillämpning av generell 10 procents värdeskatt bortfaller behovet av dem.

Vattenfallsstyrelsen behandlar också frågan om den tekniska utformningen vid olika skattesystem.

Med hänsyn till det tekniska uttagandet av elskatten bereda högspänningsleveranserna föga bekymmer och detsamma gäller för proceduren hos alla små distributionsenheter, som väsentligen verkställa kraftdebiteringen »för hand». Stora vanskligheter föreligga däremot i alla de fall, då kraftdebiteringen är en masshantering för 10 000-tals abonnenter eller mera. Detta gäller för åtskilliga stadselverk och för vissa företag med omfattande detaljdistribution på landsbygden. Hos nämnda organ har under de senaste åren nedlagts ett betydande arbete på att införa arbetsbesparande debiteringsförfaranden med hjälp av kontorsmaskiner av olika slag, och det är mer eller mindre en slump, huruvida uttagandet av elskatt låter sig inpassas i resp. system utan väsentliga omläggningar av detta, maskinbyten m. m. Gemensamt för så gott som alla är, att det icke blir möjligt att på räkningarna angiva skattebeloppen separat, utan man får åtnöja sig med att på räkningsblanketterna trycka ett påpekande om att skatt av viss storlek ingår i slutbeloppet. Avsikten är, att skatteredovisningsuppgiften skall läggas på distributionsföretagen utan att någon ersättning för åtföljande kostnader lämnas. De senare kunna bli betydande i sådana fall, då skatten icke kan inpassas i det förefintliga debiteringssystemet, utan provisorier och extra förfaranden bli nödvändiga. För vattenfallsstyrelsen och andra kraftföretag, som bland sina arbetsuppgifter ha kundservice, blir det merkostnader för att hjälpa återdistributörerna med elskattens handhavande. Det vore önskvärt, att någon form av ersättning åt de skatteredovisande distributörerna ordnades.

Generellt gäller också, att varje undantag från en enhetlig behandling av detaljkonsumenterna, t. ex. värdeskatt i stället för styckeskatt för någon enstaka sådan, dylik omläggning för delar av vissa konsumenters förbrukning eller användning av olika styckeskattebelopp, vållar oproportionerligt besvär, extra kontrollomgångar o. dyl. Den förutsatta särbehandlingen av jordbruks- och eventuellt hantverksbelastning kännetecknas dessutom av att dubbel osäkerhet föreligger. Dels mätes icke ifrågavarande förbrukning för sig, dels är det icke givet vilka delar av de fasta avgifterna, som skola hänföras till den. I promemorian anges, att ett schablonförfarande torde få tillämpas. Enda möjligheten härför är enligt vattenfallsstyrelsens mening att tillämpa en nedsatt styckeskatt, t. ex. 1,2 öre per kWh, om styckeskatten i allmänhet är 2 öre per kWh, men även detta bryter som nämnts sön-

der rationella debiteringssystem. Att på något sätt rätta nedsättningen av styckeskatten efter berörda konsumenters individuella förhållanden skulle innebära ett omfattande administrativt merarbete.

Det av Vattenfallsstyrelsen tillämpade debiteringsförfarandet ger möjlighet att tillämpa energiavgifter i öre per kWh med en decimal, och alltså kan även en styckeskatt med en decimal inpassas i systemet. Det torde dock förekomma, att man från början räknat endast med heltalsvärden för energiavgiften. Den möjligheten finnes dock, fast den icke är så tilltalande, att distributören rättar till sin egen taxa, så att summan av dess energiavgift och styckeskatten blir ett helt tal. Vad värdeskatt beträffar, så kan även sådan inpassas i styrelsens system, men det fordras då, att procenttalet är detsamma för varje sambehandlad grupp av leveranser. På andra håll torde emellertid en sådan behandling av värdeskatt vara omöjlig, men den ytterligare möjligheten finnes då, att samtliga i tarifferna ingående avgiftsbelopp räknas om, så att de inkludera vederbörligt värdeskattetillägg.

Svenska elverksföreningen erinrar om de i promemorian föreslagna möjligheterna till avsteg från huvudregeln att värdeskatt skall utgå för högspänd kraftuttagning och styckeskatt för borgerlig förbrukning samt fortsätter.

Dessa undantag synas komma att innebära, att värdeskatteberäkning även skall tillämpas i fråga om lågspänd kraft, som levereras för industriändamål, för bandrift och därmed likartade ändamål, för jordbruksdrift, för uppvärmning av kyrkor i vissa fall samt för överskottskraft. Vissa av dessa undantag äro lätta att strikt definiera, andra däremot synnerligen svåra vilket torde komma att medföra besvärliga tolkningsproblem.

Som ett exempel må nämnas tanken att dela upp energiförbrukningen vid jordbruken i en värdebeskattad och en styckebeskattad del. Uppmätningen av förbrukningen sker här så gott som alltid i en mätare och schablonmässiga beräknings- och fördelningsgrunder måste vid en uppdelning komma att tillämpas. Här skall man icke endast dela upp själva energiförbrukningen på själva jordbruksdriften och på hushållsbehoven utan även avgöra hur stora delar av de fasta avgifterna, som skola anses tillkomma den ena eller andra förbrukningsdelen. Systemet kommer för distributörerna att medföra mycket omfattande och absolut improduktivt arbete.

Föreningen kan för övrigt icke finna något skäl varför denna differentiering mellan hushållsenergi och jordbruksenergi skall göras på en lantgård och avstyrker därför denna princip. Ett ytterligare motiv härför är att den sänkning av elskatten för jordbruksdriftens 350 miljoner kWh, som uppstår vid övergång från stycke- till värdeskatt, blir mycket liten, särskilt när jordbruksdriften belastas med sina andelar av gårdens fasta avgifter.

Föreningen finner det vidare principiellt oriktigt att basera gränsdragningen mellan skattesystemen på leveransspänningen.

Leveransspänningen bestämmes i regel av leverantören efter tekniska bedömningsgrunder och abonnenten kan normalt icke välja mellan hög- och lågspänningsleverans. Vidare må påpekas att abonnenter av en viss typ, som i ett distributionsnät genomgående anslutas till lågspänning, kanske i ett annat alltid anslutas till högspänning. Som korrektiv har i skatteförslaget förutsatts att vissa justeringar i gränsdragningen skulle göras, så att borgerlig förbrukning vid högspänning skulle få styckeskatt, medan industri vid lågspänning — enligt promemorian men ej enligt författningstexten — skulle få värdeskatt. Bortsett från att begreppet borgerlig förbrukning inkluderar

även småindustri och att smärre industrier ofta — särskilt på landsbygden — ha gemensam mätning med bostäder eller affärer, måste man av skatteförslaget kunna kräva väsentligt större klarhet beträffande gränsdragningen. Det måste under alla förhållanden undvikas, att den skatteredovisande distributören pålägges ansvaret för gränsdragningen, som, hur den än göres, kommer att medföra stora orättvisor.

Även begreppet överskottskraft i den föreslagna förordningen kommer enligt föreningen att förorsaka stora olägenheter. Ett kriterium på dylik kraft, säger föreningen, plågar vara, att den är avkopplingsbar, när vattenförhållandena försämras. Energi för rumsuppvärmning, som levereras till mycket låga priser, torde knappast kunna betecknas som överskottsenergi men det är å andra sidan orimligt att belasta den med en ökning av priset med 2 öre/kWh.

Den mest rationella beskattningsprincipen är enligt föreningen att tillämpa värdeskatt över hela linjen.

Flertalet gränssfall försvinner och beskattningsarbetet underlättas. Den borgerliga konsumtionen kommer att — såsom önskas — drabbas betydligt hårdare än industrin. Distributionsföretagens väl avvägda och inarbetade system för avvägning av kostnaderna för olika uttagningsändamål kommer icke att beröras. Tariffregleringar och annat utvecklingsarbete fortgår ostört av skatten och även själva uppbörden kommer att förenklas i hög grad.

Föreningen vill här framhålla, att kraftavgifterna för olika grupper av förbrukare numera äro i hög grad utjämnade. Utvecklingen på tariffområdet har nämligen, icke minst under de sex år som förflutit sedan 1951, fortsatt i allt snabbare takt. Elkraftutredningens standardtariffer för särskilt landsbygdistribution användas sålunda nu inom större delen av distributionen och motsvarande tariffer ha med mycket små avvikelser nyligen rekommenderats för tillämpning även i städer och större samhällen. Undantag med högre priser finnas givetvis men dessa äro relativt få och uppvägas helt säkert av undantag i andra riktningen.

Vidare bör påpekas att abonnenternas elkraftkonsumtion i stor utsträckning är en direkt följd av prispolitiken. När sålunda låga kraftpriser kunna tillämpas, t. ex. inom vissa områden i Norrland, har detta lett till en stor förbrukning av elkraft. Det synes klart orättvist, att en sådan förbrukare — som kanske investerat betydande belopp i elektrisk installation och apparater — skall drabbas av en skatt, som kan bli väsentligt större än för motsvarande förbrukare, t. ex. en jordbrukare eller ett hushåll, inom annat område.

Än större blir betänksamheten, om man granskar yrkesabonnenterna, butiker, hantverk m. m., med deras varierande förbrukning och konsumtionsvanor. En prishöjning genom styckeskatten av 50 % på kraft uttagen nattetid — en för kraftdistributionen förmånlig belastningstyp — måste leda till bortfall av sådan belastning till skada för folkhushållet på längre sikt. Yrkesabonnenternas relativt stora förbrukning och lägre genomsnittspris leder med styckeskattsystemet även till att de få bära en alltför stor del av skattebördan, tvärt emot den deklarerade avsikten att i första hand belasta konsumtionen. De i promemorian anförda skälen mot att använda värdeskatt även för borgerlig kraft äro alltså icke hållbara.

Frågan om värdeskatt eller styckeskatt sammanhänger emellertid också med den hos elverk och distributörer tillämpade debiteringsrutinen. För de mycket små distributörerna är problemet kanske ej så stort, då debiteringen i regel sker manuellt, varvid intetdera systemet kan ges företräde. En av

föreningen till elverk och andra större distributörer för ett par dagar sedan utsänd snabbrundfråga visar däremot, att hos distributörer som svara för flertalet av landets abonnenter metoden med värdeskatt är antingen lämplig eller acceptabel. Det finns dock en betydande grupp företag, som anser styckeskatten lämpligare om än värdeskatten icke heller där är alldeles otänkbar överallt.

På grundval av dessa undersökningar och överväganden vill föreningen föreslå, att skatten på borgerlig förbrukning normalt skall utgå som värdeskatt men att dispens att använda styckeskattmetoden efter ansökan skall kunna lämnas av Kontrollstyrelsen till de företag, som på grund av använda debiteringssystem ej utan stora svårigheter kunna genomföra värdebeskattning.

Vid valet av procentsats äro endast två värden aktuella, nämligen 10 % eller 15 %. Det lägre procenttalet tar bort alla gränssfall, vilket vore till stor fördel, det högre gör det nödvändigt att skilja mellan industri och icke industri men har egenskapen att ge i stort sett samma totalskatt som den i promemorian uppskattade styckeskatten på den borgerliga förbrukningen eller 150 Mkr/år.

Vid alternativet 10 % skulle motsvarande styckeskatt, om sådan behöver användas, för närvarande uppgå till 1,2 öre/kWh. Någon svårighet att använda brutna tal torde icke föreligga. Vid det andra alternativet med 15 % värdeskatt skulle styckeskatten för närvarande bli ca 1,8 öre/kWh.

Efter den tidpunkt, då dessa värden fastställdes, ha taxehöjningar skett och ytterligare höjningar ha förebådats inom en nära framtid. Därigenom kommer ovan angivet värde, 1,2 öre/kWh, att ändras till ca 1,5 öre/kWh. Då konsumtionen samtidigt är i stigande, torde den lägre procentsatsen, som — såsom nämnt — är betydligt enklare i tillämpningen att ganska snart ge samma skatteinkomst som den i skatteförslaget angivna styckeskatten, 2 öre/kWh.

Föreningen berör slutligen några speciella frågor. En fråga, som enligt föreningen torde uppkomma, gäller beskattningen av kommunikationsföretagen, vilken enligt förslaget beräknas belöpa sig till 0,3 öre/kWh, motsvarande ett energipris av 3 öre/kWh. Föreningen anför härom.

Detta medelpris är synbarligen starkt påverkat av att SJ uttager kraften vid råkraftföretagens leveranspunkter. För större kommunala spårvägsföretag, som uttaga kraften med transformerings- och omformningskostnaderna inräknade, äro avgifterna givetvis väsentligt högre. För Stockholms spårvägar skulle sålunda värdeskatten utfalla med över 0,8 öre/kWh och trafiken där alltså bli nästan tre gånger så hårt beskattad som genomsnittligt beräknats. En korrigering i form av en avdragspost eller en lägre skatteprocent skulle här kunna lösa problemet.

Samma frågeställning uppkommer även vid industrier av medelstor typ, som ibland äro anslutna till högspänningsnätet och ibland till lågspänningsnätet. Även här uppstår en prisskillnad, beroende på att strömdistributören i ena fallet levererar varan i mera bearbetat skick och en korrigering synes också här vara önskvärd.

Det förefaller mindre motiverat att ge all icke uppmätt lågspänningsförbrukning en privilegierad ställning, i synnerhet som denna i och för sig visserligen obetydliga förbrukning ofta gäller reklambelysning, bilmotorvärmare etc.

Svensk industriförening finner det orätlvtvist att jordbrukare och industridkare för elektrisk kraft skall erlägga den lägre värdeskatten medan t. ex. hantverkare skall erlägga styckeskatt. Alla företagarkategorier bör enligt föreningen behandlas lika. Föreningen summerar.

Sammanfattningsvis vill föreningen i fråga om den föreslagna elskatten föreslå, att densamma, om den införes, utformas på så sätt att dess olyckliga och olämpliga belastning av småföretagarna elimineras. Detta kan på ett enkelt sätt genomföras genom att den nuvarande förbrukningssiffran 40 000 kWh per år bibehålles som skattegräns. Elskatt skulle sålunda komma att utgå blott på elförbrukning över nämnda gräns. Föreningen är härvid angelägen påpeka, att en sådan bestämmelse innebär en viss ändring i förhållande till nuvarande bestämmelser, enligt vilka hela förbrukningen skat-tebelägges när densamma överskrider 40 000 kWh per år. Enligt föreningens förslag skulle blott den förbrukning, som överstiger nämnda siffra beskattas.

Sveriges lantbruksförbund erinrar om att skatten för jordbrukarnas elkraft, vad angår den del av kraften som användes i jordbruksdriften, enligt förslaget skall utgå efter samma normer som skatten för industriförbrukningen d. v. s. med 10 procent av värdet och, i fråga om den privata konsumtionen, liksom beträffande övrig privat konsumtion med 2 öre för kWh samt att fördelningen av kostnaderna för elkraften på jordbruksdriften och den privata konsumtionen skall göras efter viss schablon. Förbundet fortsätter.

Det bör härvid observeras, att den föreslagna 10 %-iga skatten leder till en större skatt per kWh räknat för mindre landsbygdsföretag än för industrin, eftersom de förra till följd av större överföringskostnader har att betala ett högre pris per kWh. Det bör därför övervägas, om inte den lågspända förbrukning, som ansetts böra värdebeskattas, i stället borde påläggas styckeskatt så avvägd, att denna motsvarar vad industrin i genomsnitt betalar per kWh.

Skattefrihet i vissa fall

Sveriges redareförening anser det vara synnerligen angeläget att sjöfartsnäringen inte bara såsom i promemorian föreslagits, i fråga om trafiken på utlandet, utan även vad gäller inrikestrafiken undantages från skatt. Denna gren av den svenska sjöfarten är nämligen enligt föreningen utsatt för en mycket hård konkurrens från utländska fartyg och är därför i synnerligen stort behov av lättnader i sina driftskostnader.

Svenska skifferolja aktiebolaget framhåller, att beskattning av för visst ändamål förbrukad pannbrännolja skulle medföra dubbelbeskattning och anför härom.

Enligt ordalagen i den föreslagna energiskatteförordningen skulle energiskatt uppenbarligen utgå även för intern förbrukning av pannbrännolja för eldning av vissa pyrolysugnar. Detta synes med hänsyn till nämnda förbruknings samband med oljeproduktionen, vilken under vissa omständigheter förutsätter en viss förbrukning av pannbrännolja för att erhålla den säljbara nettoproduktionen, icke rimligt och skulle för bolaget medföra en extra, icke övervälringsbar kostnadsbelastning, vilken därjämte skulle innebära en dubbelbeskattning av motsvarande salufärdiga olja. På grund här-

av förutsätter bolaget, att generell befrielse från energiskatt skall efter ansökan jämlikt förordningens § 2 erhållas jämväl för pannbrännoljekvantiteter, som förbrukas för industriändamål inom skifferoljeverket.

Svenska elkverksföreningen ifrågasätter skattefrihet för elektrisk kraft till gatubelysning.

En principiell fråga, som belystes år 1951 och som nu åter skall beröras, är att den nya förordningen skulle komma att medföra en statlig beskattning av kommunerna, särskilt i samband med gatu- och vägbelysningen. Gatubelysningsenergin i samhällen har statistiskt beräknats uppgå till 35 å 40 kWh/invånare och år för närvarande, varför styckeskatten skulle innebära en skatt av 70 å 80 öre/invånare och år. För Stockholm medför detta en skatt av ca 600 000 kr./år. Det kan här gälla kostnadsökningar för energin med minst 20—25 %, om styckeskatt uttages. Man kan för övrigt mot bakgrunden av ansträngningarna att i trafiksäkerhetens intresse förbättra gatubelysningen fråga, om icke största samhällsnyttan skulle ernås, om gatubelysningen befrias från elskatt.

Svensk industriförening erinrar om Kungl. Maj:ts den 25 augusti 1955 lämnade bemyndigande för kontrollstyrelsen att i fråga om bygdekvarnarna medgiva befrielse från eller återbäring av elskatt såvitt avser kraft, som från och med den 1 juli 1955 förbrukats eller kommer att förbrukas för foderförmalning av spannmål eller eljest för tillverkning av fodermedel, där skattebefrielse med hänsyn till kraftkostnad, rådande konkurrensläge och andra därmed jämförliga förhållanden kan finnas i lika mån påkallad. I anslutning härtill framhåller föreningen nödvändigheten av att bygdekvarnarna även i fortsättningen får behålla sin av speciella förhållanden betingade befrielse från skatt på elektrisk kraft.

Uppläggning av obeskattade bränslelager

Beträffande rätten att erhålla registrering såsom skattskyldig och därmed få möjlighet att lägga upp obeskattade lager av andra bränslen än bensin och motorsprit anför *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* beträffande de i promemorian föreslagna villkoren följande.

Enligt förslaget förutsättes att den obligatoriska oljelagring, som enligt oljelagringskommitténs förslag skulle komma att åläggas förbrukare med en årsförbrukning av eldningsolja överstigande 5 000 m³, skall vara obeskattad. Detsamma gäller frivillig beredskapslagring av kolbränslen hos företag med en årsförbrukning av 7 500 ton dylika bränslen ävensom hos företag som, utan att komma upp till de nämnda årsförbrukningarna, hålla lager av minst 2 000 ton stenkol, koks eller kolbriketter resp. 500 m³ flytande bränslen. Denna minimilagring motsvarar ca 25 % av den angivna förbrukningen då det gäller kolbränslen men allenast 10 % i fråga om flytande bränslen. Den för kolbränslen föreslagna lagringsnormen synes i stort sett överensstämma med den av 1955 års oljelagringskommitté beräknade obligatoriska lagringen för storkonsumenter, medan promemorians motsvarande lagringsvolym för flytande bränslen avsevärt underskrider oljelagringskommitténs nyssnämnda norm.

Riksnämnden har ingenting att erinra mot promemorieförslaget med avseende på lagringen av flytande bränslen men vill dock ifrågasätta huruvida

icke också i fråga om kolbränslen lagergränsen för skattefrihet bör sänkas till överensstämmelse med vad som föreslagits för de flytande bränslena eller m. a. o. till 750 ton i stället för 2 000 ton, varigenom bl. a. en ytterligare stimulans till övergång till eldningsolja undviks.

Efter att ha konstaterat att all beredskapslagring av mindre kvantiteter än de ovan nämnda synes komma att bli beskattad fortsätter nämnden.

Ur beredskapssynpunkt framstår detta såsom olyckligt, då därigenom en beredskapsmässigt värdefull spridning av lagren till även mindre förbrukarkategorier av skilda slag, t. ex. inom jordbruket, kommunikationsföretag, mindre industrier, fastigheter m. m., kan komma att hämmas. Riksnämnden anser det därför principiellt önskvärt, om all beredskapslagring — till kvantiteten stor eller liten — kunde undantagas från beskattningen. Nämnden är emellertid medveten om de svårigheter av administrativ natur, som ett sådant generellt undantagande skulle komma att medföra.

Även *Kooperativa förbundet* anser att all för beredskap lagrad olja bör vara obeskattad tills den uttagits för förbrukning. Den i promemorian föreslagna gränsdragningen synes förbundet inte bara innebära en ekonomisk diskriminering av de mindre företagen — industrier, värmecentraler, transportföretag, handelsföretag, jordbruk — vilka därigenom ålägges att betala skatten i förskott, utan också oändamålsenligt med tanke på vikten ur beredskapssynpunkt att sprida lagren så mycket som möjligt.

Svenska gasverksföreningen finner det önskvärt att samtliga gasverk behandlas lika. I enlighet härmed bör enligt föreningen även några mindre gasverk, som har en stenkolsförbrukning understigande 7 500 ton per år, kunna registreras och därmed få rätt att erlagga skatten först vid förbrukningen av stenkolen.

Kostnadsfrågor

Beträffande de tjänster, som enligt promemorian bör inrättas vid kontrollstyrelsen i samband med genomförandet av en allmän energibeskattnings, anför *statskontoret* följande.

Behovet av de föreslagna nya tjänsterna undandrag sig statskontorets säkra bedömande. Beträffande byrådirektörstjänsterna må dock ifrågasättas, om föreliggande utredning kan tjäna som underlag för en sådan förändring i organisatoriskt hänseende av tredje byrån, som inrättandet av de två byrådirektörstjänsterna får anses utgöra. I kontrollstyrelsens medelsäskanden för nästkommande budgetår (1957 års statsverksproposition VII h. t. sid. 83) har framhållits önskvärdheten av en omorganisation av verket, varvid en delning av tredje byrån vore synnerligen angelägen. Med hänsyn bland annat till att de förslag, som 1952 års kommitté för indirekta skatter kunde komma att framlägga, kunde påverka styrelsens befattningsmed nämnda skatter, föreslogs emellertid icke någon dylik omorganisation. Då således förslag om mera genomgripande organisationsförändringar lära vara att förvänta, i vart fall i samband med prövningen av nyssnämnda kommittébetänkande, vill statskontoret förorda, att försiktighet iakttages med inrättande av högre tjänster på tredje byrån, så att en erforderlig omorganisation av byrån ej föregripes. Sålunda torde i varje fall de skattejuridiska frågorna tills vidare böra beredas av den förste byråsekreteraren

i Ca 29, som är föreståndare för byråns allmänna avdelning, där frågor av juridisk natur prövas. Däremot vill det förefalla ämbetsverket, som om vissa skäl talade för att en byrådirektörstjänst avses för chefen för den nya energiskatteavdelningen. Om en dylik tjänst inrättas, torde denna böra hänföras till 31 lönegraden. Såväl angivna tjänst som övriga befattningar, vilka må komma att nyinrättas i anledning av föreliggande förslag, böra tills vidare upptagas som extra.

Kontrollstyrelsen finner den i promemorian föreslagna personalförstärkningen i stort sett tillfyllest men anser att tillförandet av arbetet med energiskatten till styrelsen bör föranleda delning av styrelsens tredje byrå (skattebyrån). Härom anför styrelsen.

I kontrollstyrelsens skrivelse den 31 augusti 1956 angående anslagsäskanden för budgetåret 1957/58 har styrelsen inledningsvis omnämnt bl. a., att styrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåren 1955/56 och 1956/57 upptagit frågan om omorganisation av ämbetsverket till övervägande. Styrelsen underströk i skrivelsen, att en delning av tredje byrån vore synnerligen angelägen men stannade likväl för att icke för det dåvarande framlägga något förslag till omorganisation. Frågan om delning av skattebyrån har sålunda varit aktuell sedan ett par år tillbaka.

Till belysning av omfattningen av arbetsbördan på skattebyrån må nämnas, att antalet skattskyldiga, vilkas redovisning kontrolleras av denna byrå, under år 1954 uppgick till omkring 5 000. Genom kontrollstyrelsens övertagande från länsstyrelserna från och med den 1 januari 1955 av uppbörden och kontrollen av brännoljeskatten ökade antalet skattskyldiga med omkring 16 000. En ytterligare ökning i byråns arbetsbörda inträffade genom den särskilda kontroll av utskänkningsskatten, som från och med den 1 oktober 1955 infördes, vilket medförde att antalet skattskyldiga ökade med omkring 1 200. Vidare har byrån att från och med den 1 december 1956 utöva kontroll m. m. hos omkring 100 skattskyldiga enligt förordningen om omsättningsskatt på motorfordon. Totala antalet skattskyldiga, beträffande vilka närmaste ansvaret för skattekontroll m. m. åvilar skattebyrån, uppgår för närvarande till omkring 25 000. Vid ett genomförande av nu föreliggande förslag till allmän energiskatt torde antalet skattskyldiga öka med bortåt 2 000.

Statsverkets intäkter av de skatter, beträffande vilka skattebyrån har att verkställa uppbörd och kontroll, har under ett vart av budgetåren 1953/54—1955/56 uppgått till 354, 342 och 494 miljoner kronor och kan för budgetåret 1956/57 beräknas till 530 miljoner kronor. Då såsom framgår av föreliggande promemoria den allmänna energiskatten beräknas tillföra statsverket ett årligt belopp av omkring 525 miljoner kronor, skulle skattebyrån vid oförändrad organisation handha bestyret med uppbörd och kontroll av en total skatteintäkt å tillhoppa över en miljard kronor, fördelad på ca 27 000 skattskyldiga.

Byråns ökade arbetsmängd har under årens lopp medfört en betydande personalförstärkning. Sålunda uppgick antalet tjänstemän på skattebyrån till omkring 30 den 31 december 1947 och till omkring 45 den 1 juli 1948 och är för närvarande omkring 60. Även styrelsens lokala skattekontroll har i anslutning härtill personellt förstärkts. Antalet tjänstemän i denna kontrollorganisation uppgick den 1 juli 1948 till omkring 15 och utgör för närvarande omkring 75. Vid ett genomförande av nu föreliggande förslag till allmän energiskatt skulle enligt promemorian erfordras personalförstärkning på skattebyrån med 12 tjänstemän och i den lokala skattekontrollen med

5 tjänstemän, varigenom skattebyrån sålunda skulle komma att omfatta omkring 72 tjänstemän och lokala skattekontrollen omkring 80.

Kontrollstyrelsen vill änyo understryka, att byrån redan nu med hänsyn till arten och omfattningen av dess arbetsuppgifter är så svåradministrerad och ohanterlig att ett tillförande av ytterligare arbetsuppgifter icke rimligen låter sig göra inom den nuvarande organisationens ram. Med hänsyn härtill vill styrelsen föreslå, att skattebyrån delas vid tillkomsten av den allmänna energiskatten. I sak innebär bifall till detta förslag, att en av de föreslagna byrådirektörstjänsterna utbytes mot en byråchefstjänst.

Vid delningen av tredje byrån på två byråer skulle enligt styrelsen på den ena handläggas ärenden rörande varuskatt, försäljningsskatt, maldrycksskatt, läskedrycksskatt, pälsvaruskatt, fettvaruavgifter, accis å fettemulsion och omsättningsskatt å motorfordon samt på den andra ärenden rörande skatt å inhemsk bensin och motorsprit, brännoljeskatt och allmän energiskatt.

Beträffande organisationen i övrigt anför styrelsen, att inom tredje byrån för närvarande finns en allmän avdelning under ledning av en förste byråsekreterare i 29 lönegraden, på vilken i främsta rummet ankommer att handlägga och till föredragning bereda ärenden av juridisk karaktär. Då avdelningen vid en delning av byrån kommer att handlägga ärenden rörande flera byråer, bör densamma enligt styrelsen icke längre organisatoriskt vara knuten till en av dessa byråer. Den allmänna avdelningen bör därför enligt styrelsens mening utgöra en självständig avdelning direkt underställd överdirektören och med den andre av de i promemorian angivna byrådirektörerna såsom chef.

Den av styrelsen föreslagna byråchefstjänsten ävensom byrådirektörstjänsten å avdelningen för juridiska ärenden bör enligt styrelsen inrättas såsom ordinarie under det att den i promemorian föreslagna tjänsten såsom förste byråinspektör i 27 lönegraden bör inrättas såsom extra ordinarie.

I fråga om den personella förstärkningen av styrelsens lokala skattekontroll finner styrelsen — med hänvisning till att av fyra begärda skrivbiträdestjänster för denna kontroll i årets statsverksproposition upptagits endast två — att utöver den i promemorian föreslagna kontrollpersonalen ytterligare två skrivbiträdestjänster bör inrättas.

Departementschefen

Allmänna synpunkter

I samband med min redovisning i det föregående av den ekonomiska politikens inriktning har jag lagt fram de samhällsekonomiska skälen för att genomföra en allmän energibeskattnings. I den nyss återgivna departementspromemorian har synpunkterna på behovet av en sådan beskattning ytterligare utvecklats.

De i departementspromemorian redovisade stora utbyggnadsbehoven på energiområdet har verifierats av de i ärendet hörda myndigheterna och organisationerna. I remissyttrandena understrykes vidare önskvärdheten av

att utrymme skapas för en utbyggnad på detta och andra viktiga områden genom att konsumtionsökningen begränsas. Enighet synes också i stort sett råda om att denna begränsning bör åstadkommas genom någon form av indirekt beskattning. Det i departementspromemorian framlagda förslaget tillstyrkes av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, medan övriga remissinstanser, i den mån de berört principfrågan, av olika skäl ställt sig mer eller mindre avvisande till detsamma. De som inte avstyrkt en energibeskattnings som sådan har i allmänhet förordat att frågan tas upp först i samband med behandlingen av det betänkande angående indirekt beskattning som nyligen framlagts.

Gentemot det sistnämnda argumentet får jag framhålla, att betänkandet angående indirekt beskattning måste bli föremål för en omfattande remissbehandling, och det kommer att ta avsevärd tid innan man kan ta ställning till om betänkandet bör läggas till grund för konkreta åtgärder. Som jag tidigare påpekat, måste emellertid redan nu åtgärder vidtagas för att skapa utrymme för nödvändiga investeringar.

I flera av remissyttrandena göres gällande, att en energibeskattnings skulle få ojämna verkningar på olika samhällsgrupper. Jag återkommer till denna fråga i samband med att skattealternativ och skattesatser behandlas. Jag vill dock här understryka, att av i dagens läge tänkbara alternativ en beskattning av energiförbrukningen enligt min mening synes vara det som i detta avseende har de minst ogynnsamma verkningarna. Den kritik som riktats mot förslaget i fråga om dess verkningar på jordbruk, hantverk, småindustri och transportväsende bör dock föranleda vissa begränsningar och omfördelningar av skatteuttaget. Hänsyn härtill har tagits vid förslagets slutliga utformning.

I detta sammanhang vill jag omnämna en framställning angående stöd åt näringslivet i övre Norrland. Däri påpekas, att en energibeskattnings särskilt hårt skulle drabba befolkningen i denna landsdel. Det framhålles också, att en betydande del av vattenkraften produceras i övre Norrland. I framställningen uttalas att det är ett skäligt krav att en del av skattemedlen i någon form reserveras för Norrlands näringsliv. Med anledning härav förordas bildandet av en fond på förslagsvis 100 miljoner kronor, avsedd att bevara och utbygga näringslivet i de fyra nordligaste länen. De synpunkter beträffande de norrländska problemen, som sålunda framförts, synes mig värda beaktande. En närmare prövning av dessa frågor synes dock böra anstå till dess resultat föreligger av den år 1956 tillsatta utredningen om avsättning av viss del av statens vinst å malmbrytningen i Luossavaara-Kiirunavaara AB till stöd för utvecklings- och forskningsarbete inom näringslivet.

Flera remissinstanser har som skäl mot en energibeskattnings anført, att den skulle kunna komma att försvaga de svenska företagens konkurrensförmåga gentemot utlandet. I vilken utsträckning så kan komma att bli fallet torde det vara ytterst vanskligt att uttala sig om. Man torde emellertid utan tvekan kunna konstatera, att de farhågor som uttalats från nämnda

remissinstansers sida är överdrivna. I vad mån den svenska industriens kostnadsläge jämfört med utlandet relativt sett skulle försämrast i förhållande till nuläget är givetvis beroende på kostnadsutvecklingen i utlandet. Såvitt nu kan bedömas finns det inte anledning antaga att kostnadsutvecklingen — även inklusive en energibeskattnings — kommer att bli ogynnsammare i Sverige än i andra länder. Den föreslagna skattens kostnadshöjande effekt torde dessutom i icke ringa grad kunna motverkas genom att företagen, som handelskammaren i Gefle anför, torde kunna antagas komma att öka sina ansträngningar att uppnå en god bränsleekonomi. Jag vill i detta sammanhang särskilt understryka att energibeskattningsen också måste ses som ett led i strävandena att bryta de inflationistiska tendenserna i vårt samhälle. I den mån den har denna effekt, bidrar den till att förhindra en inflationistisk kostnadsstegring, som skulle kunna få mycket allvarliga verkningar för vår konkurrensförmåga.

Kommerskollegium anser att en energibeskattningsen är mindre önskvärd ur social synpunkt. Denna invändning torde kunna resas mot snart sagt varje form av indirekt beskattning. I ifrågavarande fall beskattas visserligen varor som till större delen måste anses oundgängliga. Men för det första kommer merkostnaden för den enskilde att bli relativt liten. För det andra måste det ligga i den enskildes intresse att det skapas möjligheter att bygga ut energiförsörjningen. I annat fall skulle man på litet längre sikt kunna tvingas att tillgripa en ransonering av energiförbrukningen. Detta senare torde för den enskilde framstå som ett ännu större ingripande. Jag vill dessutom påpeka, att ett av syftena med den föreslagna beskattningen är att försöka begränsa just energiförbrukningen, ett syfte som icke skulle uppnås om beskattningen lades på andra varor.

Av vad jag tidigare anförde i samband med redogörelsen för det ekonomiska läget och budgetpolitiken torde ha framgått, att skälen för den ifrågasatta energibeskattningsen är så starka, att de uppväger de anmärkningar, som remissinstanserna i övrigt anförde mot densamma.

Energiskattens utformning

Såsom framgår av det anförda, har jag funnit mig böra förorda, att en allmän energiskatt införes på grundval av förslaget i promemorian. Jag har emellertid även antytt, att vissa begränsningar och omfördelningar av skatteuttaget kan vara påkallade. Min avsikt är nu att närmare ingå på de spörsmål som härvid anmäler sig.

Dessförinnan vill jag endast framhålla, att jag ansluter mig till den i promemorian uttalade uppfattningen, att beskattningsområdet i princip bör göras så vidsträckt att det omfattar alla för energialstring lämpade bränslen samt elektrisk kraft. Till frågan om undantag från skatteplikten skall jag återkomma i det följande. Redan här bör emellertid påpekas, att för sådana undantag bör kunna åberopas särskilda skäl. Eljest skulle risk föreligga för en övergång från beskattat till obeskattat bränsle. Uppenbart är, att de vik-

tigaste slagen av fasta och flytande bränslen jämte elkraften bör ingå i beskattningsområdet.

I promemorian har föreslagits förhållandevis höga skattesatser för bensin, motorsprit samt borgerlig förbrukning av elkraft. Skatteintäkterna härav skulle tillsammans uppgå till nära 300 milj. kronor för år eller mer än hälften av de totala intäkterna från energibeskattningen.

Promemorians ståndpunkt i denna del är att se mot bakgrunden av det allmänna syftet att undvika alltför betungande belastning av produktionen. Den synes också naturlig med tanke på att den privata förbrukningen av bensin och elkraft i viss utsträckning bör kunna bli föremål för besparingar utan att avgörande olägenheter därav uppstår. På båda områdena sker dessutom för närvarande en stark expansion. Det kan vidare förtjäna att erinras om att beskattningen av bensin i vårt land är låg i jämförelse med många andra europeiska länder.

Vad som framkommit vid remissbehandlingen har emellertid bibragt mig den övertygelsen, att en sänkning av de föreslagna skattesatserna likväl bör ske. Det är ofrånkomligt, att en beskattning av bensin och borgerlig elförbrukning i viss omfattning även drabbar produktionen. Detta gäller inte minst jordbruket och den mindre företagsamheten överhuvud taget. Vad bensinen beträffar skulle ett förhållandevis högt skatteuttag accentuera de ojämnheter som sammanhänger med skilda näringsgrenars olikartade beroende av transporter. Ett jämförelsevis högt skatteuttag för borgerlig konsumtion av elkraft skulle, såsom antytts i promemorian och närmare belysts i flera yttranden, medföra svår bemästrade gränsdragningsproblem. Det kan vidare förtjäna påpekas, att en mera betydande höjning av bensinpriset skulle bli särskilt kännbar för landsbygdsbefolkningen. På likartat sätt är allmänheten på vissa orter, främst i Norrland, särskilt beroende av tillgång till billig elkraft.

Med hänsyn till det anförda anser jag mig inte kunna förorda en högre skattesats för bensin än fyra öre per liter. Samma skattesats bör gälla beträffande lättbentyl och motorsprit.

Även i fråga om den borgerliga förbrukningen av elektrisk kraft bör skatteuttaget bli avsevärt lägre än som föreslagits. Jag skall senare återkomma här till i samband med den tekniska utformningen av energiskatten på elektrisk kraft.

De skäl som talar för en begränsning av det ifrågasatta skatteuttaget på bensin får enligt min mening ännu större tyngd, när det gäller motorbrännolja. Åtskilliga bussföretag har för närvarande att dragas med ekonomiska svårigheter. Detsamma gäller i viss utsträckning även företag, som driver yrkesmässig lastbilstrafik. Utredning pågår rörande dessa branscher. I detta läge anser jag skäligt att den tunga motortrafiken i huvudsak undgår ökad skattebelastning. Av tekniska skäl torde det inte vara möjligt att undantaga motorbrännolja från energibeskattningen. I stort sett samma resultat synes emellertid kunna uppnås genom att företa en mot energiskatten svarande sänkning av brännoljeskatten. Denna lösning synes kunna förordas.

Av den här intagna ståndpunkten bör enligt min mening följa, att även elkraft, som användes för kommunikationsändamål, och bränsle, som förbrukas i järnvägarnas ånglok och motordrivna rälsfordon, hålles utanför beskattningen. Detsamma bör gälla fotogen. Denna vara användes till betydande del inom jordbruket för traktordrift. Såsom redan nämnts kommer jordbruket att drabbas förhållandevis hårt av energiskatten på bensin. Ett särskilt skäl att undantaga fotogen från beskattningen ligger enligt min mening däri, att denna vara allttjämt på sina håll användes till belysning och matlagning. Att särskilt belasta de ekonomiskt svaga befolkningsgrupper varom här i regel är fråga synes icke tilltalande från social synpunkt. — De nyss angivna skälen talar också för att man bör undvika en belastning av de jordbrukstraktorer som drives med motorbrännolja. Detta synes lämpligen kunna ske genom en schablonmässigt avvägd restitution, baserad på den genomsnittliga oljeförbrukningen i sådana traktorer och motsvarande den nedsättning av brännoljeskatten som nyss förordats för den tunga motortrafiken. Det torde få ankomma på statens jordbruksnämnd att närmare utreda denna fråga, vilken därefter torde få föreläggas 1958 års riksdag.

De begränsningar och undantag i beskattningen som jag nu förordat medför betydande minskningar i de beräknade intäkterna av energiskatten. Till någon del kan dessa minskningar kompenseras av den höjning i cigarrettskatten som jag i annat sammanhang föreslår. Det synes emellertid även böra övervägas att företaga mindre uppjusteringar av de i promemorian föreslagna skattesatserna för k o l, k o k s och b r ä n n o l j o r. Sådana uppjusteringar bör så mycket mindre kunna föranleda berättigade erinringar som förbrukarna av dessa varor, inte minst industrien, genom vad jag nyss förordat får minskad belastning på sina transportkostnader.

I detta sammanhang vill jag även med några ord beröra de yrkanden som vid remissbehandlingen framförts rörande skattesatserna för kol och koks. Från branschens sida har sålunda gjorts gällande, att dessa bränslen borde vara skattefria eller beskattas efter lägre skattesatser än de i promemorian föreslagna. Såsom skäl för dessa yrkanden har främst åberopats att priserna på kol och koks under senare år stigit betydligt mera än på eldningsolja. Häremot vill jag erinra om att skälig hänsyn tagits till nämnda omständigheter redan vid avvägningen av de i promemorian föreslagna skattesatserna. För eldningsoljorna ligger sålunda skattesatserna i princip på en högre nivå än för kol och koks. Såsom nyss påpekats bör en mindre uppjustering ske av skattesatserna. I enlighet härmed förordar jag att energiskatten utgår med 12 kronor per ton för stenkolk och 14 kronor per ton för koks.

Däremot finner jag inte anledning att höja den i promemorian föreslagna skattesatsen, sex kronor per ton, för kolbriketter. Samma skattesats bör tillämpas för kolstybb och koksstybb.

Såsom påpekats från branschens sida bör möjlighet finnas att beräkna skatten på kol och koks per hektoliter. Det torde få ankomma på kontrollstyrelsen att härvidlag utfärda erforderliga anvisningar.

Även beträffande eldningsolja bör såsom tidigare påpekats en uppjustering av skattesatserna övervägas. I samband härmed bör framhållas, att eldningsolja 1 och 2 ligger nära varandra i fråga om egenskaper, användningsområde och priser. Motsvarande gäller förhållandet mellan eldningsolja 3, 4 och högre. Detta avspeglar sig också i de skattesatser som föreslagits i promemorian. För att förenkla bestyret med skatten för både myndigheterna och de skattskyldiga finner jag lämpligt, att enhetliga skattesatser tillämpas inom de båda grupperna eldningsolja. På sätt framhållits i promemorian bör skattesatsen för motorbränsolja vara densamma som för eldningsolja 1.

I enlighet härmed förordar jag, att skattesatsen för eldningsolja 1 och 2 samt för motorbränsolja bestämmas till 25 kronor för m³ samt att skatten för eldningsolja 3, 4 och högre skall utgöra 16 kronor för m³.

Energiskatten på motorbränsolja bör i enlighet med vad förut anförts motsvaras av en ungefär lika stor sänkning av den nuvarande skatten på motorbränsolja. Härigenom vinnes, att den tunga motorfordonstrafiken i stort sett blir oberörd av energiskatten. Skatten på motorbränsolja, som nu utgår med 32 öre per liter, bör sålunda bestämmas till 30 öre per liter.

Beträffande förutsättningarna för rätt att lägga upp obeskattade lager av bränsle har bl. a. riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap framhållit, att alla beredskapslager oberoende av den lagrade kvantitetens storlek såvitt möjligt borde vara obeskattade tills de förbrukas. En dylik ordning är otvivelaktigt ur flera synpunkter önskvärd men låter sig icke genomföra på grund av därmed förenade svårigheter av administrativ natur. Jag finner mig emellertid såtillvida kunna biträda de framställda yrkandena, att jag förordar att minimilagerhållningen av fasta bränslen bör utgöra 750 ton i stället för 2 000 ton som föreslagits i promemorian. Gasverken, vilka är tillverkare av skattepliktigt bränsle, d. v. s. koks, bör alltid oberoende av lagerhållningen kunna bli registrerade och kommer därigenom att få åtnjuta här avsedd förmån.

En fråga, som äger samband härmed, är på vad sätt man lämpligen kan tillse, att den koks som framkommer vid gastillverkning icke skall bli dubbelbeskattad. Jag vill förorda ett förfaringssätt, innebärande att skatt beräknas för hela den vid gasframställningen förbrukade kvantiteten gaskol men att avdrag medges för skatten å den framkomna koksen. Sistnämnda vara blir således beskattad först då densamma försäljes.

I övrigt anser jag mig kunna godtaga de i promemorian föreslagna reglerna om uppläggning av obeskattade lager av kol, koks och bränslen.

I detta sammanhang torde ställning vidare böra tagas till några särskilda problem som sammanhänger med avgränsningen av de skattepliktiga bränslena.

Sålunda har Sveriges redareförening hemställt, att den i promemorian föreslagna skattefriheten vid bunkring av fartyg måtte utsträckas att jämväl gälla den inrikes sjöfarten. Med hänsyn till den hårda konkurrens som den inhemska sjöfarten är utsatt för från främmande länders sida och till att

vissa svårigheter av kontrollteknisk natur är förenade med den i promemorian ifrågasatta skattefriheten för enbart trafiken på utlandet, vill jag icke motsätta mig skattefrihet jämväl för bränsle som förbrukas i inrikes fart. I detta sammanhang får jag framhålla, att jag även ansett mig böra föreslå skattefrihet för bränsle som förbrukas i luftfartyg i såväl utrikes som inrikes trafik.

Sveriges kemiska industrikontor utgår i sitt yttrande från att Kungl. Maj:t, därest förslaget om energiskatt antages, kommer att med begagnande av sin dispensrätt medgiva befrielse från resp. återbäring av skatt i sådana fall där beskattat bränsle användes såsom råvara inom kemisk industri. De kvantiteter koks och kol som kommer till dylik användning (enligt 1954 års industristatistik 66 802 resp. 7 069 ton) förbrukas enligt kemikontoret till alldeles övervägande delen för tillverkning av kalciumkarbid och ammoniak, av vilka produkter framställs bl. a. kvävegödselmedel. Enligt min mening bör med hänsyn till den föreslagna beskattningens karaktär skatt icke belasta bränsle som användes för annat ändamål än energialstring. Möjlighet bör därför finnas att göra avdrag för skatt för dylikt bränsle. I förevarande sammanhang vill jag även beröra Jernkontorets hemställan om skattefrihet för koks som användes för metallurgiska ändamål. Den koks som nyttjas vid framställning av kokstackjärn förbrukas såväl för reduktion av järnet som för alstrande av det för smältningen erforderliga värmets. Då sålunda viss del av den förbrukade koksen användes för annat ändamål än energialstring, bör i enlighet med vad jag nyss sagt skatt för den förbrukade koksen i varje fall ej utgå med högre belopp än som svarar mot den del av koksen som åtgår för värmealstring.

Skäl, liknande dem som talar för skattefrihet i nyss angivna fall, synes även kunna åberopas för att nedsätta skatten för industrier som vid sin produktion förbrukar särskilt stora mängder fasta eller flytande bränslen. Denna fråga har även aktualiserats i några av yttrandena. Näringslivets skattedelegation framhåller sålunda, att en under år 1954 införd energiskatt skulle ha föranlett en kostnadsstegring av inemot 1,5 procent för järn och stål, i det närmaste 3 procent för cement och mer än 1,5 procent för tegel.

Det ligger i sakens natur, att en på bränsleförbrukningen lagd skatt för olika produkter måste få en i viss mån skiftande prisfördyrande effekt. Detsamma gäller den nuvarande elskatten, och i fråga om denna skatt har medgivits jämkad skattesats i vissa fall, varigenom skattebelastningen på de särskilt kraftkrävande produkterna, t. ex. ferrolegeringar och elektrolytiskt framställda kemiska föreningar, blir väsentligt nedsatt. En liknande anordning synes böra tillämpas i fråga om energiskatten å bränslen. Kontrollstyrelsen bör sålunda äga medgiva skattenedsättning i fråga om bränslen, som förbrukas i särskilt energikrävande produktion. Jag vill i anslutning härtill framhålla, att skatten för de mera bränslekrävande industrierna, t. ex. kalk- och kritbruken samt cementfabrikerna, bör nedsättas så att den ungefärligen svarar mot den genomsnittliga skattebelastningen för industrien i allmänhet. Viss hänsyn torde också kunna tagas till marknadsläget för mera energikrävande exportprodukter.

Slutligen får jag nämna, att jag ansett överflödigt att medtaga råolja bland de skattepliktiga bränslena. Denna vara torde nämligen åtminstone för närvarande inte i obearbetat skick användas för energialstring.

Med förut angivna avvikelser tillstyrker jag den avgränsning av beskattningsområdet för bränslen som föreslagits i promemorian liksom den där verkställda tekniska utformningen av skatten på dessa varor.

Jag övergår nu till att närmare behandla de frågor som sammanhänger med energibeskattningen av elektrisk kraft.

Skatt å elektrisk kraft beslutades vid 1951 års vårriksdag att gälla fr. o. m. den 20 juni 1951. Under budgetåret 1951/52 uttogs skatt för all elektrisk kraft. Traditionellt skiljer man på kraft för industriellt bruk, kraft för kommunikationsändamål och kraft för s. k. borgerliga ändamål (detaljförbrukning), d. v. s. kraft för hushåll, jordbruk, yrkesanvändning (främst småindustri och hantverk) samt allmänna behov (t. ex. skolor, sjukhus och utomhusbelysning). Skatten utgick för kraft, som förbrukades inom industrien eller för kommunikationsändamål, med 10 procent av kraftens pris. Då kraftprisen inom detaljdistributionen var synnerligen varierande och då man önskade underlätta distributörernas arbete med skatteredovisningen bestämdes att skatten för kraft för borgerliga ändamål skulle utgå med 1 öre för kilowattimme (kWh). Denna styckeskatt motsvarade ungefär en värdeskatt av 10 procent. Det genomsnittliga kraftpriset i detaljdistributionen utgjorde nämligen vid denna tidpunkt ungefär 11 öre för kWh. Då industrien liksom kommunikationsföretagen i regel är avnämare av högspänd kraft under det att detaljdistributionen till den helt dominerande delen sker vid lågspänning, var det naturligt att värdeskatt skulle utgå för högspänd kraft och styckeskatt för lågspänd kraft. Av praktiska skäl fastställdes gränsen mellan högspänning och lågspänning till 450 volt i skatteförfattningen. Genom olika särstadganden möjliggjordes uttagande i vissa fall av värdeskatt vid lågspänning och styckeskatt vid högspänning. Skatten på detaljdistributionen liksom på kraft för kommunikationsändamål avvecklades efter ett år. Under tiden sedan den 1 juli 1952 har elskatt följaktligen endast utgått för kraft för industriellt bruk. Gränsen har därvid bestämts så att skatt skall erläggas av den som i industriell rörelse förbrukar mer än 40 000 kWh för år och driftställe.

Därest elskatten på detaljförbrukning nu skall återinföras såsom ett led i en allmän energibeskattnings omstrukturering, uppkommer liksom 1951 frågan om gränsdragning mellan olika förbrukarkategorier. Hur denna fråga skall lösas är självfallet beroende av vilket skatteuttag som skall ske på olika slags förbrukning. Jag har redan tidigare tillkännagivit, att skatteuttaget på borgerlig förbrukning bör vara avsevärt lägre än som svarar mot den skattesats om 2 öre för kWh som föreslagits i promemorian.

Beträffande kraft för industriellt bruk finner jag av skäl som anförts i promemorian, att någon skattesärskärpning icke bör ifrågakomma. Jag biträder följaktligen på denna punkt promemorieförslaget, enligt vilket energi-

skatt skall utgå med 10 procent av värdet å kraft som förbrukas inom industrien. Däremot bör, såsom tidigare förordats, elkraft som förbrukas av kommunikationsföretag för bandrift eller jämförligt ändamål hållas utanför beskattningen. I fråga om den industriella kraften bör på sätt nu är fallet möjlighet finnas till dispens från skattebestämmelserna. Jag avser, att sedan riksdagen fattat beslut över den föreslagna energibeskattningen, anmäla frågan huruvida fortsatt giltighet bör ges åt vissa dispensbeslut som meddelats med slöd av den nuvarande elskatteförordningen.

För elkraft, som distribueras för borgerlig förbrukning har i promemorian ifrågasatts en styckeskatt. De remissinstanser, som representerar distributörsintressena, nämligen vattenfallsstyrelsen och elverksföreningen, har emellertid samstämmt förordat en värdeskatt med hänsyn till att en dylik skatteform vore mindre tariffkrubbande och därjämte enklare ur upp-
börds- och redovisningssynpunkt. De önskemål som sålunda uttalats av distributörerna bör enligt min mening beaktas. Jag förordar fördenskull, att skatten å elektrisk kraft, som detaljdistribueras, uttages såsom värdeskatt. Vid mitt ställningstagande på denna punkt har jag särskilt tagit fasta på elverksföreningens uttalande, att kraftavgifterna för olika grupper av förbrukare numera är i hög grad utjämnade. Möjlighet bör dock, såsom också framhållits av vattenfallsstyrelsen och elverksföreningen, öppnas för kontrollstyrelsen att förordna om styckeskatt i fall där en värdebeskattning med hänsyn till särskilda förhållanden skulle erbjuda tekniska svårigheter. Framställning bör i dylika fall göras av vederbörande distributör och skattesatsen bör avvägas efter det genomsnittliga priset för detaljdistributionen.

I promemorian är skattesatsen för borgerlig förbrukning som nyss nämnts upptagen till 2 öre för kWh, vilket enligt vattenfallsstyrelsens beräkningar skulle svara mot en värdeskatt av 13 procent. Sveriges lantbruksförbund har erinrat om att den föreslagna 10-procentiga skatten för kraft till jordbruksdrift leder till en större skatt per kWh räknat för jordbruket än för industrien, eftersom jordbruket till följd av större överföringskostnader har att betala ett högre pris per kWh. Lantbruksförbundet anser därför, att det bör övervägas om inte den lågspända förbrukningen i stället borde påläggas styckeskatt så avvägd, att den motsvarar vad industrien i genomsnitt betalar per kWh. Andra remissinstanser har framhållit, att beskattningsreglerna icke bör utformas så att småindustrien och hantverket träffas av högre elskatt än storindustrien.

Såsom framgår av remissutlåtandena från vattenfallsstyrelsen och elverksföreningen är det av tekniska skäl vanskligt att tillämpa annan beskattningsnorm för kraftförbrukningen i hemmen än för kraftförbrukningen i jordbruk, småindustri, hantverk eller eljest vid yrkesutövning.

Med dessa och förut angivna utgångspunkter finner jag mig icke kunna förorda högre skattebelastning än 5 procent för detaljförbrukningen. — Kontrollstyrelsen bör äga befogenhet att nedsätta denna skatt inom områden med onormalt hög taxenivå.

Vad jag här förordat innebär, att industriell kraft liksom hittills beskat-

tas efter 10 procent å kraftvärdet, att kraft till kommunikationsföretag för bandrift eller liknande ändamål hålles utanför beskattningen samt att kraft för borgerlig förbrukning beskattas efter 5 procent av kraftvärdet. Beträffande gränsdragningen mellan kraft för industriellt bruk och kraft för borgerligt bruk bör den nuvarande 40 000 kWh-regeln tillämpas. Omläggningen skulle följaktligen för elkraftens del innebära, att den hittills skattefria förbrukningen för borgerliga ändamål skattebelägges efter 5 procent av kraftvärdet.

Med de ändringar som föranledes av det nu anförda tillstyrker jag det framlagda förslaget i vad det avser energiskatt på elektrisk kraft.

Intäktsberäkningar

I promemorian har verkställts vissa beräkningar angående intäkterna av den föreslagna allmänna energiskatten. De för beräkningarna angivna kvantitetsuppgifterna för bränslen hänför sig till konsumtionen under år 1956, som kan anses som ett normalår. För den industriella elkraften är såsom intäkt angiven den i statsverkspropositionen för budgetåret 1957/58 beräknade elskatten. Intäkten av elkraft för borgerliga ändamål är angiven med utgångspunkt från den beräknade förbrukningen under år 1957.

Med samma utgångspunkter har intäkterna av energiskatten enligt de av mig i det föregående förordade grunderna beräknats till belopp för helt år räknat, som framgår av nedanstående sammanställning. Hänsyn har vid beräkningarna icke tagits till de relativt obetydliga kvantiteterna kolbriketter, kol- och koksstybb eller motorsprit, ej heller till den skattefrihet eller skattenedsättning, som kan medgivas i vissa fall.

Bränsle/Energiart	Kvantitet	Skattesats	Intäkt, mkr
Stenkol.....	2,9 milj. ton	12 kr./ton	35
Koks	2,4 » »	14 » »	34
Bensin och motorsprit	1,7 » m ³	40 kr./m ³	68
Motorbrännolja, eldningsolja 1 och 2	3,7 » »	25 » »	93
Eldningsolja 3 och högre	4,2 » »	16 » »	67
Industriell elkraft	15,0 mdr kWh	10 %	50
Elkraft för borgerligt behov	8,0 » »	5 %	50
Summa intäkter			397
Avgår skatt för kol och olja, förbrukade för elkraftgenerering			12
Netto energiskatt			385
Avgår minskade intäkter av brännoljeskatt			10
Återstår			375

Under budgetåret 1957/58 torde man kunna räkna med något ökad förbrukning av vissa bränslen. Å andra sidan kommer av uppbördstekniska skäl en del av skatteintäkterna för bränslen, som förbrukas under budgetåret, att inflyta först efter detta års utgång. Med beaktande härav torde

energiskatten för budgetåret 1957/58 kunna beräknas till 315 milj. kr. I detta belopp ingår 50 milj. kr. motsvarande nuvarande industriell elskatt. De i statsverkspropositionen beräknade intäkterna av brännoljeskatt torde komma att nedgå med i runt tal 10 milj. kr.

Intäkterna av energiskatten bör redovisas under en särskild inkomsttitel, benämnd Energiskatt, varvid inkomsttiteln Skatt å elektrisk kraft utgår. Anmärkas kan, att skatteintäkterna av bensin bör fördelas mellan inkomsttitlarna Bensinskatt och Energiskatt efter förhållandet mellan skattesatserna.

Beskattningsmyndighet

Såsom föreslagits i promemorian bör kontrollen över energiskatten och uppbörden därav handhas av kontrollstyrelsen, bortsett från de fall då skatten för bränsle skall upptagas vid införsel till riket; i sistnämnda fall bör generaltullstyrelsen vara beskattningsmyndighet.

Beträffande behovet av de personalökningar i kontrollstyrelsen och styrelsens lokala skattekontroll som föranledes av energibeskattningen ansluter jag mig i huvudsak till den uppfattning som uttalats i promemorian. Kostnaderna synes i stort sett böra beräknas i enlighet med vad där angivits. Då visst förberedande arbete av betydande omfattning måste utföras, innan den nya lagstiftningen träder i kraft, synes vissa kostnadsökningar erforderliga redan under innevarande budgetår. De nya tjänsterna bör, bortsett från dem som avses för biträden för skriv- och kontorsgöromål i reglerad beföringsgång, tills vidare uppföras såsom extra.

I enlighet med det sagda bör riksdagens medgivande inhämtas att för budgetåren 1956/57 och 1957/58 överskrida den i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal med erforderligt belopp, vilket för budgetåret 1957/58 synes kunna beräknas till i runt tal 300 000 kr. För överskridande av kontrollstyrelsens omkostnadsanslag och motsvarande anslag för den lokala skattekontrollen torde särskilt bemyndigande inte behöva inhämtas.

Kontrollstyrelsen har i sitt yttrande framhållit, att den nu föreslagna beskattningen nödvändiggör en uppdelning av styrelsens skattebyrå på två sådana byråer. Goda skäl synes tala för den av styrelsen uttalade uppfattningen. Jag anser mig emellertid inte böra uppta denna fråga i detta sammanhang. Den bör prövas vid budgetbehandlingen under den kommande hösten.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels antaga inom finansdepartementet upprättade förslag till

1) *förordning om allmän energiskatt; samt*

2) *förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 21 maj 1954 (nr 260) om brännoljeskatt;*

dels ock medgiva att för budgetåren 1956/57 och 1957/58 den i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal må överskridas för bestridande av de kontrollkostnader som betingas av vad i det föregående förordats.

III. Förslag till höjd beskattning av cigaretter

Av det tidigare anförda framgår, att jag med hänsyn till företagna begränsningar i den ifrågasatta energibeskattningen ansett nödvändigt att genom konsumtionsbeskattning tillföra staten ytterligare ca 50 milj. kr. om året. Såsom beskattningsobjekt har härvid nämnts cigaretterna.

Enligt 16 § lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror utgår tobaksskatten med viss procent av varans priskurantpris (värdeskatt) samt med visst efter varans myckenhet bestämt belopp (myckenhetsskatt).

De nuvarande skattesatserna har beslutats av 1954 års riksdag på grundval av propositionen nr 28. Beslutet innebar en genomsnittlig prishöjning för svenska cigaretter med ca 0,5 öre och för importerade cigaretter med ca 0,75 öre per styck. Tekniskt genomfördes detta så, att myckenhetsskatten höjdes med 0,26 öre för svensktillverkade och 0,35 öre för utländska cigaretter i grupp II. Beträffande cigaretter i grupp I (cigaretter med munstycke) lämnades skattesatsen oförändrad. Samtidigt företogs en viss reduktion av skattesatserna för cigarrer och cigarrcigaretter.

Gällande skattesatser framgår av följande sammanställning.

Varuslag	Vikt för 1 st. gram	För inom riket till- verkad vara			För till riket införd vara		
		Procent av pris- kurant- priset	Belopp för		Procent av pris- kurant- priset	Belopp för	
			1 st. öre	1 kg kr.		1 st. öre	1 kg kr.
Cigarrer grupp I	t. o. m. 5,0	35	4,3	—	35	12,4	—
» II	över 5,0	35	5,6	—	35	15,6	—
Cigarrcigaretter.... » I	t. o. m. 1,7	35	4,0	—	35	6,6	—
» II	över 1,7	35	6,0	—	35	9,5	—
Cigaretter » I	t. o. m. 0,75	40	2,5	—	40	3,5	—
» II	över 0,75	40	4,3	—	40	5,65	—
Röktobak	—	40	—	24: 60	40	—	31: —
Tuggtobak	—	40	—	3: 70	40	—	7: —
Snus	—	40	—	3: 80	40	—	5: —

Vid innevarande riksdag har på grundval av propositionen nr 50 beslutats en omläggning inom detaljhandeln med tobaksvaror. Denna omläggning, som skall tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1960, har även föranlett en ändring i skattebestämmelserna såtillvida, att värdeskatten skall beräk-

nas på grundval av det riktpreis som tobaksmonopolet åsätter varan och inte såsom nu på grundval av ett fast priskurantpris.

Under år 1956 har försålts 5 069,4 milj. st. svensktillverkade och 609,5 milj. st. utländska cigarretter av grupp II samt 35 milj. st. resp. 0,3 milj. st. cigarretter av grupp I eller sålunda sammanlagt 5 714,2 milj. st. Till jämförelse kan nämnas, att den totala cigarrettförsäljningen år 1952 utgjorde 5 121 milj. st. och år 1954 5 289,3 milj. st. Tendenser till stagnation har förmärkts under år 1956. I vad mån dessa tendenser kan väntas bli bestående torde icke med säkerhet kunna förutses. — Försäljningen av andra tobaksvaror än cigarretter har under senare år genomgående visat tillbakagång.

Såsom jag nyss framhållit torde det vara nödvändigt att utöver den allmänna energibeskattning som tidigare förordats tillföra staten ytterligare ca 50 milj. kronor om året genom konsumtionsbeskattning. Att därvid tobaksvaror nämnts som beskattningsobjekt sammanhänger bl. a. med att nivån för denna beskattning i förhållande till penningvärdet och de stora konsumentgruppernas köpkraft sjunkit sedan 1954, då de nuvarande skattesatserna fastställdes. Förhållandet har varit likartat med spritskatterna, vilka nyligen undergått en betydande höjning.

Av tobaksvarorna synes endast cigarretterna representera en sådan skattekraft att en skatteskärpning bör företagas. Med hänsyn till konsumtionens storlek skulle, enligt vad jag under hand inhämtat från tobaksmonopolet, en höjning av skatten med omkring ett öre per styck vara tillräcklig för att tillföra staten det nyss angivna beloppet.

I enlighet med det anförda förordar jag, att skatten på cigarretter höjes med omkring ett öre stycket. Någon skillnad synes härvid inte böra göras mellan svensktillverkade och importerade cigarretter. Med tanke på att förbrukningen av cigarretter med munstycke (grupp I) är helt obetydlig — mindre än en procent av totalförbrukningen — synes emellertid skattehöjningen för dessa varor böra begränsas till ungefär ett halvt öre stycket.

Skattehöjningen bör genomföras på det sättet att myckenhetsskatten bestämmas till 4,78 öre per styck för svensktillverkade och 6,13 öre för importerade cigarretter i grupp II; nuvarande skattesatser utgör 4,3 respektive 5,65 öre stycket. På motsvarande sätt bör skatten för cigarretter i grupp I höjas från 2,5 respektive 3,5 öre per styck till 2,74 öre för svenska cigarretter och 3,74 öre för utländska. Med dessa nya skattesatser kommer prishöjningen att bli ett öre för cigarretter utan munstycke och 0,5 öre för cigarretter med munstycke.

Under återopande av det anförda får jag hemställa,

att ett inom finansdepartementet upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 16 § lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror* måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

IV. Budgetläget

1. Inledning

I två särskilda skrivelser den 22 mars 1957 har *riksräkenskapsverket* framlagt dels förslag till slutlig beräkning av statsverkets inkomster under budgetåret 1957/58 och dels redogörelse för approximativ beräkning rörande utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1956/57.

I det följande redogöres först för utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1956/57.

I fråga om driftbudgeten för budgetåret 1957/58 anmäles till en början den nya beräkningen av inkomsterna. Härefter redovisas förändringarna av utgifterna i förhållande till förslaget i statsverkspropositionen. Vidare kommer jag att anmäla den slutliga beräkningen av avskrivningsbehovet för budgetåret 1957/58.

Beträffande kapitalbudgeten framlägges definitivt förslag till investeringsplan för budgetåret 1957/58 jämte därtill fogade investeringsstater.

I anslutning till en sammanfattning av det statsfinansiella läget framläggas slutligen förslag rörande den uttagningsprocent för den statliga inkomstskatten som bör tillämpas under nästa budgetår.

2. Utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1956/57

I sin förenämnda skrivelse den 22 mars 1957 har *riksräkenskapsverket* beräknat, att i n k o m s t u t f a l l e t i förhållande till den för löpande budgetår fastställda riksstaten, i vilken inkomsterna upptagits till 11 309,4 miljoner kronor, kommer att visa ett underskott av 268,75 miljoner kronor och således uppgå till 11 040,7 miljoner kronor. Ämbetsverkets beräkning är baserad på under år 1956 gällande grunder för statstjänstemännens löner och på vid 1957 års ingång gällande taxor för de statliga affärsverken.

Inkomsterna å de till specialbudgeterna hörande inkomstitlarna förutsättes komma att överstiga de i riksstaten ursprungligen beräknade med 25,07 miljoner kronor, vilket praktiskt taget helt motsvarar ett överskott å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomstitlarna. Ifrågavarande överskott är sammansatt av beräknade merinkomster av bensinskatten och den särskilda investeringsavgiften för motorfordon å 30 respektive 5 miljoner kronor samt en minskning av fordonsskatten med 10 miljoner kronor.

För de inkomstittlar som direkt regleras mot budgetutjämningsfonden redovisas i riksräkenskapsverkets beräkning en nettobrist å 293,82 miljoner

kronor. Inkomsterna å titeln för skatt å inkomst och förmögenhet m. m. beräknas komma att understiga det i riksstaten upptagna beloppet med 400 miljoner kronor, medan övriga mot budgetutjämningsfonden reglerade inkomstitlar sammanlagt beräknas utvisa ett nettoöverskott på 106,18 miljoner kronor. Bland titlar vilka beräknas ge överskott märkes arvslottsskatt, gåvoskatt och kvarlåtenskapsskatt med 15 miljoner kronor, tullmedel med 40 miljoner kronor, varuskatt med 10 miljoner kronor, införselavgift och accis å fettvaror m. m. med 6 miljoner kronor, omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker med 100 miljoner kronor samt statlig nöjesskatt med 6 miljoner kronor. Den nytillkomna inkomstiteln omsättningsskatt å motorfordon upptages till 50 miljoner kronor. För diverse inkomster beräknas en ökning med 12 miljoner kronor. Å andra sidan räknas med en minskning i förhållande till riksstaten för titeln omsättnings- och expeditionsstämplor m. m. med 7 miljoner kronor samt för titlarna tobaksskatt, omsättnings- och utskänkningsskatt å vin och maltdrycksskatt med 20, 5 respektive 17 miljoner kronor. Inkomsterna av statens affärsverksfonder beräknas av riksräkenskapsverket utvisa en nettominskning i förhållande till riksstaten om sammanlagt 83 miljoner kronor.

Enligt vad riksräkenskapsverket vidare anför i sin skrivelse beräknas utgifterna å driftbudgeten i fråga om de mot budgetutjämningsfonden reglerade anslagen bortsett från reservationsanslagen komma att utvisa en nettomerutgift å 62 miljoner kronor. De belopp, som för de olika huvudtitlarnas vidkommande förväntas komma att tagas i anspråk från respektive överföras till budgetutjämningsfonden, anges i efterföljande sammanställning.

	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	—
II. Justitiedepartementet	8,99	—
III. Utrikesdepartementet	—	0,13
IV. Försvarsdepartementet	45,32	—
V. Socialdepartementet	44,20	—
VI. Kommunikationsdepartementet	—	20,04
VII. Finansdepartementet	—	3,93
VIII. Ecklesiastikdepartementet	20,13	—
IX. Jordbruksdepartementet	3,90	—
X. Handelsdepartementet	6,51	—
XI. Inrikesdepartementet	14,69	—
XII. Civildepartementet	—	83,07
XIII. Oförutsedda utgifter	—	0,78
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	0,30	—
	Säger 144,04	107,95

Utgifter för statens kapitalfonder:

I. Luftfartsfonden	1,13	—
II. Riksgäldsfonden	25,00	—
IV. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	—
	Säger 26,13	—
	Summa 170,17	107,95
Nettomerutgift	62,22	

I fråga om utfallsberäkningen å utgiftssidan anför riksräkenskapsverket följande:

Såsom framgår av sammanställningen, utvisar civildepartementets huvudtitel den största avvikelser från beräkningarna i riksstat och tilläggsstat med en uppskattad nettobesparing å 83,07 miljoner kronor. Denna besparing, som är att hänföra till det å riksstaten uppförda anslaget till täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner, sammanhänger emellertid med att detta anslag i enlighet med vad som förutsatts vid anslagets beviljande beräknas i allmänhet icke bliva taget i anspråk av de avlöningsutbetalande myndigheterna, vilket leder till en motsvarande merbelastning av myndigheternas avlöningsanslag. Efter korrigering med hänsyn härtill av de olika huvudtitlarnas belastning märkas bland mera betydande merutgifter överskridande av anslagen till avlöningar och omkostnader för fångvårdsanstalterna med 5,20 miljoner kronor, av arméns anslag till bränsle och mathållning med 6,22 respektive 6,05 miljoner kronor, av anslagen under socialdepartementets huvudtitel till allmänna barnbidrag, till bidragsförskott, till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån samt bostadsrabatter, till bidrag till folkpensioner m. m. och till understöd åt flyktingar m. m. och vissa kostnader för ungerska flyktingar med 4,56 respektive 4,77, 11,05, 20,63 och 8,26 miljoner kronor samt av anvisade medel till räntor å statsskulden med 25 miljoner kronor. Bland större besparingar må nämnas besparingar å anslaget under socialdepartementets huvudtitel till bidrag till erkända arbetslöshetskassor med 5,00 miljoner kronor, å anslaget under finansdepartementets huvudtitel till anordnande av vinstutlottning m. m. i samband med återbetalningen av överskjutande preliminär skatt med 5,85 miljoner kronor samt å anslaget under ecklesiastikdepartementets huvudtitel till bidrag till driften av lokala yrkesskolor med 6,86 miljoner kronor. Vidare må framhållas, att budgetutjämningsfonden förutsättes på grund av merinkomster å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomstitlarna komma att via anslaget till avsättning till statens automobilskattemedelsfond tillföras 22,00 miljoner kronor. Det enligt riksstaten och tilläggsstaten beräknade överskottet å automobilskattemedlens specialbudget, 46,11 miljoner kronor, beräknas sålunda vid realiserandet av budgeten komma att stiga till 68,11 miljoner kronor.

Riksräkenskapsverket har även verkställt en beräkning av utgifterna å driftbudgetens reservationsanslag. Den ger vid handen, att under löpande budgetår beloppet av kvarstående behållningar å dessa anslag kan förväntas totalt sett förbli oförändrat. Beräkningen framgår av följande sammanställning.

Ökning (+) resp.
Minskning (—)
Milj. kr.

Beräknad förändring i beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag:

IV. Försvarsdepartementet	— 110,00
V. Socialdepartementet	— 15,00
VI. Kommunikationsdepartementet	+ 160,00
IX. Jordbruksdepartementet	— 25,00
Övriga huvudtitlar	— 10,00
Summa	± 0

Liksom i december 1956 har riksräkenskapsverket även nu räknat med en avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel med netto 200 miljoner kronor mot 300 miljoner kronor enligt riksstaten.

Sammanfattningsvis har riksräkenskapsverket beräknat ett överskott å driftbudgeten att tillföras budgetutjämningsfonden för löpande budgetår av ca 175 miljoner kronor. Ämbetsverket har därvid utgått från motsvarande i den ursprungliga riksstaten beräknade överskottssaldo mellan inkomster och utgifter å 706,77 miljoner kronor, vilket minskats med *dels* den till 293,82 miljoner kronor beräknade nedgången av inkomsterna, *dels* de till 62,22 miljoner kronor beräknade merutgifterna å anslag, *dels ock* den till 175,40 miljoner kronor uppgående summan av de anslag, som äskats å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Nyssnämnda i den ursprungliga riksstaten upptagna saldo mellan inkomster och utgifter å i runt tal 705 miljoner kronor avser till ett belopp av (300 + 75 + 110 =) 485 miljoner kronor särskilda avsättningar till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, av vissa tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster samt av medel avsedda för framtida investeringar i LKAB. Återstående (705 — 485 =) 220 miljoner kronor utgör det i riksstaten beräknade formella överskottet å statsregleringen. Det nu beräknade saldot mellan inkomster och utgifter å 175 miljoner kronor skall på motsvarande sätt reduceras med de nämnda avsättningarna. Dessa begränsar sig med hänsyn till den beräknade minskade avsättningen av kommunalskattemedel till (200 + 75 + 110 =) 385 miljoner kronor. Härigenom förbytes enligt riksräkenskapsverkets kalkyler det formella överskottet å riksstaten i ett formellt underskott å (385 — 175 =) 210 miljoner kronor.

För att erhålla skillnaden mellan inkomsterna och de faktiska utbetalningarna å driftbudgetens anslag skall det angivna överskottet (före avsättningarna) å 175 miljoner kronor korrigeras med hänsyn till eventuella förändringar i behållningen å driftbudgetens reservationsanslag. Då emellertid riksräkenskapsverket enligt det föregående räknat med att ökningarna och minskningarna av behållningarna kommer att uppväga varandra, utgör siffran 175 miljoner kronor också ett mått på det kassamässiga över-

skottet å driftbudgeten. Sistnämnda summa motsvarar således det belopp, varmed de sammanlagda inkomsterna för innevarande budgetår enligt ämbetsverkets kalkyl kan beräknas komma att överstiga de totala utgifterna på driftbudgeten. — Resultatet av riksräkenskapsverkets beräkning av det kassamässiga utfallet av driftbudgeten kan också, om man utgår från de totala inkomsterna och utgifterna enligt riksstat och tilläggsstat, uttryckas på följande sätt. I riksstat och tilläggsstat har utgifterna upptagits till sammanlagt ($10\,602,65 + 175,40 =$) $10\,778,05$ miljoner kronor. De faktiska utgifterna beräknas av riksräkenskapsverket överstiga detta belopp med $87,29$ miljoner kronor. Samtliga utgifter kan således beräknas till i runt tal $10\,865$ miljoner kronor. Eftersom inkomsterna beräknas till avrundat $11\,040$ miljoner kronor, kan alltså det kassamässiga överskottet beräknas till cirka 175 miljoner kronor.

Vid bedömningen av budgetutfallet bör utöver vad riksräkenskapsverket anfört i sin skrivelse även beaktas verkningarna av dels den av riksdagen beslutade löneplansrevisionen liksom den generella höjning av statstjänstemännens löner och pensioner för år 1957 varom avtal nu träffats, dels ock de förändringar av affärsverkens taxor som beslutats eller föreslagits under innevarande år. Enligt vad som anförts i en av riksräkenskapsverket med skrivelse den 16 april 1957 överlämnad promemoria innebär nettoresultatet av löne- och taxehöjningarna för affärsverkens del en ytterligare minskning av överskotten med sammanlagt 15 miljoner kronor. De inkomster som nu beräknas av statens affärsverksfonder utgör för postverket 8 , televerket 40 , statens järnvägar 10 , statens vattenfallsverk 110 samt för domänverket 34 miljoner kronor. Å driftbudgetens utgiftssida motsvaras kostnaden för löne- och pensionshöjningarna av det anslag å 90 miljoner kronor till täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner, varom chefen för civildepartementet senare denna dag kommer att göra hemställan.

Nu berörda förhållanden medför således i jämförelse med riksräkenskapsverkets beräkning av den 22 mars, att det kassamässiga överskottet å driftbudgeten minskar med 105 miljoner kronor till ($175 - 105 =$) 70 miljoner kronor. Det formella underskottet påverkas i motsvarande mån och ökar därför till ($210 + 105 =$) 315 miljoner kronor.

3. Driftbudgeten för budgetåret 1957/58

Ny beräkning av vissa inkomsttitlar

I statsverkspropositionen utvisade driftbudgetens inkomstsida en summa av $11\,890,8$ miljoner kronor, varav $11\,179,9$ miljoner kronor hänförde sig till egentliga statsinkomster och $710,9$ miljoner kronor till inkomster av statens kapitalfonder.

Bland de under egentliga statsinkomster ingående skatterna beräknades i statsverkspropositionen inkomsttiteln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. ge 6 100 miljoner kronor. Inkomsttitlarna kupongskatt, fondskatt, skogsvårdsavgifter, arvslottsskatt, gåvoskatt och kvarlåtenskapsskatt, lotterivinstskatt samt omsättnings- och expeditionsstämplor m. m. upptogs till 7, 15, 8, 85, 53 respektive 75 miljoner kronor. I automobilskattemedel beräknades inflyta 1 005 miljoner kronor. Tullar och acciser beräknades ge sammanlagt 3 384 miljoner kronor, varav tullmedel 625 miljoner kronor, varuskatt 220 miljoner kronor, omsättningsskatt å motorfordon 140 miljoner kronor, regleringsavgift och accis å fettvaror m. m. 47 miljoner kronor, skatt å kaffe 20 miljoner kronor, tobaksskatt 690 miljoner kronor, skatter å alkoholhaltiga drycker och läskedrycker sammanlagt 1 530 miljoner kronor, nöjesskatt 62 miljoner kronor samt skatt å elektrisk kraft 50 miljoner kronor. Uppbörderna i statens verksamhet upptogs till 176 miljoner kronor. Under diverse inkomster inflytande medel beräknades till sammanlagt 270 miljoner kronor, varav 95 respektive 115 miljoner kronor i tips- och lotterimedel.

Inkomsterna från statens affärsverksfonder beräknades i statsverkspropositionen, under förutsättning av oförändrade löner och taxor, till sammanlagt 267 miljoner kronor, varav för postverket 12 miljoner kronor, televerket 70 miljoner kronor, statens järnvägar 10 miljoner kronor, statens vattenfallsverk 125 miljoner kronor och för domänverket 50 miljoner kronor.

I sin förut nämnda skrivelse den 22 mars 1957 har *riksräkenskapsverket* jämlikt gällande instruktion avlämnat förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomsttitlarna för budgetåret 1957/58. Vid beräkningens verkställande har ämbetsverket liksom under tidigare år från vederbörande myndigheter införskaffat nya uppgifter rörande de större inkomsttitlarna ävensom beträffande vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomsttitlar. Beträffande de allmänna förutsättningarna för beräkningarna har riksräkenskapsverket anfört följande.

Som grundval för sin beräkning i december förutsatte riksräkenskapsverket en fortsatt måttlig produktionsuppgång, full sysselsättning och något ökande utrikeshandel under 1957. Även för 1958 förutsattes fortsatt ekonomisk expansion i ungefär samma takt som under åren dessförinnan. För de inkomsttitlar, som direkt påverkades av de vidtagna regleringsåtgärderna beträffande oljan, nämligen fordonsskatt, bensinskatt och den nya skattetiteln omsättningsskatt å motorfordon, räknade dock riksräkenskapsverket med mindre inkomster än vad som skulle följa av de allmänna förutsättningarna.

De allmänna förutsättningarna beträffande den ekonomiska utvecklingen, som angåvos i riksräkenskapsverkets decemberberäkning, synas alltfjämt kunna läggas till grund för en beräkning av statsverkets inkomster under budgetåret 1957/58. Däremot synes icke längre en särbehandling av titlarna fordonsskatt etc. motiverad tack vare det sedan december förbättrade försörjningsläget för oljan.

Vad gäller de förnyade beräkningarna under de olika inkomsttitlarna har riksräkenskapsverket anfört i huvudsak följande.

Skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas uppbörden av de statsskatter, som skola slutligt redovisas på titeln men därjämte även kommunalutskylder samt vissa andra skatter, avgifter och bidrag, som uppbäras i samband med den allmänna skatteuppbörden. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln med 6 100 miljoner kronor i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag.

Genom källskattesystemet påverka variationer i den sammanlagda inkomsten för löntagare och i beskattningshänseende likställda direkt storleken av den preliminära A-skatten. I inkomstberäkningen i december 1956 angav riksräkenskapsverket vissa förutsättningar för beräkning av löneinkomstens utveckling under 1956 och 1957, vilka allttjämt synas äga giltighet. Sålunda påpekades, att en viss glidning uppåt vid sidan av de avtalsmässiga höjningarna syntes ha inträffat under 1956, varigenom lönenivån vid ingången av 1957 översteg den för 1956 genomsnittliga. En mindre sysselsättningsökning liksom fortsatt överflyttning av arbetskraft från lägre till högre betalda yrken syntes likaså ha bidragit till en stegring av den totala lönesumman under 1956. Sammanlagt beräknades den totala lönesumman under 1956 bli 8 procent större än under 1955. Även för 1957 ansågs, med hänsyn till antagandena beträffande den allmänna konjunkturutvecklingen, en fortsatt löneglidning uppåt kunna förutsättas liksom en fortsatt övergång från lägre till högre betalda yrken. Den ökning av lönesumman, som därutöver kunde komma att bli en följd av årets avtalsrörelse, lät sig givetvis icke överblickas. Det syntes emellertid icke osannolikt, att avtalsrörelsen för flera områden skulle komma att leda till mindre lönehöjningar än för 1956. I kalkylerna räknades dock med en stegring av den sammanlagda lönesumman med 8 procent från 1956 till 1957. För 1958 räknades schablonmässigt med en 4-procentig stegring.

För 1956 synes enligt nu tillgängliga uppgifter fortfarande kunna räknas med en 8-procentig ökning av lönesumman. Den centralt träffade tvååriga uppgörelsen mellan Landsorganisationen och Arbetsgivarförbundet kan för 1957 beräknas komma att medföra en genomsnittlig löneökning med omkring 2 procent för berörda löntagargrupper. För de löntagargrupper där glidning vid sidan av avtalen är obetydlig kunna dock de avtalsmässiga lönehöjningarna beräknas komma att bli högre. I detta sammanhang kan även erinras om, att statstjänstemännens löner redan genom de av riksdagen nu beslutade nya löneplanerna i genomsnitt kunna beräknas stiga med ca 7 procent från 1956 till 1957. En ytterligare höjning synes kunna påräknas med hänsyn till avtalsresultaten på den allmänna marknaden. Även på det kommunala området kunna motsvarande löneförändringar väntas. Enligt riksräkenskapsverkets mening synes ingen anledning finnas att nu frångå det förut gjorda antagandet om den totala lönesummans ökning under 1957. Likaledes saknas anledning att ändra det i decemberberäkningen gjorda schablonmässiga antagandet om en ökning av lönesumman under 1958.

Vid sin beräkning i december 1956 kunde riksräkenskapsverket utnyttja uppgifter om den preliminära A-skattens storlek till och med uppbördsterminen i september 1956. Nu tillgängliga uppgifter om A-skattens storlek under uppbördsterminerna i november 1956 och januari 1957 visa något mindre belopp än vad riksräkenskapsverket antog i sin senaste beräkning. Till följd härav har den preliminära A-skatten nu antagits inflyta med något mindre belopp under uppbördsåret 1957—58 och efterföljande uppbördsår, än vad som tidigare antagits. De i proposition den 22 februari 1957 (nr 97) framförda förslagen om höjning av de kommunala ortsavdragen till samma nivå som de statliga komma under förutsättning av riksdagens bifall att påverka uppbörden av preliminär A-skatt från och med uppbördsåret

1958—59. Riksräkenskapsverket beräknar att tillämpningen av de höjda kommunala ortsavdragen kommer att innebära ett bortfall av preliminär A-skatt av ca 100 miljoner kronor under budgetåret 1957/58, vilket dock mer än motvägs av att utbetalningarna av kommunalskattemedel komma att minskas med 240 miljoner kronor.

Beträffande fysiska personers inkomst av andra förvärvskällor än tjänst synes ingen anledning föreligga att i detta sammanhang utgå från annat antagande än som redovisades i inkomstberäkningen i december 1956 och som innebar en fortsatt stegring under 1957. För ifrågavarande inkomsttagare, vilka i huvudsak erlägga preliminär B-skatt, kunna de föreslagna nya kommunala ortsavdragen förutsättas komma att påverka skatteuppbörden först under uppbördsåret 1960—61.

I proposition den 8 februari 1957 (nr 71) föreslås vissa åtgärder för att i beskattningshänseende neutralisera verkningarna av den höjning av taxeringsvärdena, som kan förutses vid 1957 års allmänna fastighetstaxering, innebärande bl. a. en sänkning av repartitionstalet från 4 till 2,5 procent. I samma proposition föreslås vidare en höjning av beloppet för skattefri förmögenhet från 50 000 kronor till 80 000 kronor samt att det extra avdrag om 100 kronor för ensamstående och 200 kronor för äkta makar, som för närvarande medges vid beräkning av inkomst av kapital, höjes till 300 kronor respektive 600 kronor. Den sammanlagda effekten av de föreslagna åtgärderna på inkomstskattetiteln under nästkommande budgetår beräknas bli av obetydlig storleksordning.

Vad beträffar aktiebolagen antogs vid decemberberäkningen en uppgång av den sammanlagda taxerade inkomsten med 2 procent både mellan verksamhetsåren 1955 och 1956 och mellan verksamhetsåren 1956 och 1957. Riksräkenskapsverket har icke funnit anledning att nu ändra dessa antaganden.

Fyllnadsinbetalningarna av preliminärskatt, vilka till övervägande del fullgöras av bolag, ha av riksräkenskapsverket nu uppskattats till samma belopp som i decemberberäkningen 1956, eller till 650 miljoner kronor för innevarande budgetår och till 600 miljoner kronor för budgetåret 1957/58. Liksom vid sin beräkning i december 1956 har riksräkenskapsverket härvid förutsatt att fyllnadsinbetalningar komma att verkställas under våren 1957 och våren 1958 i sådan omfattning, att den kvarstående skatten för bolagens del enligt taxeringarna 1957 och 1958 blir av obetydlig storleksordning.

Beträffande kvarstående skatt, avgifter och bidrag från större arbetsgivare till yrkesskade- och sjukförsäkringarna, tillkommande skatt och inflytande restantier visa riksräkenskapsverkets förnyade beräkningar inga eller endast obetydliga avvikelser i jämförelse med decemberberäkningen.

Vad utgifterna på titeln beträffar ha utbetalningarna av kommunalskattemedel upptagits med ett 200 miljoner kronor lägre belopp än i decemberberäkningen. Härvid har förutsatts att den förutnämnda föreslagna höjningen av de kommunala ortsavdragen, innebärande en minskning i utbetalningarna av kommunalskattemedel med 480 miljoner kronor per budgetår, kommer att tillämpas från och med år 1958 samt att den genomsnittliga kommunala utdebiteringen under år 1958 kommer att uppgå till 12,75 kronor per skattekrona eller 25 öre mera än vad som förutsattes i decemberberäkningen.

I beloppen för förskott m. m. till sjukkassorna, som beräknats på grundval av uppgifter från riksförsäkringsanstalten i skrivelse den 9 mars 1957, ingå för budgetåret 1956/57 76 miljoner kronor utgörande den del av arbetsgivarbidragen för år 1955 som skall överföras till den allmänna sjukförsäkringsfonden. I december 1956 uppskattades avsättningen till 55 miljoner kronor. I det under ifrågavarande rubrik upptagna beloppet för budgetåret

1957/58 ingå 40 miljoner kronor avseende arbetsgivarbidrag för år 1956, som av riksförsäkringsanstalten föreslagits skola avsättas till allmänna sjukförsäkringsfonden.

För överskjutande skatt, övriga restitutioner och omföringar ha upptagits samma belopp som i beräkningen i december 1956.

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment som även vid denna tidpunkt föreligger vid beräkningen, uppskattar riksräkenskapsverket den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1956/57 till 5 600 miljoner kronor och förordar, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 6 100 miljoner kronor.

Beträffande de avsättningar till och återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt de förnyade beräkningarna böra verkställas under budgetåren 1956/57 och 1957/58 finnes icke skäl till ändring av de i december 1956 beräknade beloppen. De beräknade avsättningsarna och återföringarna under de båda budgetåren ha sammanställts i nedanstående tablå (miljoner kronor):

	1956/57	1957/58
Avsättning	300	400
Återföring.....	100	275
Nettoavsättning	200	125

Arvslottsskatt, gåvoskatt och kvarlåtenskapsskatt. I statsverkspropositionen är denna inkomstitel uppförd med 85 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 8 mars 1957 förordar generalpoststyrelsen, att ifrågavarande inkomster upptages med oförändrat belopp i den definitiva riksstaten. Generalpoststyrelsen framhåller, att inkomsterna av kvarlåtenskapsskatten visserligen kunna komma att påverkas något under budgetårets senare del av den höjning av gränsen för beräkning av kvarlåtenskapsskatt, varom förslag framlagts i Kungl. Maj:ts proposition nr 71/1957, men att inkomsterna från arvslottsskatten å andra sidan har visat en stadigt stigande tendens under de senaste åren. Riksräkenskapsverket, som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna på titeln till 85 miljoner kronor, föreslår, att det i statsverkspropositionen upptagna beloppet för budgetåret 1957/58 får kvarstå oförändrat.

Lotterivinstskatten har i statsverkspropositionen uppförts med 53 miljoner kronor. Generalpoststyrelsen har i sin ovannämnda skrivelse anför, att ifrågavarande inkomster för budgetåret 1957/58, med hänsyn till ovissheten om det särskilda penninglotteriet och skattelotteriet komma att anordnas även under 1958, icke synas böra upptagas till högre belopp än som av styrelsen förutsetts för innevarande budgetår eller 53 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som för innevarande år beräknar inkomsterna på titeln till 54 miljoner kronor, föreslår, att de i den definitiva riksstaten uppföras med oförändrat 53 miljoner kronor.

Omsättnings- och expeditiönsstämplat m. m. Denna titel har i statsverkspropositionen uppförts med 75 miljoner kronor. I sin förutnämnda skrivelse förordar generalpoststyrelsen att ifrågavarande inkomster i den definitiva riksstaten uppföras med oförändrat belopp. Riksräkenskapsverket föreslår likaledes, att det i statsverkspropositionen upptagna beloppet för budgetåret 1957/58 får kvarstå oförändrat.

Fordonsskatt. Denna inkomstitel är i statsverkspropositionen upptagen till 325 miljoner kronor i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag i december 1956. Inkomsterna på titeln under löpande budgetår beräknades samtidigt till 300 miljoner kronor. Enligt från överståthållarämbetet och

länsstyrelserna inhämtade uppgifter uppgick den debiterade fordonsskatten vid den ordinarie uppöbdsstämman i februari 1957 till 283,8 miljoner kronor, vilket är 7 procent högre än det föregående år debiterade beloppet. Genom bestämmelserna i kungörelsen om anstånd i vissa fall med erläggande av automobils katt för år 1957 (SFS 556/1956) kunna drygt 11 miljoner kronor beräknas inflyta först under budgetåret 1957/58. Å andra sidan inneburo motsvarande bestämmelser för år 1956 att omkring 8 miljoner kronor avseende debiteringen i februari 1956 inlevererades först under innevarande budgetår. Med utgångspunkt från de anförda uppgifterna och under antagande, att den vid sidan av huvuddebiteringen inflytande fordonsskatten kommer att öka i samma takt som den ordinarie uppöbden, beräknar riksräkenskapsverket inkomsterna på titeln till 305 miljoner kronor för budgetåret 1956/57. Beträffande utvecklingen av fordonsbeståndet under nästkommande budgetår finner ämbetsverket ingen anledning revidera de i decemberberäkningen gjorda antagandena. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att titeln fordonsskatt i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med samma belopp som i statsverkspropositionen, 325 miljoner kronor.

Bensinskatten är i statsverkspropositionen upptagen med 680 miljoner kronor i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag i december 1956. Inkomsterna på titeln för innevarande budgetår, som ämbetsverket i december 1956 med hänsyn till de vidtagna åtgärderna för begränsning av bensinförbrukningen icke ansåg sig böra beräkna till ett högre belopp än 630 miljoner kronor, beräknas nu till 670 miljoner kronor. Under hänvisning till denna uppräknig och till det i jämförelse med decemberberäkningen oförändrade antagandet om fordonsbeståndets utveckling föreslår riksräkenskapsverket, att inkomsttiteln bensinskatt i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 725 miljoner kronor, vilket är 45 miljoner kronor mera än i statsverkspropositionen.

Tullmedel. Denna titel beräknades av riksräkenskapsverket i december till 625 miljoner kronor, vilket belopp även uppfördes i statsverkspropositionen. I skrivelse den 8 mars 1957 har generaltullstyrelsen funnit sig sakna anledning frågå den i november 1956 gjorda beräkningen enligt vilken uppöbden av tullmedel upptagits till 625 miljoner kronor. Med ledning av nu tillgängliga uppgifter har styrelsen visserligen ansett sig böra räkna med någon minskning respektive ökning i bruttoupöbden för vissa varugrupper, men samtidigt funnit sig kunna förutsätta att dessa jämkningar i stort sett komma att uppväga varandra.

Tullinkomsterna ha av riksräkenskapsverket för innevarande budgetår beräknats till 610 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mera än vad som antogs i december 1956 och 40 miljoner kronor mera än vad som upptagits i riksstaten. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln tullmedel under förutsättning av i huvudsak oförändrade tulltaxor i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 650 miljoner kronor, vilket är 25 miljoner kronor mera än i statsverkspropositionen.

Varuskatt. I statsverkspropositionen har för denna inkomsttitel upptagits 220 miljoner kronor. Kontrollstyrelsens och generaltullstyrelsens förnyade beräkningar ge tillsammans ett belopp av 223 miljoner kronor, vilket innebär en höjning med 2 miljoner kronor från vad som uppskattades i november 1956. För innevarande budgetår beräknar riksräkenskapsverket, att titeln skall lämna en inkomst av 220 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket förordar att titeln varuskatt i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 225 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mera än i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt å motorfordon. Denna inkomsttitel är i statsverkspro-

positionen upptagen till 140 miljoner kronor i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag i december 1957. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln uppföres med oförändrat belopp i det slutliga riksstatsförslaget.

Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m. Denna inkomstitel har i statsverkspropositionen upptagits med 47 miljoner kronor, vilket belopp byggde på av jordbruksnämnden och kontrollstyrelsen verkställda beräkningar. Dessa myndigheter ha vid förnyade beräkningar bibehållit tidigare belopp. Riksräkenskapsverket föreslår att det i statsverkspropositionen upptagna beloppet för budgetåret 1957/58 får kvarstå oförändrat.

Tobaksskatt. Riksräkenskapsverket beräknade i december 1956 denna titel till 690 miljoner kronor, vilket belopp uppförts i statsverkspropositionen. Tobaksmonopolet har vid förnyad beräkning den 9 mars 1957 föreslagit 670 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mindre än vid dess beräkning i oktober 1956. Riksräkenskapsverket, som uppskattar inkomstutfallet för löpande budgetår till 670 miljoner kronor, föreslår, att titeln tobaksskatt i det slutliga riksstatsförslaget upptages till likaledes 670 miljoner kronor, vilket i förhållande till statsverkspropositionen innebär en nedräkning med 20 miljoner kronor.

Rusdrycksmedel av partihandelsbolag och rusdrycksmedel av detaljhandelsbolag. Ifrågavarande titlar ha i statsverkspropositionen uppförts med 13 respektive 30 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har i skrivelse den 6 mars 1957 förordat, att sistnämnda belopp ändras till 26 miljoner kronor med hänsyn till de förslag som framlagts av 1953 års utskänkingsvinstkommitté och som sedermera förelagts riksdagen i proposition den 1 mars 1957 (nr 94). Riksräkenskapsverket föreslår att ifrågavarande belopp i det slutliga riksstatsförslaget uppföras med 13 respektive 26 miljoner kronor, vilket beträffande sistnämnda belopp innebär en minskning med 4 miljoner kronor i förhållande till statsverkspropositionen.

Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker. Denna titel angavs av riksräkenskapsverket i december 1956 till 1 300 miljoner kronor, vilket belopp upptagits i statsverkspropositionen. Kontrollstyrelsen, som i november 1956 uppskattade inkomsterna till 1 200 miljoner kronor, har i skrivelse den 6 mars 1957 angivit inkomsterna på titeln till 1 200 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknar riksräkenskapsverket inkomsterna till 1 150 miljoner kronor eller till samma belopp som i december 1956. I proposition den 1 mars 1957 (nr 94) angående ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen föreslås vissa omläggningar, som beräknas medföra ett bortfall på ca 23 miljoner kronor för år i inkomsterna från utskänkningsskatt. Enligt propositionen skulle de nya bestämmelserna träda i kraft den 1 oktober 1957. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker under förutsättning av bifall till det i ovannämnda proposition framförda förslaget till omläggning av utskänkingsbeskattningen i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 1 250 miljoner kronor, vilket är 50 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Omsättnings- och utskänkningsskatt å vin. Inkomsterna under denna titel beräknades i december 1956 av riksräkenskapsverket till 45 miljoner kronor i anslutning till kontrollstyrelsens förslag. Samma belopp har även upptagits i statsverkspropositionen. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräkning angivit inkomsterna till 55 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna till 50 miljoner kronor, föreslår i överensstämmelse med kontrollstyrelsens beräkning att ifrågavarande titel i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 55 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mera än i statsverkspropositionen.

Maltdrycksskatten uppfördes i statsverkspropositionen med 95 miljoner kronor i anslutning till riksräkenskapsverkets förslag. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräkning angivit inkomsterna till oförändrat 95 miljoner kronor. För innevarande budgetår räknar riksräkenskapsverket nu med en inkomst på titeln av 93 miljoner kronor mot 95 miljoner kronor i december 1956. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln maltdrycksskatt i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 95 miljoner kronor.

Skatt å läskedrycker har i statsverkspropositionen uppförts med 47 miljoner kronor i överensstämmelse med riksräkenskapsverkets beräkning i december 1955. Kontrollstyrelsen har vid förnyad beräkning angivit inkomsterna till 45 miljoner kronor, vilket är samma belopp som vid dess beräkning i november. Riksräkenskapsverket föreslår att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 47 miljoner kronor.

Statlig nöjesskatt. Denna inkomstitel har i statsverkspropositionen beräknats till 62 miljoner kronor i överensstämmelse med riksräkenskapsverkets beräkning i december 1956. För innevarande budgetår beräknar riksräkenskapsverket nu inkomsterna till 65 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mera än i decemberberäkningen. De ändrade bestämmelser i fråga om nöjesbeskattningen, som föreslås i proposition den 25 januari 1957 (nr 66), kunna beräknas medföra ett skattebortfall på ca 7 miljoner kronor för statens del. Riksräkenskapsverket föreslår, under förutsättning av bifall till nyssnämnda proposition, att inkomsterna på titeln nöjesskatt i det slutliga riksstatsförslaget uppföras med 60 miljoner kronor, vilket är 2 miljoner kronor lägre än i statsverkspropositionen.

Skatt å elektrisk kraft har i statsverkspropositionen upptagits med 50 miljoner kronor i överensstämmelse med riksräkenskapsverkets beräkning i december 1956. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 50 miljoner kronor.

Inkomst av myntning och justering. Denna inkomstitel har i statsverkspropositionen i anslutning till riksräkenskapsverkets förslag upptagits till 11 miljoner kronor. Mynt- och justeringsverket, som i oktober 1956 uppskattade ifrågavarande inkomster till 10,6 miljoner kronor, har vid förnyad beräkning den 4 mars 1957 sänkt detta belopp till 9,4 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med ett till 10 miljoner kronor avrundat belopp, vilket är 1 miljon kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Totalisatormedlen ha i statsverkspropositionen beräknats till 25 miljoner kronor i anslutning till riksräkenskapsverkets förslag i december 1956. Riksräkenskapsverket föreslår, att ifrågavarande inkomstitel i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 25 miljoner kronor.

Tipsmedel. I statsverkspropositionen ha inkomsterna på denna titel upptagits med 95 miljoner kronor i överensstämmelse med riksräkenskapsverkets beräkning i december 1956. För innevarande budgetår uppskattar riksräkenskapsverket nu inkomsterna till 86 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med 90 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Lotterimedlen upptogs i statsverkspropositionen till 115 miljoner kronor i anslutning till riksräkenskapsverkets förslag i december 1956. Riksräkenskapsverket, som beräknar inkomsterna under titeln lotterimedel till 111 miljoner kronor för innevarande budgetår, föreslår, att titeln i det slutliga riksstatsförslaget uppföres med oförändrat 115 miljoner kronor.

Statens affärsverksfonder. Genom de av riksdagen beslutade nya löneplanerna för statstjänstemännen höjas de affärsdrivande verkens driftkost-

nader. De ytterligare höjningar av driftkostnaderna, vilka kunna bli följden av de nu pågående avtalsförhandlingarna för statstjänstemännen kunna för närvarande icke överblickas. För att möta de ökade driftkostnaderna har hittills televerket medgivits vissa taxehöjningar och förslag framlagts i proposition den 8 mars 1957 (nr 108) om höjning av vissa postavgifter.

Till följd av svårigheterna att förutsäga avtalsresultatet för statstjänstemännen och möjligheten att taxehöjningar kunna bli aktuella även för andra affärsverk än de ovan nämnda, anser sig riksräkenskapsverket för närvarande icke kunna göra en realistisk uppskattning av affärsverkens inlevererade överskott under det kommande budgetåret. Riksräkenskapsverket har därför vid sin förnyade inkomstberäkning utgått från de i statsverkspropositionen angivna beloppen.

Riksräkenskapsverket har slutligen framhållit, att de nu verkställda beräkningarna liksom den tidigare inkomstberäkningen är grundade på förutsättningarna, att det allmänna utrikespolitiska läget förblir i stort sett detsamma som för närvarande samt att den ekonomiska utvecklingen icke störes genom mera omfattande arbetskonflikter.

I den under föregående avsnitt omnämnda promemorian av den 16 april har riksräkenskapsverket jämväl gjort en förnyad beräkning av affärsverkens överskott under nästkommande budgetår. Ämbetsverket har därvid räknat med en generell tvåprocentig stegring av lönesatserna under år 1957 utöver den s. k. nollställningen och en generell ytterligare treprocentig löneökning under år 1958. De inkomster som nu beräknas av affärsverksfonderna utgör för postverket 17, televerket 65, statens vattenfallsverk 120 samt för domänverket 50 miljoner kronor; för statens järnvägars del räknas nu inte med någon inleverans av överskottsmedel. Sammanlagt innebär detta en nettominskning å 15 miljoner kronor i förhållande till statsverkspropositionen.

För statens järnvägar gäller den ordningen, att det bokföringsmässiga överskottet för visst budgetår tillföres riksstaten först påföljande budgetår. Då enligt vad riksräkenskapsverket under hand inhämtat från järnvägstyrelsen ett underskott å 50 miljoner kronor nu förutses för innevarande budgetår kan någon inleverans icke påräknas till riksstaten för budgetåret 1957/58. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att ingen inkomsttitel uppföres för statens järnvägar i det slutliga riksstatsförslaget. Ämbetsverket förutsätter därvid, att uppkommande underskott täckes genom särskild medelsanvisning.

Förändringar av utgifterna

I det i statsverkspropositionen framlagda förslaget till riksstat för budgetåret 1957/58 upptogs utgifter å sammanlagt 10 890 miljoner kronor. Härav föll 9 916 miljoner kronor på egentliga statsutgifter och 974 miljoner kronor på utgifter för statens kapitalfonder.

I särskilda propositioner har Kungl. Maj:t framlagt förslag till ett flertal ändringar beträffande driftbudgetens utgiftssida. Vidare har riksdagen i

fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda anslagsäskanden i åtskilliga fall redan fattat beslut. Anslagsgranskningen har därvid i vissa fall medfört förändringar av beloppen.

Anslagen under *fjärde huvudtiteln* ökar med netto 0,3 miljon kronor. Bland ökningarna må nämnas 0,6 miljon kronor till avlöningar till personal vid marinförvaltningen samt 0,2 miljon kronor till ersättning till vardera flygvapnets och befästningars delfond av försvarets fastighetsfond. Å andra sidan minskar bland annat armétygförvaltningens och flygförvaltningens avlöningsanslag samt anslaget till avlöningar till aktiv personal m. fl. vid marinen med 0,3 respektive 0,2 och 0,1 miljon kronor.

För *femte huvudtiteln* beräknas en anslagsmässig ökning med sammanlagt 34,1 miljoner kronor. Till ett belopp av 21 miljoner kronor avser ökningen det i propositionen nr 100 slutligt äskade anslaget till bostadsrabatter, medan en ökning om 5 miljoner kronor hänför sig till det i samma proposition äskade anslaget till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån. Vidare har i propositionen nr 98 äskats 0,3 miljon kronor till statens vårdanstalt å Venn garn för alkoholmissbrukare för en vårdavdelning i Fagersta samt tillsammans 0,7 miljon kronor till avlöningar, omkostnader och inventarier vid statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare. Slutligen torde under förevarande huvudtitel komma att äskas sammanlagt 7 miljoner kronor för kostnader i samband med höstens folkomröstning i pensionsfrågan.

Det bör anmärkas, att i årets statsverksproposition anslagen till bidrag till folkpensioner m. m. samt till särskilda barnbidrag till änkors och invaliders barn m. m. beräknades på grundval av vid beräkningstillfället utgående fyra indextillägg. Sedan numera ett femte indextillägg tillkommit, torde den faktiska belastningen på ifrågavarande anslag öka med 37,2 miljoner kronor.

Under *sjätte huvudtiteln* ökar anslagssumman med 33,6 miljoner kronor till följd av bland annat höjningar med 30 miljoner kronor av anslaget till vägunderhållet och med 3,5 miljoner kronor av anslaget till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.

För *sjunde huvudtiteln* medför det i propositionen nr 97 äskade anslaget till skatteersättning till kommunerna, m. m. en ökning med 8,2 miljoner kronor.

Anslagen under *åttonde huvudtiteln* ökar med netto 0,3 miljon kronor, främst till följd av vissa i förhållande till statsverkspropositionen nytillkomna anslag. Bland dessa märkes anslagen till vissa kostnader för läkarutbildningen å 1,1 miljoner kronor, till driftkostnader för särskilda försökskolan i Linköping å 0,6 miljon kronor samt till bidrag till nordiska institutet för teoretisk atomfysik å 0,2 miljon kronor. Å andra sidan utgår anslaget å 0,6 miljon kronor till särskilda försöksskolor och minskar anslaget till avlöningar för folkskoleseminarierna med 1 miljon kronor.

Elfte huvudtiteln företer en nettoökning med 0,1 miljon kronor. Å ena sidan minskar karolinska sjukhusets avlöningsanslag med 0,1 miljon kro-

nor, anslaget till bidrag till vissa byggnadsarbeten vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg m. m. med 0,5 miljon kronor samt anslaget till engångsansskaffning av materiel till civildförsvaret med 0,4 miljon kronor. Å andra sidan tillkommer bland annat ett anslag till bidrag till vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn m. m. å 0,2 miljon kronor. Vidare torde under förevarande huvudtitel komma att äskas ett anslag å 1,0 miljon kronor till administration av 1957 års folkomröstning.

För *tolfte huvudtiteln* medför det av chefen för civildepartementet senare denna dag äskade anslaget till täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner en ökning med 245 miljoner kronor.

Av utgifterna för statens kapitalfonder ökar *underskottet å riksgäldsfonden* med 40 miljoner kronor. Huvudtiteln *avskrivning av nya kapitalinvesteringar* minskar med 31,9 miljoner kronor, medan en ökning med 35 miljoner kronor äskas under huvudtiteln *avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster*.

Den totala nettoökningen av driftbudgetens utgifter i förhållande till statsverkspropositionen uppgår till 364,7 miljoner kronor.

4. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1957/58

Avskrivningsanslagen i årets statsverksproposition var i viss omfattning upptagna med allenast beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag icke äskades definitivt. Jag hemställer nu att få anmäla de förändringar, som betingas av de definitiva anslagsäskandena samt av förslag om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under statens allmänna fastighetsfond har i propositionen nr 98 äskats 4 215 000 kronor till vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare. Detta anslag bör i enlighet med gällande regler avskrivas med 50 procent, varför motsvarande avskrivningsanslag äskas med 2 107 500 kronor. I årets statsverksproposition har preliminärt 34 000 000 kronor beräknats till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. Sedermera har i propositionen nr 103 ett belopp av 33 050 000 kronor äskats för ifrågavarande ändamål. Motsvarande avskrivningsanslag, som i statsverkspropositionen preliminärt uppförts med 17 000 000 kronor, sänks nu till 16 525 000 kronor. Till statens anstalt för fallandesjuka: Om- och utbyggnadsarbeten har i statsverkspropositionen preliminärt upptagits ett investeringsanslag å 1 100 000 kronor samt ett där emot svarande avskrivningsanslag å 550 000 kronor. I propositionen nr 84 har emellertid för nästa budgetår äskats en medelsanvisning å 825 000 kronor, varför avskrivningsanslaget nedräknas till 412 500 kronor. Anslaget till utbyggande av karolinska sjukhuset har definitivt äskats med det i stats-

verkspropositionen beräknade beloppet. Motsvarande avskrivningsanslag upptagas alltså med det tidigare, preliminärt äskade beloppet.

Under statens utlåningsfonder har i propositionen nr 100 anslaget till lånefonden för bostadsbyggande definitivt äskats med 560 000 000 kronor, innebärande en sänkning av det preliminärt beräknade beloppet med 140 000 000 kronor. Då den i propositionen föreslagna höjningen av räntorna å tertiär- och egnahemslånen icke kan beräknas beröra de lån som utbetalas under nästa budgetår torde hittills gällande 25-procentiga avskrivning böra tillämpas, vilket innebär att det preliminära avskrivningsanslaget å 175 000 000 kronor sänkes till 140 000 000 kronor.

Under fonden för låneunderstöd har vidare i propositionen nr 100 föreslagits, att anslaget till tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet skall ersättas med ett anslag benämnt Räntefria lån till bostadsbyggande. Det preliminärt uppförda beloppet å 100 000 000 kronor har samtidigt höjts till 240 000 000 kronor. Det nya anslaget innefattar dels kapitalsubventionerna till egnahem, som tidigare inräknats under anslaget till lånefonden för bostadsbyggande, dels tillägglånen till viss bostadsbyggnadsverksamhet. Avskrivningsbehovet för dessa båda ändamål bör i överensstämmelse med av 1955 års riksdag godkända regler (statsverkspropositionen 1955, bil. 19; rskr. nr 328) täckas genom avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster. Till beräkningen härav återkommer jag senare.

Beträffande det i propositionen nr 68 äskade anslaget å 300 000 kronor till lån till Gotlands läns landsting för utbyggande av lasarettet i Visby torde total avskrivning böra tillämpas. Det i propositionen nr 103 äskade anslaget till lån till föreningen Kronprinsessan Victorias kustsanatorium för vissa ombyggnadsarbeten å 950 000 kronor samt de i propositionen nr 84 äskade anslagen till lån till Ervallahemmet för ombyggnadsarbeten å 220 000 kronor, till lån till svenska diakonsällskapet för vissa byggnadsarbeten å 85 000 kronor och till ytterligare lån till föreningen Röingegården u. p. a. för vissa byggnadsarbeten m. m. å 50 000 kronor, vilka sistnämnda lån avses skola vara ränte- och amorteringsfria, avskrives helt.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

Ökning (+)
Minskning (—)
Kronor

Statens allmänna fastighetsfond:

Vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare (prop. nr 98)	+ 2 107 500
Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. (prop. nr 103)	— 475 000
Statens anstalt för fallandesjuka: Om- och utbyggnadsarbeten (prop. nr 84)	— 137 500

Statens utlåningsfonder:

Lånefonden för bostadsbyggande (prop. nr 100) — 35 000 000

Fonden för låneunderstöd:

Lån till Gotlands läns landsting för utbyggande av lasarettet i Visby (prop. nr 68)	+ 300 000
Lån till föreningen Kronprinsessan Victorias kustsanatorium för vissa ombyggnadsarbeten (prop. nr 103)	+ 950 000
Lån till Ervallahemmet för ombyggnadsarbeten (prop. nr 84)	+ 220 000
Lån till svenska diakonsällskapet för vissa byggnadsarbeten (prop. nr 84)	+ 85 000
Ytterligare lån till föreningen Röingegården u. p. a. för vissa byggnadsarbeten m. m. (prop. nr 84)	+ 50 000
Summa —	31 900 000

Det torde få ankomma på riksdagen att vidtaga de kompletteringar och justeringar av de under förevarande huvudtitel äskade anslagen, som i anledning av riksdagens beslut rörande investeringsanslag eller eljest kan påkallas.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1957/58 i härefter angivna fonder anvisa följande *reservationsanslag*, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond**Socialdepartementet:**

Vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare 2 107 500

Inrikesdepartementet:

Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. 16 525 000

Statens anstalt för fallandesjuka: Om- och utbyggnadsarbeten 412 500

Utbyggande av karolinska sjukhuset 1 662 500

Statens utlåningsfonder**Socialdepartementet:**

Lånefonden för bostadsbyggande 140 000 000

Fonden för låneunderstöd**Inrikesdepartementet:**

Lån till Gotlands läns landsting för utbyggande av lasarettet i Visby 300 000

<i>Lån till föreningen Kronprinsessan Victorias kustsanatorium för vissa ombyggnadsarbe- ten</i>	950 000
<i>Lån till Ervallahemmet för ombyggnadsarbe- ten</i>	220 000
<i>Lån till svenska diakonsällskapet för vissa byggnadsarbeten</i>	85 000
<i>Ytterligare lån till föreningen Röingegården u. p. a. för vissa byggnadsarbeten m. m. . .</i>	50 000

5. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1957/58

Med hänsyn till den förebådade särskilda propositionen angående anslagen för budgetåret 1957/58 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. upptogs i årets statsverksproposition investeringsanslagen för bostadsfinansieringen samt däremot svarande anslag för avskrivning av nya kapitalinvesteringar liksom anslaget till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster med preliminära belopp. Vid min beräkning i det föregående av anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar har jag framhållit, att sedan numera i propositionen nr 100 under fonden för låneunderstöd äskats ett investeringsanslag till räntefria lån till bostadsbyggande å 240 000 000 kronor, innefattande räntefria stående delar av egnahemslån och tilläggs lån till flerfamiljshus, härför erforderligt avskrivningsbehov finge — i enlighet med gällande regler — täckas genom avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster. I likhet med vad som gällt för budgetåren 1955/56 och 1956/57 torde emellertid även för nästkommande budgetår böra tillämpas den av riksdagen godkända maximeringsregeln, innebärande att i syfte att ernå ett utjämningsförfarande mellan de olika budgetåren avskrivningsanslagen för de löpande investeringarna på bostadsområdet begränsas till sammanlagt 350 miljoner kronor (rskr. nr 328/1955, 284/1956). Med beaktande av att jag vid anmälan av huvudtiteln Avskrivning av nya kapitalinvesteringar äskat anslag med 140 miljoner kronor till avskrivning av investeringarna i lånefonden för bostadsbyggande, beräknar jag således för förevarande ändamål ett belopp av $(350 - 140 =) 210$ miljoner kronor. Detta innebär en ökning av medelsbehovet i förhållande till det preliminärt beräknade beloppet i årets statsverksproposition (bil. 20, s. 3—4) med 35 miljoner kronor. Å andra sidan föreligger en minskning med motsvarande belopp under huvudtiteln avskrivning av nya kapitalinvesteringar. Skillnaden betingas av den föreslagna anslagstekniska omläggningen av medelsanvisningen för bostadslånegivningen.

Till frågan om de åtgärder på avskrivningsområdet som aktualiseras av de i propositionen nr 100 framlagda förslagen med avseende på tidigare beviljade kapitalsubventioner till bostadsbyggandet torde jag få återkomma i statsverkspropositionen till nästa års riksdag.

Liksom i statsverkspropositionen torde under förevarande anslag ett belopp av 1 miljon kronor beräknas för avskrivning av smärre oreglerade kapitalmedelsförluster. Anslaget uppföres alltså med $(210 + 1 =)$ 211 miljoner kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster* för budgetåret 1957/58 anvisa ett anslag av 211 000 000 kronor.

6. Kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58

I avvaktan på särskild proposition i ämnet framlades i årets statsverksproposition en beräknad investeringsplan för budgetåret 1957/58 jämte därvid fogade investeringsstater. Definitivt förslag i ämnet bör nu underställas riksdagen.

Vid framläggandet av de nya siffrorna har beaktats de slutliga medelsäskandena i de fall, där anslagen i statsverkspropositionen endast beräknats, samt därjämte de nya investeringsanslag som äskats i särskilda propositioner. En omräkning av hittills äskade respektive i förekommande fall av riksdagen anvisade investeringsanslag ger, såsom av följande sammanställning framgår, ett sammanlagt belopp för kapitalbudgetens investeringsanslag på 2 294 miljoner kronor. Vad rör investeringsstaternas inkomstsida har i de följande sammanställningarna beaktats de äskanden eller anvisningar under huvudtiteln för avskrivning av nya kapitalinvesteringar, vilka hänför sig till i statsverkspropositionen bebådade anslagsändamål, samt de avskrivningsanslag under samma huvudtitel, vilka hänför sig till senare under riksdagen framlagda förslag till nya kapitalinvesteringar. Härjämte har de i investeringsstaterna uppförda posterna avskrivningsmedel inom fonderna och övriga kapitalmedel underkastats översyn.

En sammanställning av de beslutade eller föreslagna investeringarna under olika kapitalfonder ger följande resultat.

I. Statens affärsverksfonder:

A. Postverkets fond	2 903 000	
B. Televerkets fond	268 900 000	
C. Statens järnvägars fond	317 301 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	360 000 000	
E. Domänverkets fond	962 500	950 066 500

II. Luftfartsfonden	5 401 000	
---------------------------	-----------	--

III. Statens allmänna fastighetsfond	111 867 100	
--	-------------	--

IV. Försvarets fonder:

A. Försvarets fastighetsfond	104 900 000	
B. Försvarets fabriksfond	3 600 000	108 500 000

V. Statens utlåningsfonder	597 150 100	
VI. Fonden för låneunderstöd	288 355 100	
VII. Fonden för statens aktier	200 000 000	
VIII. Fonden för förlag till statsverket	3 600 000	
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond..	26 701 000	
B. Jordfonden	2 000 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond.....	659 000	29 360 000
	<u>Summa kronor</u>	<u>2 294 299 800</u>

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas genomförande uppgår till följande belopp.

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	5 901 000	
B. Televerkets fond	221 400 000	
C. Statens järnvägars fond	206 809 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	92 000 000	
E. Domänverkets fond	<u>1 550 000</u>	527 660 000
II. Luftfartsfonden		1 581 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		64 578 200
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	85 048 000	
B. Försvarets fabriksfond	<u>3 601 000</u>	88 649 000
V. Statens utlåningsfonder		162 500 000
VI. Fonden för låneunderstöd		31 707 600
VII. Fonden för statens aktier		1 000
VIII. Fonden för förlag till statsverket		1 000 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	21 070 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond.....	251 000	21 321 000
	<u>Summa kronor</u>	<u>898 997 800</u>

Med ledning av dessa uppgifter kan investeringsbemyndigandena beräknas till de belopp som framgår av följande

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1957/58

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	— 2 998 000	
B. Televerkets fond	47 500 000	
C. Statens järnvägars fond	110 492 000	
D. Statens vattenfallsverks fond.....	268 000 000	
E. Domänverkets fond	<u>— 587 500</u>	422 406 500
II. Luftfartsfonden		3 820 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		47 288 900

IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	19 852 000	
B. Försvarets fabriksfond.....	— 1 000	19 851 000
V. Statens utlåningsfonder		434 650 100
VI. Fonden för låneunderstöd		256 647 500
VII. Fonden för statens aktier		199 999 000
VIII. Fonden för förslag till statsverket		2 600 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	5 631 000	
B. Jordfonden	2 000 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond	408 000	8 039 000
		Säger 1 395 302 000

Avgår kapitalåterbetalning:

Oreglerade kapitalmedelsförluster.....	211 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	21 115 000	232 115 000
		Summa kronor 1 163 187 000

Stater innefattande specifikation till de sålunda angivna bemyndigandena torde få bifogas statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *bihang B*.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, med beaktande av de ändringar, som må påkallas av riksdagens beslut angående avskrivnings- och investeringsanslag efter denna dag, fastställa investeringsplan för budgetåret 1957/58 jämte därtill fogade stater i enlighet med här framlagda förslag samt att i riksstaten för nämnda budgetår å kapitalbudgeten upptaga en mot investeringsplanen svarande inkomsttitel sålunda

Låne medel kronor 1 163 187 000

7. Sammanfattning av det statsfinansiella läget

Budgetåret 1956/57. Vid min anmälan av årets statsverksproposition framhöll jag, att utfallet av budgeten för 1956/57 kunde förväntas bli avsevärt ogynnsammare än den fastställda riksstaten. Orsakerna härtill var att söka såväl i en försämring av inkomstutfallet som i en ökning av utgifterna på drift- och kapitalbugeten. Kassamässigt bedömdes totalbudgeten komma att visa ett underskott å 225 miljoner kronor, jämfört med riksstatens överskott å nära 500 miljoner kronor. Behovet av statlig nyupplåning beräknades i statsverkspropositionen till inemot 700 miljoner kronor.

De förnyade beräkningar av budgetutfallet för 1956/57 som nu företagits understryker ytterligare den inträdda omsvängningen i det statsfinansiella läget. Totalbudgetens kassamässiga underskott kan nu uppskattas till drygt

400 miljoner kronor och behovet av nyupplåning till ca 870 miljoner kronor.

Beträffande driftbudgetens inkomster har riksräkenskapsverket på grundval av tillgängligt material bedömt en fortsatt nedräkning erforderlig. Statsinkomsterna beräknas nu komma att uppgå till 11 026 miljoner kronor, vilket är 81 miljoner kronor mindre än enligt kalkylerna i statsverkspropositionen. Förändringen hänför sig främst till inkomstskattetiteln. I fråga om driftbudgetens utgifter har sedan statsverkspropositionen framlades genom äskanden å tilläggsstat II tillkommit ytterligare 207 miljoner kronor, varav dock ca 100 miljoner kronor förutsågs redan i statsverkspropositionen. Återstående belopp utgöres till 92 miljoner kronor av avskrivningsanslag. Härjämte beräknas nu anslagsöverskridanden å 87 miljoner kronor. Förändringarna på inkomst- och utgiftssidorna jämfört med kalkylerna i statsverkspropositionen återspeglas i en ytterligare nedräkning av driftbudgetens inkomstöverskott från ca 620 till ca 420 miljoner kronor.

Beträffande kapitalbudgeten har sedan statsverkspropositionen framlades endast en mindre ökning av investeringsanslagens summa skett genom tilläggsstatsäskanden. Ökningen uppvägs mer än väl av en beräknad minskning i förbrukningen av äldre anslagsmedel. Tillgången på avskrivningsmedel m. m. för investeringarnas genomförande har stigit tack vare de nyssnämnda, på tilläggsstat äskade avskrivningsanslagen på driftbudgeten; denna ökning reduceras dock genom det nu förutsedda underskottet i statens järnvägars rörelse, vilket under innevarande budgetår medför ett bortfall av avskrivningsmedel inom ifrågavarande kapitalfond. Sedan hänsyn tagits till att myndigheternas disposition av rörliga krediter i riksgäldskontoret nu beräknas bli 50 miljoner kronor större än som förutsågs vid årsskiftet, framkommer såsom resultat av de inträffade förändringarna praktiskt taget samma medelsbehov för kapitalbudgetens finansiering som beräknades i statsverkspropositionen eller ca 840 miljoner kronor.

Förändringarna i det beräknade budgetutfallet för 1956/57 i förhållande till den ursprungliga riksstaten framgår av följande översikt.

		Miljoner kronor
<i>Totalbudgetens kassamässiga överskott enligt riksstaten</i>		+ 493
<i>Inkomstförändringar:</i>		
Minskning å inkomstskattetiteln	— 400	
Nyttillkommen omsättningsskatt å motorfordon	+ 50	
Merinkomster å rusdrycksskattetitlarna	+ 81	
Minskning av affärsverkens överskott	— 98	
Övriga inkomstförändringar (netto)	+ 83	— 284
<i>Tilläggsstatsanslag å driftbudgeten (exkl. avskrivningsanslag):</i>		
Höjning av statstjänstemännens löner (exkl. affärsverken)	— 90	
Övriga anslag	— 83	— 173

Tilläggsstatsanslag å kapitalbudgeten:

Supplementär jordbrukskredit och lån till företagareföreningar	—	80	
Lån till bostadsbyggande	—	165	
Övriga anslag	—	47	— 292
Ytterligare anslagsöverskridanden			— 54
Minskade avskrivningar inom statens järnvägars fond			— 50
Ökad disposition av rörliga krediter			— 100
Minskad förbrukning av anslagsbehållningar å kapitalbudgeten			+ 25
Ökad fondering hos riksgäldskontoret av sjukförsäkringsbidrag för 1955			+ 21
<i>Totalbudgetens nu beräknade kassamässiga underskott</i>			— 414

Sammanställningen visar, att försämringen av totalbudgetutfallet sedan riksstaten fastställdes uppgår till drygt 900 miljoner kronor. Härav svarar inkomstminskningar för (netto) inte fullt 300 miljoner kronor. Tilläggsstater och ytterligare överskridanden har medfört utgiftsökningar om drygt 500 miljoner kronor. Medräknas bland de senare även den kostnadsökning som lönehöjningarna för de anställda inom de statliga affärsverken kan beräknas medföra, stiger det belopp varmed budgeten för 1956/57 belastats genom tilläggsstater, överskridanden och lönehöjningar sedan riksstaten fastställdes till inemot 600 miljoner kronor.

Budgetåret 1957/58. Jag övergår här efter till att behandla det kompletterade riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58. Förskjutningarna i jämförelse med det ursprungliga förslaget i statsverkspropositionen sammanhänger främst med ett nettotillskott av statsinkomster som ett resultat av de i det föregående föreslagna skattepolitiska åtgärderna. Däremot har resultatet av den allmänna löneuppgörelsen mellan arbetsmarknadens parter icke inneburit sådana avvikelser från statsverkspropositionens antaganden att en justering av skatteinkomsterna av detta skäl befunnits erforderlig. Klarhet har nu vidare vunnits rörande de ökade kostnaderna till följd av 1957 och 1958 års generella lönehöjningar för de statsanställda. Härutöver har utgiftssidan undergått en höjning till följd av i olika särpropositioner gjorda äskanden m. m. Nettoresultatet av de inträffade förändringarna innebär en minskning av totalbudgetens kassamässiga underskott från i statsverkspropositionen beräknade 282 miljoner kronor till 157 miljoner kronor och en motsvarande minskning i behovet av statlig nyuppläning (från 657 till 532 miljoner kronor).

Driftbudgeten. I det i statsverkspropositionen framlagda budgetförslaget upptogs inkomster och utgifter till 11 891 respektive 10 890 miljoner kronor, varjämte förutsågs dels en till 150 miljoner kronor uppgående förbrukning av reservationsmedel, dels också vissa tillkommande utgifter för löneplansrevision samt anslagsöverskridanden med sammanlagt 240 miljoner kronor. Vidare föreslogs avsättningar till budgetutjämningsfonden av kommunal-skattemedel med (netto) 125 miljoner kronor samt av vissa tillfälliga, kon-

junkturpolitiskt belingade inkomster (investeringsavgiften) med 100 miljoner kronor. Med utgångspunkt från dessa siffror beräknade jag överskottet å statsregleringen till $(11\,891 - 10\,890 - 125 - 100 =) 776$ miljoner kronor, vilket med hänsyn tagen också till reservationsmedelsförbrukning och vissa kända, tillkommande utgifter reducerades till $(776 - 150 - 240 =) 386$ miljoner kronor. Då de föreslagna fondavsättningarna — liksom den under socialdepartementets huvudtitel föreslagna avsättningen med 275 miljoner kronor för framtida pensionsändamål — tills vidare inte representerade en verklig utgift för staten, kunde överskottet å driftbudgeten efter korrigering härför angivas till $(776 - 150 - 240 + 125 + 100 + 275 =) 886$ miljoner kronor. I dessa kalkyler hade hänsyn icke kunnat tagas till eventuella generella lönetillägg under år 1957 eller 1958 för de statsanställda.

De förnyade beräkningar av driftbudgetens inkomster som riksräkenskapsverket företagit innebär en nedjustering i förhållande till statsverkspropositionens siffror med 12 miljoner kronor. Resultatet av å ena sidan de för 1957 och 1958 överenskomna lönehöjningarna för affärsverkens personal och å andra sidan de beslutade eller föreslagna taxehöjningarna kan förväntas bli en minskning av affärsverkens inlevererade överskott med 15 miljoner kronor. Häremot står en uppräknings av andra inkomsttitlar med (netto) 3 miljoner kronor. Sålunda har ämbetsverket upptagit bensinskattetiteln med ett 45 miljoner kronor högre belopp än som ansågs berättigat vid årsskiftet med dåvarande osäkra bedömningsgrunder i vad gällde bränsletillgången. Vidare har titlarna tullmedel och varuskatt höjts med 25 respektive 5 miljoner kronor. Å andra sidan har ämbetsverket funnit det motiverat att inkomsterna från tobaksskatten och från alkoholbeskattningen i det slutliga riksstatsförslaget nedräknas med tillsammans 64 miljoner kronor i förhållande till statsverkspropositionen.

I fråga om de förändringar i jämförelse med statsverkspropositionen av beräkningen av vissa inkomsttitlar för nästkommande budgetår som förordats av riksräkenskapsverket, ansluter jag mig till ämbetsverkets förslag med följande undantag.

I enlighet med vad jag tidigare anfört bör i den slutliga riksstaten titeln skatt å elektrisk kraft, av riksräkenskapsverket beräknad till 50 miljoner kronor, utgå samt en ny titel, benämnd energiskatt, uppföras. För budgetåret 1957/58 torde denna få beräknas till 315 miljoner kronor. Titeln bensinskatt bör minskas med 10 miljoner kronor till 715 miljoner kronor. Slutligen torde titeln tobaksskatt, vilken ämbetsverket beräknar till 670 miljoner kronor, nu upptagas med 720 miljoner kronor.

I propositionen nr 65 har föreslagits ett ändrat uppbördsförfarande beträffande avgifter för alkoholanalys vid statens rättskemiska laboratorium. Ändringen medför en minskning av de beräknade inkomsterna under uppbördstiteln inkomster vid statens rättskemiska laboratorium med 500 000 kronor.

Med hänsyn till att statens järnvägars rörelse under innevarande budgetår torde komma att redovisa ett underskott kan — såsom riksräkenskaps-

verket erinrat — någon inleverans av överskottsmedel från statens järnvägars fond icke påräknas under budgetåret 1957/58. Inleverans av överskottsmedel avseende ett budgetårs rörelse sker nämligen först påföljande budgetår. Inkomstiteln Statens järnvägar bör därför i enlighet med riksräkenskapsverkets förslag utgå ur riksstaten för nästa budgetår.

Den dominerande posten på inkomstsidan, nämligen inkomstskatttiteln, har riksräkenskapsverket beräknat till samma belopp som i statsverkspropositionen eller 6 100 miljoner kronor. Vissa revideringar av beräkningens delposter har likväl vidtagits, såsom framgår av följande, på ämbetsverkets uppgifter byggda sammanställning.

	1955/56 Utfall	1956/57 Enl. stv. prop. 1957	Ny beräkn.	1957/58 Enl. stv. prop. 1957	Ny beräkn.
Inkomster					
Preliminärskatt inklusive fyllnadsinbetalningar	8 995	9 810	9 770	10 610	10 460
Kvarstående skatt	594	900	900	900	900
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bidrag till sjukförsäkringen och byggnadsforskningsavgifter från större arbetsgivare	218	260	275	260	275
Tillkommande skatt, restantier m. m.	233	310	310	310	310
Summa inkomster	10 040	11 280	11 255	12 080	11 945
Utgifter					
Kommunalskattemedel	3 719	4 240	4 240	4 600	4 400
Överskjutande skatt	667	570	570	600	600
Övriga restitutioner	39	40	40	40	40
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bidrag till sjukförsäkringen och byggnadsforskningsavgifter från större arbetsgivare	218	260	275	260	275
Förskott m. m. till sjukkas-sorna ¹	378	480	470	440	470
Omföringar	29	30	30	30	30
Summa utgifter	5 050	5 620	5 625	5 970	5 815
Inkomster utöver utgifter....	4 990	5 660	5 630	6 110	6 130
Nettoinkomst på titeln (avrundat)	4 990	5 700	5 600	6 100	6 100

¹ Varav för utbetalning av sjuk-kassorna tillkommande arbets-givarbidrag för 1955 resp. 1956, avsedda att fonderas hos riks-gäldskontoret

— 55 76 — 40

Vid sidan av vissa smärre förändringar har — såsom framgått av den tidigare redogörelsen för riksräkenskapsverkets inkomstberäkning — i kalkylen infogats konsekvenserna av de framlagda förslagen till höjning av de kommunala ordsavdragen. Vid bifall till dessa uppstår nämligen ett bortfall av preliminärskatt under 1957/58 av storleksordningen 100 miljoner kronor, medan å andra sidan i fråga om utbetalningarna av kommunalskatte-medel en minskning med ca 240 miljoner kronor kan förväntas. Den sålunda beräknade nettoeffekten under nästa budgetår av kommunalskatte-reformen har emellertid av riksräkenskapsverket inte ansetts motivera en motsvarande uppräknings av titelns nettoinkomst, bland annat till följd av att erfarenheterna vid uppbördstillfällena i november 1956 och januari 1957 föranlett en nedjustering i jämförelse med decemberkalkylen av den beräknade källskatteuppbörden från löntagare.

De grundläggande antagandena rörande inkomstutvecklingen m. m. har icke blivit föremål för någon ändring sedan decemberberäkningen. Bakom kalkylerna ligger alltså ökningstal för lönesumman i samhället om 8 procent för 1957 och 4 procent för 1958. Riksräkenskapsverket har i sin skrivelse starkt understrukit de osäkerhetsmoment som föreligger beträffande såväl dessa som andra antaganden rörande inkomstskattetiteln, t. ex. de uppställda förutsättningarna med avseende på aktiebolagens inkomster, fyllnadsinbetalningarnas omfattning m. m. Jag vill ansluta mig till denna uppfattning och betona, att inkomstantagandena för innevarande kalender-år torde få anses tämligen optimistiska mot bakgrunden av bland annat de beräkningar rörande inkomstvolymens utveckling som återges i den reviderade nationalbudgeten. Å andra sidan kan mot bakgrunden av det nu träffade tvåårsavtalet på arbetsmarknaden hävdas, att ämbetsverkets utgångspunkt vid uppskattningen av skatteunderlagets förändringar under 1958 är försiktigt vald. För egen del finner jag mig emellertid kunna godtaga den föreslagna beräkningen av titelns nettoinkomst för nästa budgetår, nämligen 6 100 miljoner kronor.

I detta sammanhang vill jag i korthet redogöra för de större komponenterna i inkomstskattetiteln. I det för 1957/58 angivna beloppet kan sålunda den statliga inkomstskatten beräknas ingå med ca 3,6 miljarder kronor från fysiska personer samt med i runt tal 1,5 miljarder kronor från svenska aktiebolag och övriga skattskyldiga. Sammanlagt skulle inkomstskatten således svara för ca 5,1 miljarder kronor av nettobehållningen på titeln. Från fysiska personer torde vidare komma att uppbäras ca 160 miljoner kronor i förmögenhetsskatt samt i runt tal 675 miljoner kronor i folkpensionsavgifter. Slutligen uppskattas investeringsavgiften ingå med ca 100 miljoner kronor. Den på fysiska personer fallande andelen av ovan nämnda totalsiffra, 6,1 miljarder kronor, uppgår till drygt tre fjärdedelar.

I enlighet med vad jag nu anfört skulle inkomsterna på driftbudgeten komma att uppgå till 12 183 miljoner kronor eller ca 300 miljoner kronor mer än som beräknades i statsverkspropositionen. Detta innebär en ökning i förhållande till riksstaten för innevarande budgetår med inemot 900

miljoner kronor och i förhållande till det beräknade utfallet med inte fullt 1 200 miljoner kronor.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att riksräkenskapsverket icke funnit anledning till justering av tidigare gjorda uppskattningar rörande dels eftersläpningen i utbetalningarna av kommunalskattemedel, dels också under budgetåret inflytande investeringsavgifter. Den förra bör således alltjämt föranleda en avsättning till budgetutjämningsfonden med netto 125 miljoner kronor. Investeringsavgiften beräknades i statsverkspropositionen till 100 miljoner kronor. Ehuru avgiften för år 1957 kan komma att påföras med mindre belopp än vad tidigare ansetts sannolikt — en följd av att den nu förutsättes icke skola utgå efter år 1957 — torde anledning dock saknas att räkna med en mera väsentlig avvikelse från nämnda belopp. På sätt som föreslagits i statsverkspropositionen bör därför ett belopp av 100 miljoner kronor upplagas i riksstaten för avsättning till budgetutjämningsfonden.

Beträffande utgifterna på driftbudgeten bar såsom tidigare omnämnts mera betydande förändringar i jämförelse med statsverkspropositionens siffror inträffat på blott ett fåtal punkter såsom en följd av äskanden i särskilda propositioner eller på grund av riksdagens beslut. Den största avvikelsen från riksstatsförslaget uppstår genom det anslag för täckande av kostnaderna för höjda löner och pensioner åt de statsanställda å 245 miljoner kronor vilket senare denna dag äskas av chefen för civildepartementet. Till den del detta belopp avser den i statsverkspropositionen föreslagna löneplansrevisionen hade emellertid hänsyn till ifrågavarande kostnad tagits såsom en tillkommande utgift redan i de vid årsskiftet presenterade beräkningarna.

Bland övriga större förändringar på driftbudgetens utgiftssida märkes uppräknigen av anslagen under femte huvudtiteln till kapitalmedelsföruster och ränteeftergifter samt till bostadsrabatter med sammanlagt 26 miljoner kronor. Vidare beräknas anslag å 8 miljoner kronor för höstens folkomröstning i pensionsfrågan, varav 7 miljoner kronor under femte och en miljon kronor under elfte huvudtiteln. Den närmare bedömningen av medelsbehovet för nästa budgetår i samband med kommunalskattereformen har medfört en uppräkning av ifrågavarande anslag under sjunde huvudtiteln med ca 8 miljoner kronor. Ytterligare må erinras, dels att riksdagen vidtagit en höjning med 30 miljoner kronor av anslaget till vägunderhållet, dels ock att underskottet å riksgäldsfonden nu beräknas överstiga statsverkspropositionens förslag med 40 miljoner kronor.

Sedan hänsyn tagits även till övriga förändringar i fråga om driftbudgetens anslag, blir resultatet en höjning i förhållande till statsverkspropositionen av de sammanlagda utgifterna enligt riksstatsförslaget med 365 miljoner kronor till 11 255 miljoner kronor. Redan nu kan emellertid förutses att budgetutfallet kommer att uppvisa ytterligare utgifter till följd av reservationsmedelsförbrukning, överskridanden av anslag samt tilläggsstater. Jag återkommer i det följande härtill.

**Drift-
Miljoner**

	1951/52	1952/53
Inkomster	7 507	7 808
Utgifter	6 423	7 647
Överskott	¹ 1 084	¹ 161
Avsättning till budgetutjämningsfonden:		
av kommunalskattemedel (netto)	—	—
av medel som skall överföras till särskilt konto i riksbanken:		
motsvarande vissa tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade in-		
komster	—	—
avsedda för framtida investeringar i LKAB	—	—
Överskott eller underskott	¹ 1 084	¹ 161
Härav hänförligt till:		
allmänna budgeten	+ 929	+ 396
automobilskattebudgeten	+ 17	— 214
Reservationsmedelsförändringar	(+ 138)	(— 21)
Tillkommande utgifter (anslagsöverskridanden m. m.)	—	—
Över- eller underskott inkl. reservationsmedelsförändringar och tillkommande utgifter	+ 1 084	+ 161

¹ Reservationsmedelsförändringar inräknade.² Därav tilläggsstater 265 mkr.³ Förutsett överskridande med 33 mkr till följd av ytterligare ett indextillägg å folkpensioner.⁴ Förutsedda överskridanden omkring 50 mkr, löneplansrevision 104 mkr.⁵ Förutsedda överskridanden omkring 40 mkr, löneplansrevision 200 mkr.⁶ Förutsett överskridande med 37 mkr till följd av ytterligare ett indextillägg å folkpensioner.**Kapital-
Miljoner**

	1951/52	1952/53
Investeringsanslag	1 408	1 838
Avgår: Avskrivningsmedel och övriga likvida medel	— 632	— 818
Återstående medelsbehov	² 776	³ 1 020
Ökning (—) eller minskning (+) av anslagsbehållningarna	(+ 6)	(+ 57)
Ökning (+) eller minskning (—) av rörliga krediter	+ 374	+ 137
Totalt återstående medelsbehov för kapitalbudgeten (inkl. rörliga krediter och förändring av anslagsbehållningarna)	1 150	1 157

¹ Därav 292 mkr å tilläggsstater I och II.² Därav 92 mkr å tilläggsstat II.³ Förändringar av anslagsbehållningarna inräknade.

budgeten

kronor

1953/54	1954/55	1955/56	1956/57			1957/58	
			enl. riks- staten	enl. stv. prop. 1957	ny be- räkning	enl. stv. prop. 1957	ny be- räkning
8 535	8 907	10 072	11 309	11 107	11 026	11 891	12 183
8 130	8 619	9 691	10 602	10 661	¹ 10 868	10 890	11 255
¹ 405	¹ 288	¹ 381	707	446	158	1 001	928
—	—	— 250	— 300	— 200	— 200	— 125	— 125
—	—	— 275	— 75	— 75	— 75	— 100	— 100
—	—	— 81	— 111	— 111	— 109	—	—
¹ 405	¹ 288	¹ — 225	221	60	— 226	776	708
+ 319	+ 129	— 409	+ 160	+ 34	— 297	+ 455	+ 377
— 89	+ 83	+ 205	+ 61	+ 26	+ 71	+ 321	+ 326
(+ 175)	(+ 76)	(— 21)	—	—	—	— 150	— 150
—	—	—	³ — 33	⁴ — 154	— 87	⁵ — 240	⁶ — 37
+ 405	+ 288	— 225	+ 188	— 94	— 313	+ 386	+ 516

budgeten

kronor

1953/54	1954/55	1955/56	1956/57			1957/58	
			enl. riks- staten	enl. stv. prop. 1957	ny be- räkning	enl. stv. prop. 1957	ny be- räkning
1 947	2 102	2 272	1 805	2 091	¹ 2 097	2 245	2 294
— 914	— 1 025	— 1 244	— 1 394	— 1 394	² — 1 436	— 1 127	— 1 131
³ 1 033	³ 1 077	³ 1 028	411	697	661	1 118	1 163
(— 103)	(+ 193)	(+ 134)	+ 100	+ 100	+ 75	+ 50	+ 25
+ 20	— 4	— 49	—	+ 50	+ 100	—	+ 25
1 053	1 073	979	511	847	886	1 168	1 213

En sammanställning över de förändringar av inkomsterna och utgifterna å driftbudgeten för nästa budgetår som i enlighet med vad i det föregående anförts föreligger i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen torde såsom *bihang D* få fogas till detta protokoll.

Som resultat av de i det föregående angivna siffrorna för riksstatsförslagens inkomst- och utgiftssidor framkommer ett överskott å driftbudgeten av (12 183 — 11 255 =) 928 miljoner kronor. Härifrån skall emellertid i första hand dragas de belopp som i enlighet med vad jag i det föregående angivit bör avsättas till budgetutjämningsfonden, nämligen dels 125 miljoner kronor utgörande den beräknade eftersläpningen (netto) i utbetalningarna av kommunalskattemedel, dels också 100 miljoner kronor i tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster motsvarande den under budgetåret inflytande investeringsavgiften. Det därefter kvarstående överskottet på driftbudgeten uppgår till 703 miljoner kronor, fördelat med 326 miljoner kronor på automobilskattebudgeten och 377 miljoner kronor på den allmänna budgeten.

För att erbjuda grund för en realistisk bedömning av läget på driftbudgeten måste emellertid, såsom jag redan omnämnt, de nu angivna överskottssiffrorna justeras med hänsyn till reservationsmedelsförändringar respektive med säkerhet tillkommande utgifter i form av anslagsöverskridanden. Reservationsmedelsförbrukningen kan liksom skedde i statsverkspropositionen antagas uppgå till 150 miljoner kronor under nästa budgetår. Beträffande överskridanden m. m. kan redan nu förutses merutgifter med ca 37 miljoner kronor till följd av att ytterligare ett indextillägg på folkpensionerna tillkommit från och med februari månad 1957. Vidare får förutsättas, att — såsom riksräkenskapsverket förordat — särskild medelsanvisning sker till täckning av i statens järnvägars rörelse uppkommande underskott för 1956/57. Denna fråga torde få upptagas till närmare behandling sedan bokslutet fastställts.

Några hållpunkter för en bedömning av vilka belopp som under nästa budgetår kan komma att äskas på tilläggsstat finnes självfallet icke på detta stadium. All erfarenhet visar emellertid, att oförutsedda utgiftsbehov uppkommer under budgetårets lopp. Under de senaste fem budgetåren har sålunda i genomsnitt tillkommit utgifter, exklusive täckningsanslag för lönehöjningar, å i det närmaste 200 miljoner kronor genom anvisningar på tilläggsstat. Det torde därför — även om all möjlig restriktivitet tillämpas vid behandlingen av tillkommande anslagsbehov — finnas fog för antagandet att nu angivna siffror för driftbudgetöverskottet kommer att ytterligare reduceras, även om några förskjutningar i de här redovisade allmänna förutsättningarna i fråga om inkomster och utgifter icke äger rum.

Sammanfattningsvis vill jag i anslutning till den lämnade tabellariska redovisningen av driftbudgeten angiva det nu föreliggande slutliga riksstatsförslaget för 1957/58 på följande sätt. Inkomsterna kan beräknas till 12 183 miljoner kronor. Driftbudgetens anslagssumma kan anges till 11 255 miljoner kronor. Sedan föreslagna avsättningar till budgetutjämningsfon-

den med 225 miljoner kronor frånräknats, kvarstår ett formellt överskott på statsregleringen å (12 183 — 11 255 — 225 =) 703 miljoner kronor. Reservationsmedelsförändringar och tillkommande utgifter kan förväntas reducera överskottet med (150 + 37 =) 187 miljoner kronor till 516 miljoner kronor. Eventuella tilläggsstatsanslag skulle ytterligare minska detta överskott.

Kapitalbudgeten. I fråga om kapitalbudgeten hänför sig de förändringar som inträffat sedan statsverkspropositionen avlämnades huvudsakligen till dels de i propositionen nr 117 äskade anslagen å 35 miljoner kronor till aktieteckning i Aktiebolaget Statens skogsindustrier och å ca 35 miljoner kronor till en formell reglering av bolagets krediter i riksgäldskontoret och hos domänverket, dels anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare å drygt 4 miljoner kronor, dels också bortfallet av det till 25 miljoner kronor preliminärt beräknade anslaget till utbyggnad av storflygplats. Vidare märkes en anslagsteknisk omläggning av de i propositionen nr 100 definitivt äskade investeringsanslagen för bostadslånegivningen, vilket dock icke medfört någon förändring av det sammanlagda anslagsbeloppet för ändamålet i fråga. Nettoeffekten av de förändringar som sålunda inträffat å kapitalbudgeten innebär en ökning av investeringsanslagen med 49 miljoner kronor. Förbrukningen av äldre anslagsmedel har upptagits med något lägre belopp än i statsverkspropositionen eller med 25 miljoner kronor. Vidare har antagits, att myndigheternas disposition av rörliga krediter kommer att öka med 25 miljoner kronor. Jag vill härvid erinra om att Kungl. Maj:t i propositionen nr 105 föreslagit att statens järnvägars rörliga kredit i riksgäldskontoret höjes med 50 miljoner kronor, varav 30 miljoner kronor förutsatts bli tagna i anspråk redan innevarande budgetår.

Av vad jag nu sagt framgår att anslagen på kapitalbudgeten, vilka i statsverkspropositionen upptagits med 2 245 miljoner kronor, nu kan beräknas till ett 49 miljoner kronor högre belopp eller 2 294 miljoner kronor. De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande dels i form av anslag på driftbudgeten, dels såsom avskrivningsmedel m. m. inom de olika kapitalfonderna, beräknas komma att uppgå till 1 131 miljoner kronor. För investeringarnas genomförande kvarstår således ett finansieringsbehov av (2 294 — 1 131 =) 1 163 miljoner kronor, till vilket belopp även bör läggas den beräknade förbrukningen av äldre anslagsmedel samt den uppskattade ökningen av i riksgäldskontoret disponerad rörlig kredit, sammanlagt (25 + 25 =) 50 miljoner kronor. Det totala medelsbehovet för kapitalbudgetens del kan sålunda anges till 1 213 miljoner kronor eller 45 miljoner kronor mer än som beräknades i statsverkspropositionen. Härutöver kan vissa kostnader för en storflygplats beräknas tillkomma. Vidare kan, såsom förutskickats i propositionen nr 144, väntas tillkomma medelsäskanden för finansieringen av oljelagringsanläggningar. Under nästa budgetår torde även aktualiseras en överföring till LKAB av viss del av de belopp som under budgetåren 1955/56 och 1956/57 reserverats på budget-

utjämningsfonden för framtida investeringar i bolaget. Medelsbehovet här för — vilket såsom i propositionen nr 171 till 1956 års riksdag förutsatts skola täckas genom anvisande i vanlig ordning av anslag på kapitalbudgeten — kan ännu icke närmare angivas. Denna fråga torde därför få upptagas i annat sammanhang. Jag vill emellertid understryka, att ifrågavarande överföring icke medför något lånebehov under budgetåret, då mot fondavsättningarna svarande belopp insatts på särskilt konto i riksbanken.

Totalbudgeten. I det föregående har jag återgivit de antaganden som ligger till grund för och de beräkningar som leder fram till det formella överskottet på driftbudgeten och det formella medelsbehovet på kapitalbudgeten, såsom dessa torde komma att redovisas i riksstaten. Jag har också sökt precisera de viktigaste av de faktorer som redan nu kan förutses komma att påverka budgetutfallet, utan att fördenskull hänsyn kunnat tagas till dem inom ramen för den hävdvunna uppställningen av riksstaten.

Såsom jag erinrat om vid tidigare tillfällen och senast i statsverkspropositionen kan emellertid riksstatens siffror inte ograverade läggas till grund för en bedömning av statsbudgetens roll som en viktig faktor i samhällsekonomin. För detta ändamål måste i första hand den *i detta sammanhang* underordnade, av önskemålen om en riktig förmögenhetsredovisning föranledda gränsdragningen mellan drift- och kapitalbudgetutgifter avlägsnas. Beräkningarna måste även i andra avseenden justeras i syfte att ge en rättvisande bild av de specifikt samhällsekonomiska — till skillnad från de bokföringsmässiga — konsekvenserna av de budgetpolitiska åtgärderna. En dylik bearbetning kan göras mer eller mindre ingående. I finansplanen till årets statsverksproposition anmälde jag resultatet av ett försök att analysera budgetförslagets verkningar i expansiv respektive kontraktiv riktning inom olika sektorer av samhällsekonomin. Någon aktualisering av de då gjorda beräkningarna har icke nu vidtagits. Däremot har på vanligt sätt utförts en omgruppering av riksstatsförslaget utifrån dess kassamässiga aspekter. Den nämnda bearbetningen redovisas i följande sammanställning.

Totalbudgetens kassamässiga utfall

Miljoner kronor

	1956/57 Enl. stv. prop. 1957	Ny beräk- ning	1957/58 Enl. stv. prop. 1957	Ny beräk- ning
<i>Driftbudgeten</i>				
Överskott (+) eller underskott (—)	+ 60	— 226	+ 776	+ 703
Reservationsmedelsminskning	—	—	— 150	— 150
Tillkommande utgifter (anslags- överskridanden m. m.)	— 154	— 87	— 240	— 37
Fondering hos riksgäldskontoret av sjukkassorna tillkommande arbetsgivarbidrag för 1955 resp. 1956	+ 55	+ 76	—	+ 40

Avsättning av kommunalskatte- medel (netto)	+ 200	+ 200	+ 125	+ 125
Avsättning till särskilt konto i riksbanken:				
av medel avsedda för fonde- ring för framtida pensionsän- damål	+ 275	+ 275	+ 275	+ 275
av tillfälliga, konjunkturpoli- tiskt betingade inkomster	+ 75	+ 75	+ 100	+ 100
av medel avsedda för framtida investeringar i LKAB	+ 111	+ 109	—	—
	+ 622	+ 422	+ 886	+ 1 056

Kapitalbudgeten

Medelsbehov efter avdrag för av- skrivningar o. dyl.	— 697	— 661	— 1 118	— 1 163
Minskning av anslagsbehållningar	— 100	— 75	— 50	— 25
Ökad disposition av rörliga krediter	— 50	— 100	—	— 25
	— 847	— 836	— 1 168	— 1 213
Totalbudgetens underskott	— 225	— 414	— 282	— 157

I denna översikt har hänsyn tagits till att varken de avsättningar som skall göras till budgetutjämningsfonden och till särskilt konto i riksbanken eller fonderingen hos riksgäldskontoret av sjukkassorna tillkommande arbetsgivarbidrag tills vidare representerar verkliga utgifter för staten i real-ekonomisk mening. Då de ju emellertid i det föregående införts såsom faktorer vilka påverkar driftbudgetens formella överskott i reducerande riktning, bör de i en kassamässig sammanställning åter inräknas bland plusposterna.

Det framgår av översikten att ett underskott på totalbudgeten om 157 miljoner kronor kan väntas uppkomma under nästa budgetår. I jämförelse med statsverkspropositionens siffra innebär detta en minskning med 125 miljoner kronor. I förhållande till det nu beräknade utfallet för innevarande budgetår reduceras underskottet med 257 miljoner kronor.

Vid en bedömning av i vilken mån staten kan komma att belasta låne- marknaden under nästa budgetår ger det framräknade totalbudgetsaldot inte något utlömmande svar, även bortsett från det upplåningsbehov som föreligger i anledning av statsskuldens omsättning. Utöver totalbudgetens underskott måste *behovet av statlig nyupplåning* nämligen beräknas med hänsyn tagen till att vissa av de inkomster som beräknats för nästa budgetår genom insättning på särskilda konton i riksbanken undandras riksgäldskontorets förfogande och följaktligen inte kan användas till statsut- gifternas finansiering. Beträffande dessa belopp måste riksgäldskontoret

således företaga nyupplåning, såsom framgår av den efterföljande sammanställningen.

	Miljoner kronor			
	1956/57 Enl. stv. prop. 1957	Nyberäk- ning	1957/58 Enl. stv. prop. 1957	Nyberäk- ning
Totalbudgetens underskott	225	414	282	157
Avsättningar till särskilt konto i riksbanken	461	459	375	375
Behov av nyupplåning	686	873	657	532

Enligt tablån skulle under nästa budgetår föreligga ett behov av statlig nyupplåning om 532 miljoner kronor, vilket innebär en minskning med 125 miljoner kronor i förhållande till statsverkspropositionen och en icke oväsentlig nedgång i jämförelse med vad som nu kan anges för 1956/57. Såsom framgått av min tidigare redogörelse finns det dock skäl att understryka de stora osäkerhetsmarginaler som föreligger vid beräkningen både av budgetens inkomstposter och av dess utgifter. Förutom svårigheterna att bedöma skatteunderlagets utveckling bör beträffande inkomstsidan särskilt framhållas det vanskliga i att i förväg bedöma fyllnadsinbetalningarnas omfattning.

Budgetläget efter 1957/58. I årets statsverksproposition liksom vid tidigare tillfällen har det aktuella budgetförslaget även fått tjäna som utgångspunkt för en analys av de statsfinansiella utsikterna på längre sikt. Metodiken har därvid varit att införa de vid varje tillfälle överblickbara, automatiska tendenserna inom olika delar av statsverksamheten i ett samhälls-ekonomiskt utvecklingsperspektiv, som bygger på ett antal antaganden om produktionsstegringen, inkomstutvecklingen m. m. Genom en dylik »rullande» långsiktanalys av den statsfinansiella utvecklingen erhålles vissa hållpunkter för en bedömning av exempelvis utrymmet för nya kostnadskrävande reformer på olika områden.

I årets finansplan refererades sålunda en av riksräkenskapsverket i anslutning till verkets ordinarie beräkning verkställd kalkyl avseende *utvecklingen av statsinkomsterna* till och med budgetåret 1959/60. Kalkylen utgick från verkets beräkning för 1957/58. I anslutning till den förnyade beräkningen av inkomsterna för nästa budgetår har ämbetsverket nu även prövat i vad mån de ändrade förutsättningarna påverkar prognosen över statsinkomsternas utveckling under budgetåren 1958/59 och 1959/60. Enligt de verkställda kalkylerna skulle de årliga förändringarna av inkomsterna kunna sammanfattas på följande sätt.

	Miljoner kronor	
	1957/58— 1958/59	1958/59— 1959/60
Driftbudgetens totala kassamässiga inkomster	+ 440	+ 440
Förändring i avsättning till budgetutjämningsfonden av kom- munalskattemedel	+ 50	+ 225
Summa	+ 490	+ 665
Summa, exkl. bilskattemedel	+ 405	+ 600

Liksom vid tidigare beräkningar av detta slag har riksräkenskapsverket utgått från en antagen jämn ökning av produktionen och i anslutning därtill en årlig inkomststegring för fysiska personer och bolag om 4 procent. Beräkningarna bygger även i övrigt på gynnsamma betingelser ifråga om de för statsinkomsternas utveckling bestämmande faktorerna. Då riksräkenskapsverket utgått från de vid beräkningstillfället gällande reglerna för skatteuttag har hänsyn till det i det föregående framlagda förslaget till energibeskattnings m. m. inte kunnat tagas i ämbetsverkets kalkyler. Någon nämnvärd effekt på statsinkomsternas ökningstakt efter 1957/58 torde förslaget emellertid inte komma att få. Vad särskilt gäller förändringen från 1957/58 till 1958/59, torde effekten av investeringsavgiftens bortfall ungefärligen komma att uppvägas av inhämtandet av den uppbördstekniskt betingade eftersläpningen under 1957/58 i tillströmningen av energiskattemedel.

Under angivna förutsättningar visar den presenterade sammanställningen en något gynnsammare bild än motsvarande beräkningar i årets statsverksproposition. Nu räknas sålunda med en årlig ökning av de kassamässiga inkomsterna med 440 miljoner kronor såväl 1958/59 som 1959/60. Till följd av att den nuvarande nettoavsättningen av kommunalskattemedel vid de gjorda antagandena om skatteunderlagets tillväxthastighet under olika år väntas successivt minska för att budgetåret 1959/60 övergå i en nettoåterföring, blir rent bokföringsmässigt utvecklingen ännu något gynnsammare för staten. Som framgår av tablan utgör automobilskattemedlens tillväxt en viktig faktor i de totala statsinkomsternas ökning.

Om underlaget för kalkyler av angivet slag över inkomstutvecklingen är relativt bräckligt, gäller detta i ännu högre grad beträffande uppskattningen av de framtida statsutgifterna. För dagen synes inte mycket material föreligga för en revidering av de siffror och synpunkter som jag anfört i finansplanen. Alltjämt torde sålunda skäl föreligga att i botten av beräkningarna lägga en »normal» automatisk utgiftsstegring, exklusive lönelöjningar, av åtminstone ett par hundra miljoner kronor per år. Såsom jag anförde i statsverkspropositionen kommer budgetåret 1958/59 att härutöver belastas med ytterligare en halv årskostnad för dels den kommunala ortsavdragsreformen, dels höjningen av barnbidragen eller med sammanlagt ca 350 miljoner kronor, varjämte 100 miljoner kronor skall ställas till förfogande som finansiell grund för en blivande skördeskaderegleringsfond.

Vidare kan nu förutses en ökning av lönekontot 1958/59 utöver 1957/58 med ca 60 miljoner kronor — varav drygt 20 miljoner kronor på affärsverken och resten på statsverksamheten i övrigt — som ett resultat av den tvååriga överenskommelsen om statstjänstemännens löner. Vid årets riksdag har vidare framlagts ett flertal propositioner, som kommer att medföra betydande kostnadsstegringar under 1958/59 och följande budgetår särskilt under åttonde huvudtiteln.

Redan de här uppräknade faktorerna på utgiftssidan, ställda mot de i det föregående gjorda inkomstantagandena, pekar mot en försämring av det kassamässiga utfallet av budgeten från 1957/58 till 1958/59 med åtminstone trehundra miljoner kronor. Från 1958/59 till 1959/60 skulle å andra sidan — såvitt nu kan överblickas — statsutgifternas ökningstakt bli något mindre. Vid bedömningen av dessa uppgifter är emellertid att märka, att ingen hänsyn tagits till bland annat de krav på utgiftsstegringar som möter till följd av den tekniska utvecklingen på försvarets område. Ej heller har i beräkningarna utrymme beretts för angelägna ökningar av de statliga investeringarna på för vårt välstånd så grundläggande områden som vägarna, kommunikationsverken, undervisningen och sjukvården. Slutligen faller varje höjning av löne- och pensionsnivån för de statsanställda efter utgången av år 1958 utanför kalkylen, liksom den successiva förbättring av folkpensionerna, varom allmän enighet nu synes råda. Beträffande folkpensionsreformen förtjänar påpekas, att enligt föreliggande förslag de mycket betydande kostnadsstegringar som denna medför endast till en mindre del skulle täckas med avgifter.

De nu presenterade beräkningarna över de statsfinansiella utsikterna illustrerar enligt min mening på ett markant sätt den trånga ram inom vilken de många angelägna, sinsemellan konkurrerande utgiftsbehoven måste rymmas. Jag framhöll i årets finansplan att det statsfinansiella perspektivet sådant det numera avtecknar sig måste ge anledning till allvarlig eftertanke. Det fortsatta reformarbetet måste ske under tillvaratagande av alla möjligheter till kostnadsbesparingar och under hård gallring bland de många i och för sig önskvärda och välmotiverade utbyggnadsplanerna. De reviderade beräkningarna för såväl nästkommande som de därpå följande budgetåren ger ytterligare kraftigt stöd åt denna min tidigare redovisade uppfattning.

Jag torde härefter få framlägga förslag rörande grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under nästa budgetår. Beträffande procenttalet för nästkommande budgetårs *förra* hälft vill jag erinra om att detta procenttal — jämlikt stadgande i 12 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt — skall bestämmas till samma tal som gällt för innevarande budgetårs senare hälft, d. v. s. till 100. Vad åter angår nästkommande budgetårs *senare* hälft förordar jag, att för fysiska personer, oskifta dödsbon och familjestiftelser den statliga inkomstskatt, som skall ingå i den preliminära skatten för budgetåret 1957/58, uttages med 100 pro-

cent av grundbeloppet. Beträffande den slutliga inkomstskatten på grund av 1957 års taxering vill jag erinra om att denna skatt — jämlikt bestämmelserna i 12 § förordningen om statlig inkomstskatt — automatiskt utgår efter enahanda procenttal av grundbeloppen som gällt med avseende å motsvarande preliminära skatt för kalenderåret 1956.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för budgetåret 1957/58 med 100 procent av grundbeloppet; samt

b) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1957/58 enligt den vid detta protokoll såsom *Bihang A* fogade specifikationen.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sven Rydén

Bihang A**Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1957/58****A. Egentliga statsinkomster****I. Skatter:**

1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i> . .	6 100 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	7 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	
d) Fondskatt, <i>bevillning</i>	15 000 000	
e) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	8 000 000	
f) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	1 000 000	
g) Arvslottsskatt, gåvoskatt och kvarlåtenskapsskatt, <i>bevillning</i>	85 000 000	
h) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i> .	53 000 000	
i) Omsättnings- och expeditionsstämpel m. m., <i>bevillning</i>	75 000 000	6 345 000 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	325 000 000	
b) Bensinskatt, <i>bevillning</i>	715 000 000	1 040 000 000
3. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	650 000 000	
b) Varuskatt, <i>bevillning</i>	225 000 000	
c) Omsättningsskatt å motorfordon, <i>bevillning</i>	140 000 000	
d) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i> .	47 000 000	
e) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i> . . .	20 000 000	
f) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	720 000 000	
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	13 000 000	
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	26 000 000	
i) Omsättnings- och utskänningsskatt å spritdrycker, <i>bevillning</i>	1 250 000 000	
j) Omsättnings- och utskänningsskatt å vin, <i>bevillning</i> . .	55 000 000	
k) Maltdrycksskatt, <i>bevillning</i> .	95 000 000	

l) Skatt å läskedrycker, <i>bevillning</i>	47 000 000	
m) Statlig nöjesskatt, <i>bevillning</i>	60 000 000	
n) Energiskatt, <i>bevillning</i>	315 000 000	3 663 000 000 11 048 000 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Vattendomstolsavgifter	500 000
2. Inkomster vid fångvården	2 100 000
3. Bidrag till riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet	3 900 000
4. Bidrag till pensionsstyrelsen	125 000
5. Inkomster vid statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården	350 000
6. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	260 000
7. Inkomster vid statens geotekniska institut ..	750 000
8. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	3 200 000
9. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	1 300 000
10. Avgifter för registrering av motorfordon	5 500 000
11. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	4 000 000
12. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	45 000
13. Inkomster vid länsarkitektsorganisationen ...	1 800 000
14. Inkomst av myntning och justering	10 000 000
15. Kontrollstämpelmedel	900 000
16. Bidrag till bank- och fondinspektionen	490 000
17. Bidrag till sparbanksinspektionen	300 000
18. Bidrag för tillsyn över sparbankerna	30 000
19. Bidrag för revision av sparbankerna	275 000
20. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	300 000
21. Avgifter för granskning av biografbilder	280 000
22. Inkomster vid lantbruksnämnderna	2 000 000
23. Inkomster vid veterinärhögskolan	600 000
24. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	750 000
25. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	1 500 000
26. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	275 000
27. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	350 000
28. Inkomster vid lantmäteriväsendet	10 000 000
29. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	1 700 000
30. Avgifter för statskontroll å krigsmaterielltillverkningen	30 000
31. Skeppsmättningsavgifter	400 000
32. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	200 000
33. Inkomster vid statens provningsanstalt	2 200 000
34. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten .	4 600 000
35. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	50 000

36. Fyr- och båkmedel	12 000 000	
37. Lotspenningar	11 000 000	
38. Försäljning av sjökort m. m.	450 000	
39. Inkomster vid statens skeppsprovsningsanstalt.	700 000	
40. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	8 000 000	
41. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	500 000	
42. Bidrag till försäkringsinspektionen	825 000	
43. Inkomster av statens gruvegendom	8 000 000	
44. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	2 600 000	
45. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	625 000	
46. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	375 000	
47. Inkomster vid statens sinnessjukhus	33 000 000	
48. Inkomster vid statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg	35 000	
49. Inkomster vid statens anstalt för fallandesjuka	380 000	
50. Inkomster vid karolinska sjukhuset	27 400 000	
51. Inkomster vid serafimerlasarettet	7 000 000	
52. Inkomster vid statens institut för folkhälsan .	425 000	174 375 000

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	22 000 000	
2. Totalisatormedel	25 000 000	
3. Tipsmedel	90 000 000	
4. Lotterimedel	115 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	13 000 000	265 000 000
		11 487 375 000

B. Inkomster av statens kapitalfonder*I. Statens affärsverksfonder:*

1. Postverket, bevillning	17 000 000	
2. Televerket	65 000 000	
3. Statens vattenfallsverk	120 000 000	
4. Domänverket	50 000 000	252 000 000

<i>II. Riksbanksfonden</i>	15 000 000
----------------------------------	------------

III. Statens allmänna fastighetsfond:

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Fångvårdsstyrelsens »	805 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	840 000	
4. Byggnadsstyrelsens »	11 106 000	
5. Generaltullstyrelsens »	200 000	
6. Uppsala universitets »	380 000	
7. Lunds universitets »	465 000	
8. Sjöfartsstyrelsens »	95 000	
9. Medicinalstyrelsens »	4 540 000	
10. Karolinska sjukhusets »	520 000	18 952 000

IV. Försvarets fonder:

1. Försvarets fastighetsfond	25 070 000	
2. Försvarets fabriksfond	2 750 000	27 820 000

V. Statens utlåningsfonder:

1. Utrikesförvaltningens lånefond	6 000
2. Värnpliktslånefonden	100
3. Statens bostadslånefond	3 000
4. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	6 000
5. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	5 200 000
6. Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadslänkande samhällen	75 000
7. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	580 000
8. Lånefonden för bostadsbyggande	94 000 000
9. Lånefonden för lantarbetarbostäder	100
10. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin	500 000
11. Lånefonden för allmänna samlingslokaler	690 000
12. Statens bosättningslånefond	2 100 000
13. Vattenkraftslånefonden	275 000
14. Luftfartslånefonden	160 000
15. Tullverkets båtlånefond	1 000
16. Statens lånefond för universitetsstudier	120 000
17. Allmänna studielånefonden	300 000
18. Statens lånefond för hästavelns befrämjande .	100
19. Statens kaninavelslånefond	100
20. Gödselvärdslånefonden	1 000
21. Statens kalkbrukslånefond	1 000
22. Jordbrukets lagerhusfond	565 000
23. Statens mejerilånefond	1 000
24. Jordbrukets maskinlånefond	1 100 000
25. Statens sekundärlånefond för jordbrukare ...	130 000
26. Statens slakterilånefond	100
27. Fonden för supplementär jordbrukskredit	500 000
28. Kraftledningslånefonden	140 000
29. Elektrifieringslånefonden	100
30. Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift	100
31. Egnahemslånefonden	5 400 000
32. Arrendelånefonden	100
33. Arbetarsmåbrukslånefonden	100
34. Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond	100
35. Kronotorparnas inventarielånefond	100
36. Statens avdikningslånefond	1 800 000
37. Täckdikningslånefonden	25 000
38. Bevattningslånefonden	1 000
39. Fiskerilånefonden	215 000
40. Statens fiskredskapslånefond	100

41. Virkesmätningslånefonden	100	
42. Skogsväglånefonden	1 000	
43. Statens skogslånefond	100	
44. Lånefonden för insamling av skogsfrö	100	
45. Hemslöjdslånefonden	100 000	
46. Industrilånefonden	40 000	
47. Statens hantverkslånefond	60 000	
48. Fonden för hantverks- och småindustrikredit	20 000	
49. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	560 000	
50. Statens sekundärlånefond för rederinäringen .	50 000	
51. Sjöfartsverkets båtlånefond.....	200 000	
52. Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.	550 000	115 477 500

VI. Fonden för låneunderstöd:

1. Bostadsstyrelsens delfond	20 100 000	
2. Statskontorets »	910 000	
3. Lantbruksstyrelsens »	8 000	
4. Riksbankens »	2 400 000	
5. Riksgäldskontorets »	1 000	23 419 000

VII. Fonden för statens aktier 150 000 000*VIII. Statens pensionsfonder:*

1. Folkpensioneringsfonden	27 500 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 400 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	165 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	4 000 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond	8 200 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	25 000	41 290 000

IX. Diverse kapitalfonder:

1. Fonden för kreditgivning till utlandet	40 000 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	12 000 000	52 000 000
		695 958 500

Summa kronor 12 183 333 500

Bihang B

Förslag till
Investeringsstater för budgetåret 1957/58

I. Statens affärsverksfonder**A. Postverkets fond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	2 903 000
inom fonden	5 900 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	— 2 998 000		
	<u>2 903 000</u>		<u>2 903 000</u>

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	268 900 000
från riksstaten	3 500 000		
inom fonden	217 800 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	47 500 000		
	<u>268 900 000</u>		<u>268 900 000</u>

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	317 301 000
från riksstaten	5 709 000		
inom fonden	201 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	110 492 000		
	<u>317 301 000</u>		<u>317 301 000</u>

D. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	360 000 000
från riksstaten	3 600 000		
inom fonden	88 300 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	268 000 000		
	<u>360 000 000</u>		<u>360 000 000</u>

E. Domänverkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	962 500
inom fonden	700 000		
Övriga kapitalmedel	850 000		
Investeringsbemyndigande..	— 587 500		
	<u>962 500</u>		<u>962 500</u>

II. Luftfartsfonden

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag . .	5 401 000
från riksstaten	400 000		
inom fonden	1 180 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	3 820 000		
	<u>5 401 000</u>		<u>5 401 000</u>

III. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	111 867 100
från riksstaten	52 918 200		
inom fonden	11 659 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	47 288 900		
	<u>111 867 100</u>		<u>111 867 100</u>

IV. Försvarets fonder**A. Försvarets fastighetsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	104 900 000
från riksstaten	73 075 000		
inom fonden	11 972 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	19 852 000		
	<u>104 900 000</u>		<u>104 900 000</u>

B. Försvarets fabriksfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	3 600 000
inom fonden	3 600 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande..	— 1 000		
	<u>3 600 000</u>		<u>3 600 000</u>

V. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande .	50 000	Investeringsanslag	50 000
----------------------------	--------	--------------------------	--------

Värnpliktslånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	100 000
från riksstaten	100 000		

Lånefonden för bostadsbyggande

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	560 000 000
från riksstaten	140 000 000		
Investeringsbemyndigande.	420 000 000		
	<u>560 000 000</u>		<u>560 000 000</u>

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin

Investeringsbemyndigande.	1 500 000	Investeringsanslag	1 500 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande.	100	Investeringsanslag	100
---------------------------	-----	--------------------------	-----

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	9 000 000
från riksstaten	5 400 000		
Investeringsbemyndigande.	3 600 000		
	<u>9 000 000</u>		<u>9 000 000</u>

Statens lånefond för universitetsstudier

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	6 000 000
från riksstaten	6 000 000		

Allmänna studielånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	10 500 000
från riksstaten	10 500 000		

Statens avdikningslånefond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	2 500 000
från riksstaten	500 000		
Investeringsbemyndigande.	2 000 000		
	<u>2 500 000</u>		<u>2 500 000</u>

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande.	3 000 000	Investeringsanslag	3 000 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Sjöfartsverkets båtlånefond

Investeringsbemyndigande.	500 000	Investeringsanslag	500 000
---------------------------	---------	--------------------------	---------

Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.

Investeringsbemyndigande.	4 000 000	Investeringsanslag	4 000 000
---------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Summa investeringsbemyndiganden för statens utlåningsfonder 434 650 100

VI. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	288 355 100
från riksstaten	3 380 000		
Övriga kapitalmedel	28 327 600		
Investeringsbemyndigande.	256 647 500		
	<u>288 355 100</u>		<u>288 355 100</u>

VII. Fonden för statens aktier

Övriga kapitalmedel	1 000	Investeringsanslag	200 000 000
Investeringsbemyndigande .	199 999 000		
	<u>200 000 000</u>		<u>200 000 000</u>

VIII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	1 000 000	Summa investeringsanslag ...	3 600 000
Investeringsbemyndigande..	2 600 000		
	<u>3 600 000</u>		<u>3 600 000</u>

IX. Diverse kapitalfonder**A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ..	26 701 000
från riksstaten	1 970 000		
inom fonden	19 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	5 631 000		
	<u>26 701 000</u>		<u>26 701 000</u>

B. Jordfonden

Investeringsbemyndigande .	2 000 000	Investeringsanslag	2 000 000
----------------------------	-----------	--------------------------	-----------

C. Statens reproduktionsanstalts fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	659 000
inom fonden.....	250 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande ..	408 000		
	<u>659 000</u>		<u>659 000</u>

Säger beträffande samtliga investeringsstater för:

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	2 294 299 800
från riksstaten	307 052 200		
inom fonden	561 361 000		
Övriga kapitalmedel	30 584 600		
Investeringsbemyndigande	1 395 302 000		
	<u>2 294 299 800</u>		<u>2 294 299 800</u>

*Bihang C***Reviderad nationalbudget för år 1957****I. Inledning**

När nationalbudgeten för 1957 gjordes upp vid årsskiftet och presenterades i statsverkspropositionen, var det ekonomiska läget i viktiga avseenden ännu oklart. Avtalsförhandlingarna hade knappast påbörjats och de samhällsekonomiska verkningarna av Suez-konflikten kunde ännu inte överblickas. Nationalbudgeten byggde därför på hypotesen, att bränsleläget visserligen inte skulle få allvarigare konsekvenser för produktionsutvecklingen men dock skulle bli bestämmande för den totala produktionens höjd; en viss dämpande verkan på importvolymen ingick också i beräkningarna. Någon prognos över inkomstutveckling och därav följande konsumtionsefterfrågan gjordes inte; i stället presenterades en realekonomisk kalkyl för 1957, där konsumtionen redovisades som en restpost. Det finns numera hållpunkter för att bättre bedöma utvecklingen under innevarande år i båda dessa avseenden. Bränslesituationen syns inte få de verkningar för produktionen som antogs i den preliminära nationalbudgeten, och avtalsförhandlingarna har i stort sett slutförts.

För den samhällsekonomiska bedömningen finns dessutom numera reviderade beräkningar över försörjningsbalansen 1956 att tillgå. Det är speciellt lagerutvecklingen 1956 som nu kan bedömas. När den preliminära nationalbudgeten gjordes upp, var möjligheterna begränsade att ange lagerutvecklingen under 1956. Denna spelade dock en mycket viktig roll i den samhällsekonomiska bedömningen för 1957. Huvuddragen i den bedömning av lagerutvecklingen 1956 och 1957 som gjordes i den preliminära nationalbudgeten, har inte jävats av nu föreliggande statistiskt material.

Avsnitten rörande försörjningsbalansen för 1956 och den internationella utvecklingen som inleder den reviderade nationalbudgeten har författats inom konjunkturinstitutet. Med hänsyn till de störningar som under senaste året präglat den internationella högkonjunkturen, har det internationella ekonomiska läget behandlats relativt utförligt. Den presentation över den sannolika svenska ekonomiska utvecklingen under 1957, som framläggs i de därpå följande kapitlen, bygger på sedvanligt sätt på material som erhållits från olika myndigheter. Hänsyn har tagits till resultatet av en förnyad enkät rörande industrins investeringsplaner. Inom kommerskollegium har nya kalkyler rörande utrikeshandeln utförts. Även andra myndigheter har som vanligt bidragit med statistiska sammanställningar och analyser.

I framställningen av den ekonomiska utvecklingen inom landet har inte något nytt arbetsmarknadskapitel särredovisats. Det har inte förelegat något nytt material att belysa befolkningsutvecklingen eller näringsgrensfördelningen av arbetskraften utöver vad som förelåg för den preliminära nationalbudgeten. Vissa aspekter av arbetsmarknadsläget har dock inarbetats i produktionskapitlet. Utöver utrikeshandelskapitlet (kap. IV), som bygger på en promemoria från kommerskollegium, och en reviderad produktionskalkyl (kap. V) presenteras ett kapitel med en ny investeringsprognos (kap. VI) och en bedömning av konsumtions- och prisutvecklingen (kap. VII).

I sammanfattningskapitlet presenteras den sedvanliga försörjningsbalansen för innevarande år. Givetvis kan denna inte betraktas som en i alla delposter tillförlitlig prognos över den samhällsekonomiska utvecklingen 1956—1957. Såsom närmare utvecklades i den preliminära nationalbudgeten, är prognosteknik och statistiskt underlag inte tillräckliga för en mer preciserad ekonomisk prognos. Försörjningsbalansen för 1957 får som vanligt ses som en sammanfattning av de olika delkalkyler som redovisats i specialkapitlen, delvis med utgångspunkt från planstatistik. Någon fullständig, utarbetad modell ligger inte bakom kalkylerna, men en successiv anpassning av prognoskaraktär mellan de olika delkalkylerna har eftersträfvats under arbetets gång.

II. Försörjningsbalansen för 1956

Den bild av utvecklingen 1955—1956, som de reviderade beräkningarna av försörjningsbalansen 1956 ger för de olika områdena av ekonomin (se tabellerna 1 och 2), överensstämmer i stort med de preliminära uppskattningar, som tidigare framlagts. Bruttoinvesteringarna syns dock ha ökat något mer och den offentliga konsumtionen något mindre än som tidigare beräknats. Bytesbalansens utfall visade i stort sett den förbättring från 1955 som väntats. Nu tillgängliga siffror över lagerutvecklingen pekar på en avsevärd lageruppbyggnad under fjolåret. Bruttonationalprodukten, som preliminärt uppskattades ha ökat med 2 procent, steg enligt de nu framlagda kalkylerna med 2,5 procent.

1. Inhemska bruttoutgifter

De totala bruttoinvesteringarna ökade med nära 8 procent i löpande och drygt 2 procent i fasta priser från 1955 till 1956 (se tabellerna 3 och 4). Detta innebär, att takten i investeringsökningen från 1955 till 1956, liksom från 1954 till 1955, var avsevärt lägre än den från 1952 till 1954.

Tabell II: 1. Försörjningsbalansen åren 1950—1956 i löpande priser

Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	Förändring 1955—1956	
								Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>									
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris.....	31 220	38 330	41 980	43 210	45 140	49 010	52 710	+ 3 700	+ 7,5
2. Import av varor, cif ..	6 120	9 190	8 950	8 170	9 190	10 340	11 430	+ 1 090	+ 11
3. Minskning av lager m.m.	150	—	—	270	140	—	—	—	..
4. Summa tillgång	37 490	47 520	50 930	51 650	54 470	59 350	64 140	+ 4 790	+ 8
<i>Användning</i>									
5. Privat inhemsk brutto- investering	5 480	6 550	6 800	7 310	7 860	8 340	9 040	+ 700	+ 8
6. Offentlig inhemsk brut- toinvestering	3 070	3 820	5 020	5 670	5 910	6 150	6 560	+ 410	+ 7
7. Ökning av lager m. m.	—	950	920	—	—	1 020	740	— 280	.
8. Export av varor, fob, och nettot av tjänster..	6 290	10 130	9 130	8 510	9 020	9 920	11 270	+ 1 350	+ 14
9. Privat konsumtion	19 470	22 150	24 310	25 100	26 380	28 050	30 150	+ 2 100	+ 7
10. Offentlig konsumtion ..	3 180	3 920	4 750	5 060	5 300	5 870	6 380	+ 510	+ 9
11. Summa användning	37 490	47 520	50 930	51 650	54 470	59 350	64 140	+ 4 790	+ 8
Bruttonationalproduk- tens ändring sedan före- gående år	—	+ 23 %	+ 9,5 %	+ 3 %	+ 4,5 %	+ 8,5 %	+ 7,5 %		

Tabell II: 2. Försörjningsbalansen åren 1950—1956 i 1954 års priser

Miljoner kronor									
	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	Förändring 1955—1956	
								Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>									
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris.....	40 600	40 670	41 570	43 140	45 140	47 020	48 250	+ 1 230	+ 2,5
2. Import av varor, cif..	7 340	8 670	8 030	8 020	9 190	10 200	10 780	+ 580	+ 6
3. Minskning av lager m. m.	190	—	—	290	140	—	—	..	..
4. Summa tillgång	48 130	49 340	49 600	51 450	54 470	57 220	59 030	+ 1 810	+ 3
<i>Användning</i>									
5. Privat inhemsk brutto- investering.....	7 200	7 060	6 580	7 170	7 860	8 070	8 270	+ 200	+ 3
6. Offentlig inhemsk brutto- investering.....	4 210	4 250	4 910	5 650	5 910	5 830	5 910	+ 80	+ 1
7. Ökning av lager m. m.	—	920	830	—	—	960	630	— 330	.
8. Export av varor, fob, och nettot av tjänster	8 150	8 530	7 740	8 270	9 020	9 580	10 550	+ 970	+ 10
9. Privat konsumtion	24 260	24 010	24 680	25 280	26 380	27 300	27 950	+ 650	+ 2
10. Offentlig konsumtion ..	4 310	4 570	4 860	5 080	5 300	5 480	5 720	+ 240	+ 4
11. Summa användning....	48 130	49 340	49 600	51 450	54 470	57 220	59 030	+ 1 810	+ 3
Bruttonationalproduk- tens ändring sedan före- gående år	—	± 0 %	+ 2 %	+ 3,5 %	+ 4,5 %	+ 4 %	+ 2,5 %		

Tabell II: 3. Bruttoinvesteringar åren 1950—1956 i löpande priser

Miljoner kronor								
	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	För- ändr. i procent 1955— 1956
I. Privata bruttoinvesteringar	5 476	6 550	6 797	7 311	7 858	8 346	9 041	+ 8
1. Bostäder	1 581	1 714	1 863	2 099	2 239	2 415	2 640	+ 9
2. Industri	1 940	2 415	2 319	2 217	2 643	2 799	2 975	+ 6
3. Kraft- och belysningsverk ..	163	141	229	254	220	223	267	+ 20
4. Jordbruk	705	825	870	887	905	851	895	+ 5
5. Transportmedel	913	1 254	1 288	1 538	1 428	1 591	1 763	+ 11
6. Övrigt	174	201	228	316	423	467	501	+ 7
II. Offentliga bruttoinvesteringar ..	3 069	3 824	5 018	5 672	5 906	6 146	6 556	+ 7
1. Statliga	1 740	2 164	2 994	3 324	3 308	3 454	3 797	+ 10
därav: Affärsverk	757	884	1 246	1 865	1 314	1 332	1 449	+ 9
Aktiebolag	130	150	240	170	151	171	221	+ 29
Militära	532	729	927	1 088	1 210	1 281	1 423	+ 11
2. Kommunala (inkl. komm. bo- lag m. m.)	1 329	1 660	2 024	2 348	2 598	2 692	2 759	+ 2
III. Totala bruttoinvesteringar	8 545	10 374	11 815	12 983	13 764	14 492	15 597	+ 8
därav: Bostäder	1 921	2 162	2 338	2 639	2 870	3 049	3 298	+ 8
Industri	2 077	2 595	2 567	2 390	2 800	2 977	3 185	+ 7

Tabell II: 4. Bruttoinvesteringar åren 1950—1956 i 1954 års priser

Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	Förändring i procent		
								1953- 1954	1954- 1955	1955- 1956
I. Privata bruttoinvesteringar	7 196	7 060	6 584	7 168	7 858	8 066	8 273	+ 10	+ 3	+ 3
1. Bostäder	2 115	1 800	1 811	2 088	2 239	2 342	2 441	+ 7	+ 5	+ 4
2. Industri	2 611	2 654	2 234	2 179	2 643	2 660	2 672	+ 21	+ 1	± 0
3. Kraft- och belysningsverk	220	156	221	252	220	210	241	- 13	- 5	+ 15
4. Jordbruk	924	888	872	892	905	832	832	+ 1	- 8	± 0
5. Transportmedel	1 091	1 339	1 218	1 439	1 428	1 572	1 620	- 1	+ 10	+ 3
6. Övrigt	235	223	228	318	423	450	467	+ 33	+ 6	+ 4
II. Offentliga bruttoinvesteringar	4 213	4 250	4 912	5 648	5 906	5 832	5 914	+ 5	- 1	+ 1
1. Statliga	2 404	2 438	2 936	3 304	3 308	3 260	3 402	± 0	- 1	+ 4
därav:										
Affärsverk ...	1 043	992	1 222	1 363	1 314	1 251	1 291	- 4	- 5	+ 3
Aktiebolag ...	173	160	229	168	151	162	200	- 10	+ 7	+ 23
Militära	716	805	887	1 061	1 210	1 215	1 277	+ 14	± 0	+ 5
2. Kommunala (inkl. komm. bolag m. m.)	1 809	1 812	1 976	2 344	2 598	2 572	2 512	+ 11	- 1	- 2
III. Totala bruttoinvesteringar	11 409	11 310	11 496	12 816	13 764	13 898	14 187	+ 7	+ 1	+ 2
därav: Bostäder ..	2 561	2 264	2 270	2 625	2 870	2 958	3 055	+ 9	+ 3	+ 3
Industri ..	2 793	2 845	2 471	2 349	2 800	2 831	2 861	+ 19	+ 1	+ 1

De *privata investeringarna* beräknas ha ökat med knappt 3 procent i volym från 1955 till 1956. Ökningen var i förhållande till tidigare år jämnare fördelad på de skilda investeringsområdena. Den största relativa uppgången hänför sig till de privata kraft- och belysningsverken, vars investeringar ökade med 15 procent, dock utan att uppnå samma höga nivå som 1953.

En stor del av ökningen av de privata investeringarna var lokaliserad till bostadsbyggandet, vilket steg med drygt 4 procent inom den privata sektorn. Såväl antalet lägenheter under byggnad som lägenhetsytorna ökade, vilket medförde en uppgång av det nedlagda arbetet i nyproduktion av bostäder med ca 8 procent. Samtidigt beräknas reparationer och underhåll av bostäder ha minskat något.

Investeringarna inom den privata industrin syns ha varit praktiskt taget oförändrade under 1956 jämfört med 1955, varemot industriinvesteringarna i deras helhet ökade med ca en procent. En viss nedgång av industrins investeringar i byggnader och anläggningar uppvägs av en ökning av investeringarna i maskiner och apparater. Enligt kommerskollegii investeringsenkät förelåg, liksom föregående år, en tydlig skillnad i utvecklingen mellan de mindre industriföretagen (med 5—49 arbetare) och de större

Tabell II: 5. Privat konsumtion åren 1950–1956 i löpande priser¹

Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	Förändring 1955–1956 i procent
Livsmedel, exkl. spritdrycker, viner och tobak	6 191	7 029	8 030	8 283	8 599	9 121	9 768	+ 7
Spritdrycker och viner	777	867	960	999	1 087	1 219	1 408	+ 16
Tobak	586	669	778	834	867	891	896	+ 1
Bostad	1 697	1 794	1 931	2 093	2 251	2 406	2 694	+ 12
Bränsle och lyse	809	1 122	1 206	1 129	1 211	1 340	1 588	+ 19
Beklädnad	3 194	3 507	3 673	3 643	3 641	3 809	3 959	+ 4
Inventarier	1 529	1 768	1 847	1 782	1 876	1 950	2 051	+ 5
Fordon	862	1 083	1 159	1 385	1 724	1 860	2 051	+ 10
Resor	939	998	1 085	1 106	1 119	1 142	1 189	+ 4
Sjukvård, hygien, hemvård	1 144	1 307	1 426	1 495	1 572	1 683	1 811	+ 8
Övrigt	1 609	1 869	2 093	2 190	2 296	2 419	2 523	+ 4
Summa	19 337	22 013	24 188	24 942	26 243	27 840	29 938	+ 8

¹ I tabellen inkluderas inte bank- och försäkringstjänster. Ej heller har korrigering skett för dubbelräkning mot offentlig konsumtion. Dessa korrektioner har dock gjorts vid beräkningen av den privata konsumtionen i tabellerna 1 och 2.

(med minst 50 arbetare). De mindre företagen syns ha minskat sina ny- och reinvesteringar med omkring 9 procent, medan de större företagens ökade med någon procent.

Även om investeringarna i den totala industrin endast ökat i liten utsträckning under två år efter en kraftig lyftning året därefter, har utvecklingen varit mycket olikartad inom olika industrigrenar. Vissa konkurrenskraftiga industrier möter stigande efterfrågan, andra industrier möter stagnerande efterfrågan och skärpt konkurrens från utlandet. Utvecklingsplaner inom olika industrigrenar kan befinna sig på olika stadier o. s. v. Investeringarna inom områden som textil-, jord- och sten- samt träindustri

Tabell II: 6. Privat konsumtion åren 1950–1956 i 1954 års priser¹

Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	Förändring 1955–1956 i procent
Livsmedel, exkl. spritdrycker, viner och tobak	8 263	8 059	8 239	8 370	8 599	8 733	8 754	± 0
Spritdrycker och viner	1 015	998	1 058	1 134	1 087	1 142	1 266	+ 11
Tobak	833	800	867	854	867	898	911	+ 1
Bostad	1 931	2 009	2 084	2 164	2 251	2 344	2 439	+ 4
Bränsle och lyse	984	1 020	1 070	1 083	1 211	1 325	1 388	+ 5
Beklädnad	3 715	3 453	3 569	3 589	3 641	3 825	3 911	+ 2
Inventarier	1 854	1 883	1 867	1 792	1 876	1 944	2 009	+ 3
Fordon	840	1 023	1 042	1 288	1 724	1 792	1 933	+ 8
Resor	1 132	1 115	1 134	1 126	1 119	1 116	1 098	– 2
Sjukvård, hygien, hemvård	1 441	1 420	1 480	1 522	1 572	1 649	1 722	+ 4
Övrigt	2 068	2 059	2 130	2 196	2 296	2 354	2 340	– 1
Summa	24 076	23 839	24 540	25 118	26 243	27 122	27 771	+ 2

¹ Se not till tabell II: 5.

Tabell II: 7. Offentlig konsumtion åren 1950—1956

Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	Föränd- ring 1955 —1956 i procent
<i>Löpande priser</i>								
Kommunal konsumtion....	1 741	2 153	2 628	2 824	3 021	3 432	3 790	+ 10
därav: Lönor	1 193	1 474	1 838	1 964	2 095	2 407	2 658	+ 10
Statlig konsumtion.....	1 435	1 770	2 125	2 240	2 280	2 434	2 589	+ 6
därav: Lönor	965	1 170	1 430	1 511	1 546	1 677	1 809	+ 8
Total offentlig konsumtion	3 176	3 923	4 753	5 064	5 301	5 866	6 379	+ 9
<i>1954 års priser</i>								
Total offentlig konsumtion	4 312	4 569	4 860	5 077	5 301	5 481	5 717	+ 4
därav: Kommunal kon- sumtion	2 341	2 485	2 675	2 831	3 021	3 206	3 396	+ 6
Statlig konsum- tion	1 971	2 084	2 185	2 246	2 280	2 275	2 321	+ 2

har sålunda varit fallande, medan gruvindustrin byggt ut sin produktionsutrustning mest. Även kemisk-teknisk industri har kännetecknats av ökande investeringsverksamhet liksom vissa grenar av metall- och verkstadsindustrin.

Jordbrukets investeringar beräknas ha varit ungefär oförändrade från 1955 till 1956. Inom gruppen transportmedel steg investeringarna i motorfordon och flyg kraftigt. Förskjutningar över årsskiftena i leveranserna av fartyg till handelsflottan medförde en nedgång i investeringarna inom denna näringsgren. Beträffande övriga investeringar inom den privata sektorn syns handelns investeringar i byggnader ha ökat med omkring 3 procent.

De reviderade beräkningarna över de *offentliga investeringarna* ger i stort sett samma bild som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Dessa investeringar beräknas således ha ökat med drygt 1 procent. Kommunernas investeringar, som till övervägande del består av investeringar i byggnader och anläggningar, minskade med 2 procent, medan de statliga investeringarna ökade med 4 procent.

Tabell II: 8. Inhemska bruttoutgifter åren 1950—1956 i löpande priser

Procenttal

[illegible]

Den *privata konsumtionen* ökade med 7,5 procent i löpande och 2,5 procent i fasta priser från 1955 till 1956 (se tabellerna 5 och 6). Prisstegringen blev i genomsnitt 5 procent.

Vin- och spritkonsumtionen ökade med 11 procent i fasta priser och svarade för en femtedel av hela den totala uppgången i konsumtionsvolymen. Konsumtionen av livsmedel stagnerade i stort sett under fjolåret, delvis under inflytande av prisstegringen på livsmedel.

Även under 1956 ökade bilutgifterna kraftigt, främst på grund av ökade drifts- och underhållskostnader genom tillväxten i bilbeståndet. Nyinköpen av personbilar var något större 1956 än 1955. Sammanlagt steg konsumtionsutgifterna för alla slag av fordon med 8 procent i fasta priser från 1955 till 1956. Den kraftiga konsumtionsökningen inom detta område återspeglas i en minskning av utgiftsvolymen för resor med kollektiva transportmedel med sammanlagt 2 procent.

Konsumtionsvolymen av textila beklädnadsvaror ökade med 1 å 2 procent, av skor med drygt 4 procent. Inköpen av inventarier ökade i likhet med tidigare år något mer än den totala konsumtionen och visade en uppgång med drygt 3 procent i fasta priser. Ökningen i lägenhetsbeståndet medgav en uppgång i bostadsnyttjandet med 4 procent i volym. Ett påfallande drag i konsumtionsutvecklingen 1955—1956 var slutligen den betydande nedgången i restaurangbesök, varigenom konsumtionen av restaurangtjänster kraftigt sjönk. Storleken av denna nedgång är svår att precisera men torde röra sig om ca 15 procent i volym.

Den *offentliga konsumtionen* steg med 9 procent i löpande och med 4 procent i fasta priser från 1955 till 1956 (se tabell 7). Expansionen av den offentliga konsumtionen hänför sig i likhet med tidigare år främst till den kommunala sektorn, där konsumtionsvolymen ökade med 6 procent mot endast 2 procent för den statliga konsumtionen.

2. Utrikeshandel och lagerutveckling

Bytesbalansen med utlandet förbättrades med ca 260 miljoner kronor från 1955 till 1956 och fjolårets underskott stannade vid ca 160 miljoner kronor (se tabell 9). Hade det faktiska varu- och tjänsteutbytet med utlandet under 1956 skett till de priser som rådde 1955 skulle i stort sett jämvikt ha nåtts i utrikestransaktionerna; dylika oförändrade priser skulle dock sannolikt också ha påverkat det kvantitativa utbytet. Exportvolymen av varor liksom handelsflottans transportprestationer i utrikes fart steg nämligen inte obetydligt mer än importvolymen från 1955 till 1956. Den internationella prisutvecklingen var emellertid i övervägande grad ogynnsam för Sveriges del. Bytesförhållandet försämrades sålunda med 2 procent till följd av att importpriserna steg med ca 5 procent medan exportpriserna steg med ca 3 procent. I den utsträckning höjningen av importpriserna var förorsakad av uppgången i fraktsatserna hölls dock bytesbalansen skadeslös genom ökade sjöfartsintäkter.

Tabell II: 9. Bytesbalansen åren 1950–1956

Miljoner kronor

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.	Förändring 1955–1956 i procent
<i>Löpande priser</i>								
Export av varor, fob	5 708	9 226	8 135	7 659	8 196	8 933	10 047	+ 12
Import av varor, cif	6 117	9 193	8 952	8 172	9 192	10 337	11 428	+ 11
Handelsbalansens saldo	– 409	+ 83	– 817	– 513	– 996	– 1 404	– 1 381	.
Sjöfartsnetto	+ 600	+ 970	+ 1 075	+ 860	+ 875	+ 1 025	+ 1 215	+ 19
Övriga tjänster m. m. netto..	– 20	– 70	– 80	– 15	– 45	– 35	+ 10	.
Bytesbalansens saldo	+ 171	+ 933	+ 178	+ 332	– 166	– 414	– 156	.
<i>1954 års priser</i>								
Export av varor, fob	7 423	7 733	6 918	7 494	8 196	8 681	9 523	+ 10
Import av varor, cif	7 343	8 673	8 029	8 020	9 192	10 204	10 781	+ 6
Handelsbalansens saldo	+ 80	– 940	– 1 111	– 526	– 996	– 1 523	– 1 258	.
Sjöfartsnetto	+ 755	+ 860	+ 890	+ 790	+ 875	+ 930	+ 1 010	+ 9
Övriga tjänster m. m. netto..	– 24	– 66	– 72	– 15	– 45	– 34	+ 10	.
Bytesbalansens saldo	+ 811	– 146	– 293	+ 249	– 166	– 627	– 238	.
<i>1955 års priser</i>								
Export av varor, fob	—	—	—	—	—	8 933	9 792	+ 10
Import av varor, cif	—	—	—	—	—	10 337	10 925	+ 6
Handelsbalansens saldo	—	—	—	—	—	– 1 404	– 1 133	.
Sjöfartsnetto	—	—	—	—	—	+ 1 025	+ 1 120	+ 9
Övriga tjänster m. m. netto..	—	—	—	—	—	– 35	+ 10	.
Bytesbalansens saldo	—	—	—	—	—	– 414	– 3	.

Exporten ökade totalt med 12 procent i värde och 10 procent i volym. Liksom närmast föregående år steg framför allt utförseln av investeringsvaror och investeringsråvaror. Exporten av verkstadsprodukter ökade kraftigt, och för gruppen maskiner och instrument noterades en uppgång med ca 20 procent i volym. Exportkvantiteten av handelsfärdigt järn och stål steg från 200 till 330 tusen ton eller med 65 procent. Exportökningen berörde emellertid främst billigare kvaliteter, varför volymuppgången räknad i fasta priser blott blev 40 procent. Efterfrågan på järnmalm fortsatte att stiga under fjolåret, och den exporterade kvantiteten var 10 procent högre än 1955. Beträffande skogsprodukter gick trävaruexporten tillbaka med 7 procent i volym, medan utförseln av såväl massa som papper och papp ökade med 11 procent.

Importen steg totalt med 11 procent i värde och 6 procent i volym. Bränsleimporten ökade med 15 procent i volym och en påfyllnad av bränslelagren kunde härigenom komma till stånd under fjolåret. Bland verkstadsprodukterna steg importvolymen av maskiner och instrument med 10 procent. Likaså ökade importen av fartyg och flygplan avsevärt under det att bilimporten däremot förblev ungefär oförändrad. Importen av järn och stål, som i samband med betydande lagerupphyggnad var ovanligt stor under 1955,

Tabell II: 10. Lagerförändringar för statistiskt belysta varuområden åren 1950–1956

Miljoner kronor i genomsnittliga återanskaffningspriser för respektive år; ofullständiga uppgifter

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.
<i>Löpande priser</i>							
1. Bränslen	— 20	+ 190	+ 110	— 10	— 80	+ 90	+ 130
2. Skogsprodukter	— 240	+ 30	+ 680	— 290	+ 290	+ 170	— 20
3. Verkstads- och varvsindustrins lager	+ 100	+ 140	+ 470	— 110	— 30	+ 840	+ 600
4. Ferrolegeringar, tackjärn, metaller, handelsfärdigt järn och stål m. m. (hos järnverk och järngrossister) ..	— 20	+ 20	+ 150	± 0	— 30	+ 40	+ 110
5. Hudar, läder, gummi	+ 10	+ 110	— 10	± 0	± 0	± 0	— 10
6. Textilvaror och skor	+ 20	+ 530	— 390	+ 110	+ 30	± 0	— 70
7. Livsmedel	— 10	+ 80	+ 100	— 60	— 130	± 0	± 0
8. Summa	— 160	+ 1 100	+ 1 110	— 360	+ 50	+ 1 140	+ 740
9. Förändring i kreaturskapital	— 20	— 70	— 50	— 30	— 40	— 90	— 70
10. Variationer i uttag ur skog	+ 30	— 80	— 140	+ 120	— 150	— 30	+ 70
11. Summa lagerförändringar	— 150	+ 950	+ 920	— 270	— 140	+ 1 020	+ 740
<i>1954 års priser</i>							
12. Summa lagerförändringar	— 190	+ 920	+ 830	— 290	— 140	+ 960	+ 630
<i>1955 års priser</i>							
13. Summa lagerförändringar	—	—	—	—	—	+ 1 020	+ 680

¹ Delvis uppskattad siffra.

Källor: Jordbruksnämnden (för livsmedel och förändringar i kreaturskapital), skogsstyrelsen (skogsuttag) samt kommerskollegium (övriga områden).

föll åter tillbaka 1956. Den volymmässiga nedgången blev nära 25 procent. Importutvecklingen för textilvaror följde tämligen nära konsumtionsutvecklingen för textilprodukterna och visade en volymökning på 2 procent.

Sjöfartsnettot eller handelsflottans intäkter från utrikes fart minus dess kostnader i utlandet ökade med nära 20 procent i värde från 1955 till 1956. En stor del av denna uppgång berodde, i likhet med uppgången från 1954 till 1955, på stegrade fraktsatser. Även i fasta priser räknat steg emellertid sjöfartsnettot betydligt; en relativt osäker beräkning visar en uppgång med 9 procent från 1955 till 1956. Bidragande faktorer till den volymmässiga uppgången var en ökning av handelsflottans bruttotonnage med 5 procent från 1955 till 1956 samt en höjning av produktiviteten genom att dels äldre tonnage ersattes av nybyggt, dels genom att utnyttjandet av lastutrymmena sannolikt ökade i samband med förbättringen av sjöfartskonjunkturen.

I nationalbudgeten 1957 kunde någon siffermässig precisering av *lagerförändringarna* under 1956 ej införas i försörjningsbalansen för detta år. Tillgängliga uppgifter pekade dock på att en lagerökning ägt rum under 1956 och med stöd av kalkyler från produktionssidan över bruttonationalproduktens utveckling bedömdes en lagerökning av storleksordningen 400 å 500 miljoner kronor i 1955 års priser som sannolik. Föreliggande beräkningar anger en ökning av lagren under 1956 med sammanlagt 740 mil-

joner kronor i löpande priser respektive 680 miljoner kronor i 1955 års priser. Dessa siffror är ännu preliminära och avser lagerutvecklingen för statistiskt belysta varuområden (se tabell 10).

Bränslelagren steg i föl med ca 130 miljoner kronor i löpande priser. Uppgången föll till större delen på flytande bränslen, men även kokslagren ökade i mindre utsträckning. Lagren av textilvaror och skor minskade sammanlagt med ca 70 miljoner kronor, huvudsakligen genom lagerminskningar i fabrikantledet. För skogsprodukter registrerades en nettominskning av lagren med ca 20 miljoner kronor; en betydande lagerökning för massaved jämte en mindre uppgång i massalagren har mer än uppväglats av lagernedgång för timmer och trävaror.

Inom verkstads- och varvsindustrin blev lagerökningen under fjolåret av storleksordningen drygt 600 miljoner kronor i löpande priser enligt ännu mycket preliminära beräkningar. En sådan ökning kan synas anmärkningsvärt stor med hänsyn till att lagren inom denna industri under 1955 steg med hela 840 miljoner kronor. Till drygt en tredjedel hänför sig emellertid fjolårets lagerökning till varven och där främst till fartyg under byggnad. Eftersom varvens lager under 1955 endast steg med ca 40 miljoner kronor, kan lagerökningen inom verkstadsindustrin utom varven uppskattas ha varit ungefär hälften så stor under 1956 som 1955. Delvis kan skillnaden i lagerökning under 1955 och 1956 inom verkstadsindustrin exklusive varven återföras på att råvarulagren kraftigt steg under 1955 medan de ej syns ha förändrats i någon högre grad under 1956. Även lagerhållningen av såväl halvfabrikat som varor i arbete och färdigvaror steg dock väsentligt mindre 1956 än 1955. De två senaste årens lagerökningar inom verkstadsindustrin syns icke ha lett till någon påtaglig överdimensionering av lagerhållningen, men en viss nedskärning av färdigvarulagren och möjligen även av råvarulagren syns ha ansetts önskvärd av företagen vid början av 1957, enligt vad som framgår av konjunkturbarometern för verkstadsindustrin. Ett år tidigare bedömdes enligt samma källa lagren av färdigvaror och råvaror som i stort sett lagom stora. Under tider av stigande ekonomisk aktivitet sker på längre sikt en successiv lageruppbyggnad. Det blir fler varor i arbete och lagren på olika punkter i produktionsprocessen måste utökas så att inga flaskhalsar uppstår. Det sker en anpassning till den högre aktiviteten. Lagerökningen inom verkstadsindustrin under 1956 syns dock ha varit större än som kan förklaras av en sådan normal anpassning till högre produktion.

3. Bruttonationalprodukt, inkomstutveckling och sparande

Den ovan relaterade utvecklingen av investeringarna, konsumtionen och utrikeshandeln samt lagren 1955—1956 bildar underlaget för uppskattningen i tabell 2 av bruttonationalproduktens ökning med 2,5 procent i volym. Kalkylen över bruttonationalprodukten från produktionssidan ger belägg för en produktionsuppgång av denna storlek. Industrins och hantverkets bidrag

till bruttonationalprodukten syns sålunda ha ökat med 2,5 å 3 procent, medan byggnads- och anläggningsverksamhetens bidrag ökade obetydligt, sannolikt omkring 1 procent. Av samma ringa storlek torde ökningen av jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten ha varit. Detta innebär för jordbrukets del, att en återhämtning av produktionen under 1956 efter 1955 års svaga skörd helt uteblev. För tjänsteproduktionen, där handel och samfärdsel dominerar, kan registreras en ökning, som något överstiger uppgången i totala bruttonationalprodukten.

Mått i löpande marknadspriser steg bruttonationalprodukten med drygt 7 procent från 1955 till 1956 (se tabell 1), vilket innefattar en total genomsnittlig prisstegring med knappt 5 procent för hela bruttonationalprodukten. Den genomsnittliga prisstegringen för samtliga varor och tjänster förbrukade inom landet blev något större, vilket förklaras av att importpriserna ökade mer än exportpriserna från 1955 till 1956.

Följande tablå visar prisindex 1956 på en halv procent när för konsumtion och investering (nivån 1955 = 100):

Privat bruttoinvestering.....	105,5
Offentlig bruttoinvestering.....	105
Privat konsumtion	105
Offentlig konsumtion	104

Med utgångspunkt från bruttonationalproduktens ökning kan den totala *inkomstökningen* inom landet uppskattas i runda tal. Då ökningen av den totala *lönesumman* för landets inkomsttagare kan uppskattas någorlunda väl, skulle en framräknad skillnad mellan total inkomstökning och lönesummeökning kunna ge en uppfattning av hur övriga inkomster från produktionen utvecklats. Av tabell 11 framgår, att bruttonationalprodukten till marknadspris ökade med 3,7 miljarder kronor från 1955 till 1956. En del av denna ökning hänför sig till indirekta skatter (minus subventioner) och en del till reparationer och underhåll. Dras dessa poster från bruttonationalprodukten, erhålls en stegring på 3,1 miljarder kronor. Av denna faller en del på ökade avskrivningar. Grovt räknat kan därför ökningen i nationalinkomsten, d. v. s. den sammantagna inkomstökningen för löntagare, en-

Tabell II: II. Bruttonationalprodukten enligt olika begrepp åren 1950—1956 i löpande priser

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris.....	31 220	38 330	41 980	43 210	45 140	49 010	52 710
2. Minus: Indirekta skatter	2 490	2 810	3 060	3 390	3 590	4 170	4 560
3. Plus: Subventioner	550	440	680	450	510	520	670
4. Bruttonationalprodukt till produktionskostnad alt. I.....	29 280	35 960	39 600	40 270	42 060	45 360	48 820
5. Minus: Reparationer och underhåll inom företagssektorn	2 390	2 950	3 280	3 420	3 500	3 800	4 140
6. Bruttonationalprodukt till produktionskostnad alt. II	26 890	33 010	36 320	36 850	38 560	41 560	44 680

skilda företagare, bolag och affärsverk, uppskattas till ca 2,7 miljarder kronor.

Den totala lönesumman kan beräknas ha ökat med ca 7,5 procent eller i absoluta tal drygt 2 miljarder kronor. Detta innebär, att inkomster från produktionen, andra än löner, skulle ha ökat med i runt tal en halv miljard kronor från 1955 till 1956. Detta skulle innebära en ökning av inkomster vid sidan av löneinkomster av storleksordningen 7 procent. Dessa inkomster består främst av olika slag av företagarinkomster men omfattar även en i nationalräkenskapen ofördelad »restpost» av inkomster. Osäkerheten i det statistiska materialet gör att uppskattningar av inkomstutvecklingen enligt ovanstående metod ställer sig mycket vanskliga; när mer definitiv statistik föreligger för 1956 kan det mycket väl hända att ovanstående siffror blir kraftigt reviderade.

Det kan vara av intresse att konstatera, att av visserligen relativt osäkra siffror att döma lönesummans andel av de totala inkomsterna i samhället har stigit under de senaste åren. Några tillförlitliga siffror över nettonationalprodukten till produktionskostnad finns visserligen inte tillgängliga, men sätts lönesumman i relation till bruttonationalprodukten¹ erhålls följande ungefärliga procenttal:

1953	1954	1955	1956
62,5	63,5	65	65

Tabell 12 ger en uppfattning av bruttosparandets andel av bruttonationalprodukten under åren 1950—1956. Med bruttosparande avses summan av privata och offentliga bruttoinvesteringar, lagerförändringar samt bytesbalansens saldo. Den inhemska bruttoinvesteringkvoten steg från 1953 till 1955 men sjönk åter något från 1955 till 1956. Ökningen från 1953 till 1954 förorsakades dels av en höjning av de privata bruttoinvesteringarna, dels av en avsaktning i lageravvecklingen. Ökningen mellan 1954 och 1955 åter berodde helt på övergången från lageravveckling till lageruppbyggnad, vilket mer än kompenserade den relativa minskningen av såväl de privata som offentliga investeringarna. Från 1955 till 1956 förblev de fasta investeringarnas andel av bruttonationalprodukten oförändrad men en avsaktning i lager-

Tabell II: 12. Sparande-investering åren 1950—1956 i löpande priser

Procent av bruttonationalprodukten till marknadspris

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.
1. Privat inhemska bruttoinvestering..	17,5	17,1	16,2	16,9	17,4	17,0	17,2
2. Offentlig inhemska bruttoinvestering	9,8	10,0	12,0	13,1	13,1	12,5	12,4
3. Lagerförändring	- 0,5	+ 2,5	+ 2,2	- 0,6	- 0,3	+ 2,1	+ 1,4
4. Summa inhemska bruttoinvestering	26,8	29,6	30,4	29,4	30,2	31,6	31,0
5. Bytesbalansens saldo	+ 0,5	+ 2,4	+ 0,4	+ 0,8	- 0,4	- 0,8	- 0,3
6. Summa inhemska bruttosparande..	27,3	32,0	30,8	30,2	29,8	30,8	30,7

¹ Bruttonationalprodukten till produktionskostnad minus reparationer och underhåll.

Tabell II: 13. Hushållens utgifter och sparande åren 1950—1956

Löpande priser

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956 prel.
<i>A. Miljarder kronor</i>							
1. Konsumtionsutgifter	19,2	21,9	24,0	24,8	26,0	27,6	29,7
2. Försäkringspremier	1,0	1,2	1,4	1,6	1,5	¹ 1,6	¹ 1,8
3. Direkta skatter	3,1	4,4	5,4	5,9	6,3	² 7,3	² 7,9
4. Totala löpande utgifter....	23,3	27,5	30,8	32,3	33,8	36,5	39,4
5. Sparande	0,0	0,2	1,1	0,8	1,3	2,3	2,2
6. Totala utgifter = totala inkomster	23,3	27,7	31,9	33,1	35,1	38,8	41,6
<i>B. Procenttal</i>							
1. Konsumtionsutgifter	83	80	78	77	77	76	75
2. Försäkringspremier	4	4	5	5	4	4	5
3. Direkta skatter	13	16	17	18	19	20	20
4. Totala löpande utgifter....	100	100	100	100	100	100	100

¹ Obligatoriska försäkringsavgifter ingår ej.² Här ingår de obligatoriska avgifterna till sjukförsäkringen.

Anm. Tabellen har konstruerats på följande sätt: Utgifterna för konsumtion (post 1), premier (post 2) och skatter (post 3) adderas till löpande utgifter (post 4). För 1950 antages hypotetiskt att sparandet är 0. Totala utgifter (post 6), som är lika med totala löpande utgifter plus sparande, blir då för 1950 lika med totala löpande utgifter. Post 6 har för tiden 1951—56 framskrivits med en summa bestående huvudsakligen av löner, enskilda företagens inkomster, kapitalinkomster, folkpensioner, barnbidrag och försäkringsutbetalningar (även från sjukförsäkringen).

ökningen ledde till något minskad bruttoinvesteringskvot. Förändringarna i den inhemska bruttoparkvoten från 1953 till 1956 var förhållandevis obetydliga. Mot en stigande bruttoinvesteringskvot stod sålunda en successiv försämring av bytesbalansen från 1953 till 1955 och mot en fallande bruttoinvesteringskvot stod en förbättring av bytesbalansen från 1955 till 1956. Uppgifterna i tabell 12 avser det totala sparandet. Ur konjunkturpolitisk synpunkt är utvecklingen av hushållens sparande av större intresse. Ehuru storleken av det totala personliga sparandet för olika år av brist på statistik är okänd, har vissa uppgifter belysande dess *utveckling* sammanställts i tabell 13. Det alternativ för sparandets höjd, som där anges, är rent hypotetiskt. Av tabellen framgår, att hushållens sparande sannolikt sjönk något från 1952 till 1953 för att åter stiga fram till 1954. Från 1954 till 1955 syns en betydande ökning av sparandet ha ägt rum, sannolikt av storleksordningen 1 miljard kronor. Trots höjda nominalinkomster syns sparandet icke ha fortsatt att stiga från 1955 till 1956 utan låg 1956 i stort sett kvar på 1955 års nivå. Bestämningsfaktorerna för utvecklingen år från år av det totala personliga sparandet i samhället är mycket litet kända. En naturlig hypotes vad avser den till synes ojämna utvecklingen i sparandet är, att under perioder med relativt sett stora reala öknings i hushållens disponibla inkomster, konsumtionsökningen tillfälligt släpar efter inkomstökningen. Enligt en sådan hypotes vore den sparandeutveckling, som tabell 13 visar för åren

1954—1956, också ungefär den man hade anledning vänta. Från 1954 till 1955 steg nämligen hushållens disponibla inkomster relativt kraftigt i förhållande till konsumtionsprishöjningarna medan inkomstökningen från 1955 till 1956 relativt litet översteg uppgången i konsumtionspriserna. En bidragande orsak av speciell natur till att inkomstökningen för hushållen från 1954 till 1955 blev jämförelsevis kraftig, var att inkomstöverföringarna till hushållssektorn ökade icke oväsentligt i samband med att den nya sjukförsäkringslagen trädde i kraft från årsskiftet 1954/55.

4. Det finansiella sparandet

Framställningen av bruttosparandets utveckling har i översikterna över försörjningsbalansen brukat avslutas med en del uppgifter om förändringarna i det finansiella sparandet inom olika sektorer av ekonomin. Orsaken härtill har varit att medan det totala bruttosparandet på kort sikt inte uppvisar stora variationer, har förändringarna i sparandets fördelning på olika sektorer däremot ofta varit mycket markanta. Ur konjunktursynpunkt är det speciellt den del av detta sparande som inte användes till investering inom den egna sektorn, som är av intresse. Detta sparande har benämnts det *finansiella sparandet* och utgör saldot mellan å ena sidan totala inkomster och å andra sidan löpande utgifter och utgifter för realkapitalbildning. En sektors finansiella sparande är sålunda de medel som denna sektor ställt till andra sektorsers förfogande — respektive vid negativt finansiellt sparande tagit i anspråk från andra sektorer.

I tablån nedan ges uppgifter om det finansiella sparandets omfattning under 1954—1956 inom den offentliga sektorn, uppdelad på stat och kommun, den privata sektorn samt i utlandet. Hushållen och företagen har sålunda salderats till en sektor på grund av osäkerheten i det statistiska materialet (i tidigare sammanställningar har visserligen separata uppskattningar redovisats för dessa båda sektorer men då har i stället inte några absoluta belopp getts utan endast förändringarna i det finansiella sparandet mellan olika år):

	1954	1955	1956 prel.
Offentlig sektor	+ 30	— 180	+ 380
Därav: a) staten	— 540	+ 70	+ 600
b) kommunerna	+ 570	— 250	— 220
Privat sektor (hushåll + företag)	— 200	— 230	— 540
Utlandets finansiella sparande gentemot Sverige	+ 170	+ 410	+ 160
Summa	± 0	± 0	± 0

Eftersom beräkningar av det finansiella sparandet är av särskilt intresse för analysen av kreditmarknaden, är det beklagligt att det av statistiska skäl ännu inte är möjligt att separat beräkna hushållens och företagens finansiella sparande i absoluta belopp. Den uppställning som återgivits i tablån ovan, ger dock vissa upplysningar av intresse rörande den offentliga sek-

torn och utlandet. Statens och kommunernas finansiella sparande har under 1954—1956 motsatta tecken, vilket såsom tidigare påpekats sammanhänger med verkningarna av uppbördssättet för den kommunala preliminärskatten. Den offentliga sektorn, d. v. s. stat och kommun sammanslagna, uppvisar under 1954 ett obetydligt och under 1956 ett betydande positivt finansiellt sparande, medan den privata sektorn under samtliga år har ett stigande negativt finansiellt sparande. Eftersom hushållens finansiella sparande under 1955 undergick en mycket stark stegring, innebar utvecklingen en motsvarande försämring av företagssektorns finansiella ställning. Under 1956 synes däremot någon förskjutning inte ha inträffat mellan företagens och hushållens finansiella sparande.

Det finansiella sparandet har i ovanstående tablå beräknats som ett saldo av inkomster och utgifter. Detta saldo motsvarar nettoförändringen i sektorns finansiella ställning under samma period och kan sålunda i princip beräknas lika väl utifrån förändringarna i sektorns finansiella tillgångar och skulder. Det har därför varit naturligt att söka komplettera beräkningarna av det finansiella sparandet med direkta uppskattningar av de olika sektorernas fordrings- och skuldförändringar. Detta arbete befinner sig ännu på ett inledande stadium och de resultat som presenteras i bilaga till nationalbudgeten är tillsvdare ofullständiga och preliminära.

Att staten trots ett positivt finansiellt sparande under 1955 och 1956 (under det senare året uppgående till 600 miljoner kronor) har ett årligt upplåningsbehov under samma tid av storleksordningen 1 000 miljoner kronor, sammanhänger såsom framgår av tabell på s. 86, i första hand med statens engagemang i finansieringen av bostadsbyggandet. Den årliga ökningen i statens fordringar på grund av bostadslånegivning och insättningar i riksbanken har under 1955 och 1956 uppgått till omkring 1 100 miljoner kronor. I den mån statens upplåning har skett mot skattkamarväxlar, har genom dessa transaktioner en kortfristig upplåning använts till en långfristig finansiering. Denna kapitalöverföring har under rådande förhållanden på kreditmarknaden utgjort en nödvändig förutsättning för bostadsbyggandets omfattning.

Förändringarna i kommunernas finansiella sparande sammanhänger såsom redan framhållits främst med förändringar på inkomstsidan genom att kommunerna först i efterhand helt kan tillgodogöra sig ökningen i skatteunderlaget under perioder av starka stegringar i inkomstnivån. Det är påfallande att det inte råder något bestämt förhållande mellan kommunernas totala finansiella sparande och deras sammanlagda lånebehov. Detta beror helt naturligt på att inkomst- och utgiftsoverskotten är ojämnt fördelade mellan olika kommuner.

På grund av brister i det statistiska materialet, vilka gäller både beräkningen av det finansiella sparandet — det är därvidlag särskilt tidslokaliseringen av inkomster och utgifter som möter svårigheter — och av kapitaltransaktionerna, som endast är ofullständigt registrerade, uppstår inom varje sektor en restpost, i tabellen (s. 86) benämnd förskjutningspost. Detta

är i och för sig naturligt och det som i detta sammanhang har analytiskt intresse är förändringarna i förskjutningsposten. I den mån förskjutningsposten återspeglar förändringen i korta krediter, kan man nämligen vänta en förändring i negativ riktning av förskjutningsposten under perioder med ansträngd likviditet och vice versa. Detta är också vad som inträffat: den privata sektorn har en under 1956 starkt stigande negativ förskjutningspost, medan den offentliga sektorns förskjutningspost byter tecken mellan 1955 och 1956 och blir positiv. Den viktigaste »långgivaren» via förskjutningsposten både under 1955 och 1956 är dock utlandet. Denna kreditgivning brukar sättas i samband med den skärpta kreditpolitiken och det är möjligt — såsom framhålles i kapitel VIII — att en betydande del av företagens lagerökning under 1955 och 1956 finansierats på detta sätt.

5. Utvecklingen under 1956

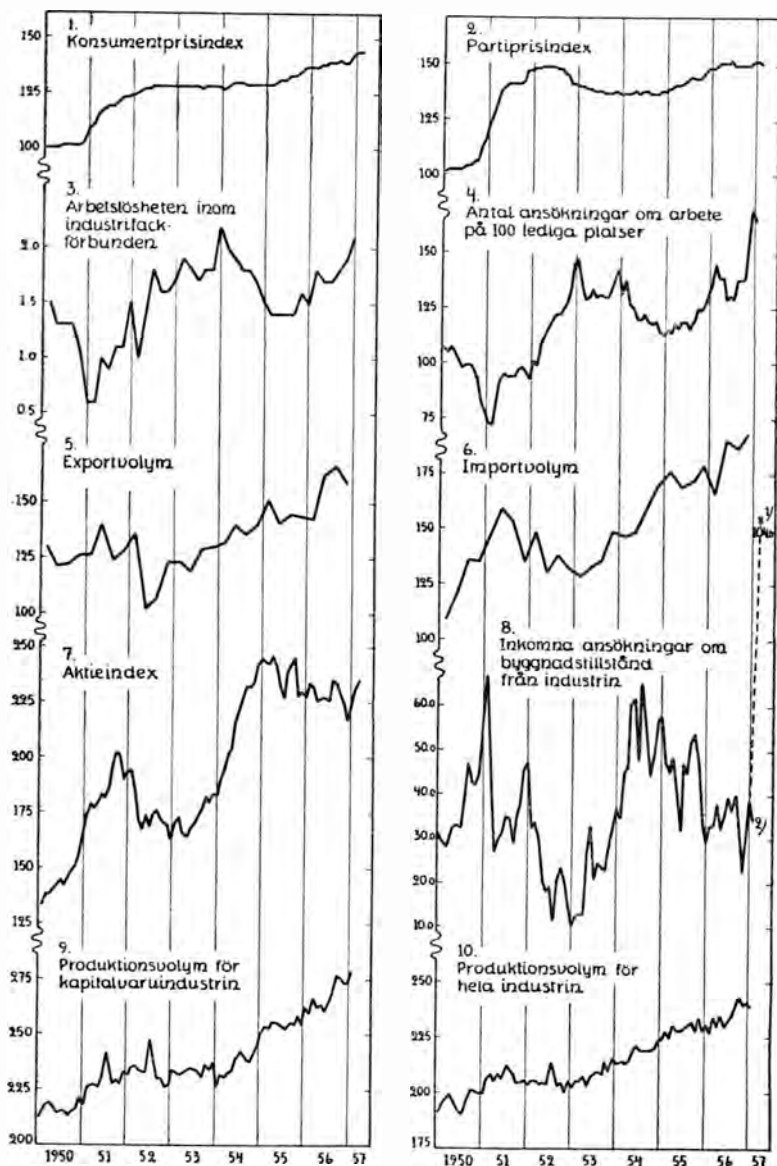
Ovanstående framställning, där utvecklingen inom olika områden av ekonomin belysts med helårssiffror, lämnar ingen information om händelseförloppet under de enskilda åren. I syfte att något komplettera framställningen med hänsyn härtill återges i diagram 1 ett urval av säsongrensade konjunkturkänsliga serier för 1950—1956.

De båda första kurvorna i diagrammet visar prisutvecklingen inom landet. Av dessa framgår, att konsumtionsprisstegringen liksom partiprisstegringen var betydligt större 1955 än 1956. Partipriserna låg i själva verket tämligen oförändrade under 1956, medan konsumtionspriserna sakta steg från årsskiftet fram till hösten, då främst den ökade spritbeskattningen jämte höjda bränslekostnader och resekostnader ledde till en kraftigare höjning av konsumtionsprisnivån.

De båda följande kurvorna avser utvecklingen på arbetsmarknaden. De visar dels antalet ansökningar om arbete per 100 lediga platser, dels arbetslösheten inom industrifackförbunden. Båda dessa serier ger ett klart utslag för konjunkturuppgången i samband med Korea-inflationen och den därpå följande avmattningen. Även återhämtningen från 1954 kommer tydligt fram i serierna. Av speciellt intresse är det förhållandet att diagrammen syns visa, att den successiva dämpningen på arbetsmarknaden från mitten av 1955 efter ett uppehåll under sommarhalvåret fortsatte under sista delen av 1956. Det kan vara Suez-krisen som påverkat utvecklingen kring årsskiftet 1956/57. Serien över antal ansökningar om arbete pekar möjligen på att en återhämtning på arbetsmarknaden åter inträffat från början av 1957. Det säsongrensade månadstalet för februari 1957, som ej är insatt i diagrammet, blev 163 mot 165 för januari och 169 för december. Den milda vintern och ljusningen på bränslefronten bör dock påverka serierna i början av 1957.

De två följande kurvorna hänför sig till utrikeshandeln. De visar, att exporten och importen steg kraftigt under 1953 och 1954; under 1955 syns en viss stagnation ha inträffat, som dock avbröts under 1956, då såväl exporten

Diagram II: 1. Konjunkturindikatorer 1950–1956

¹⁾ Samtliga ansökningar.

²⁾ Exkl. en stor ansökan från ett enda företag i febr. 1957.

Källa: Konjunkturinstitutets beräkningar (säsongrensning).

Anm. Måttenheterna för de olika serierna är:

1. Index: 1949 = 100.

2. Index: 1949 = 100.

3. Procent av medlemsantalet.

4. Antal ansökningar om arbete på 100 lediga platser.

5. Index: 1949 = 100.

6. Index: 1949 = 100.

7. Index: 1937 = 100 (Affärsvärldens aktieindex).

8. Miljoner kronor, tvåmånadersgenomsnitt.

9. Index: 1935 = 100.

10. Index: 1935 = 100.

som importen fortsatte att stiga. Första kvartalet 1957 bör ge höga noteringar för såväl import som export efter säsongrensning.

Den stigande exporten återspeglas i produktionsserierna för industrin (9 och 10). Den totala industriproduktionen syns i viss mån ha stagnerat från senare delen av 1955 fram till mitten av 1956, varefter den åter fortsatte att stiga under hösten. Februari-siffrorna över industriproduktionen (ej insatta i diagrammet) visar en något högre produktion än under den närmast tidigare toppmånaden oktober. Förändringarna i produktionen för hela industrin kan i stor utsträckning återföras på förändringar i kapitalvaruindustrins produktion. Även i denna syns sålunda ökningstakten ha dämpats under 1955. Under 1956 fortsatte produktionsökningen för kapitalvaruindustrin och uppgången syns ha varit speciellt markerad under tredje kvartalet.

Den sjunde och åttonde kurvan i diagrammet slutligen visar, hur aktieindex samt inkomna ansökningar om byggnadstillstånd för industrin varierat under 1950-talet. Beträffande ansökningar om byggnadstillstånd har seriens sista månadsangivelse två tal, ett högre, avseende samtliga inkomna ansökningar samt ett lägre, i vilket inte ingår en för vanliga förhållanden ovanligt stor ansökan. Såväl serien över aktieindex som serien över inkomna ansökningar ger utslag för konjunkturförändringarna under perioden 1950—1954. Deras tillförlitlighet som allmänna konjunkturindikatorer är givetvis inte säkerställd därmed, speciellt som aktieindex påverkas av ändringar i kreditpolitiken. De pekar emellertid på en dämpning av konjunkturen under 1955, medan de ej syns ge utslag i någondera riktningen under loppet av 1956.

Dämpningen under 1955 framgår entydigt av de givna serierna. Under 1956 synes spänningen på arbetsmarknaden möjligen åter ha ökat under våren varefter en dämpning ånyo inträffade under sista halvåret. Industriproduktionen å sin sida visade en svag uppgång under första halvåret för att sedan stiga kraftigt under tredje kvartalet medan utrikeshandeln ökade avsevärt under särskilt förra delen av 1956. I likhet med utvecklingen under 1956 kan någon entydig tendens i det aktuella konjunkturläget ej utläsas ur diagrammets serier. Serierna över produktion och utrikeshandel visar uppåtriktad tendens i början av 1957, medan statistiken över läget på arbetsmarknaden inte tyder på något omslag jämfört med läget under 1956. Vissa motstridiga utslag mellan de olika serierna kan tyda på en viss labilitet i läget ur konjunktursynpunkt. Dessutom försvåras en bedömning av faktorer sådana som Suez-konfliktens verkningar och den milda vintern.

III. Den internationella utvecklingen

1. Konjunkturläget i Förenta staterna

Den interna utvecklingen 1955—1956

Den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna under det senaste året visar en i vissa avseenden splittrad bild. Inom ramen för en allmän högkonjunktur med inflationistiska inslag har vissa områden haft känning av fluktuerande eller vikande efterfrågan och produktion. Denna tendens har i första hand gällt bostäder och bilar samt sådana branscher som direkt eller indirekt berörs av bostads- och bilproduktionens utveckling. Inom områden med expanderande efterfrågan har å andra sidan möjligheterna för en snabb produktionsökning blivit mindre allt eftersom tidigare ledig produktionskapacitet och arbetskraft tagits i anspråk under de föregående årens snabba expansion. Resultatet härav har blivit en ökning i bruttonationalprodukten på volymmässigt endast 2,7 procent från 1955 till 1956 mot en ökning på drygt 7 procent 1954—1955. Industriproduktionen har under februari i år legat endast 2 procent över 1956 års februarinivå.

Utvecklingen av efterfrågesidans huvudkomponenter under de senaste åren framgår av tabell 1 samt diagram 1. Förändringstalen i tabell 1 visar att företagens bruttoinvesteringar utgjort det mest expansiva inslaget under 1956. Diagram 1 återger mera detaljerat den förskjutning i utgiftsstrukturen, som inom ramen för en totalt sett stigande efterfrågan ägt rum sedan 1954 inom områdena privat konsumtion och privata bruttoinvesteringar. Inom

Tabell III: 1. Förenta staternas bruttonationalprodukt och dess användning 1955—1956

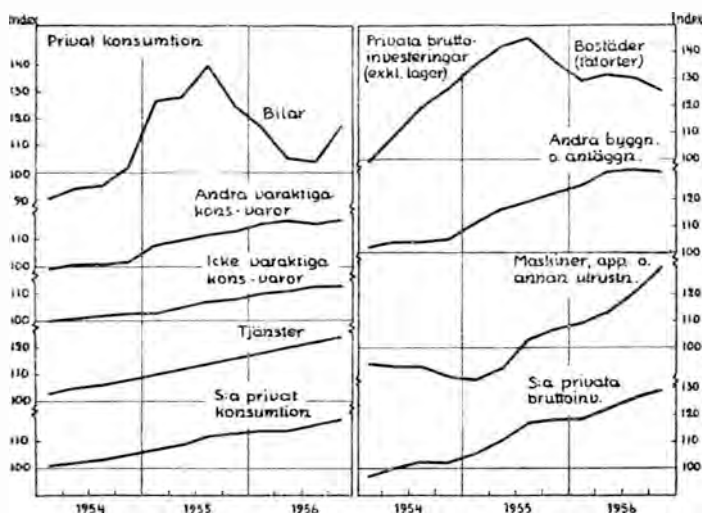
Löpande priser

	Miljarder dollar		Procentuell förändring sedan närmast föregående halvår (säsongrensade serier)	
	1955	1956	1956	
			I	II
Bruttonationalprodukt	390,9	412,4	1,6	3,2
Privat bruttoinvestering	60,6	65,4	0,3	4,5
därav: företagens investeringar (exkl. lager)....	28,7	35,1	10,0	7,6
bostadsbyggandet (tätorter)	16,6	15,3	— 7,5	— 1,6
Privat konsumtion	254,0	265,7	1,6	2,3
därav: varaktiga varor	35,7	34,0	— 6,1	— 0,6
Offentliga utgifter för varor och tjänster	76,8	79,8	1,7	3,2
därav: säkerhetsprogrammet	41,2	41,6	— 0,9	4,8

Källor: Survey of Current Business samt Economic Indicators.

**Diagram III: 1. Privat konsumtion och privata bruttoinvesteringar i Förenta staterna
1954—1956**

Säsongrensade serier
Värdeindex: 1953 = 100

Källor: Economic Report of the President samt Economic Indicators.

det förstnämnda området framträder tydligt de starka variationerna i bilköpen med en uppgång fram till tredje kvartalet 1955, en följande nedgång under fyra kvartal samt en ökning från tredje kvartalet 1956. Vidare märks hur inköpen av andra varaktiga konsumtionsvaror stagnerat på den nivå som uppnåddes andra kvartalet 1956, medan däremot utgifterna för icke varaktiga varor samt tjänster företer en i stort sett obruten ökning.

De båda senaste årens högkonjunktur i Förenta staterna har burits upp av en livlig investeringsverksamhet. Fram till hösten 1955 svarade bostadsbyggandet för en betydande del av investeringsökningen. Igångsättningen av nya lägenheter, som under 1954 stimulerats av en förbättring i kredit- och lånevillkoren, låg vid slutet av 1954 på en i förhållande till hushållsbildningen onormalt hög nivå. Redan vid ingången av 1955 började igångsättningen att minska, vilket medförde en nedgång i bostadsbyggandet senare under året (se diagram 1). Företagsinvesteringarna har dock ökat tillräckligt kraftigt för att mer än kompensera det minskade bostadsbyggandet. Lagren fortsatte att öka under 1956 men i lägre takt än 1955, huvudsakligen beroende på lagerminskning inom jordbruket. Inom övriga områden var lagerinvesteringarna totalt sett ungefär lika stora 1956 som 1955 trots en minskning i billagren och en lagerförtäring av järn- och stålvaror under stålstrejken i juli.

Den förskjutning i utgiftsstrukturen som här berörts återspeglas i industriproduktionens utveckling. Medan delar av verkstadsindustrin, som gynnats av den livliga investeringsverksamheten, visat en fortsatt produktions-

uppgång under 1956, har motsatsen varit fallet inom träindustrin, där av-sättningen påverkats av det minskade bostadsbyggandet. Även inom vissa konsumtionsvaruindustrier t. ex. textil- och beklädnadsindustrin har produktionen minskat. Produktionsutvecklingen inom transportmedelsindustrin återspeglar variationerna i bilköpen och har i sin tur gett upphov till liknande om också inte fullt så markerade fluktuationer inom järn- och metallmanufaktur samt gummivarufabrikerna, vars avsättning till en del är beroende av bilindustrins utveckling. Förändringen inom vissa branscher under perioden februari 1956—februari 1957 framgår av tabblån nedan:

	%
Hela industrin	2,1
maskiner	5,5
transportmedel	12,1
trävaror	— 8,1
kemiska produkter och oljor	2,4
textil- och beklädnadsvaror	— 7,1

De prisstegringstendenser, som gav sig till känna genom en uppgång i partipriserna redan under senare hälften av 1955, har förstärkts under det senaste året och bidragit till en uppgång även i konsumtionspriserna sedan våren 1956. Parti- och konsumtionsprisernas utveckling för viktigare varugrupper från december 1955 till december 1956 framgår av nedanstående tablå (förändring i procent):

Partipriser

Samtliga varor	+ 4,5
råvaror och bränsle	+ 7,0
halvfabrikat.....	+ 4,0
kapitalvaror.....	+ 8,3
konsumtionsvaror	+ 2,9

Konsumtionspriser

Samtliga varor	+ 2,9
livsmedel	+ 3,1
bostad	+ 2,2
beklädnad	+ 2,2
transporter	+ 4,6

Från december 1956 till februari i år har såväl konsumtions- som partipriserna ökat ytterligare 0,6 procent.

Utrikeshandel och betalningsbalans

Expansionen i Förenta staternas ekonomi sedan mitten av 1954 åtföljdes av en markant uppgång i utrikeshandeln. På exportsidan har ökningen fortsatt hittills, medan importen syns ha upphört att öka vid början av 1956 och sedan dess legat kvar på en i stort sett oförändrad nivå. Liksom importökningen under 1955 åtminstone delvis var en reflex av den ökade aktiviteten inom industrin och det därav följande ökade behovet av råvaror och halvfabrikat, kan stagnationen i importen under 1956 återföras på den relativt blygsamma produktionsökningen under detta år. Exportökningen är å andra sidan ett resultat av uppåtgående konjunkturer i de flesta viktigare avsättningsländerna i kombination med den liberalisering av dollarimporten, som företagits i en rad västeuropeiska länder. En viktig orsak till exportökningen under 1956 har också varit den aktiva politik, som Förenta

staterna fört för att få avsättning utomlands för överskottslager av jordbruksprodukter. Denna politik, som bl. a. inneburit att jordbruksprodukter exporterats mot betalning i andra valutor än dollar, har medfört en uppgång i livsmedelsexporten 1955—1956 på ca 30 procent. Under det senaste året har vidare de västeuropeiska ländernas ökade importbehov av kol och olja från Förenta staterna, ett behov som accentuerades ytterligare genom Suezkanalens stängning i november, bidragit till uppgången i exporten. Bland övriga varor med stor exportökning 1956 märks i första hand maskiner och andra verkstadsprodukter samt produkter av järn och stål, vilka varor tillsammans svarar för ca en tredjedel av ökningen 1955—1956.

Under 1955 uppgick överskottet i den kommersiella bytesbalansen (d. v. s. exporten exkl. leveranser under det militära hjälpprogrammet minus importen, exkl. militärutgifter utomlands) till 4,8 miljarder dollar, vilket motsvarade drygt 30 procent av årets kommersiella import (se tabell 2). Detta överskott mer än uppvägdes av militära utgifter utomlands, ekonomisk hjälp samt kapitalrörelser, och resultatet blev därför ett valutautflöde på 1,1 miljard dollar. Utrikeshandelns utveckling under 1956 beräknas ha resulterat i en ökning i bytesbalansens överskott på 1,6 miljard dollar jämfört med 1955. Mot detta står å andra sidan en ökning i den ekonomiska hjälpen samt i kapitalrörelsernas netto på ungefär samma belopp, vilket alltså medfört att den övriga världen trots försämringen i bytesbalansen kunnat fortsätta att höja sina guld- och dollarreserver med 1 miljard dollar under 1956 d. v. s. i ungefär samma takt som 1955. Detta är huvudsakligen ett resultat av en fördubbling i Förenta staternas investeringar utomlands från 1955 till 1956. Utfloendet av dollarvaluta ägde rum under de tre första kvartalen 1956, medan transaktionerna under sista kvartalet för första gången sedan början av 1952 resulterade i en valutaström i motsatt riktning.

Tabell III: 2. Förenta staternas betalningsbalans 1955—1956

Miljarder dollar

	1955	1956 prel.	Förändring 1955—1956	
			Miljarder dollar	Procent
Export (exkl. militära hjälpleveranser)	19,9	23,4	+ 3,5	+ 18
därav: varor.....	14,3	17,3	+ 3,0	+ 21
tjänster.....	5,6	6,1	+ 0,5	+ 9
Import	17,9	19,8	+ 1,9	+ 11
därav: varor.....	11,5	12,8	+ 1,3	+ 11
tjänster (exkl. militära utgifter)	3,6	4,1	+ 0,5	+ 14
militära utgifter.....	2,8	2,9	+ 0,1	+ 4
Bytesbalansens saldo.....	2,0	3,6	+ 1,6	+ 80
Fel och uteslutningar	0,5	0,5	—	—
avgår: kapitalrörelser netto.....	1,3	2,7	+ 1,4	+ 108
ekonomisk hjälp	2,3	2,4	+ 0,1	+ 4
Ökning i andra länders guld- och dollarreserver genom transaktioner med Förenta staterna.....	1,1	1,0	— 0,1	— 9

Källa: Survey of Current Business, mars 1957.

Aktuella utvecklingstendenser

De utvecklingstendenser, som för närvarande är skönjbara i den amerikanska ekonomin, är synnerligen svårbedömbara och ger utrymme för ganska vitt skilda tolkningar.

På efterfrågesidan är det framför allt investeringsutvecklingen som utgör ett osäkerhetsmoment. Såsom framgått ovan har företagsinvesteringarna representerat den mest expansiva faktorn i 1956 års utveckling. Enligt uppgifter över företagens investeringsplaner syns dessa investeringar komma att endast obetydligt överstiga den nivå som uppnåddes under sista kvartalet 1956. En del bedömare räknar med en viss minskning i företagsinvesteringarna. Som skäl härtil anförs minskade vinstmarginaler och sämre likviditet, kreditsvårigheter samt högre priser på investeringsvaror. En avmattning under vintermånaderna i orderingången för maskiner ger ett visst stöd åt en sådan uppfattning.

Vidare räknar man med en fortsatt nedgång i bostadsbyggandet. De kreditsvårigheter, som drabbade bostadsbyggandet under föregående år, har visserligen till en del avhjälpits genom de åtgärder för att undanröja kredithindren, bl. a. en höjning av maximiräntan för bostadslån, som myndigheterna vidtagit på senare tid, men dessa åtgärder anses inte tillräckliga för att stimulera bostadsbyggandet. Igångsättningen av nya lägenheter, som var ungefär oförändrad under hösten och förvintern (enligt säsongrensad serie) minskade igen under februari. Denna nedgång kan dock vara tillfällig, och det är knappast troligt att bostadsbyggandet kommer att ha samma dämpande effekt på efterfrågan under innevarande år som under 1956.

Ett annat osäkerhetsmoment utgör lagerutvecklingen. Lagerinvesteringarna brukar vara en mycket instabil faktor i den ekonomiska utvecklingen. Den lagerökning som inträffat under 1956 är i och för sig inte större än den motiveras med den ökade produktionen och omsättningen. Man får dock räkna med att redan en avsaktnings i expansionen medför mindre behov av lageruppbyggnad. De offentliga utgifterna beräknas däremot fortsätta att öka på såväl konsumtions- som investeringssidan. I första hand märks här ökade militärutgifter samt en planerad utbyggnad av vägväsendet.

Enligt officiella bedömningar antas den samlade efterfrågan under 1957 fortsätta att öka i ungefär samma takt som under 1956, varvid man räknar med att ökade offentliga utgifter samt stigande privat konsumtion skall mer än uppväga stagnerande eller vikande efterfrågan för vissa andra ändamål. Från produktionssidan sett beräknas, förutsatt att de produktiva resurserna utnyttjas i samma grad som under 1956, utrymme finnas för en motsvarande produktionsökning.

Läget rymmer dock många osäkerhetsmoment och man måste därför även räkna med en mindre balanserad utveckling. Eftersom den amerikanska ekonomin numera har mindre möjligheter att möta en fortsatt efterfrågeexpansion utan ytterligare prisstegringar, kan man inte bortse från möjligheten av en utveckling i inflationistisk riktning. En viss nedtoning i efterfrågan anses därför på en del håll vara nödvändig för att i nuvarande läge

hindra fortsatta prisstegringar. Från andra håll framhålls risken för att en sådan dämpning kan övergå i en mera allmänt utbredd efterfrågeavmattning. I sådant fall kan myndigheterna tänkas vidta vissa motåtgärder t. ex. en forcering av utbyggnadsprogrammet inom det offentliga området. För den närmaste tiden kan man dock räkna med att produktion och sysselsättning ligger kvar på en hög nivå.

2. Det ekonomiska läget i Västeuropa

Allmän översikt

För flertalet länder i Västeuropa medförde den ekonomiska utvecklingen under 1956 lägre expansionstakt i produktion och delvis även i utrikes-handel (se tabell 3 och diagram 2). Trots att ytterligare ekonomisk-politiska åtgärder vidtogs i olika länder för att hålla tillbaka den inhemska efterfrågan, fortsatte löner och priser att stiga under 1956. Under senare delen av året tenderade dock i många länder priserna att stabiliseras. Denna utveckling bröts genom den impuls till prisstegringar, som de internationella politiska förvecklingarna under senhösten och speciellt Suez-kanalens blockering innebar. Härigenom försämrades också valutasituationen för en del länder genom ökade militärutgifter utomlands, bortfall av oljeinkomster samt försämrade bytesrelationer. Tidigare tendenser till snedbelastning i betalningsläget i Västeuropa förstärktes härigenom.

Dämpningen av industriproduktionens ökningstakt under 1956 härrör från faktorer på såväl produktions- som efterfrågesidan. Samtidigt som utrymmet för produktionsökningar inom vissa näringsgrenar blivit alltmera begränsat genom att tidigare lediga produktionsresurser successivt absorberats har, bl. a. till följd av den ekonomiska politikens verkningar, den inhemska efterfrågan och därmed också produktionsutvecklingen dämpats inom vissa andra näringsgrenar. Styrkan i dessa tendenser har varierat de olika länderna emellan och produktionsutvecklingen skiljer sig därför påtagligt från det ena landet till det andra (se diagram 2). Den avtagande ökningstakten för industriproduktionen i länder som Västtyskland, Belgien och Nederländerna torde i första hand härröra från faktorer på produktionssidan. Produktionsnedgången i Västtyskland under sista kvartalet 1956 kan dock förutom tillfälliga faktorer ha berott på försämrade avsattningsförhållanden inom delar av kapitalvaruindustrin. Den fortsatta stagnationen och begynnande nedgången i Storbritanniens och under årets första del även i Danmarks industriproduktion är däremot huvudsakligen ett resultat av otillräcklig efterfrågan inom vissa branscher. Den restriktiva ekonomiska politik, som förts i syfte att hålla tillbaka den inhemska efterfrågan för att därigenom dels kanalisera en större del av produktionen mot export, dels hejda importökningen, tycks ha medfört vissa anpassningssvårigheter och ett underutnyttjande av produktionskapaciteten för delar av

industrin. Efter en nedgång i Danmarks industriproduktion under första halvåret 1956, delvis till följd av strejk i mars och april, har den visat en betydande ökning under det senare halvåret beroende på i första hand ett uppsving inom textil- och beklädnadsindustrin. Till skillnad från ovan nämnda länder har Norge, Sverige och fram till fjärde kvartalet även Frankrike och Italien inte visat någon dämpning i industriproduktionens ökning. Nedgången i Frankrikes produktion från andra till tredje kvartalet torde ha varit tillfällig och berott på den förlängning av semestrarna från två till tre veckor, som infördes 1956. Produktionen i Frankrike och Italien har gynnats av en betydande produktivitetsökning. I Norge har produktionsökningen, trots en åtstramning av den inhemska efterfrågan, kunnat fortsätta i obruten takt tack vare en betydande exportökning.

Produktionen inom olika områden. Investeringar och konsumtion

Även 1956 har produktionsuppgången inom OEEC-länderna varit störst inom kemisk industri, men i motsats till 1955 har tyngdpunkten i övrigt förskjutits från metall- och verkstadsindustri till de egentliga konsumtionsvaruindustrierna (se diagram 3, s. 31). Tidigare års expansion inom *verkstadsindustrin* bars upp dels av en livlig *investeringsverksamhet*, dels av ökade inköp av varaktiga konsumtionsvaror. Under perioden 1953—1955 ökade bruttoinvesteringarna (exkl. lager) mycket starkt i praktiskt taget samtliga västeuropeiska länder och för OEEC-länderna sammanlagt med i genomsnitt drygt 10 procent per år volymmässigt. Att döma av preliminära uppgifter fortsatte investeringarna i viktigare industriländer att öka även

Tabell III: 3. Industriproduktion, bruttonationalprodukt, export och import i olika västeuropeiska länder 1954—1956

Procentuell förändring från föregående år

	Industriproduktion		Bruttonationalprodukt (fasta priser)		Exportvärde		Importvärde	
	1955	1956	1955	1956	1955	1956	1955	1956
Samtliga OEEC-länder	9	5	6	..	12	¹ 12	15	¹ 11
därför: Belgien	9	6	3	..	20	14	11	15
Danmark	1	-2	0	1	10	5	1	11
Frankrike	8	10	7	5	12	-4	9	19
Italien	8	8	7	4	13	16	13	17
Nederländerna	7	5	7	4	13	7	14	16
Norge	4	5	3	4	9	22	7	11
Storbritannien	6	0	3	² 1	9	10	15	0
Sverige	6	3	4	3	9	12	12	11
Västtyskland	15	8	11	7	17	20	27	14
Österrike	17	¹ 5	11	² 4	15	22	36	10

¹ Jan.—nov.

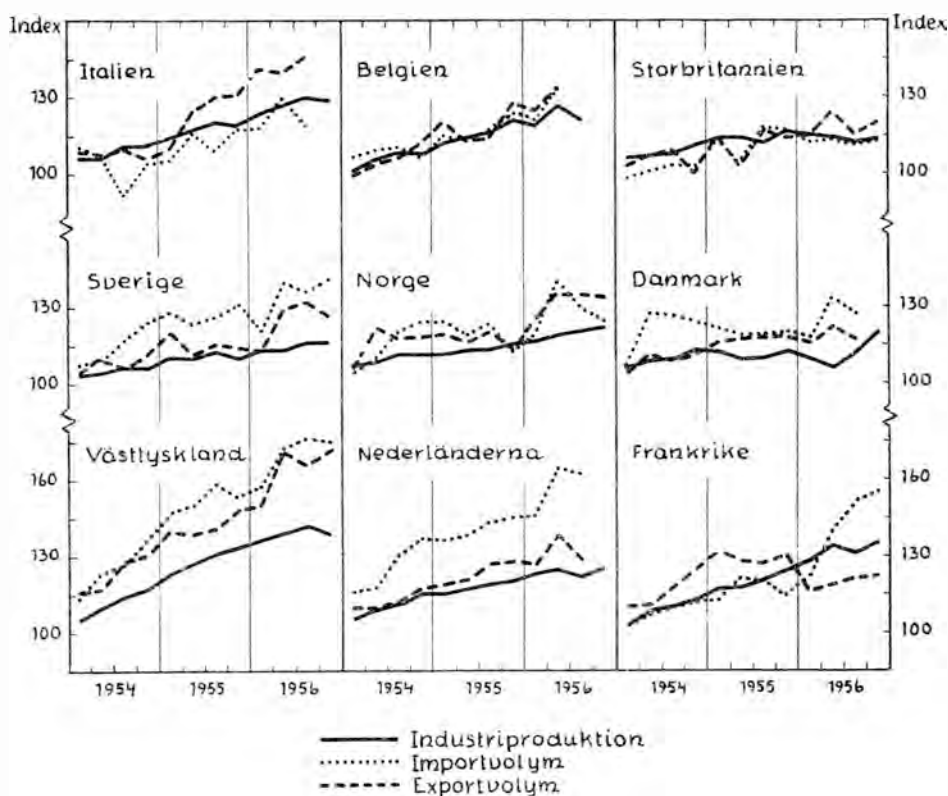
² Jan.—sept.

Anm. Uppgifterna för 1956 preliminära.

Källor: OEEC General Statistics, ECE: Economic Survey of Europe in 1956 samt nationell statistik.

Diagram III: 2. Industriproduktion, export och import i olika västeuropeiska länder 1954—1956

Säsongrensade serier
Volymindex: 1953 = 100

Källa: OEEC General Statistics.

Anm. I uppgifterna för Belgien innefattas även Luxemburg i fråga om export- och importvolymens utveckling. Serierna över export- och importvolym säsongrensade inom konjunkturinstitutet.

1955—1956 men i betydligt lägre takt. Detta belyses av tablån nedan, som återger procentuell volymmässig förändring i bruttoinvesteringarna:

	1953— 1954	1954— 1955	1955— 1956
Frankrike	9	12	6
Storbritannien	9	8	2
Västtyskland	12	19	10 (sept.—sept.)

Att en dämpning av investeringsaktiviteten inträffat under 1956 kommer till uttryck i en minskning av ordergången för vissa kapitalvaror. I Västtyskland och Storbritannien har ordergången från hemmamarknaden minskat markant under 1956 i fråga om maskiner. Orsakerna här till har för Västtysklands del angivits vara kreditsvårigheter, hög ränta, avskaffandet

av vissa skattelättnader för investeringarna samt minskade vinstmarginaler inom vissa delar av näringslivet. Härtill kommer att stora investeringar under de senaste åren kan ha möjliggjort för företagen att skjuta en del investeringsobjekt framåt i tiden. I Storbritannien anses det tidigare investeringsuppsvinget ha passerat sin topp för den här gången, och enligt undersökningar utförda inom Board of Trade skulle industrins investeringar under innevarande år bli ungefär oförändrade i förhållande till 1956. Andra näringsgrenars investeringar (exkl. fartyg) väntas bli endast obetydligt större. Eftersom investeringarna i byggnader och anläggningar beräknas minska, betyder detta någon ökning för övriga investeringar. I Frankrike förutses ökade investeringar under 1957 jämfört med 1956 och i Norge beräknas, enligt officiella prognoser, investeringarna under 1957 komma att överstiga 1956 års nivå (med volymmässigt 4 procent, varav 3 procent för byggnader och anläggningar, 5 procent för maskiner och transportmedel och 5 procent för fartyg). I Danmark har investeringarna varit ungefär oförändrade 1955—1956, men en ökning i produktion och import av kapitalvaror under hösten 1956 kan tolkas som ett tecken på en stigande investeringsaktivitet.

Även om således en viss avmattning i efterfrågan på kapitalvaror gett sig till känna i en del länder, speciellt Västtyskland och Storbritannien, syns å andra sidan investeringsbenägenheten i vissa andra länder ha ökat. Det förefaller dessutom inte sannolikt att avmattningen i de förstnämnda länderna skulle bli så stark att den medför en absolut nedgång i investeringarna utan endast en minskad ökningstakt.

Den andra efterfrågekomponenten, som vid sidan av investeringarna har betydelse för verkstadsindustrins avsättning, är inköpen av *bilar* och vissa

Tabell III: 4. Försäljningen av vissa varaktiga konsumtionsvaror (värde) samt antal nyregistrerade bilar och motorcyklar i olika västeuropeiska länder 1954—1956

Procentuell förändring sedan motsvarande period ett år tidigare

	Elektriska artiklar		Järnvaror		Personbilar		Motorcyklar och scooters	
	1955	1956	1955	1956	1955	1956	1955	1956
Danmark	12	17	1	1	-25	5	..	..
Frankrike	27	24	17	13	25	14	9	-17
Nederländerna	18	21	11	14	44	13	37	—
Norge	10	18	1	1	-15	-5	-24	-12
Schweiz	8	5	12	11	23	12	-13	-20
Storbritannien	13	-3	11	7	30	-11	13	-25
Sverige	-1	11	3	6	1	5	..	..
Västtyskland	16	18	14	13	33	20	-24	-33
Österrike	28	15	19	8	108	10	17	-32

¹ Inkl. järnvaror.

² Ingår under elektriska artiklar.

³ Volym.

Anm. Uppgifterna för 1956 avser i allmänhet 10—12 månader.

Källor: ECE: Economic Survey of Europe in 1956 samt socialstyrelsens omsättningsstatistik.

andra varaktiga konsumtionsvaror. Här märks i de flesta länderna en tydlig avmattning i inköpen av bilar och motorcyklar under det senaste året jämfört med 1955 års starka ökning (se tab. 4). Någon markerad tendens i denna riktning föreligger däremot inte, bortsett från Storbritannien, för hushållsmaskiner o. dyl. varor trots de restriktioner för avbetalningshandeln i form av bl. a. krav på större kontantinsats och kortare amorteringstid som införts i en del länder. Det försämrade avsättningsläget för bilindustrin, speciellt den engelska, syns dock delvis vara en följd av den inköpsbegränsande effekten av sådana restriktioner. Härtill har under vintern kommit en ytterligare dämpning av köplusten till följd av bensinransoneringar. Ett slopande av dessa kan antas medföra en väsentlig förbättring i bilindustrins avsättning. I Storbritannien tycks dessutom den sänkning i kraven på kontantinsats vid bilinköp, som företogs i december 1956, redan ha bidragit till att stimulera köplusten.

Bilproduktionens utveckling i de viktigaste bilproducerande länderna framgår av tablåen nedan:

	Förändring i procent jämfört med motsvarande period föregående år				Andel av bilproduktionen 1955 i %
	1955	1956			
		1 halv- året	3 kv.	4 kv.	
Frankrike	26	20	14	16	23
Italien	29	42	6	— 6	10
Storbritannien	17	—10	—32	—33	37
Västtyskland	36	30	13	10	30

Den starka produktionsnedgången i den engelska bilindustrin har medfört en minskning i den totala verkstadsproduktionen från 1955 till 1956 trots stora investeringar och stigande export. Av övriga länder i Västeuropa visar endast Danmark samma utveckling, medan de andra länderna haft en fortsatt men i varierande utsträckning avlagande produktionsökning (se tab. 5). Endast i Norge har verkstadsindustrin företett en obruten expansionstakt.

Utsikterna för ytterligare produktionsökning inom verkstadsindustrin under innevarande år förefaller från produktionssidan sett i flertalet länder vara gynnsamma till följd av de kapacitetstillskott, som tillskapats genom de senare årens stora investeringar. I Frankrike var dock tillgången på ledig produktionskapacitet lägre vid slutet av 1956 än ett halvår tidigare. Brist på arbetskraft kan också verka hindrande i ett flertal länder. Utvecklingen under innevarande år blir givetvis också beroende av efterfrågesituationen. Såsom framgått tidigare, har vissa tecken på en avmattning i efterfrågan på verkstadsprodukter framträtt under det senaste året. Den minskade orderingången i Storbritannien och Västtyskland har dock hittills i stort sett endast inneburit ett närmande av efterfrågan till den löpande produktionens storlek. En fortsättning av dessa tendenser, något som trots de stora investe-

Tabell III: 5. Verkstadsproduktionen i vissa västeuropeiska länder 1954—1956

	Andel av produktio- nen 1953 %	Procentuell förändring sedan motsvarande period föregående år				
		1955	1956 prel.	1956		
				1 halv- året	3 kv.	4 kv.
Samtliga OEEC-länder....	—	15	5	7	3	1
därav: Frankrike	16	20	18	18	16	16
Italien	6	12	10	17	7	7
Storbritannien....	35	10	—3	—2	—5	—7
Sverige	5	6	4	3	4	5
Västtyskland	25	23	9	14	8	2

Källa: OEEC General Statistics; för Sverige Industriförbundets produktionsindex, vilket avser sysselsättningen.

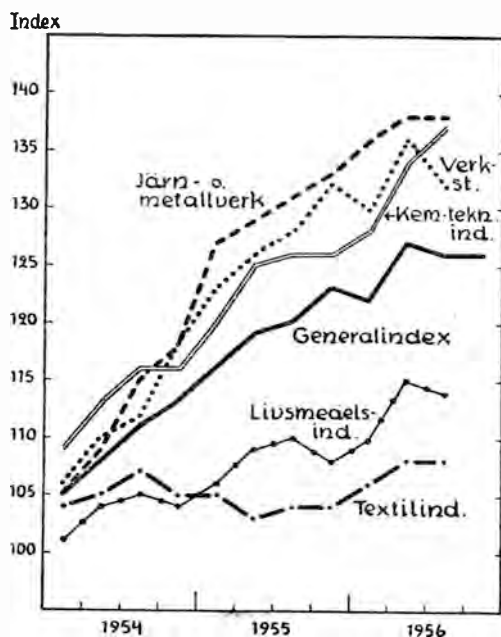
ringsbehoven på längre sikt i och för sig är tänkbart om den nuvarande ekonomiska politiken av olika skäl måste bibehållas i olika länder, kan medföra direkta avsättningssvårigheter inom vissa känsliga områden. Med tanke på att investeringskonjunkturen i Förenta staterna kan vara på väg att försvagas, skulle en avmattning i den intereuropeiska efterfrågan inte kunna kompenseras genom en lika stark ökning i exporten dit under 1957 som under 1956. Det kan i detta sammanhang nämnas, att exporten av verkstadsprodukter från OEEC-länderna till Förenta staterna ökade med närmare 40 procent 1954—1955 och med ca 50 procent från första halvåret 1955 till samma period 1956. Däremot kan det tänkas, att länder med konkurrenskraftig verkstadsindustri såsom Västtyskland kompenserar sig för ett bortfall av den inhemska efterfrågan genom ökade exportansträngningar, varvid exportmöjligheterna för de andra ländernas verkstadsexport i motsvarande grad minskar. Den markerade ökning i orderingången från utlandet till den västtyska verkstadsindustrin, som inträffat under det senaste året, kan i viss mån sägas varsla om en sådan utveckling.

Även inom *järn- och stålindustrin* har produktionsökningen mattats av under 1956 jämfört med 1955 (se tab. 6). Produktionen i Västeuropa av handelsfärdigt järn och stål, som under 1955 uppgick till 61,1 miljoner ton, ökade knappt 8 procent från januari/september 1955 till samma period 1956 mot 17 procent 1954—1955. Denna utveckling kan huvudsakligen tillskrivas faktorer på produktionssidan, där högt kapacitetsutnyttjande och i en del fall även brist på arbetskraft och råvaror lagt hinder i vägen för en större produktionsökning. Oljesituationen syns däremot inte ha haft de negativa verkningar som först befarades. På efterfrågesidan har avmattningen från vissa stålkonsumerande industrier t. ex. bilindustrin mer än uppvägs av den stigande efterfrågan från varven. Totalt sett har därför orderingången, bortsett från en viss avmattning i hemmamarknadsorder för Västtyskland, fortsatt att stiga under 1956. En påtaglig förskjutning i efterfrågan på olika produkter har samtidigt inträffat.

Diagram III: 3. Industriproduktionen inom OEEC-området 1954—1956

Säsongrensade serier

Kvartalsindex: 1953 = 100

Källa: OEEC General Statistics.

Tabell III: 6. Produktionen av handelsfärdigt järn och stål i olika västeuropeiska länder 1954—1956

	Andel av produktionen 1955 %	Procentuell förändring	
		1954—1955	jan.—sept. 1955—1956
Belgien	7,8	20	8
Luxemburg	4,2	13	9
Frankrike	15,6	21	3
Saar	3,8	14	7
Västtyskland	26,4	23	12
Italien	7,1	26	10
Nederländerna	1,7	20	—5
Summa	66,6	21	8
Sverige	2,5	19	11
Storbritannien	26,0	6	5
Österrike	2,3	22	16
Övriga länder ²	2,6	18	1,3 16
Västeuropa	100,0	17	4 8

¹ Jan.—aug.² Spanien, Danmark, Finland, Norge, Grekland och Schweiz.³ Ej Grekland och Schweiz.⁴ Västeuropa utom Österrike och övriga länder.

Källa: Quarterly Bulletin of Steel Statistics.

Byggnadsverksamheten är det område som kanske drabbats hårdast av den skärpta ekonomiska politiken under de senaste åren. Särskilt gäller detta för bostadsbyggandet, som dock visar starka variationer mellan olika år. Att döma av uppgifter över tillståndsgivning och igångsättning av nya husbyggen syns bostadsbyggandet komma att minska under innevarande år i Storbritannien, Norge och Västtyskland men öka i Frankrike, Italien, Nederländerna och Danmark.

Den *privata konsumtionen* var i jämförelse med investeringarna betydligt mindre expansiv under 1954 och 1955 men visade å andra sidan en stabilare utveckling 1956 fränsett bilköpen. Stigande inkomster till följd av såväl ökad sysselsättning som höjda timförtjänster har givetvis varit den stimulerande faktorn bakom 1956 års ökning i konsumtionen, vilken dessutom haft mindre känning av ekonomisk-politiska åtgärder. Att döma av nu tillgängliga preliminära uppgifter har konsumtionsökningen 1955—1956 varit särskilt stor i Nederländerna och Västtyskland (se tab. 7). Denna uppgång har för Västtysklands del fortsatt under 1957. Detaljhandelsomsättningen låg i januari 11 procent värdemässigt och 8 procent volymmässigt över nivån för januari 1956. Den obetydliga ökningen för Storbritannien beror delvis på minskade inköp av varaktiga konsumtionsvaror, men ökningen har varit liten även för de flesta andra varugrupper; under vintermånaderna har läget

Tabell III: 7. Konsumentpriser, privat konsumtion samt timförtjänster inom industrin i olika västeuropeiska länder 1954—1956

Procentuella förändringar

	Konsumentpriser		Privat konsumtion (i fasta priser)		Timförtjänster inom industrin	
	Dec. 1954— dec. 1955	Dec. 1955— dec. 1956	1954— 1955	1955— 1956 prel.	4 kv. 1954— 4 kv. 1955	3 kv. 1955— 3 kv. 1956
Belgien	1	3	1	..	4	14
Danmark	¹ 6	¹ 4	¹ —1	¹ 1	¹ 5	¹ 8
Frankrike	1	1	8	5	¹ 9	¹ 7
Italien	3	4	4	..	4	9
Nederländerna	0	6	7	8	¹ 1	¹ 4
Norge	—1	5	4	3	4	10
Storbritannien	6	4	3	1	¹ 8	¹ 9
<i>Sverige</i>	6	4	3	2	8	8
Västtyskland	2	2	11	¹ 11	8	9
Österrike	3	3	10	5	¹ 3	¹ 6

¹ Jan.—jan.

² Exkl. bilar och motorcyklar.

³ Lönesatser.

⁴ 2:a halvåret 1954—2:a halvåret 1955.

⁵ 1:a halvåret 1955—1:a halvåret 1956.

⁶ Tolv månadersperioden okt.—sept.

Anm. beträffande timförtjänsterna: Uppgifterna för Belgien, Danmark, Nederländerna, Västtyskland inkl. bygggnadsindustrin; siffrorna för Belgien inkl. även transportväsen och för Danmark transportväsen och delar av handeln. Siffrorna för Nederländerna och Norge avser endast manliga arbetare.

Källor: OEEC General Statistics, ECE: Economic Survey of Europe in 1956 samt nationell statistik.

i någon mån förändrats och den privata konsumtionen visat en tendens att öka igen, särskilt i fråga om bilar och andra varaktiga konsumtionsvaror.

Den fortsatta uppgången i konsumtionen har under 1956 medfört en förskjutning i industriproduktionens utveckling från kapital- till konsumtionsvaruindustrin (se diagram 3). Textilproduktionen, som minskade under första halvåret 1955, har sedan mitten av 1955 ökat i samtliga viktigare textilproducerande länder med undantag för Storbritannien. För OEEC-länderna totalt ligger den dock fortfarande obetydligt över 1951 års högsta nivå.

Prisutvecklingen

Prisnivån fortsatte under 1956 att stiga i samtliga västeuropeiska länder (se tab. 7). I Norge och Italien uppnåddes dock en viss prisstabilitet under senare delen av året efter en uppgång under årets första del. Även i Danmark och Storbritannien var prisuppgången påfallande liten jämfört med 1955. Den fortsatta prisstegringen under 1956 var från kostnadssidan sett ett resultat av höjda lönekostnader, medan importpriserna för Västeuropa som helhet varit praktiskt taget oförändrade fram till Suez-konflikten, och från efterfrågan sett ett symptom på fortsatt efterfrågeöverskott. Till en del påverkades dock prisutvecklingen av speciella faktorer av engångsnatur. Så t. ex. var prisuppgången under första halvåret 1956 delvis betingad av en tillfällig uppgång i livsmedelspriserna till följd av ovanligt dåligt skörderesultat. Vidare påverkades priserna i stigande riktning genom att vissa subventioner reducerades (i Norge under april, i Storbritannien under februari) eller genom att omsättningsskatter infördes (i Storbritannien under oktober 1955). Å andra sidan verkade olika former av priskontroll och ökade subventioner i andra riktningen (Frankrike, Belgien, Norge, Västtyskland, Nederländerna).

Mot slutet av 1956 gav ökade importpriser på i första hand bränsle och drivmedel men även en del andra varor, till följd av bl. a. stegrade fraktkostnader, impuls till nya inhemska prisökningar. Härtill har kommit en ytterligare press från kostnadssidan genom de löneökningar, som inträffat i ett flertal länder under innevarande år. Då Suez-kanalen numera åter öppnats för trafik kan den fördyring av importen som förorsakats av denna speciella faktor väntas falla bort.¹

Utrikeshandel och betalningsbalans

Expansionen i Västeuropas ekonomi sedan 1953 åtföljdes av en markant uppgång i de olika ländernas utrikeshandel (se diagram 2). För OEEC-länderna sammanlagt har såväl export som import ökat med volymmässigt drygt 30 procent under perioden 1953–1956 vilket kan jämföras med en ökning i industriproduktionen på 25 procent under samma period. I denna allmänna bild av ett parallellt med produktionsökningen löpande uppsving i utri-

¹ Se avsnitt 3 om råvaruprisernas utveckling.

keshandeln, vari alla de västeuropeiska länderna i varierande utsträckning tagit del, kan man urskilja två drag, som det kan vara av intresse att närmare beröra. Det ena är den förskjutning i handelns inriktning på olika länderområden, som ägt rum under senare tid. Det andra är den skillnad i expansionstakt i olika länders export och import, bl. a. till följd av skillnaden i konjunkturutveckling, vilken lett till en förskjutning i olika länders handelsbalans och som tillsammans med en del andra faktorer aktualiserat tidigare latent valutaproblem i Västeuropa.

Under uppsvingets första fas var de olika länderna i Västeuropa i stånd att tämligen snabbt öka produktionen av såväl råvaror och bränslen som färdigvaror. Resultatet blev ett hastigt uppsving i den intereuropeiska handeln, medan importbehovet från utomeuropeiska länder inte ökade lika snabbt. I detta avseende har läget förändrats avsevärt sedan mitten av 1955. Såsom framgår av tablån nedan, har sedan dess importen från de utomeuropeiska länderna ökat relativt mera än den intereuropeiska handeln:

	Procentuell volymmässig ökning i förhållande till samma tid föregående år			
	1955		1956	
	I	II	I	II
Intereuropeisk handel	15	11	7	5
OEEC-ländernas import från övriga världen	9	14	9	9
OEEC-ländernas export till övriga världen	7	9	9	5

Även exporten till områden utanför Västeuropa har fortsatt att öka under 1956, med undantag för Sydamerika dit exporten minskade under första halvåret. Speciellt stor har exportökningen till Förenta staterna varit med Storbritannien, Belgien-Luxemburg och Västtyskland som ledande exportlande länder.

Utvecklingen på importsidan kan delvis återföras på speciella faktorer såsom liberaliseringen av dollarimporten men återspeglar dessutom det ökade behovet av tillförsel från utomeuropeiska marknader av råvaror och bränsle. Den europeiska kolproduktionen (exkl. Sovjetunionen) har ökat endast obetydligt de båda senaste åren (med 2 procent 1954—1956), varför den ökade förbrukningen har fått tillgodoses genom import från andra områden, i första hand Förenta staterna. Även oljeimporten därifrån har ökat betydligt, speciellt efter det Suez-kanalen stängdes och oljeledningarna till medelhavskusterna bringades ur funktion i början av november. De extra dollarutgifter som orsakats härav uppskattas till omkring 60 miljoner dollar per månad för Europa som helhet, vilket motsvarar ca 15 procent av värdet av Europas export till dollarområdet.

En viss försämring i OEEC-ländernas bytesbalans med övriga världen har inträffat under 1956. Anledningen härtill är dels en ökning i handelsbalansens underskott, dels Storbritanniens och Frankrikes ökade militära utgifter i Nordafrika. Gentemot Förenta staterna har såväl handels- som bytesbalansen försämrats under 1956. Detta har emellertid uppvägs av ökade överföringar av privat kapital från Förenta staterna, varför Västeuropas

guld- och dollarreserver kunnat öka i nästan samma takt under 1956 som 1955, trots en samtidig nedgång i den ekonomiska hjälpen från Förenta staterna. Den markanta ökningen i tillflödet av amerikanskt kapital under 1956 torde ha stimulerats av den relativt höga räntenivån i Västeuropa.

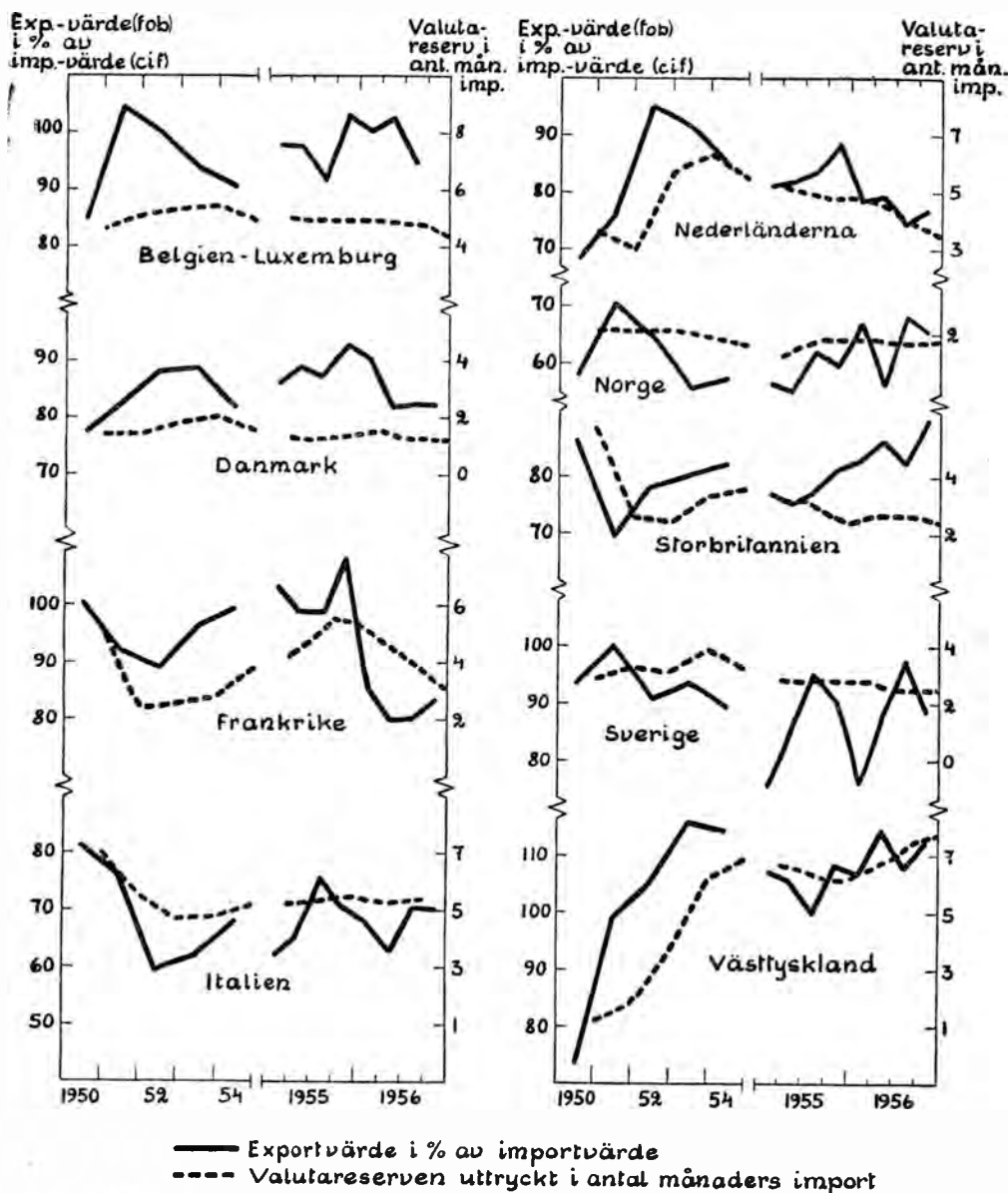
I vilken utsträckning de olika länderna tagit del av uppgången i utrikeshandeln framgår av diagram 2. Vissa länder såsom Västtyskland, Italien och Belgien-Luxemburg har sedan 1952 eller början av 1953 haft en stark och hittills obruten exportuppgång, medan i andra länder t. ex. Nederländerna och Danmark exportökningen varit mindre under 1956 än under 1955 och i Frankrike förbytt i en nedgång. Denna beror delvis på dålig skörd men är även ett uttryck för en stor hemmamarknadsefterfrågan, som lämnar litet utrymme för exportökning. Sverige, Norge och Österrike har haft en förhållandevis stark exportökning under 1956.

Även importen har fortsatt att öka under 1956 med undantag för Storbritannien, där importen som en återspeglings av stagnationen i produktionen jämte en viss lagerförtäring varit ungefär oförändrad sedan slutet av 1955. I Danmark, där importen var ungefär oförändrad 1954—1955, har en påtaglig ökning inträffat under 1956, vilket kan sättas i samband med den stigande aktiviteten inom industrin under senare hälften av året. Frankrike visar en stark importökning under 1956. Denna ökning har tillsammans med exportnedgången medfört en påtaglig försämring i handelsbalansen.

Förhållandet mellan exportens och importens utveckling (värdejämsamt) och därmed även handelsbalansens utveckling kan avläsas i diagram 4. Frånsett de säsongmässiga variationerna har utvecklingen under 1956 inneburit en förbättring i handelsbalansen för Västtyskland, Storbritannien och Norge men en försämring för i första hand Frankrike, Danmark och Nederländerna medan den för Sveriges del varit ungefär oförändrad. För en del länder har denna utveckling förstärkts genom en förbättrad eller försämrade tjänstebalans. För t. ex. Norge innebar 1956 en påtaglig förbättring av tjänstebalansen genom en stark uppgång i handelsflottans intäkter. Över huvud taget torde länder med positiv balans mellan fraktintäkter och fraktkostnader med Norge som det mest typiska exemplet ha dragit fördel av de höjda fraktsatserna under det senaste halvåret. Frankrike har däremot fått en försämring i tjänstebalansen, huvudsakligen till följd av utvecklingen av militärutgifterna utomlands.

Resultatet av olika länders bytesbalans avspeglar sig i viss mån i valuta-reservens utveckling (se diagram 4). Denna återspeglar dock även kapitaltransaktioner av olika slag. Av dessa syns de kortsiktiga kapitalrörelserna ha förstärkt differenserna i olika länders bytesbalans, medan de mera långsiktiga gått i utjämnande riktning. Den långsiktiga kreditgivningen från länder, som haft överskott i bytesbalansen, d. v. s. Västtyskland och Belgien, syns sålunda ha ökat. Av olika orsaker, som bl. a. antas vara förändringar i betalningsvanorna samt spekulativa kapitalrörelser, uppstod under senare hälften av 1956 ett kortsiktigt kapitalutflöde från Storbritannien och Nederländerna och ett inflöde till Västtyskland. Då detta under senhösten

Diagram III: 4. Exportvärde i procent av importvärde samt valutareserv uttryckt i antal månaders import för olika västeuropeiska länder 1950—1956

Anm. Valuta-reserven vid slutet av varje år resp. kvartal har satts i relation till månads-genomsnittet av importvärdet (cif) under närmast föregående tolv månadersperiod. Uppgifterna över valuta-reserven avser endast centralbankernas innehav av guld och utländska valutor och återger därför endast till en del förändringarna i olika länders valutaställning. Av samma orsak är uppgifterna över valuta-reserven uttryckt i antal månaders import inte direkt jämförbara de olika länderna emellan.

Källor: OEEC General Statistics samt IMF: International Financial Statistics.

kom att innebära vissa påfrestningar för pundet, företog Storbritannien i december diverse åtgärder för att förstärka valutareserven. Dels erhöles genom ett första kredituttag i Internationella valutafonden ett valutatillskott på 561 miljoner dollar. Efter avbetalning på utländska lån samt diverse smärre transfereringar blev dock nettoökningen i guld- och dollarreserven för december endast 168 miljoner dollar och för hela året 13 miljoner dollar. Vidare erhöles ett lån på en halv miljard dollar från Förenta staternas Export-Import Bank, vilket kan utnyttjas under en tolv månaders period för betalning av import från Förenta staterna.

De länder, vars valutaställning undergått de största förskjutningarna i negativ riktning under 1956, representeras av Frankrike, Storbritannien¹ och Nederländerna, medan Västtyskland visar den största förskjutningen i positiv riktning. Frankrikes och Storbritanniens kumulativa nettounderskott i E. P. U. ökade med 654 respektive 269 miljoner dollar under 1956, medan Västtysklands överskott ökade med ungefär summan av dessa belopp, vilket är nästan tre gånger så mycket som ökningen 1955. Under januari—februari i år har Frankrikes nettounderskott och Västtysklands nettoöverskott ökat med ytterligare ca 160 respektive ca 260 miljoner dollar, medan Storbritanniens nettounderskott reducerats med ca 50 miljoner dollar.

Med tanke på den internationella balansen är denna utveckling otillfredsställande. För Storbritanniens del berodde dock valutautfödet under 1956 till stor del på speciella faktorer — spekulativa kortsiktiga kapitalrörelser, stora militärutgifter utomlands, ökade utgifter för olja — medan handelsbalansen däremot förbättrades jämfört med 1955. Även i Frankrike har faktorer, som kan antas vara tillfälliga (t. ex. militärutgifterna), spelat en ganska betydande roll för valutareservens utveckling. Härtill kommer dock även en försämring av handelsbalansen. Utvecklingen i Frankrike å ena sidan — liksom för övrigt i Nederländerna och Danmark — och i Västtyskland å den andra är ett typiskt exempel på de rubbningar i det internationella betalningsläget som uppstår när den relativa expansionstakten förskjuts mellan olika länder.

I syfte att hindra en fortsatt försämring i handelsbalansen vidtog Frankrike i mars 1957 vissa åtgärder, av vilka de för utrikeshandelns utveckling på kort sikt viktigaste var följande: 1) alla importvaror licensbelades, 2) en deponeringsavgift på 25 procent av varans värde infördes för samtliga importvaror; avgiften skall erläggas vid ansökan om importlicens, 3) alla icke bilateralt reglerade varor med undantag för vissa varor av råvarutyp (däribland trävaror och pappersmassa) belades med en importavgift (kompensationsavgift) på 15 procent. Redan tidigare hade dock en hel del manufakturade varor varit belagda med importavgifter (som varierat mellan 6—15 procent och för flertalet varor uppgått till 11 procent).

¹ Om man bortser från tillskottet från Internationella valutafonden. Läger man till detta, har Storbritanniens valutareserv varit ungefär oförändrad.

Aktuella utvecklingstendenser

Såvitt man kan se för närvarande, syns verkningarna av Suez-konflikten i korthet ha blivit en viss höjning av importpriserna, en del förskjutningar i olika länders bytesbalans och i Västeuropas dollarbalans, minskning eller avsaknade ökning i avsättning och produktion inom bilindustrin samt en väsentligt förbättrad sjöfartskonjunktur. På längre sikt kan verkningarna av Suez-konflikten bli, att Västeuropa söker hålla en högre beredskap mot störningar i oljetillförseln bl. a. i form av ökad lagerhållning och större tanktonnage.

Bortsett från de mera temporära verkningarna av Suez-konflikten syns den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa under det senaste året inte ha inneburit någon väsentlig förändring i de problemställningar som var aktuella för ett år sedan, nämligen att motverka inhemska prisstegringar och bevara eller förbättra den internationella likviditeten. Inflationistiska inslag i form av pris- och lönestegringar har fortsatt att göra sig gällande, och det internationella betalningsläget har delvis förvärrats genom att länder med tidigare svag valutaställning (Frankrike, Storbritannien och Danmark) fått denna ytterligare försämrad, medan Västtyskland, som redan förut hade ett stort överskott i E. P. U., fortsatt att öka detta t. o. m. i snabbare takt än tidigare.

Den ekonomiska utvecklingen i de västeuropeiska länderna under den närmaste tiden blir givetvis i hög grad beroende av den ekonomiska politik, som kommer att föras. Denna betingas i sin tur av de medel, som de olika länderna väljer för att komma till rätta med latent eller akuta inre och yttre balansrubbnings. Erfarenheterna från de senaste årens utveckling i Storbritannien och Danmark syns visa, att en temporär förbättring i den yttre balansen kan köpas till priset av mindre utnyttjade produktionsresurser och stagnerande produktion. De olika länderna står därför mer eller mindre inför dilemmat att antingen genom åtgärder av olika slag söka hålla tillbaka den inhemska efterfrågan, vilket kan hjälpa till att bevara inre och yttre balans men som också kan leda till stagnerande produktion, eller att låta efterfrågan och produktion expandera till priset av försämrade bytesbalans och ytterligare prisökningar. Västtyskland utgör dock undantag härifrån, eftersom dess starka valutaställning gör det möjligt att möta en stigande inhemsk efterfrågan genom ökad import. En sådan utveckling skulle bidra till att utjämna differenserna i olika länders bytesbalans. Det finns dock för närvarande ingenting som tyder på att Västtysklands överskott i E. P. U. skulle upphöra att öka eller ens att ökningstakten skulle avta under den närmaste tiden. Bland olika försök att komma till rätta med detta problem märks förslag till kapitalexport från Västtyskland samt den västtyska regeringens tullsänkingsprogram.

Över huvud taget är att märka, att effekten av de åtgärder, som vidtas för att förbättra ett lands handelsbalans, blir allt mindre ju fler länder som vidtar sådana åtgärder. En internationell samordning är i detta avseende nödvändig för att önskade resultat skall uppnås. Möjligheterna för Västeuropa

som helhet att under innevarande år förbättra handelsbalansen gentemot övriga världen genom ökad export syns inte särskilt stora. Visserligen har Australien till följd av en gynnsam utveckling av handelsbalansen upphävt en del importrestriktioner fr. o. m. ingången av 1957, vilket har en gynnsam effekt på speciellt Storbritanniens export, men å andra sidan ger inte läget i Förenta staterna anledning att förvänta någon större exportökning dit.

Om de olika länderna av olika skäl anser sig böra fasthålla vid en restriktiv politik, och om de restriktiva åtgärderna i fortsättningen liksom hittills huvudsakligen riktar sig mot investeringarna, kan man räkna med att den under 1956 märkbara tendensen till förskjutning i utgifts- och produktionsökningen från investerings- till konsumtionsvaror fortsätter under 1957. Såsom påpekats tidigare, har den privata konsumtionen under de första månaderna i år ökat betydligt jämfört med samma tid 1956 i såväl Västtyskland som Storbritannien.

Hittills har ingenting framkommit, som tyder på någon nämnvärd förändring i de olika ländernas ekonomiska politik. De åtgärder, som vidtagits eller varslats under senare tid, har med vissa undantag — räntesänkningar i Västtyskland och Storbritannien, lättnader i avbetalningsköpen för bilar i Storbritannien — gått i dämpande riktning. Detta gäller även för länder, där valutasituationen inte utgör något akut problem. Orsaken härtill kan antas vara att med undantag för Storbritannien ett efterfrågetryck fortsatt att göra sig gällande i flertalet länder och t. o. m. ökat i länder som Frankrike, Nederländerna, Belgien och Danmark. Ett uttryck härför är redan realiserade eller begärda lönehöjningar för 1957, vilka innebär risk för fortsatta kostnads- och prisstegringar under innevarande år. I Frankrike beräknas redan inträffade löneökningar motsvara en höjning i förhållande till 1956 års genomsnitt på minst 5 procent. I den västtyska industrin har timlönerna höjts under 1957 bl. a. till följd av kompensation i samband med arbetstidsförkortning. I Danmark har stigande konsumentpriser föranlett en justering av lönerna i mars och ytterligare justeringar väntas under året. De engelska lönekraven, som i mars resulterade i öppen konflikt inom varven samt delar av verkstadsindustrin, kan väntas medföra betydande löneflyftningar även i Storbritannien. I Norge är de flesta löneavtal som ingicks 1956 tvååriga och revideras endast om levnadskostnadsindex överstiger ett visst tal. Även om inga revideringar kommer att ske under 1957 beräknas lönerna i år överstiga 1956 års genomsnittsnivå med 2,5—3 procent.

Eftersom det ekonomiska läget är olika i olika länder är det svårt att ge någon sammanfattande bild av den sannolika ekonomiska utvecklingen i Västeuropa under den närmaste tiden. Helt allmänt kan man dock säga att de aktuella konjunkturtendenserna närmast pekar på en fortsatt expansion i Västeuropa i ungefär samma takt som under det senaste året. I vissa avseenden är dock läget labilare än för ett år sedan. I ett flertal länder har den senaste tidens utveckling mot ett högt utnyttjande av produktionsresurserna kommit att medföra mindre utrymme för produktionsökning. En ytter-

ligare press från efterfrågesidan kan därför snabbt ge utslag i prisökningar. Samtidigt har å andra sidan avmattningstendenser uppträtt inom delsektorer av ekonomin. Dessa har dock hittills varit relativt begränsade och den samlade efterfrågan tycks i och för sig vara tillräckligt stor för att bära upp en fortsatt expansion. Problemet att inom varje land balansera tillgång och efterfrågan såväl totalt som inom olika sektorer och att balansera expansionstakten de olika länderna emellan för att komma tillrätta med snedbelastningar i de internationella betalningarna, fordrar för närvarande större uppmärksamhet än tidigare.

3. Råvarupriser och fraktmarknad

Genom den senaste tidens internationella prisutveckling har det blivit alltmera tydligt, att Suez-konflikten medfört ganska begränsade följder för efterfrågan på råvaror och för råvaruprisernas utveckling. Några mera markerade tendenser att öka lagerhållningen av spekulativa eller strategiska skäl, såsom fallet var efter Korea-krigets utbrott, uppträdde inte denna gång. Den prisuppgång på de internationella råvarumarknaderna, som Suez-konflikten gav upphov till under hösten 1956, har sålunda upphört — trots att det politiska läget i östra medelhavsområdet alltjämt är labilt — och under de tre första månaderna i år har priserna fortlöpande återgått till i stort sett det läge som rådde före Suez-kanalens nationalisering. Prisläget är nu i genomsnitt för viktigare råvaror ungefär detsamma som i juli 1956, vilket belyses av Reuters och Moodys indextal för den internationella råvaruprisutvecklingen:

	1956 16/7	14/12	1957 15/1	15/2	15/3	1/4
Reuters index	100	105	105	101	100	99
Moodys index	100	107	106	101	100	99

För flertalet internationella råvaror har priserna sänkts från de av Suez-konflikten betingade tillfälliga toppnivåerna omkring slutet av 1956. Undantag härifrån utgör framför allt mineraloljor, socker och råull, för vilka priserna fortsatt att öka även under 1957. Det förefaller för närvarande sannolikt att den allmänna prisnivån på råvaror i stort sett kommer att bli oförändrad om inga politiska störningar inträffar och att endast mindre prisjusteringar är att vänta på vissa varuområden.

Bland *metallerna* har speciellt *koppar* fått vidkännas ett betydande prisfall från en toppnivå i mars 1956. Även priserna på *tenn* har fallit avsevärt. Dessa är dock numera föremål för stabiliserande åtgärder på basis av ett internationellt avtal. Priserna på *zink* och framför allt *bly* har varierat mindre, delvis till följd av amerikanska stödköp. Under den närmaste framtiden väntas inga mer betydande prISRörelser i någondera riktningen inträffa för metallerna.

Den gynnsamma skörden i Västeuropa har påverkat läget på *spannmåls-*

marknaderna, där priserna fallit under första kvartalet 1957. Även priserna på *kakao* och *te* har varit fallande. För *kaffe* har pristendensen däremot varit ungefär oförändrad. Priserna på *socker*, som länge varit mycket stabila, steg kraftigt i slutet av 1956 och i början av 1957 och har sedan fluktuerat på en hög nivå. Någon prissänkning torde inte vara att räkna med för närvarande.

Priserna på *ull* har fortsatt att stiga svagt under 1957, även om vissa prisfluktuationer i nedåtgående riktning har noterats nyligen. Både ullkonsumtion och ullproduktion är stigande och mera betydande prissänkningar anses inte sannolika. Priserna på *bomull* har varit fasta och väntas bli i huvudsak oförändrade under säsongen. För *rågummi* har pristendensen varit fallande hittills under 1957. Möjligen kan ännu lägre priser väntas.

Västeuropas försörjning med *mineraloljor* har under de sista månaderna varit bättre än man kunnat räkna med, beroende dels på minskat bränslebehov tack vare den milda väderleken, dels på ökad tillförsel av råolja från Förenta staterna. Under december 1956 och januari i år skedde prishöjningar på råolja och oljeprodukter i Förenta staterna och det karibiska området. Därefter har endast smärre prisanpassningar ägt rum. Även oljepriserna i Mellersta Östern har anpassats till det uppkomna pris- och fraktläget. Det är svårt att avgöra hur länge nuvarande prisförhållanden för olja kan bli bestående, även om inga politiska händelser komplicerar läget. Även om fob-priserna på oljan skulle bli i stort sett oförändrade medför fortsatt nedgång i fraktkostnaderna sänkta importpriser för Västeuropas del.

Utvecklingen inom skilda delar av fraktmarknaden har inte varit enhetlig. Trampfrakterna har fallit från den mycket höga nivå som uppnåddes i december 1956, då tonnagebrist förelåg i förening med säsongmässig uppgång på trampfraktområdet, till det läge som var rådande före Suez-konflikten. Linjefrakterna har stigit på allt flera router, vilket sammanhänger med ökade bränslekostnader och andra omkostnader. Atlantfraktsatserna för kol har fortlöpande sjunkit under loppet av första kvartalet 1957 och har nu återgått till den nivå som rådde före Suez-konflikten. Denna fraktnedgång är betingad bl. a. av minskad efterfrågan på såväl koltonnage som spannmålstonnage för import till Västeuropa; den konkurrens om tonnageutrymmet som tidigare befarades komma från spannmålsimportörerna, har inte gjort sig gällande på grund av lägre importbehov av spannmål till Västeuropa. Det är osäkert om ytterligare nedgång kan väntas för kolfrakterna. Tankfraktsatserna, som dock ej gäller tidsbefraktade fartyg, låg vid årsskiftet och under de första månaderna 1957 på en mycket hög genomsnittlig nivå men föll under april tillbaka till den nivå som rådde ett år tidigare.

IV. Utrikeshandeln

1. Utrikeshandeln 1956

Den redogörelse för Sveriges utrikeshandel 1956, som gavs i den preliminära nationalbudgeten för 1957, byggde på statistiska uppgifter för de elva första månaderna. Den fullständiga statistiken för året visar endast små förändringar jämfört med de tidigare uppskattningarna. Här ges därför endast en kort sammanfattning av utrikeshandelns faktiska resultat 1956 och de viktigaste förändringarna från 1955.

Både exporten och importen ökade starkt: exportvärdet med 1 114 miljoner kronor till 10 047 miljoner kronor och importvärdet med 1 091 miljoner till 11 428 miljoner kronor. Exportens volym ökade med 10 procent och importens med 6 procent. Importpriserna låg genomsnittligt 5 procent högre än 1955, medan exportprisuppgången endast var 3 procent. Bytesförhållandet försämrades följaktligen med ca 2 procent.

Exporten

Exporten av maskiner m. m., exkl. fartyg, ökade med omkring 28 procent till ca 1 740 miljoner kronor. Utförseln av maskiner för industri, handel och kraftverk svarade för närmare hälften av uppgången. Den starkaste relativa ökningen visade dock exporten av transportmedel exkl. fartyg. Exportökningen av varaktiga konsumtionsvaror uppgick till 6 procent för hela året. Värdet av fartygsleveranserna var ca 45 miljoner kronor lägre än året innan.

Den kvantitativa ökningen av järnmalmsutförseln uppgick till 10 procent och den värdemässiga till 20 procent. Exportkvantiteten av handelsfärdigt järn och stål steg med hela 65 procent till 330 000 ton, men värdeuppgången var här knappt 45 procent. Utskeppningarna av sågade och hyv-lade trävaror uppgick till ca 970 000 stds, vilket innebar en kvantitativ minskning på 5 procent. Mekanisk massa visade en värdeökning på 23 procent medan volymen endast gick upp med 12 procent. Priserna på kemisk massa var ungefär oförändrade. Kvantiteten steg med 10 procent, eller 200 000 ton. Exportvärdet för gruppen papp och papper steg med 15 procent; tidningspapper visade en kraftig ökning med 35 procent; 8 procent av ökningen berodde på högre priser. Utförseln av livsmedel ökade med ca 60 miljoner kronor eller 17 procent; volymen gick upp med 10 procent. Exporten av smör steg starkast.

Importen

Värdemässigt steg importen av maskiner, transportmedel och instrument med 15 procent till ca 2 680 miljoner kronor. Importen av bilar var i stort sett av samma omfång som 1955, medan flygplansimporten ökade mycket kraftigt. Importen av handelsfärdigt järn och stål minskade med drygt 20 procent till 626 000 ton 1956. Importvärdet för fasta och flytande bränslen

Tabell IV: 1. Importen 1954—1956, uppdelad efter användning

Löpande priser

	Milj. kr. 1954	Föränd. i % 1954—1955	Föränd. i % 1955—1956
<i>Konsumtionsvaror</i>	2 509	+ 6	+ 4
(A) Ej varaktiga	1 752	+ 7	+ 4
(B) Varaktiga	757	+ 4	+ 6
<i>Råvaror</i>	3 718	+ 13	+ 3
(A) För konsumtionsvaruproduktion	1 747	+ 4	+ 0
(B) För kapitalvaruproduktion	1 450	+ 23	+ 5
(C) Övriga råvaror	521	+ 17	+ 11
<i>Maskiner och redskap</i>	1 268	+ 10	+ 21
<i>Bränslen och drivmedel</i>	1 436	+ 26	+ 26
<i>Övrig import</i>	261	— 3	+ 33
Totalt	9 192	+ 12	+ 11

gick upp med ca 440 miljoner kronor. Införseln av fasta bränslen minskade från 5,9 miljoner ton till 5,5 miljoner ton, medan importen av flytande bränslen steg från 8,0 miljoner ton till 9,7 miljoner ton. Importpriserna för fasta bränslen steg med 24 procent och för flytande med 6 procent. Livsmedelsimporten låg ca 85 miljoner kronor över 1955 års nivå. Fodersädesimporten minskade, medan däremot importen av oljefrön samt av fett, oljor och vax ökade.

I tabell 1 redovisas importutvecklingen 1954—1956 med uppdelning av varorna på olika ändamål. Som framgår har importen av konsumtionsråvaror stigit minst, vilket får ses mot bakgrund av den svaga produktionsutvecklingen inom konsumtionsvaruindustrin. Även importen av såväl varaktiga som icke varaktiga konsumtionsvaror ligger också väsentligt under den genomsnittliga importökningen. Den privata konsumtionens värdeökning under denna period har varit närmare 15 procent att jämföra med 11 procent för importen av konsumtionsvaror.

Importen på kapitalvarusidan har varit mycket kraftig. Såväl råvaror för kapitalvaruproduktion som maskiner och redskap har importerats i starkt ökade mängder, vilket får ses mot bakgrund av det allmänna konjunktursving som kännetecknat kapitalvaruindustrin i Sverige. Maskinimporten har ökat parallellt med maskinexporten; värdeökningen var starkare från 1955 till 1956 än närmast föregående år. Det mest expansiva inslaget i vår import utgör dock bränslen och drivmedel; värdeökningen från 1954 till 1956 med nästan 60 procent får ses mot bakgrund av vårt snabbt ökande beroende av importerade bränslen.

Fördelning på valutaområden

Exportökningen 1956 var fördelad på samtliga valutaområden. Den starkaste relativa ökningen uppnåddes på Sydamerika samt dollarområdet.

Utförseln till *EPU-området* steg med drygt 700 miljoner kronor eller med 10 procent. Huvudparten av exportökningen hänförde sig till Västtyskland (+ 189 milj. kr.), Frankrike (+ 165 milj. kr.), Beneluxländerna (+ 117

milj. kr.) samt Italien (+ 60 milj. kr.). Uppgången på Västtyskland var koncentrerad till järnmalm, smör, papp och papper, massa samt handelsfärdigt järn och stål. Exportökningen till Frankrike berodde främst på höjda leveranser av livsmedel, papp och papper, massa och maskiner. Ökningen i utförseln till sterlingområdet uppgick endast till 100 miljoner kronor jämfört med 280 miljoner kronor året före, vilket i första hand får tillskrivas den markerade tillbakagången i exporten av trävaror till Storbritannien samt bl. a. av papp och papper till Australien och Nya Zeeland. Leveranserna av fartyg till Norge minskade med nästan 75 miljoner kronor.

Importen från EPU-området ökade med drygt 600 miljoner kronor, varav knappt hälften från sterlingområdet. Ökningen i införseln från sterlingområdet kan främst hänföras till en stegrad import av flytande bränslen mot betalning i pund. Västtyskland svarade för större delen av införselökningen från övriga EPU-länder. Främst steg importvärdet på grund av ökad införsel av maskiner, handelsfärdigt järn och stål samt på grund av de högre priserna på kol och koks.

Exportökningen på *dollarområdet* (exkl. Colombia) uppgick till ca 155 miljoner kronor främst beroende på ökad export av tidningspapper, massa, handelsfärdigt järn och stål samt maskiner och transportmedel till USA. Införseln från dollarområdet steg med drygt 300 miljoner kronor. Kol, maskiner och livsmedel samt dollarbetalda oljor svarade för huvudparten av uppgången i importen från USA. Från övriga dollarländer steg främst importen av oljefrön och bomull.

Exporten till *Sydamerika* steg starkt med omkring 145 miljoner kronor. Utförseln av maskiner och handelsfärdigt järn och stål till Brasilien och Chile ökade samt lastbils- och massaexporten till Argentina.

Beträffande exporten till *övriga länder* må nämnas, att fartygsexporten till Sovjet låg på en hög nivå samt att importen av tackjärn därifrån steg kraftigt.

Betalningsbalansen

Preliminärt gav bytesbalansen för 1956 ett underskott på ca 155 miljoner kronor. De kända kapitaltransaktionerna beräknas ha resulterat i ett underskott på 113 miljoner kronor. Valutareserven ökade med 214 miljoner kronor under året (se tab. 2). Skillnaden mellan valutareservens faktiska och teoretiska förändring — den s. k. förskjutningsposten — uppgick till ca + 480 miljoner kronor, vilket torde sammanhänga med bl. a. privata kapitalrörelser, förskjutningar i betalningar för fartygsleveranser och med förändringar i de kommersiella krediterna.

2. Utrikeshandeln 1957

När beräkningarna rörande utrikeshandeln 1957 utfördes till den preliminära nationalbudgeten var det politiskt spända läget i Mellersta Östern med dess inverkan på den internationella oljemarknaden den mest svårbe-

Tabell IV 2: Valutareserven 1954—1957

Miljoner kronor

	31/12 1954	31/12 1955	31/3 1956	30/6 1956	30/9 1956	31/12 1956	31/3 1957
1. Riksbankens valutareserv:							
Guld och dollar	+ 2 009	+ 2 159	+ 2 263	+ 2 172	+ 2 248	+ 2 375	+ 2 336
EPU-valutor	+ 422	+ 303	+ 135	+ 164	+ 208	+ 235	+ 291
Övriga valutor	+ 43	— 32	— 52	— 87	— 141	— 162	— 164
Summa	+ 2 474	+ 2 430	+ 2 346	+ 2 249	+ 2 315	+ 2 448	+ 2 463
2. Affärsbankernas valutabehållning	+ 39	+ 121	+ 119	+ 23	+ 238	+ 317	+ 168
Summa totalt	+ 2 513	+ 2 551	+ 2 465	+ 2 272	+ 2 553	+ 2 765	+ 2 631

dömda faktorn. Antagandena om vår oljetillförsel byggde på de bedömningar om det allmänna läget på oljemarknaden, som gjorts inom de internationella organen. Mot bakgrund av den senaste utvecklingen och det faktiska utfallet av hittillsvarande leveranser kan man anta, att oljetillförseln under första halvåret blir inte oväsentligt högre än man tidigare kunnat räkna med. För resten av året har en i det närmaste normal tillförsel antagits.

I vissa avseenden är exportutvecklingen speciellt osäker. Vår export till Frankrike steg starkt under föregående år. Med hänsyn till den försämrade franska bytesbalansen har importbestämmelserna skärpts genom införande av depositionsavgift samt genom ökad importskatt, vilket kan komma att försämra möjligheterna för vår export dit speciellt av papp och papper samt maskiner. Möjligheterna för export till Brasilien, som man ännu inte träffat slutlig uppgörelse med rörande betalningsarrangemangen, är synnerligen svåra att bedöma. Nedskärningen i den finska totalimporten kan beräknas få återverkningar också på importen från Sverige. Förhållandena i dessa och även i andra avnämamländer utgör följaktligen osäkerhetsmoment.

I enlighet med den syn på den internationella utvecklingen, som kommer till uttryck i föregående kapitel, antas dock i föreliggande beräkningar en sådan internationell efterfrågan, att den skapar förutsättningar för en fortsatt hög avsättning av våra betydelsefullaste exportvaror.

Till grund för beräkningarna ligger vidare antagandet om ett i stort sett oförändrat prisläge i förhållande till utredningstillfället. Ett undantag utgör bränsleområdet, där särskilda antaganden gjorts med hänsyn till väntade förändringar i frakt- och fob-prisläget för flytande bränslen. Inga egentliga nettoförändringar i lagerutvecklingen för importvaror har förutsatts ske under 1957.

Jämförelse med tidigare beräkningar för 1957

De nya beräkningarna över utrikeshandeln innebär en volymmässig uppjustering på både export- och importsidan jämfört med uppskattningarna i den preliminära nationalbudgeten. Däremot skiljer sig inte genomsnitts-

priserna för den totala exporten och importen från de tidigare beräkningarna, även om förskjutningar ägt rum för de olika grupperna.

På exportsidan är det främst värdena för maskiner, transportmedel och instrument, livsmedel samt papp och papper, som höjts. Den värdemässiga uppgången för maskiner, etc. förklaras huvudsakligen av en ökning i volymer men även av en viss uppjustering av prisnivån.

Både en viss kvantitetshöjning och en svag prisuppgång förklarar det högre exportvärdet för papp och papper. För livsmedelsgruppen bedöms nu exportutsikten gynnsammare för speciellt råg och vete samt smör.

Importberäkningarna skiljer sig från tidigare beräkningar främst i fråga om bränslen och transportmedel. Lättnaderna på oljemarknaden avspeglas i en väntad uppgång i införseln av flytande bränslen i stället för den minskning, det fanns anledning räkna med i slutet av förra året. Däremot väntas importen av fasta bränslen gå tillbaka i stället för tidigare beräknade uppgång. Det förtjänar dock påpekas, att ett inte oväsentligt lager av koks lades upp under föregående år; kollagren minskade däremot. Med hänsyn till det förbättrade drivmedelsläget väntas nu importen av bilar och sammansättningsdelar bli av samma omfattning som under 1956. Tidigare antogs en nedgång under första halvåret. En viss uppjustering har gjorts även av importvärdena för fartyg och flygplan, liksom för importen av övriga maskiner.

Värdemässigt har exporten höjts med 325 miljoner kronor och importen med 500 miljoner kronor jämfört med prognoserna i den preliminära nationalbudgeten för 1957. Handelsbalansens väntade underskott skulle alltså komma att öka till 1 375 miljoner kronor.

Sjöfartsnettot har räknats upp med 50 miljoner kronor, och nettot av övriga tjänster med 25 miljoner kronor. Kapitaltransaktionerna har beräknats till samma belopp som tidigare.

En närmare redovisning av de nya beräkningarna beträffande utrikeshandeln lämnas i de följande avsnitten.

Exporten

Exporten beräknas till 10 825 miljoner kronor, en ökning jämfört med 1956 med ca 775 miljoner kronor. En prisstegring med drygt 1 procent och en volymökning med drygt 6 procent ingår i kalkylen. Exportens beräknade sammansättning framgår av tabell 3.

Ökning kan i första hand väntas för export av järnmalm och verkstadsprodukter. Järnmalmsexporten beräknas stiga med 400 000 ton till 17,7 miljoner ton samtidigt som priserna stiger. Utförseln av maskiner, transportmedel och instrument beräknas öka med omkring 385 miljoner kronor eller ca 17 procent. Främst beror detta på ett högre exportvärde för transportmedel. I kalkylen ingår sålunda en fartygsexport om ca 675 miljoner kronor, en ökning från 1956 med drygt 35 procent. Vidare väntas exporten av bilar och sammansättningsdelar och av övriga maskiner stiga med omkring 10 procent.

Tabell IV: 3. Exporten 1954—1957

Varuslag	1954		1955		1956		1957 beräknad	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Livsmedel m. m.	510	6,2	357	4,0	417	4,2	445	4,1
Trävaror.	1 133	13,8	1 363	15,3	1 233	12,3	1 200	11,1
Massa, papper etc.	2 274	27,8	2 506	28,1	2 839	28,3	2 970	27,4
Järnmalm, järn och stål m. m.	1 708	20,8	1 996	22,3	2 417	24,0	2 635	24,4
Maskiner, transportmedel o. instrument.	1 865	22,8	1 903	21,3	2 236	22,2	2 620	24,2
Övrigt.	706	8,6	808	9,0	905	9,0	955	8,8
Summa	8 196	100,0	8 933	100,0	10 047	100,0	10 825	100,0
Därav: Skogsindustriprodukter	3 407	41,6	3 869	43,3	4 072	40,5	4 170	38,5
Verkstadsprodukter ¹	2 349	28,7	2 447	27,4	2 839	28,3	3 270	30,2

¹ Ur grupp XV: stat. nr 1346—1362, 1395—1396, 1399—1400, 1403—1404: 1, 1433—1554, 1556—1570: 3, 1626—1663: 2 samt grupperna XVI—XIX.

Exportvärdet för skogsindustriprodukter väntas endast öka med omkring 100 miljoner kronor jämfört med en ökning på ca 200 miljoner kronor från 1955 till 1956. Med hänsyn till att avsättningsförhållandena för sågade och hyvlade trävaror på våra viktigaste marknader syns ha stabiliserats, har oförändrad kvantitet, 975 000 stds, antagits. Priserna väntas dock komma att ligga under 1956 års nivå, varför exportvärdet under året skulle komma att minska. Massaexporten väntas fortsätta att stiga. Exportkvantiteten av kemisk massa beräknas öka med ca 85 000 ton till 2,2 miljoner ton, av mekanisk massa med omkring 10 000 ton till 440 000 ton.

Exportvärdet för gruppen papp och papper beräknas till ca 1 160 miljoner kronor, omkring 85 miljoner kronor högre än 1956. Leveranserna av tidningspapper väntas stiga mest eller med 45 000 ton till 290 000 ton. Ca 700 000 ton annat papp och papper samt 330 000 ton wallboard förutses exporteras under året, vilket innebär en ökning med 4 resp. 10 procent från 1956.

Livsmedelsexporten förutses öka med ca 30 miljoner kronor till 445 miljoner kronor. Det är främst utförseln av råg och vete som väntas stiga.

Importen

Totalimporten förutses under 1957 komma att uppgå till 12 200 miljoner kronor, vilket innebär en ökning från 1956 med omkring 775 miljoner kronor (7 procent). Något mindre än hälften av uppgången beräknas hänföra sig till en volymökning och resten till en höjning av den genomsnittliga prisnivån. Importens beräknade sammansättning framgår av tabell 4.

I nuvarande läge beräknas importen av flytande bränslen till 10,1 miljoner ton, en ökning med 400 000 ton jämfört med 1956. Införseln av fasta bränslen minskade från 1955 till 1956 med ca 400 000 ton till 5,5 miljoner ton. En ytterligare nedgång till 4,9 miljoner ton kan förväntas 1957. Genomsnittspriserna för både fasta och flytande bränslen förutses komma att ligga

Tabell IV: 4. Importen 1954—1957

Varuslag	1954		1955		1956		1957 beräknad	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Livsmedel m. m.....	1 615	17,6	1 801	17,4	1 886	16,5	1 825	15,0
Mineraliska och fossila ämnen	1 583	17,2	1 991	19,3	2 458	21,5	2 775	22,7
Kemiska produkter, färger m. m.	585	6,4	638	6,2	715	6,2	750	6,1
Hudar, skinn, pälsverk, kautschuk	256	2,8	290	2,8	284	2,5	300	2,5
Spånadsämnen samt arbeten därav	1 151	12,5	1 152	11,1	1 090	9,5	1 160	9,5
Oädla metaller och arbeten därav.....	1 157	12,6	1 449	14,0	1 529	13,4	1 600	13,1
Maskiner, transportmedel o. instrument.	2 165	23,5	2 336	22,6	2 682	23,5	2 970	24,4
Övrigt.....	680	7,4	680	6,6	784	6,9	820	6,7
Summa	9 192	100,0	10 337	100,0	11 428	100,0	12 200	100,0

väsentligt högre än 1956. Importvärdet beräknas till närmare 2,5 miljarder kronor, en ökning i förhållande till föregående år med nästan 300 miljoner kronor.

Importvärdet för maskiner, transportmedel och instrument antas komma att öka med knappt 300 miljoner kronor till något under 3 miljarder kronor. Med hänsyn till det förbättrade försörjningsläget för drivmedel väntas bilimporten komma att bli av ungefär samma omfattning som under föregående år. Fartygsimporten väntas öka med 120 miljoner kronor till 245 miljoner kronor. En stark ökning i flygplansimporten kan också förutses.

För handelsfärdigt järn och stål kalkyleras inte med någon kvantitativ importökning, men då importpriserna förmodligen kommer att ligga väsentligt över 1956 års antas ett ca 60 miljoner kronor högre importvärde. Kopparpriserna har sjunkit starkt och trots en väntad ökning av importkvantiteten med 6 000 ton till 58 000 ton antas importvärdet komma att sjunka med omkring 12 procent.

Ullimporten väntas kvantitativt minska och ullpriserna stiga, medan förhållandet för bomull förutses bli det motsatta. Importen av vävnader och andra färdigvaror väntas öka.

Trots en högre genomsnittlig prisnivå beräknas importvärdet för livsmedel sjunka med omkring 3 procent. Nedgången hänför sig främst till importen av fodersäd; kvantiteten förutses minska från 265 000 ton till omkring 65 000 ton. Importvärdet för fodermedel beräknas sjunka med 20 procent. Införseln av kött förutses öka. På grund av ökad lagerhållning antas importvärdet för tobak öka med 35 procent.

Prisutvecklingen i utrikeshandeln

Som redan nämnts räknar man med en uppgång i exportpriserna på drygt 1 procent, i importpriserna på drygt 4 procent 1957. Våra bytesförhållanden, uttryckt som förhållandet mellan den genomsnittliga exportprisnivån och importprisnivån, skulle komma att försämrats med omkring 3 procent. Försämringen skulle alltså bli något större än under föregående år.

Utvecklingen av bytesförhållandena belyses av följande sammanställning över årsgenomsnittet (1949 = 100):

	[1952	1953	1954	1955	1956	1957 Ber.
$\frac{\text{Exportprisindex}}{\text{Importprisindex}}$	109	104	104	105	103	100

Då importpriserna i motsats till exportpriserna inkluderar fraktkostnader, blir den samhällsekonomiska förlusten dock mindre än vad den redovisade utvecklingen 1957 antyder, eftersom de högre sjöfrakterna under året påverkar sjöfartsnettot i positiv riktning.

Betalningsbalansen 1957

Sjöfartsnettot uppskattas till 1 375 miljoner kronor. Det innebär en ökning med 160 miljoner kronor eller 13 procent från 1956. Export och import av övriga tjänster väntas balansera. Sammanställs dessa uppgifter med beräkningarna över utrikeshandeln får man följande bytesbalans för 1957 (i miljoner kronor):

Export, fob	10 825
Import, cif	12 200
Handelsbalansens saldo	— 1 375
Sjöfartsnetto	+ 1 375
Övriga tjänster, netto	± 0
Bytesbalansens saldo	± 0

Valutareserven

Beräkningarna pekar sålunda på jämvikt i bytesbalansen för 1957. Riksbanken har beräknat, att kapitaltransaktionerna kommer att balansera. Man har inte kunnat ta hänsyn till privata kapitaltransaktioner i form av lån, varukrediter m. m.; statistiskt underlag saknas nämligen. Valutareserven skulle alltså teoretiskt komma att bli oförändrad. Emellertid sker alltid relativt stora förskjutningar mellan varu- och betalningsströmmarna under året, vilket kommer till uttryck i den s. k. förskjutningsposten. Denna utgör differensen mellan valutareservens faktiska och teoretiska förändring. Det kan nämnas, att för årets tre första månader gav bytesbalansen ett underskott på preliminärt 390 miljoner kronor, medan valutareserven minskade med 134 miljoner kronor. Det skulle, om kapitaltransaktionerna har balanserat, innebära en förskjutningspost på omkring + 255 miljoner kronor. Förskjutningsposten för samma period 1956 uppgick till omkring + 250 miljoner kronor.

V. Produktionen

Totalproduktionen 1956

Enligt de beräkningar, som konjunkturinstitutet utfört och som finns redovisade i kapitel II, steg totalproduktionen inom landet med 2,5 procent från 1955 till 1956. De preliminära kalkyler som gjordes vid årsskiftet visade en något mindre ökning, nämligen knappt 2 procent. Även om den bild vi nu har av expansionen under fjolåret innebär en något större ökningstakt än vad som tidigare antagits, är denna dock fortfarande lägre än för flertalet efterkrigsår. Från 1954 till 1955 steg sålunda bruttonationalprodukten med 4 procent. Åren 1950—1955 var den årliga tillväxten i medeltal omkring 3 procent och 1946—1955 drygt 3 1/2 procent.

Genom att nya uppgifter blivit tillgängliga, har kalkylerna över de olika näringsgrenarnas bidrag till totalproduktionen 1956 fått justeras framför allt på två punkter. Industriproduktionen var under fjolåret något större, än vad som tidigare beräknats. Vidare syns skogsavverkningarna inte ha minskat utan snarare ökat något från 1955 till 1956.

För övriga näringsgrenar finns inte anledning att ändra tidigare beräkningar, som innebär en svag produktionsökning inom jordbruket samt byggnads- och anläggningsverksamheten och en något större, men dock begränsad, stegring för tjänster av olika slag. Den enda nedgång som konstaterats har gällt vissa slag av konsumenttjänster, däribland främst restaurangtjänsterna.

Suez-konfliktens verkningar

Den preliminära nationalbudgetens produktionskalkyler för 1957 var bundna vid den mycket bestämda förutsättningen, att den vid årsskiftet rådande oljekrisen skulle få en relativt måttlig inverkan på näringslivet men trots detta dock begränsa höjden på produktionen. Verkningarna av rubbningarna i oljeförsörjningen har dock för vårt land liksom för hela Västeuropa blivit mindre än man kunde befara. Några egentliga produktionsinskränkningar har för vår del inte behövt företas. De beskurna oljetilldelningarna kan emellertid tillfälligt ha hämmat expansionsmöjligheterna inom vissa delar av industrin. Den milda vintern och rationaliseringar av värmeanläggningar har bidragit till att mer ogynnsamma verkningar uteblivit. Den främsta orsaken härtill är dock den omständigheten, att oljetillförseln till Västeuropa kunnat hållas på en relativt hög nivå samt att vårt land i det internationella samarbetet inom OEEC lyckats vinna förståelse för sina försörjningsbekymmer.

Suez-konfliktens verkningar för Sveriges del består främst i de prishöjningar som genomförts för de olika produkterna. Prishöjningarna har utfallit något olika för olika konsumentgrupper. Mindre industrier har fått

vidkännas en prishöjning för olja på ca 60 kronor per m³, medan större industriföretag som köper hela laster i många fall fått betala ett pris, som överstiger det tidigare med 80—100 kronor per m³. Prishöjningen är en kombination av höjt fob-pris och höjda frakter. Det är tveksamt om de fob-prishöjningar som företagits kommer att bestå eller inte. En återblick på fob-prisutvecklingen visar, att de höjningar som tidigare genomförts i stort sett blivit bestående. Däremot är det naturligt, om frakterna återgår till en mer normal nivå, så snart tankfartygen kan frakta olja normala vägar och oljeledningarna kan tas i bruk i full utsträckning. Under de senaste månaderna har en viss nedgång i frakterna inträffat och detta har resulterat i prissänkningar för oljeprodukterna.

Suez-konflikten har även inverkat på kolpriserna. De amerikanska och i än högre grad de polska kolen steg i pris. Under den senaste tiden har emellertid prissänkningar företagits även på detta område.

Bränslesituationen

När det gäller utsikterna för bränsleförsörjningen under innevarande år, torde man kunna räkna med att behoven av *stenkol* och *koks* nöjaktigt kan täckas genom import. Årets koksimport syns kunna få en bättre kvalitativ sammansättning än vad som var möjligt under 1956 på grund av att lagerställningen i leverantörländerna förbättrats genom den milda vintern. Med hänsyn till kolbristen i Europa måste en betydande del amerikanska kol importeras också under innevarande år. Det kan beräknas, att ungefär en tredjedel av den svenska kolimporten 1957 kommer att ha amerikanskt ursprung.

När det sedan gäller *flytande bränslen*, är de senaste rapporterna i fråga om oljetillförseln mer optimistiska än de tidigare. Råolja pumpas nu genom den mest betydande ledningen från oljefälten till Medelhavet. Även om ledningens kapacitet på grund av skador ännu inte kan helt utnyttjas, betyder dock denna tillförselled en inte oväsentlig förbättring av Västeuropas försörjningsläge i fråga om petroleum. Därtill kommer att röjningen av Suezkanalen fortskridit gynnsamt. Så länge de politiska motsättningarna inte lösts på ett för alla parter nöjaktigt sätt, är det emellertid för tidigt att ha någon bestämd uppfattning om vid vilken tidpunkt oljeskeppningarna genom kanalen kan återupptas i full omfattning.

Även om utvecklingen är svår att förutse, syns man dock numera på experthåll vara optimistisk nog att räkna med att oljeindustrin torde kunna tillföra Västeuropa oljeprodukter i en omfattning som möjliggör en någorlunda normal försörjning.

Läget för elkraft

På grund av den ringa nederbörden under hösten och förvintern var kraftsituationen i landet vid årsskiftet synnerligen ansträngd. Frågan om konsumtionsbegränsande åtgärder skulle behöva tillgripas var aktuell. Vä-

derleksförhållandena under de första månaderna i år blev dock sådana, att risken för ransonering under tiden fram till vårfloden eliminerades.

Kraftproduktionen inom landet uppgick 1956 till drygt 27 miljarder kWh. Vattenkraften svarade för 90 procent av detta belopp, medan resten täcktes av värmekraft. Genom tillkomsten av nya kraftanläggningar samt genom till- och ombyggnader av äldre beräknas tillskottet i maskineffekt under 1957 bli 340 000 kW. Resultatet blir, att tillgången på vattenkraft vid normal väderlek i år uppgår till omkring 27 miljarder kWh, vilket är lika med den ovan angivna totalproduktionen (inkl. värmekraften) under fjolåret. Den väntade belastningsökningen på 1,7—1,8 miljarder kWh skulle sålunda få täckas med värmealstrad kraft. Dessa resonemang vilar på förutsättningen om normal vattentillgång. Skulle i stället nederbördsförhållandena under senare hälften av 1957 bli ogynnsamma, minskar givetvis mängden vattenkraft, och kraftsituationen kan ånyo bli ansträngd. Läget i fråga om elkraft är nämligen sådant, att vi i händelse av torrår måste räkna med försörjningssvårigheter.

Arbetsmarknadsläget

Utvecklingen på arbetsmarknaden kännetecknades under fjolåret, som redan påpekades i den preliminära nationalbudgeten, av mindre spänning mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft än närmast föregående år. Avmattningen i efterfrågetrycket på arbetsmarknaden innebar att bristen på arbetskraft minskade.

De vid jul- och nyårshelgen 1956 tillåter fick i regel återgå till arbetet redan i början av januari. Även de temporära störningar i form av driftsinskränkningar inom bilindustrin och dess underleverantörer, som orsakats av begränsningar i oljetillförseln, kunde upphävas relativt snabbt och driften återupptas i full utsträckning.

Den förhållandevis milda vintern har gynnat sysselsättningen i många säsongbetonade fack. Inom byggnadsverksamheten låg dock arbetslösheten på i stort sett samma nivå som i fjol. Inom skogsbruket, där den milda vädret underlättat avverkningarna men på en del håll försvårat skogskörslorna, var arbetslösheten obetydligt större än föregående vinter. Bland lantarbetare var den däremot under februari och mars lägre än i fjol.

Arbetsmarknadsläget inom industrin kännetecknades vid årets början av sjunkande omsättning på arbetskraft och i jämförelse med fjolåret minskad arbetslöshet. Industrins arbetskraftsbehov under årets tre första månader — såsom det noterats i antalet anmälda lediga platser hos arbetsförmedlingarna — visar en fortvarande avmattning; platstillgången var i medeltal 20 procent lägre i förhållande till samma tid 1956. Inom malmbrytning och metallindustri var antalet ledigförklarade platser 24 procent mindre än i fjol. Enligt konjunkturinstitutets verkstadsbarometer syntes behovet av yrkesarbetare vid kvartalsskiftet mars—april fortfarande vara stort men lägre än föregående år vid samma tid. Någon påtaglig brist på icke yrkesutbildad arbetskraft förelåg inte enligt verkstadsbarometern mot en inte oväsentlig brist

ett år tidigare. Även vid järnbruken är nyanställningsbehovet lågt, medan skeppsvarvens rekryteringsbehov alltså är stort. Antalet arbetslöshetsförsäkrade arbetslösa industriarbetare, som var anmälda som arbetssökande hos arbetsförmedlingen, sjönk — uttryckt i procent av medlemsantalet — från 1,9 i januari till 1,5 i mars, medan arbetslöshetsprocenten under januari —mars 1956 var oförändrat 1,3.

Utvecklingen 1956—1957 inom olika näringsgrenar

Industrins produktion steg med drygt 2 1/2 procent från 1955 till 1956. Det existerade emellertid stora olikheter mellan de olika industrigrenarna. I stort sett stod sig dock mönstret från de närmast föregående åren. En relativt kraftig expansion ägde rum inom de exportinriktade skogs- och metallindustrierna (dock med undantag för träindustrin), medan de hemmamarknadsbetonade konsumtionsvaruindustrierna hade mycket begränsade produktionshöjningar. Utvecklingen i Sverige skilde sig i detta avseende från den västeuropeiska i övrigt. I ett flertal länder har nämligen tyngdpunkten i produktionsuppgången 1956 förskjutits från metall- och verkstadsindustrin mot de egentliga konsumtionsvaruindustrierna.

Totalt för 1956 ökade antalet anställda arbetare inom industrin med 0,6 procent jämfört med 1955. Vid en jämförelse mellan motsvarande kvartal de båda åren finner man, att ökningstalen successivt sjönk t. o. m. tredje kvartalet. I slutet av året föll sedan sysselsättningen under 1955 års nivå. Av tabell 1 framgår att om motsvarande jämförelse görs för produktionen erhålls en annan utveckling. De största ökningstalen för produktionen hänför sig nämligen till slutkvartalet. I diagram 1 i kapitel II finns produktionsvolymens säsongrensade utveckling grafiskt åskådliggjord. Efter en relativt svag

Tabell V: 1. Förändring av industriproduktionens volym 1954—februari 1957

Produktionsgren	Procentuell förändring vid jämförelse med motsvarande period ett år tidigare						
	1955	1956	1956				1957
			1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	
Malmbrytning och metallindustri	+ 10	+ 7	+ 6	+ 5	+ 8	+ 8	+ 7
därav: järnmalmsgruvor	+ 13	+ 9	+ 14	+ 10	+ 6	+ 9	+ 12
järn- och metallverk	+ 15	+ 10	+ 8	+ 7	+ 17	+ 13	+ 11
sysselsättning i verkstadsindustri	+ 6	+ 4	+ 3	+ 2	+ 4	+ 5	+ 4
Träindustri	+ 3	- 9	- 9	- 12	- 9	- 3	+ 10
Massa- och pappersindustri	+ 7	+ 5	+ 4	+ 3	+ 4	+ 9	+ 6
Livsmedelsindustri	+ 4	± 0	+ 1	+ 2	- 3	+ 1	+ 1
Textil- och sömnadsindustri	- 2	+ 2	+ 3	+ 4	± 0	+ 1	..
Läder- och skoindustri	+ 2	+ 1	- 1	- 1	+ 2	+ 6	+ 13
Hela industrin	+ 6	+ 3	+ 2	+ 1	+ 3	+ 5	+ 6
Kapitalvaruindustri	+ 9	+ 4	+ 4	+ 3	+ 6	+ 7	+ 7
Konsumtionsvaruindustri	+ 3	+ 1	+ 1	+ 1	- 1	+ 2	+ 1

Källa: Industriförbundets produktionsindex.

stegring under första halvåret ägde en mycket betydande uppgång i produktionen rum under tredje kvartalet. Den därefter snarast nedåtriktade tendensen bröts sedan i februari i år.

Inom flertalet branscher skedde, om man ser till genomsnittet för 1956, produktionsuppgången parallellt med en ökning i antalet anställda. Inom såväl läder- och skoindustrin som textil- och sömnadsindustrin minskade emellertid antalet arbetare, samtidigt som produktionen ökade.

När produktionsutsikterna bedömdes i den preliminära nationalbudgeten, förmörkades framtidsbilden av risken för en allvarlig brist på bränsle. När denna risk nu försvunnit, kan en uppjustering i produktionsantagandena för industrin företas.

Gruvindustrin domineras av järnmalmsbrytningen. Produktionen av järnmalm ökade 1955—1956 med 9 procent till 19,1 miljoner ton. Utförseln steg med 10 procent till 17,3 miljoner ton och de senaste årens lagerminskning fortsatte. Avsättningssituationen för järnmalm är mycket god och pristen-densen uppåtriktad. På grund av svårigheter i samband med övergången till underjordsbrytning vid de norrländska malmfälten har dock möjligheterna till produktionsökning begränsats.

Genom sin storlek intar *verkstäderna* en central ställning inom industrin. De utgör ett av de områden, som hittills visat en betydande expansion. Inom ramen för denna expansion totalt har dock utvecklingen varit mycket oen-hetlig för de olika delbranscherna. Sålunda har den goda sjöfartskonjunk-turen fört med sig ett starkt uppsving för skeppsbyggeriet. Orderingången hos varven har varit synnerligen stor alltsedan hösten 1955, vilket medfört att inneliggande order nu täcker flera års produktion. Sysselsättningen¹ låg under 1956 ca 9 procent över 1955 års nivå. Produktionen väntas fortsätta att öka i år. Leveranserna av fartyg beräknas 1957 överstiga 1956 års med ca 25 procent. De kraftigaste stegringarna väntas härvid ske i leveranserna till de utländska beställarna.

I de delar av verkstadsindustrin, som ligger utanför varven, steg syssel-sättningen med ett par procent från 1955 till 1956. En större ökning än me-deltalet hade mekaniska verkstäder och gjuterier samt elektriska verkstä-der. Inom området för järn- och metallmanufaktur inträffade däremot en nedgång i sysselsättningen med ungefär 3 procent. För verkstadsindustrins del (exkl. varven) minskade orderingången från början av 1956 fram till juni—augusti något mer än som var säsongmässigt betingat. Nedgångsten-densen kom härvid främst från hemmamarknaden. För tiden efter augusti föreligger endast preliminär och ofullständig statistik. Denna tyder på en betydande uppgång under hösten i den totala orderingången till en nivå, som inte i större utsträckning syns avvika från 1955 års. Den tidigare obser-verade nedgången i beställningarna från hemmamarknaden tycks ha upp-hört. De preliminära siffrorna antyder vidare en viss uppgång i orderstoc-kens storlek mellan augusti 1956 och februari 1957. Med hänsyn till order-situationen och de bedömningar, som gjorts i utrikeshandels- och investe-

¹ I avsnittet om verkstadsindustrin mätt som antalet utförda arbetstimmar.

ringsavsnitten, torde man kunna räkna med en ökning 1957 i verkstädernas produktion. Ökningen beräknas dock bli mindre än 1955—1956.

Inom *järn- och stålverken* har produktionen av handelsfärdigt järn och stål ökat mycket kraftigt under de senare åren. År 1956 noterades sålunda en uppgång från 1955 med 12 procent till 1 670 000 ton (inkl. försålda ämnen). Bortåt en fjärdedel av totalproduktionen placerades utomlands. Den betydande exportökningen i fjol utgjordes till största delen av billigare kvaliteter vanligt handelsjärn. Dessa torde få betraktas som marginalkvantiteter, som är ytterst känsliga även för små förändringar i efterfrågan. Man har emellertid bedömt läget så, att en mindre höjning av exporten utöver fjolårets nivå skall bli möjlig 1957. Den antagna fortsatta expansionen inom byggnads- och anläggningsverksamheten samt inom verkstadsindustrin kommer att höja den inhemska konsumtionen. Produktionsökningen för handelsfärdigt järn och stål beräknas dock stanna vid 75 000 ton (5 procent).

Efter 1955 års rekordmässiga utveckling inom *träindustrin* skedde en avsaktnings under fjolåret. Produktionen av sågade och hyvlade trävaror (bjälkar, sparrar, syllar och lådbräder inräknade) föll tillbaka med ungefär 9 procent 1956 från 1,8 till ungefär 1,65 miljoner standards. Antalet arbetare minskade med 7 procent jämfört med 1955. Trots en tillbakagång — främst beträffande Storbritannien — översteg exporten för andra året i följd en miljon standards. En lagerminskning hör också till bilden av 1956. När det sedan gäller den fortsatta utvecklingen kan det konstateras, att exportförsäljningarna hittills förlöpt tillfredsställande och att priserna t. o. m. visat någon återhämtning. Kalkylerna för exporten går ut på en i förhållande till fjolåret oförändrad utförsel. Det är inte osannolikt, att produktionens utveckling i nedåtgående riktning kan upphöra.

För *pappers- och massaindustrin* är bilden något mindre komplicerad. De senaste åren karakteriseras av en jämn och betydande sysselsättningsökning; under fjolåret ökade antalet anställda med 3 procent. Kapaciteten har utbyggt avsevärt. Produktionen har, framför allt på grund av de gynnsamma exportmöjligheterna, undergått en betydande stegring. Enligt Industriförbundets index var ökningen 5 procent 1955—1956. Efterfrågan från såväl hemma- som exportmarknaderna bedöms fortfarande som stark, även om en nedgångstendens kunnat konstateras för den oblekta sulfitmassan. Produktionen inom massa- och pappersindustrin beräknas öka i ungefär samma omfattning som föregående år. Produktionen av kemisk massa antas komma att stiga med omkring 150 000 ton (5 procent). Tillverkningen av papp och papper (exkl. tidningspapper) beräknas öka med bortåt 50 000 ton (5 procent); för tidningspapper väntas en än större procentuell stegring.

Under fjolåret efterträdde de senaste årens nedgång i *textil- och sömnadsindustrins* produktion av en stegring med ett par procent. Minskningen i antalet anställda arbetare fortsatte, även om den var mycket begränsad. Enligt konjunkturinstitutets senaste konjunkturbarometer (mars 1957) har läget, framför allt inom triåindustrin, i viss mån förbättrats. Ser man på textilindustrin i dess helhet, är det speciellt bomullsvarorna, som berörs

av uppgångstendensen. Vid en bedömning av produktionsutsikterna måste man utgå från en fortsatt stark konkurrens från utlandets sida. Trots detta syns det dock inte osannolikt, att textil- och sömnadsindustrins produktion som helhet betraktad under 1957 skall kunna hålla 1956 års nivå. En viss ökning är heller inte utesluten.

Inom läder- och skoindustrin fortsatte minskningen i antalet sysselsatta även under fjolåret. Produktionen steg däremot med en knapp procent jämfört med 1955, om man ser till året i sin helhet. Bakom denna nettoförändring ligger en försämring under första halvåret och en uppgång under senare delen av året. Även om marknaden trycks av stora lager, är en ytterligare, mindre, expansion under 1957 inte osannolik.

Utifrån dessa antaganden om produktionsutvecklingen inom industrins olika delar kan man beräkna, att den egentliga industrin kommer att öka sitt bidrag till bruttonationalprodukten med omkring 500 miljoner kronor i 1956 års priser eller med omkring 3 procent. (Vid årsskiftet antogs en ökning på 1 procent.) Ökningen i industriproduktionen 1956—1957 kan således enligt dessa nya kalkyler väntas bli något större än ökningen 1955—1956. Även om splittringen i konjunkturläget för de olika industrigrenarna nu är något mindre än tidigare, väntas dock fortfarande tyngdpunkten i produktionsökningen ligga hos de kapitalvaruproducerande metallindustrierna samt pappers- och massaindustrin.

Enligt de nya kalkyler, som utförts inom jordbruksnämnden, har ökningen i jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten 1957 nedjusterats till hälften av vad som beräknades i den preliminära nationalbudgeten. Mot en stegring 1956—1957 med 280 miljoner kronor (9 procent) tidigare står nu en ökning på något mindre än 150 miljoner kronor (5 procent). De arealer som under hösten besåddes med spannmål och oljeväxter blev nämligen inte så stora, som man i ett tidigare skede antagit. Dessutom har mjölkproduktionen inte återhämtat sig efter nedgången 1955. Slutligen väntas inköpen av förnödenheter från andra näringsgrenar få en något större omfattning än vad som förutsattes i årsskifteskalkylerna.

Jordbruksnämndens beräkningar, som bygger på förutsättningen om normal väderlek, innebär, att den totala uppgången i jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten 1956—1957 skulle bli resultatet av en ökning i produktionen av vegetabiliska slutprodukter med en knapp procent, en något större tillväxt i animalieproduktionen (2 procent) och en nedgång i inköpen av förnödenheter utifrån på 5 procent, det senare som en följd av bl. a. 1956 års rikliga foderskörd. Vad vegetabilier beträffar väntar man, att oljeväxtproduktionen återgår till normal omfattning, vilket innebär en betydande uppgång (tredubbling) jämfört med 1956 års låga nivå. Uppgången för oljeväxterna beräknas något mer än uppväga minskningen för övriga grupper på vegetabiliesidan. Bland de långt mer betydande animalierna beräknas framför allt fläskproduktionen stiga. För både mjölk och mejeriprodukter samt ägg kalkylerar man med en svag produktionsminskning (1 procent).

Det kan beräknas, att jordbrukets produktionsvolym, trots den väntade

femprocentiga stegringen 1956—1957, i år kommer att ligga drygt 5 procent under genomsnittet för 1950—1955.

Skogsavverkningarna väntas 1957 omfatta omkring 40 miljoner m³ (fast mått utan bark). I förhållande till fjolåret innebär detta en nedgång med något mer än 5 procent. Man kan räkna med en något minskad huggning av massaved innevarande år, bl. a. på grund av att massavedslagren ökade under fjolåret. Även i fråga om sågtimret ligger en något minskad avverkning närmast till hands. Enligt dessa nya kalkyler blir nedgången 1956—1957 något större än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten. Anledningen till detta är att 1956 års siffror undergått en uppjustering från det tidigare beräkningstillfället.

Beträffande övriga näringsgrenars bidrag till bruttonationalprodukten finns det inte anledning att — i förhållande till kalkylerna vid årsskiftet — i nämnvärd grad justera annat än värdet för handeln och samfärdseln. Det kan, sedan hotet om bränslekris försvunnit, finnas fog för en höjning av dessas bidragsökning från 200 miljoner kronor (ca 1,5 procent) till 300 miljoner (ca 2,5 procent).

Totalproduktionen 1957

De antagna förskjutningarna i de olika näringsgrenarnas produktion sammanfattas i nedanstående tablå:

Näringsgren	Förändring 1956—57	
	Procent	Milj. kr
Egentlig industri	+ 3	+ 500
Kraft- och belysningsverk	+ 6	+ 50
Byggnads- och anläggningsverksamhet	+ 4	+ 200
Jordbruk och fiske	+ 5	+ 150
Skogsbruk	— 7	— 200
Summa kraft- och varuproduktion	+ 2	+ 700
Statens och kommunernas bidrag till produktionen		
av den offentliga konsumtionen	+ 5	+ 250
Bostadsnyttjande	+ 4	+ 100
Handel och samfärdsel	+ 3	+ 300
Konsumenttjänster	+ 2	+ 50
Summa tjänster	+ 3	+ 700
Totalt	+ 3	+ 1 400

Enligt dessa beräkningar skulle den totala produktionen inom landet från 1956 till 1957 stiga med 1 400 miljoner kronor i 1956 års priser, vilket svarar mot en ökning av bruttonationalprodukten med närmare 3 procent. Tillväxten i totalproduktionen 1956—1957 kan sålunda beräknas bli något större än 1955—1956. Ökningen enligt de nya kalkylerna ligger endast drygt en halv procent över den som framräknades i den preliminära nationalbudgeten. Förklaringen till den ringa differensen ligger i det förhållandet, att uppjusteringen för industrin och distributionen till en del uppvägs av en neddragning av jordbrukets och skogsbrukets värden.

Det bör understrykas att produktionsutvecklingen sammanhänger med utvecklingen av de andra posterna i försörjningsbalansen och i sin tur påverkar dessa. Det är en grov avvägning mellan de olika posterna i försörjningsbalansen och de faktorer, som är av betydelse för deras utveckling, som ligger till grund för ovanstående produktionskalkyl. Andra förutsättningar i fråga om efterfrågans storlek och inriktning skulle leda till andra tal för produktionsökningen.

Sysselsättningsaspekt

Tillgången på arbetskraft, som står till de olika näringsgrenarnas förfogande, syns under 1957 ge utrymme för en måttlig sysselsättningsökning. Enligt de beräkningar som presenterades i den preliminära nationalbudgeten kan vi nämligen emotse en kraftigare ökning av befolkningen i åldern 15—65 år än 1956. Under förutsättning att även innevarande år får ett lika stort invandringsöverskott som föregående år (drygt 10 000 personer) skulle arbetsstyrkan under 1957 kunna ökas med 25 000 personer. Med andra antaganden om invandringen följer givetvis också andra värden för den möjliga sysselsättningsökningen. En annan faktor, som gör att den angivna siffran är variabel inom vida marginaler, är graden av yrkesverksamhet, om vilken vi har ringa kunskap.

Som en sammanfattning kan sägas, att en begränsad sysselsättningsexpansion kan äga rum inom industrin och de tjänsteproducerande näringsgrenarna 1957 genom ett nettotillskott till den totala arbetskraften och en väntad fortsatt utvandring från jordbruket.

VI. Investeringarna

De allmänna förutsättningarna för 1957 års investeringsverksamhet har inte undergått några mer betydande förändringar sedan prognosen i den preliminära nationalbudgeten utfördes i december 1956. Då emellertid nytt statistiskt material framkommit på flera punkter, syns en översyn och revidering av denna prognos dock befogad. Sålunda har konjunkturinstitutet framlagt nya beräkningar av bruttoinvesteringarna under 1956; en redogörelse för dessa har lämnats i kapitel II. Vidare har kommerskollegium, i likhet med vad fallet varit de två närmast föregående åren, under mars månad företagit en ny undersökning av investeringsplanerna inom industrin. Denna kommer att redovisas i det följande. Nya uppskattningar av den sannolika utvecklingen av investeringarna inom statens affärsdrivande verk och inom försvaret under 1957 föreligger också. Någon detaljerad revidering av realbudgeten för den tillståndsberoende byggnadsverksamheten har inte genomförts. Med stöd av nu föreliggande uppgifter om igångsättningen av tillståndsberoende byggen under sista kvartalet 1956 har dock vissa justeringar företagits även av dessa beräkningar. Detta har påverkat prognosen för industrins och kommunernas investeringar i byggnader och anläggningar under 1957. I övrigt finns inget nytt material för bedömning av kommunernas investeringsplaner.

Investeringsprognosen i tabell 2 syftar till att fastställa den reala investeringsutvecklingen från 1956 till 1957. Förändringstalen skall sålunda vara angivna i samma priser som siffrorna för 1956 års investeringsverksamhet, d. v. s. i 1956 års genomsnittspriser. De föreliggande uppgifterna rörande bl. a. industriföretagens investeringsplaner för 1957 är emellertid påverkade av det faktum att priserna vid uppgiftstillfället var högre än genomsnittet för 1956. Inom vissa områden kan de angivna planerna vara mer eller mindre starkt bundna till nominellt fixerade ramar. Detta gäller framför allt de statliga investeringarna. Med hänsyn till dessa förhållanden har det varit nödvändigt att göra vissa antaganden om den fortsatta prisutvecklingen. Investeringsprognosen i den preliminära nationalbudgeten byggde på det hypotetiska antagandet, att den prisnivå som rådde vid utgången av 1956 skulle bli bestående under hela 1957. Redan detta innebar en höjning med ett par procent i förhållande till genomsnittsnivån för 1956. Priserna omkring den 1 mars i år kan beräknas ha varit, för nybyggnadsverksamhet ett par, och för nyinvesteringar i maskiner och apparater 3 å 4 procent högre än genomsnittsnivån under 1956. I den investeringsprognos som redovisas i det följande har antagits, att priserna för kalenderåret 1957 kommer att ligga, för nybyggnadsverksamhet 3, för övriga nyinvesteringar 4 1/2 procent över 1956 års nivå. Underhållskostnadsindex har, på de få punkter där ett antagande om detta varit nödvändigt, förutsatts stiga med ett par tre procent mer än prisindex för nyinvesteringar.

Bostadsbyggandets volym, bortsett från underhållsverksamheten, beräknas ha ökat med 6 procent från 1955 till 1956. Denna uppskattning avser en jämförelse mellan det under resp. år utförda byggnadsarbetet. Antalet färdigställda lägenheter syns 1956 liksom 1955 ha uppgått till omkring 57 000. Uppgifter rörande en- och tvåfamiljshusen på landsbygden saknas dock ännu, varför siffran får betraktas som preliminär. Samtidigt kan emellertid den genomsnittliga lägenhetsytan beräknas ha varit närmare 4 procent större i flerfamiljshus, färdigställda under 1956, än i hus, som blev färdiga under 1955.

Den kvantitativa regleringen av bostadsbyggandet har, vad flerfamiljshusen beträffar, under de senaste åren bestått i att ramar fixerats för igångsättningen. Dessa har gällt såväl statsbelånade som icke statsbelånade hus. Från och med den 1 januari 1957 sker dock regleringen av statsbelånade byggen — liksom redan tidigare av egnahemsbyggandet — i första hand genom de i den statliga budgeten fastställda låneramarna. För de icke statsbelånade husen fastställs inte längre någon i lägenhetsantal fixerad ram. Liksom tidigare krävs dock för flerfamiljshus igångsättningsstillstånd från arbetsmarknadsmyndigheterna.

I den preliminära nationalbudgeten antogs, att flerfamiljshus skulle komma att påbörjas under första halvåret 1957 i en omfattning motsvarande 18 000 lägenheter. Häri inkluderas såväl statsbelånade som icke statsbelånade hus. För andra halvåret 1957 förutsattes en igångsättning motsvarande 23 000 lägenheter i flerfamiljshus. Det finns för närvarande ingen anledning att nämnvärt revidera dessa antaganden. Förutsättningarna för första halvåret är desamma nu, som då prognosen i den preliminära nationalbudgeten gjordes. För bedömning av andra halvåret 1957 föreligger nu en proposition (Kungl. Maj:ts proposition nr 100/1957) rörande bl. a. låneanslagen för budgetåret 1957/58. Denna utgår från att statsbelånade flerfamiljshus omfattande 36 000 lägenheter skall komma att påbörjas under 1957/58, var- till kommer dels 1 000 lägenheter i pensionärshem, dels åtminstone 3 000 i privatfinansierade flerfamiljshus. Totalt skulle man därigenom under 1957/58 komma upp i 40 000 lägenheter i påbörjade flerfamiljshus. Mot bakgrunden av de senaste årens erfarenheter syns man kunna räkna med att 23 000 av dessa skall komma igång under andra halvåret 1957. I fråga om egnahemsbyggandet antogs i december en ökning från 1956 till 1957 av storleksordningen 2 000 lägenheter. Numera kan antas att ökningen blir 3 000 lägenheter.

Ovannämnda antaganden innebär en viss minskning av byggnadsverksamheten i flerfamiljshus — i varje fall räknat i antal lägenheter — vilken dock mer än uppvägs av en ökning av egnahemsbyggandet. Därtill har förutsatts, dels att lägenhetsytan för flerfamiljshus skall fortsätta att öka i samma takt som under de senaste åren, dels att bostadsunderhållet skall stiga i normal omfattning. Det sammanlagda resultatet av dessa antaganden motsvarar en ökning av det totala bostadsbyggandet med omkring 100 miljoner kronor, vilket belopp införts i tabell 2.

Jordbrukets investeringar i ekonomibyggnader har förutsatts bli oförändrade liksom i huvudsak även nyinvesteringarna i maskiner och redskap. Ökningen på 10 miljoner kronor i tabell 2 motsvarar väsentligen en ökning av maskinunderhållet i normal omfattning.

Resultatet av den undersökning av *investeringsplanerna inom industrin* som kommerskollegium företog i mars återges i tabell 1. För jämförelsens skull redovisas även oktoberenkäten 1956. Vad 1956 års investeringar beträffar, visar den nya enkäten god överensstämmelse med den tidigare. För den *egentliga industrin* innebär marsenkäten i förhållande till oktoberenkäten en obetydlig nedjustering av siffran för byggnader och anläggningar, vilken inte fullt uppvägs av en mindre uppjustering av siffran för maskininvesteringarna. Enligt de senaste beräkningarna var den egentliga industrins totala bruttoinvesteringar (inkl. utgifter för reparationer och underhåll) volymmässigt ca 1 procent högre under 1956 än under 1955. För maskiner och apparater uppges ökningen till omkring 2 procent. Byggnads- och anläggningsinvesteringarna beräknas ha minskat med omkring 1 procent.

Marsenkäten visar för den egentliga industrin en planerad ökning av nyinvesteringar i byggnader och anläggningar med 25 procent från 1956 till 1957. Motsvarande siffra i oktoberenkäten var 12 procent. Närmare en fjärdedel av den i mars uppgivna siffran för 1957 års byggnads- och anläggningsinvesteringar är emellertid beroende av ytterligare byggnadstillstånd. Under sådana omständigheter är det uppenbart, att den planerade ökningen inte kan väntas komma att realiseras i sin helhet. Beräkningar utförda på grundval av byggnadstillståndsstatistiken visar dock, att det är rimligt att räkna med en viss ökning. Denna kan dock väntas stanna vid volymmässigt ca 3 procent. Förutsatt att utgifterna för underhåll och reparationer ökar procentuellt lika mycket, blir ökningen för den egentliga industrins totala byggnads- och anläggningsverksamhet i runt tal 25 miljoner kronor, vilket införts i prognostabellen.

Den egentliga industrins nyinvesteringar i maskiner och apparater väntas enligt marsenkäten bli 10 procent högre under 1957 än under 1956. Oktoberenkäten visade på denna punkt en minskning med inte mindre än 11 procent. En liknande uppjustering av planerna för det framförliggande året har noterats såväl 1954/1955 som 1955/1956. Den nu konstaterade ökningen kan därför inte utan vidare tolkas som ett utslag av en ändring i företagets investeringsvilja sedan i höstas. Redan det faktum att investeringsplanerna för maskiner och apparater till en del är förhållandevis kortsiktiga gör att det ter sig naturligt med en uppjustering av siffrorna, då man kommer närmare den period som prognosen avser. Dessutom får man räkna med att ökningen i viss utsträckning sammanhänger med att det från oktober till mars skett en fortlöpande prisstegring, vartill kommer den avtalade lönehöjningen. Det har i varje fall i år uttryckligen begärts att siffrorna för 1957 skall lämnas i de vid uppgiftstillfället aktuella priserna.

Det har de två senaste åren visat sig, att de i oktober uppgivna planerna

Tabell VI: 1. Investeringsplaner inom industrin för år 1957

Ny- och ombyggnadskostnader samt ny- och ersättningsanskaffning (miljoner kronor)

	Byggnader och anläggningar						Investeringar i maskiner och apparater			
	Enligt höstenkäten			Enligt vårenkäten			Enligt höstenkäten		Enligt vårenkäten	
	Beräk- nade kost- nader 1956	Plane- rade utgifter 1957	Därav beroende av ytterligare byggnads- tillstånd	Beräk- nade kost- nader 1956	Plane- rade utgifter 1957	Därav beroende av ytterligare byggnads- tillstånd	Beräk- nade kost- nader 1956	Plane- rade utgifter 1957	Beräk- nade kost- nader 1956	Plane- rade utgifter 1957
1. Gruvindustri	67	74	8	68	78	8	70	60	65	72
2. Metall- och verkstadsindustri	255	334	172	251	372	94	428	418	449	574
därav:										
järn- och stålverk	38	50	16	39	69	5	104	110	100	218
verkstadsindustri (inkl. metall- verk exkl. skeppsvarv)	184	238	131	185	254	81	296	272	318	317
skeppsvarv	33	46	25	27	49	8	28	36	31	39
3. Jord- och stenindustri	32	28	14	33	32	11	51	39	50	40
4. Träindustri	40	23	7	42	27	12	43	33	48	37
5-6. Massa-, pappers- och grafisk industri	117	129	52	109	124	14	320	309	292	325
7. Livsmedelsindustri	60	83	42	61	88	25	61	48	67	61
8. Dryckesvaru- och tobaksindustri	16	20	7	14	19	6	16	16	16	20
9. Textil- och sömnadsindustri	16	12	5	14	18	6	45	31	45	43
10. Läder-, hår- och gummivaruindustri	10	7	5	10	11	9	22	18	24	19
11. Kemisk-teknisk industri	50	33	15	46	44	12	101	63	105	81
Summa	663	743	327	648	813	197	1 157	1 035	1 161	1 272
12. El-, gas- och vattenverk	603	652	60	629	726	57	125	132	131	181
Totalt	1 266	1 395	387	1 277	1 539	254	1 282	1 167	1 292	1 453

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegii investeringsenkäter.

för investeringar i maskiner och apparater överskridits (1956 även i fasta priser räknat), medan de i mars angivna investeringsökningarna inte realiserats ens nominellt. Detta framgår av nedanstående tablå över uppskattningar vid olika tidpunkter av förändringarna i den egentliga industrins nyinvesteringar i maskiner och apparater (exkl. bilar):

	Förändring i procent		
	1954—1955	1955—1956	1956—1957
Planerat i oktober året innan.....	+ 1	— 2	— 11
Planerat i mars samma år	+ 10	+ 14	+ 10 (+ 4) ¹
Utfallsberäkning enligt senast föreliggande uppgifter, löpande priser.....	+ 4	+ 6	.
D:o i fasta priser.....	— 2	+ 1	.

¹ Justerad siffra, för förklaring se texten.

En granskning av investeringsförändringarnas fördelning på olika branscher visar, att uppjusteringar sedan oktoberenkäten företagits för samtliga i tabell 1 redovisade industrigrupper. Påtagligt stor är ökningen för järn- och stålverken, detta vare sig man ser på förändringen från 1956 till 1957 eller på justeringen från oktober- till marsenkäten. En närmare undersökning av statistiken har visat, att häri inbegrips betydande förskottsbetalningar för maskiner, vilka inte väntas komma att levereras under 1957. De här diskuterade investeringskalkylerna skall emellertid i princip avse de maskiner som levereras under året. Normalt syns man kunna räkna med att även om dylika felaktigheter i de rapporterade uppgifterna förekommer i viss utsträckning, detta förhållande dock inte nämnvärt påverkar de relativa ökningstalen från ett år till ett annat. Med hänsyn till att det här är fråga om ett enda projekt av sådan storleksordning att inkluderandet av förskottsbetalningarna avsevärt förrycker totalsiffran, har det ansetts berättigat att företa en justering, trots att detta inte varit möjligt vad beträffar uppgifterna i övrigt. Justeras totalsiffran med hänsyn till denna omständighet reduceras den planerade ökningen från 10 till ca 4 procent, vilken siffra i tablå ovan angetts inom parentes. Med utgångspunkt från erfarenheterna av prognoserna för 1955 och 1956 syns man dock inte böra räkna med att ens den nominella ökningen kommer att bli av denna omfattning. Därtill kommer den reduktion, som kan föranledas av att siffran för 1957 är kalkylerad efter en prisnivå, som uppskattningsvis kan ha legat 3 à 4 procent över den för 1956 gällande genomsnittsnivån. Det har under dessa omständigheter ansetts rimligt att anta att industrins investeringar i maskiner och apparater (förutsatt en normal ökning av underhållsutgifterna) skall komma att minska med 25 miljoner kronor från 1956 till 1957. I den preliminära budgeten angavs en minskning på 50 miljoner kronor.

Totalt skulle således den egentliga industrins bruttoinvesteringar, enligt dessa kalkyler, komma att bli volymmässigt oförändrade; en ökning av

byggnads- och anläggningsinvesteringarna skulle komma att uppvägas av en ungefär lika stor nedgång i investeringarna i maskiner och apparater.

Även för *el- och gasverkens* investeringar visar marsenkäten högre ökningstal från 1956 till 1957 än oktoberenkäten. Det har med utgångspunkt från överväganden, liknande dem som ovan gjorts för den egentliga industrins investeringar, ansetts befogat med en viss uppjustering av den tidigare prognosen. Det har dock inte ansetts rimligt att räkna med att hela den nu planerade investeringsökningen skall komma att realiseras. I tabell 2 har införts ett ökningsbelopp på 85 miljoner kronor. Detta innefattar ett antagande om en viss minskning av de privata kraftverksinvesteringarna och en ökning av de statliga och kommunala företagens investeringar.

Nya uppgifter rörande utvecklingen av de *statliga kommunikationsverkens* investeringar innebär i summa ingen nämnvärd förändring jämfört med antagandena i den preliminära nationalbudgeten. Sålunda har nu liksom då antagits, att dessa kommer att öka med i runt tal 20 miljoner kronor. Denna siffra framkommer som ett netto av en ökning huvudsakligen av de statliga kraftverksinvesteringarna och en minskning av televerkets och statens järnvägars investeringar. Med undantag för vattenfallsverkets investeringar redovisas ifrågavarande kommunikationsverk under rubriken *statlig samfärdsl* i tabell 2. Under denna rubrik redovisas också en ökning på drygt 40 miljoner kronor utgörande kostnaden för en isbrytare, vilken väntas komma att levereras under 1957.

De *statliga väginvesteringarna* har förutsatts bli av samma omfattning 1957 som 1956. Den nominella ökningen av anslag och medelsförbrukningsramar motsvarar inte mer än den här förutsatta prisstegringen.

Den reviderade kalkylen för *militära investeringar* anger i stort sett samma nominella belopp som den preliminära kalkylen. I kronor räknat innebär den en viss ökning från 1956 till 1957. Med hänsyn till prisstegringen har det dock ansetts befogat, att i den reala prognosen räkna med en minskning av materielinvesteringarna med omkring 25 miljoner kronor eller ca 2 procent (i fasta priser), medan byggnads- och anläggningsinvesteringarna antagits oförändrade.

Några nya uppgifter om *kommunernas investeringsplaner* föreligger som nämnts inte, bortsett från de kommunala industriföretag, vilka ingår i tabell 2. Det har emellertid ansetts befogat att med stöd av statistiken över byggnadstillstånd något uppjustera den tidigare prognosen för kommunernas investeringar i byggnader och anläggningar.

Följande poster i tabell 2 har inte berörts i ovanstående redogörelse: *skogsbruk, fiske, handel, enskild samfärdsl*. På dessa punkter föreligger inte något underlag för en revidering av de antaganden, som gjordes i den preliminära nationalbudgeten.

Den ovan för olika områden kommenterade investeringsprognosen har sammanfattats i tabell 2. Den anger en ökning av de totala bruttoinvesteringarna med 640 miljoner kronor eller drygt 4 procent. Detta kan jämföras med en i den preliminära prognosen beräknad total ökning på 560 miljoner

Tabell VI: 2. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1956 till 1957

Miljoner kronor i 1956 års priser

	1956			Förändring 1956—1957		
	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa
Bostäder	3 298	—	3 298	+ 100	—	+ 100
Jordbruk, skogsbruk och fiske	533	551	1 084	+ 5	+ 10	+ 15
Egentlig industri	906	2 279	3 185	+ 25	— 25	—
Kraft- och belysningsverk, gasverk ...	626	234	860	+ 30	+ 55	+ 85
Handel m. m. (endast byggnader)	339	—	339	—	—	—
Samfärdsel	760	2 321	3 081	+ 5	+ 220	+ 225
Enskild: motorfordon	—	1 173	1 173	—	+ 50	+ 50
handelsflottan	—	492	492	—	+ 120	+ 120
övrigt	29	69	98	+ 5	—	+ 5
Statlig	574	505	1 079	— 25	+ 25	—
Kommunal	157	82	239	+ 25	+ 25	+ 50
Förvaltnings- och sociala ändamål	479	153	632	+ 95	+ 10	+ 105
Sjuk- och hälsovård, sociala ändamål ..	260	73	333	+ 50	+ 5	+ 55
Förvaltning och diverse ändamål ..	219	80	299	+ 45	+ 5	+ 50
Skolor och kyrkor	382	62	444	+ 55	+ 10	+ 65
Väg- och gatuarbeten etc.	1 200	75	1 275	+ 70	—	+ 70
Militära investeringar	163	1 236	1 399	—	— 25	— 25
Summa	8 686	6 911	15 597	+ 385	+ 255	+ 640
Därav: enskilda	4 532	4 509	9 041	+ 70	+ 165	+ 235
statliga	1 730	2 067	3 797	+ 50	+ 30	+ 80
kommunala	2 424	335	2 759	+ 265	+ 60	+ 325

kronor eller 3 1/2 procent. Ökningen i den reviderade prognosen är närmare 4 1/2 procent för byggnader och anläggningar och drygt 3 1/2 för investeringar i maskiner och transportmedel. — Kalkylen implicerar vidare en ökning av de privata investeringarna med 235 miljoner kronor eller omkring 2 1/2 procent och av de offentliga med 405 miljoner kronor eller drygt 6 procent. Större delen av den offentliga investeringsökningen faller på kommunerna (inkl. de kommunala bolagen och stiftelserna) innebärande en ökning för dessa med närmare 12 procent. För motsvarande statliga investeringar inskränker sig uppgången till 80 miljoner kronor eller 2 procent.

VII. Konsumtionen

1. Den privata konsumtionen

De uppgifter om konsumtionen under 1956, som lämnades i den preliminära nationalbudgeten, är i stort sett fortfarande giltiga också sedan ny statistik nu blivit tillgänglig. Hushållens konsumtionsutgifter ökade 1956 med 7 1/2 procent i löpande priser. Volymmässigt steg konsumtionen med 2 1/2 procent.

De viktigaste ökningarna består i den fortsatta starka tillväxten av bilutgifterna, den stegrade spritkonsumtionen och tillskotten till bostadsbeståndet. Beklädnadskonsumtionen steg med endast 1—2 procent under 1956, medan resorna minskade, vilket senare står i samband med bilismens expansion. I kapitel II behandlas konsumtionsutvecklingen under 1956 utförligare.

För en uppskattning av 1957 års konsumtion har använts den i tidigare nationalbudgetberäkningar tillämpade metoden att först göra en till stor del separat framtidsbedömning av efterfrågan baserad på sådana antaganden om inkomster, skatter, priser och sparande som syntes rimliga. Resultatet har därefter sammanställts med kalkyler för andra delområden, varefter vissa korrigeringar gjorts med hänsyn till de inbördes samband mellan de olika ekonomiska storheterna, som bör infogas i de samhällsekonomiska kalkylerna. Utredningen utmynnar i detta avsnitt i en uppskattad ökning av den reala konsumtionen 1957 med 500 miljoner kronor eller närmare 2 procent jämfört med 1956.

Inkomstutvecklingen

De personliga inkomsterna fortsatte att öka kraftigt *från 1955 till 1956*, även om ökningstakten var lägre än året före. Om man utgår från taxeringsutfallet för 1955 års inkomster och tillgängliga statistiska uppgifter för inkomstutvecklingen under 1956, kan den totala inkomstsumman för 1956 preliminärt beräknas till drygt 35 miljarder kronor. Det innebär en ökning med 7 å 8 procent jämfört med föregående år.

Inkomster av tjänst har beräknats till 29,0 miljarder kronor mot 27,0 miljarder 1955. Bakom denna utveckling ligger bl. a. följande genomsnittliga lönestegringar: industriarbetare 8 procent, industritjänstemän 7 procent, lantarbetare 5—6 procent, anställda i samfärdseln 4—5 procent, handelsanställda 8 procent samt stats- och kommunalanställda tjänstemän 4 procent. Hänsyn har också tagits till en beräknad sysselsättningsökning.

Löneutvecklingen inom olika industribranscher framgår av tabell 1, som bygger på socialstyrelsens kvartalsstatistik. Den visar vissa olikheter i inkomstutveckling mellan de olika branscherna med en höjning för gruvindustrin på mindre än 6 procent och för jord- och stenindustrin, massa- och

Tabell VII: 1. Genomsnittlig timförtjänst inom industrin

Vuxna män och kvinnor samt minderåriga

Industrigren	Förändring i %	
	1954—1955	1955—1956
Gruvindustrin	+ 7,7	+ 5,6
Metall- och verkstadsindustrin	+ 5,2	+ 7,7
Jord- och stenindustrin	+ 8,0	+ 8,3
Träindustrin	+ 7,8	+ 7,0
Massa- och pappersindustrin	+ 9,5	+ 8,5
Grafisk industrin	+ 7,7	+ 7,2
Livsmedelsindustrin	+ 9,9	+ 7,7
Dryckesvaru- och tobaksindustrin	+ 9,2	+ 6,5
Textil- och beklädnadsindustrin	+ 6,9	+ 7,3
Läder-, hår- och gummivaruindustrin	+ 7,6	+ 6,5
Kemisk och kemisk-teknisk industri	+ 8,9	+ 8,6
Samtliga industrigrupper	+ 7,3	+ 7,8

Källa: Socialstyrelsens kvartalsstatistik, indexserie med febr. 1946 = 100

Anm. Beräkningarna baseras på indexmedeltal.

pappersindustrin samt kemisk och kemisk-tekniska industrin på över 8 procent. Spridningen är något mindre än föregående år. Något entydigt samband mellan lönestegring och konjunkturläge i olika branscher ger inte dessa tal.

Eftersom avtalsförhandlingarna i början av 1956 gav relativt likartade resultat för olika branscher, återspeglar siffrorna i tabell 1 i viss utsträckning skillnader i löneglidning. De genomsnittliga timförtjänsterna inom industrin steg med 8,3 procent från november 1955 till november 1956. Om den avtalsmässiga löneökningen för samtliga industriarbetare för 1956 antages ha varit ca 4,5 procent, blir löneglidningen under 1956, beräknad som skillnaden mellan dessa uppgifter, ca 3,6 procent. Detta är mer än den beräknade löneglidningen på 3,1 procent under 1955. Den minskade spänningen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft, sådan den framgår av sedvanlig arbetsmarknadsstatistik, synes således inte ha haft den dämpande effekt på löneglidningstakten, som man med stöd av utförda undersökningar hade kunnat vänta. Anmärkningsvärd är också den relativt kraftiga lönestegringen, som fortsatte mot årets slut. Från augusti till november 1956 steg lönerna med 1,8 procent mot 1,6 procent samma period föregående år.

Sedan den preliminära nationalbudgeten utarbetades, har avtal om löner träffats mellan arbetsmarknadens huvudparter, vilket nu ger vissa hållpunkter för en bedömning av inkomstutvecklingen 1956—1957. Den centrala uppgörelsen mellan LO och SAF angav ramen för lönejusteringarna på de olika avtalsområdena till 2 procent av det genomsnittliga inkomstläget för vuxna arbetare eller det högre procenttal, som erfordras för en höjning av timlönen med 10 öre. Härav följer att lönen höjs med mer än 2 procent för de grupper, som har lägre timlön än 5 kronor. Uppskattningsvis kan tre fjärdedelar av de berörda grupperna komma att hänföras till denna sistnämnda

kategori. Enligt den centrala uppgörelsen undantogs enstaka avtalsområden med utpräglad låglönekaraktär, för vilka lönehöjningen skulle kunna gå utöver den angivna ramen. Sålunda beräknas lantarbetarnas avtalsmässiga lönehöjning uppgå till ca 6 procent och handelsarbetarnas till ca 4 procent. För statstjänstemännens del kommer en motsvarande lönestegring utöver de redan överenskomna löneförbättringar, som anses motsvara tidigare eftersläpning i förhållande till andra inkomstgrupper (»nollställningen»); nollställningen innebar i genomsnitt omkring 7 procents lönehöjning. Detsamma gäller i stort sett för kommunala tjänstemän.

Utöver de nyssnämnda lönestegringarna tillkommer sannolikt en icke oväsentlig löneglidning för en del löntagargrupper. Som nämnts har undersökningar visat, att löneglidningen i hög grad påverkas av balansen mellan tillgång och efterfrågan på arbetsmarknaden. Löneantagandena är således på denna punkt avhängiga av den sammanfattande ekonomiska framtidsbedömningen. Löneglidningen har här antagits bli genomsnittligt något lägre än 1956, eftersom år 1956 ur löneglidningssynpunkt får betraktas som ett onormalt år. Om man även tar hänsyn till en viss sysselsättningsökning och omflyttning mellan olika näringsgrenar, ger de förutsatta löneökningarna till resultat att inkomster av tjänst 1957 skulle bli drygt 7 procent högre än föregående år.

När det gäller utvecklingen av andra inkomster än inkomster av tjänst, d. v. s. vinster, ränteavkastning m. m. samt jord- och skogsbruksinkomster, är det mycket osäkert på vilket sätt en framtidsbedömning för 1957 bör göras. Dessa inkomster blir bl. a. beroende av nyanserna i konjunkturläget och man återkommer alltså här till dilemmat med det inbördes sambandet mellan försörjningsbalansposterna och andra ekonomiska storheter. Liksom vid tidigare tillfällen har det ansetts lämpligt att helt enkelt förutsätta en relativ stegring av andra inkomster som ungefär motsvarar inkomstökningen för löntagare. Inkomstkalkylen utmynnar i en ökning av den totala inkomstsumman med drygt 2 500 miljoner kronor från 1956 till 1957 (se tab. 2). Läger man därtill en ökning av inkomstöverföringarna med 200 miljoner kronor, blir ökningen av de totala personliga inkomsterna ca 2 700 miljoner kronor.

Tabell VII: 2. Fysiska personers inkomster 1955—1957

Miljarder kronor, avrundade siffror

Inkomst av	1955 enl. taxerings- utfallet	1956 uppskattade siffror	1957 prognos
Tjänst m. m.	27,0	29,0	31,1
Jord- och skogsbruk (exkl. anställdas löner)	2,0	} 6,1	} 6,5
Annan fastighet	0,4		
Rörelse, fria yrken o. dyl.	2,5		
Räntor, utdelningar m. fl. kapitalinkomster	0,8		
Summa	32,6	35,1	37,6

I den preliminära nationalbudgeten gjordes en kalkyl över ändrade skattesatser samt sjukförsäkrings- och folkpensionsavgifters effekt på hushållens skattebetalningar. Denna beräkning, som visar en skatteökning på 500 miljoner kronor, gäller fortfarande. För att uppskatta ökningen av hushållens totala skattebetalningar skall därtill läggas den ökning av A-skattorna, som följer av den förut beräknade inkomstökningen. Sammanlagt skulle beskattningsökningen då bli drygt 1 100 miljoner kronor. Den disponibla inkomsten skulle öka med ca 1 600 miljoner kronor i förhållande till 1956 enligt följande kalkyl:

Inkomstökning	+ 2 500
Inkomstöverföringar	+ 200
Beskattningsökning	— 1 100
Ökade disponibla inkomster	+ 1 600

För en beräkning av konsumtionsutvecklingen måste även en uppskattning göras av det *personliga sparandets* utveckling. Förhållanden som antas påverka den genomsnittliga sparkvoten är — förutom själva inkomstillskottet — sådana faktorer som förändringar i inkomstfördelningen, avbetalningshandelns utveckling, kreditmarknaden i stort och förväntningar om prisutvecklingen. Det personliga sparandet beräknas ha ökat från 1954 till 1955, då realinkomsterna steg väsentligt. Nästa år blev det ungefär oförändrat. För utvecklingen 1956—1957 spelar även skattepremieobligationerna och upphörande av premiesparandet en viss roll. Därjämte bör nämnas, att en icke oväsentlig del av skatteökningen avser B-skattebetalare. Såsom redan framgick av den preliminära nationalbudgeten, är skatteökningen för B-skattebetalare till stor del uppbördstekniskt betingad och av engångskaraktär. För närvarande är förutsägelser om nämnda faktorerers nettoeffekt på sparandet svårbestämbara inom vida marginaler. Det kunde synas rimligt att utgå från de gångna årens genomsnittliga utveckling av det marginella sparandet även 1957. I den senaste konjunkturrapporten lämnas en redogörelse för det marginella sparandets utveckling. Där redovisas en marginell sparkvot på 20 procent av den reala och på 15 procent av den nominella inkomstökningen. Det skulle ge ett ökat sparande 1957 på omkring 200 miljoner kronor. Sparandet 1955 och 1956 låg emellertid relativt högt jämfört med de genomsnittliga utvecklingstendenserna efter kriget. Men hänsyn härtill och med hänsyn till de faktorer som nämnts ovan har här räknats med en svag nedgång av sparandet. Det bör understrykas, att en större nedgång i det personliga sparandet 1957 skulle vara ett fullt rimligt alternativ. Ändringar i sparkvoten för de personliga inkomsterna utgör i själva verket en viktig faktor vid förklaringen av konjunktursvängningarna i samhällsekonomin år från år.

Tabell VII: 3. Konsumentprisernas förändringar december 1955—mars 1957

Index: december 1955 = 100

	Mars 1956	Sept. 1956	Dec. 1956 ¹	Mars 1957
Totalindex	101,1	101,6	104,4	104,8
Livsmedel	101,8	101,1	102,1	101,6
Bröd, mjöl och gryn	100,5	103,4	103,9	105,3
Mejeriprodukter	100,2	99,6	100,0	100,2
Matfett utom smör	100,0	87,8	87,5	87,5
Ägg	100,0	92,7	87,3	83,2
Kött	105,5	102,2	103,3	100,3
Fläsk	103,5	112,3	111,4	105,6
Rot- och grönsaker	103,2	92,1	87,7	80,2
Frukt och bär	101,5	94,8	101,5	106,3
Specerier	102,2	103,7	104,4	104,1
Alkoholhaltiga drycker och tobak	100,0	100,3	113,7	113,7
Spritdrycker och vin	100,0	100,0	125,2	125,2
Öl	100,0	102,6	103,2	103,2
Tobak	100,0	100,0	100,0	100,0
Kläder och skor	99,2	99,3	100,4	100,2
Kläder	99,0	99,0	100,2	99,9
Skor	100,1	101,3	101,6	101,7
Bostad, bränsle och lyse	102,9	103,9	108,4	110,2
Bostad	100,0	100,0	102,5	102,5
Bränsle och lyse	108,2	111,3	119,4	124,5
Inventarier och husgeråd	100,4	100,6	101,5	102,8
Diverse	100,5	103,1	105,0	106,3

¹ Reviderad index.

Källa: Socialstyrelsen.

Prisutvecklingen

Socialstyrelsens *konsumentprisindex* visade en ökning under 1956 på drygt 4 procent. Fram t. o. m. mars månad 1957 har index stigit med ytterligare en halv procent jämfört med december 1956. Tabell 3 ger en sammanfattning av konsumentprisförändringarna sedan december 1955. I den nationalbudget, som framlades vid senaste årsskiftet, har 1956 års konsumentpriser kommenterats utförligt. I stegringen från december 1955 till december 1956 enligt den reviderade konsumentprisindexen bidrog alkoholhaltiga drycker genom höjd beskattning med ungefär en tredjedel, bränsle och lyse samt diverseposten med vardera en fjärdedel, livsmedel med en sjättedel och bostad, kläder och skor samt inventarier och husgeråd med resten.

Förändringen i konsumentprisindex under de tre första månaderna 1957 är främst en följd av prisstegringar för bränslen. Fallande priser har inregistrerats för textilvaror och vissa livsmedel.

En av de faktorer som bestämmer konsumentprisutvecklingen är partiprisernas utveckling. Kommerskollegii *partiprisindex* beräknades för mars 1957 till 324, vilket är ungefär detsamma som den genomsnittliga nivån för 1956. *Livsmedelspriserna* i partihandeln varierade något under 1956,

men vid det senaste årsskiftet rådde både för animalie- och vegetabilievaror ungefär samma prisnivå som ett år tidigare. *Spånadsämnena och textilvaror* visade fasta partipriser ända fram till oktober, då en stegring begynte. I mars låg dessa priser ca 8 procent över nivån i början av 1956. Denna prisutveckling kan väntas påverka konsumentpriserna under 1957. *Tackjärn och järnlegeringar* samt *kol- och oljebränslen* fördyrades kraftigt under förra året. I mars låg priserna 15 respektive 10 procent över nivån vid 1956 års början. Oljepriserna började stiga först i oktober förra året, medan kolpriserna visade en mer permanent ökning under 1956. Senare har priserna på bränslen sjunkit och fortsatta sänkningar är tänkbara. Dessa priser slår delvis igenom mycket snabbt i konsumentprisindex, delvis och till en mindre del med en obestämbar eftersläpning. Partipriserna på *övriga metaller* låg i mars 1957 enligt kommerskollegii index ca 20 procent under nivån vid förra årets början. Världsmarknadspriserna på koppar, bly, tenn och zink har sjunkit från nivån vid 1957 års början. Att döma av prisutvecklingen på metaller bör en tendens till sjunkande konsumentpriser vara sannolik, men effekten på totala prisindex torde bli mycket svag.

Bortsett från bränslet torde inverkan på konsumentpriserna från partiprissidan bli relativt begränsad under innevarande år. Suez-krisen har inte medfört någon avsevärd *allmän* fördyring på råvaruområdet. Både *smärre* sänkningar och stegringar av priserna kan väntas.

Vad bränslet beträffar, är det ovisst i vilken mån priserna skall falla tillbaka till nivån under första hälften av 1956. Det är inte orimligt att låta inverkan på konsumentprisindex av denna sänkning (från marsnivån) balansera mot den föreslagna energibeskattningen och den ökade tobaksskatten.

Andra faktorer som påverkar konsumentpriserna är vissa annonserade taxehöjningar (0,5 enheter) och en hyreshöjning under hösten 1957 (0,4 enheter). Om konsumentprisindex — rensad från bostadsposten — stiger med 5 procent över genomsnittsnivån för augusti och september 1956, då totalindex var ca 139,3 (index 1949 = 100), träder 5-procentsregeln i pris-sättningssystemet för jordbruket i kraft. Det innebär en höjning av importavgifter och prisgränser med 5 procent. Det är emellertid bara livsmedel, vars priser ligger nära dessa gränser, som kan tänkas stiga med procenttal närmare fem. Flertalet kommer endast att stiga med 5 procent av importavgifterna. Det innebär en stegring med mellan 1 och 1,5 procent. Därtill kommer, att det inte är alla jordbruksprodukter som påverkas av dessa regler. Den totala effekten på konsumentprisindex blir därför sannolikt väsentligt mindre än en halv procent.

Det är mycket svårt att tidsmässigt lokalisera vissa sannolika prisstegringar och prissänkningar. De kalkyler som gjorts ovan samt de kalkyler som gjorts på andra områden och som sammanfattats i sista kapitlet, har lett till att den genomsnittliga konsumentprisnivån 1957 här beräknats ligga närmare 4 procent över 1956 års genomsnittliga nivå. Av denna prisstegring har den större delen inträffat redan under 1956 och 1957 fram till mars.

Under förutsättning att de tidigare beräkningarna är realistiska skulle

den reala privata konsumtionen stiga med 500 miljoner kronor från 1956 till 1957 enligt följande:

Ökning i nominell konsumtionsefterfrågan	+ 1 700
Konsumentprisstegring	— 1 200
Real ökning av konsumtionsutgifterna	+ 500

2. Den offentliga konsumtionen

I den preliminära nationalbudgeten för 1957 antogs den offentliga konsumtionen komma att öka med 350 miljoner kronor från 1956 till 1957 räknat i 1956 års priser, vilket motsvarar en stegring med 5,5 procent. Ökningen i den kommunala konsumtionen uppskattades till 7 procent och den statliga konsumtionens ökning till 4 procent.

Under den tid som förflutit sedan nationalbudgeten framlades har vissa specialundersökningar företagits inom konjunkturinstitutet. Till följd av dessa har den kommunala konsumtionens värde höjts med 40 miljoner kronor för 1956. Något nytt statistiskt material för den kommunala konsumtionens ökning från 1956 till 1957 har däremot inte framkommit.

Beräkningen av den statliga konsumtionen i nationalbudgeten utfördes med ledning av bearbetningar av driftbudgeten på realekonomiska grunder. De nytillkomna uppgifterna på detta område inverkar endast i tämligen obetydlig utsträckning på beräkningen av den statliga konsumtionens storlek 1956 och dess ökning från 1956 till 1957 räknat i 1956 års priser. Beträffande den statliga konsumtionen saknas därför anledning att ändra på de förut angivna beloppen. Utvecklingen av den offentliga konsumtionen blir därför följande:

	1956 års priser miljoner kronor	
	1956	1957
Statlig konsumtion	2 590	2 690
Kommunal konsumtion	3 790	4 040
Summa offentlig konsumtion	6 380	6 730

VIII. Sammanfattande bedömning

1. Den ekonomiska utvecklingen 1955—1956

Det föreligger nu fullständigare information om den realekonomiska utvecklingen i Sverige 1955—1956 än vid årsskiftet, då den preliminära nationalbudgeten framlades. De konturer som då drogs upp står sig alltså, även om utvecklingen under fjolåret nu visar sig ha varit något gynnsammare än vad som tidigare beräknats. Det har framför allt visat sig, att en väsentlig lagerökning ägde rum under 1956. Den har uppskattats till ca 750 miljoner kronor och det var framför allt verkstadsindustrin som ytterligare byggde upp sina lager av varor under arbete och färdigvaror. Lagerökningen under 1956 var större än som kan förklaras av en normal anpassning till en högre produktionsnivå.

De reviderade beräkningarna tyder på att den produktionsuppskattning som gjordes vid årsskiftet var något för försiktigt hållen. Trots att den totala produktionsökningen från 1955 till 1956 justerats upp till 2,5 procent, ligger den alltså under genomsnittet för efterkrigstiden och även för 1950-talets första hälft. Såsom framhölls i den preliminära nationalbudgeten, torde detta delvis få ses mot bakgrunden av att konjunkturuppsvinget dämpats genom den skärpta ekonomiska politiken.

Ökningen i produktionen gav dock utrymme för en inte oväsentlig standardhöjning även 1956. Det var alltså på den offentliga konsumtionens område, som denna försiggick snabbast (4 procent); den privata konsumtionen steg mindre (2,5 procent). Ser man på utbyggandet av samhällets realkapital, finner man däremot, att de privata investeringsutgifterna ökade något mer än de offentliga (2,5 mot 1 procent). Inom jordbruket och den privata industrin investerade man lika mycket som 1955, inom kommunerna något mindre än 1955.

Konsumentpriserna fortsatte att stiga under 1956. Efter en dämpning under de tre första kvartalen ökade åter prisstegringstakten mot slutet av året som en följd bl. a. av höjda spritskatter och efter Suez-konfliktens utbrott höjda importpriser på vissa förnödenheter. De genomsnittliga konsumentpriserna låg 1956 ca 5 procent över 1955 års nivå. De personliga inkomsterna steg med närmare 8 procent. Realinkomsternas måttliga stegring 1955—1956 bör ha medverkat till att det personliga sparandet under 1956 sannolikt låg kvar på ungefär samma nivå som under 1955. Däremot ökade det sammanlagda statliga och kommunala sparandet ganska mycket. Tillgängligt, tyvärr mycket bristfälligt, material jävar inte hypotesen, att företagens sparande 1956 låg på ungefär samma nivå som 1955.

Utrikeshandeln svarade utan tvekan för det mest expansiva inslaget i 1956 års utveckling. Den starka exportökningen med koncentration på kapitalvaruindustrins produkter överträffade en i och för sig inte oväsentlig im-

portökning, vars huvuddel bestod av maskiner och bränslen. Bytesbalansen förbättrades genom att relationen mellan export- och importökning i motsats till föregående år vägde över till exportens förmån. Därtill kom stigande sjöfartsinkomster. Hade samma mängder export och import av varor och tjänster utbyttis till 1955 års priser, hade bytesbalansen gått jämnt ut. En försämring av prisrelationerna ledde emellertid nu till att bytesbalansen 1956 alltjämt visade ett underskott av storleksordningen 150 miljoner kronor.

Konjunkturutvecklingen under 1956 kan betraktas som betydligt mer balanserad än den utveckling som bröts genom den skärpta ekonomiska politiken våren 1955. Alltjämt präglades dock läget av hög aktivitet, stigande prisnivå och underskott i bytesbalansen. En dämpning av arbetsmarknadsläget antyddes av traditionella statistiska serier kring årsskiftet 1955/56, men någon entydig ytterligare dämpning ägde icke rum under sommarhalvåret 1956. Mot slutet av året utlöste bränslelägets försämring genom Suez-konflikten bl. a. vissa störningar på arbetsmarknaden i form av övergång till korttidsarbete och permitteringar. Dessa blev dock av relativt begränsad omfattning och av kort varaktighet.

2. Det internationella läget

Suez-konflikten fick såväl i Sverige som i Västeuropa i stort betydligt mindre verkningar på den ekonomiska utvecklingen än man hade befarat. Dess väsentligaste verkningar kan avläsas i en tillfällig förstärkning av prisstegringarna, i minskad tillförsel av olja samt i en viss belastning av betalningsbalansen i en del västeuropeiska länder, bl. a. genom ökade dollarbetalningar för olja.

På råvaruområdet har prisläget numera — bortsett från bränslet — återställt efter den tillfälliga uppgången i samband med Suez-konflikten. Några allmänna tendenser till prisfall eller till prisstegring är inte förhanden, och läget har även i detta avseende fått anknytning till tiden före Suez-konflikten. Även fraktsatserna har fallit från toppnoteringarna kring årsskiftet.

Den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna under det senaste året har varit splittrad. Inom ramen för en högkonjunktur med inflationistiska inslag har vissa områden haft känning av stagnerande eller vikande efterfrågan och produktion. Inte heller för innevarande år syns högkonjunkturbilden vara helt entydig. Det finns liksom föregående år vissa svaga punkter, exempelvis bostadsbyggandet och nu även lagerutvecklingen. Det finns också expansiva områden, exempelvis företagens investeringar, men deras effekt på konjunkturutvecklingen väntas inte bli lika stark 1956—1957 som 1955—1956. Ökande offentliga utgifter och privat konsumtion väntas dock mer än balansera stagnerande eller vikande efterfrågan för vissa andra ändamål.

Det västeuropeiska konjunkturuppsvinget har nu gått in i sitt femte år. Det har samtidigt blivit något mera sårbart genom att vissa störningar har tillkommit. Den investeringsaktivitet som bildat grundvalen för uppsvinget har under senaste åren i allt flera länder måst dämpas genom en åtstram-

ning av den ekonomiska politiken. Detta har framför allt återspeglat en önskan att nå en mera balanserad utveckling på pris- och valutaområdet. Genom det ömsesidiga beroendet mellan länder som har en omfattande fri utrikeshandel med varandra kan emellertid sådana åtgärder, om de vidtas i flertalet länder, upphäva de avsedda verkningarna på bytesbalansen. Balansproblemen för Västeuropas ekonomi gäller just att få en samfällid expansion utan att individuella störningar med kedjereaktioner uppträder i bytesbalanserna. Det gäller för de enskilda länderna att varken expandera för fort eller för långsamt i förhållande till andra.

Med uppsvinget har i flera länder under det senaste året följt stigande löner, minskade vinstmarginaler och en viss förskjutning av uppsvingets tyngdpunkt från investering mot konsumtion. Investeringsaktiviteten befinner sig dock i flertalet länder på en hög nivå, och fortfarande existerar expansiva krafter som nu hålls tillbaka av den ekonomiska politiken. I Storbritannien, där tecken till investeringskonjunkturons försvagning framträtt starkast, har en viss uppmjukning skett av den ekonomiska politiken kring årsskiftet, vilket kan verka i expansiv riktning. Investeringarna i Västeuropa torde fortsätta att stiga under 1957 bortsett från en nedgång i bostadsbyggandet i vissa länder.

Den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa torde även under innevarande år komma att kännetecknas av expansion om ock allttjämt i dämpad takt jämfört med 1953—1955. En fortsatt dragning uppåt av de inhemska prisnivåerna syns trolig. Vid sidan av prisstegringarna vällar snedbelastningarna i de olika ländernas betalningsläge det största bekymret. I Frankrike har expansionen lett till starkt försämrade betalningsbalans och valutautflöde. Som en motåtgärd infördes nyligen i detta land skärpta importbestämmelser. Samtidigt fortsätter överskott i bytesbalansen att bygga upp den västtyska valutareserven; åtgärder planeras dock för att underlätta den västtyska importen, bl. a. tullsänkningar. Någon radikal förändring i dessa två länders valutaställning torde knappast vara att vänta inom den närmaste framtiden.

Under de gångna åren har Västeuropa haft ett tillflöde av guld och dollar utifrån. De amerikanska överskotten i den civila utrikeshandeln har dock tenderat att öka, och sista årets dollarutflöde från Förenta staterna på ca en miljard får ses mot bakgrunden av en stark ökning av den privata kreditgivningen från Förenta staterna till andra länder. Det finns viss risk för att dollarutflödet kan komma att bli mindre under 1957 genom ökade amerikanska exportöverskott och minskad privat kreditgivning. Detta skulle i så fall kunna skärpa betalningssvårigheterna för de västeuropeiska länderna. Det bör dock nämnas, att bl. a. Storbritannien på kort sikt stärkt sin valutalikviditet genom extraordinär upplåning.

Sammanfattningsvis kan sägas, att många av de västeuropeiska länderna i större eller mindre utsträckning står inför ett dilemma. Enligt Europakommissionens senaste ekonomiska årsrapport innebär detta dilemma ett val mellan å ena sidan en fortsatt stark expansion i samband med prissteg-

ring och risk för försämrad bytesbalans och å andra sidan en dämpning av den inhemska efterfrågan och de inhemska prisstegringstendenserna till priset av en minskad expansionstakt.

3. Försörjningsbalansen 1957

Mot bakgrund av den västeuropeiska högkonjunkturen räknas med en fortsatt stark ökning av den svenska exporten. De nya kalkylerna pekar på en volymökning med drygt 6 procent. Denna kan till väsentlig del hänföras till kapitalvaror, främst järnmalm och verkstadsprodukter. Exportprognosen för dessa områden baseras på alltjämt god orderingång från utlandet och snarast ökande orderstockar inom verkstadsindustrin; inte minst gäller detta för varven. Av våra viktigare avsättningsländer har Storbritannien och Västtyskland genomfört en del lättnader i den ekonomiska politiken, medan Nederländerna och Frankrike skärpt sin politik.

När det gäller den inhemska efterfrågan, pekar kalkylerna i kapitel VII, på en relativt svag ökning av den privata konsumtionen. Visserligen förutsätts de genomsnittliga personliga inkomsterna genom avtal och löneglidning öka i ungefär samma procentuella omfattning som under 1956, men höjda priser och ökade skatteinbetalningar gör, att den reala konsumtionsökningen här beräknas inskränka sig till knappt 2 procent (se tab. 1). Den offentliga konsumtionen, och då speciellt den kommunala, väntas däremot fortsätta att liksom tidigare öka relativt snabbt.

Tabell VIII: 1. Beräknad försörjningsbalans för 1957

Miljoner kronor i 1956 års priser

	1956	1957	Förändring 1956—1957	
			Milj. kr	Procent
<i>Tillgång</i>				
Produktion	52 700	54 100	+ 1 400	+ 3
Import	11 450	11 750	+ 300	+ 3
Summa tillgång	64 150	65 850	+ 1 700	+ 3
<i>Användning</i>				
Privata investeringar	9 050	9 300	+ 250	+ 3
Statliga investeringar	3 800	3 900	+ 100	+ 2
Kommunala investeringar	2 750	3 050	+ 300	+ 12
Ökning av lager	750	250	— 500	.
Export	11 250	11 950	+ 700	+ 6
Privat konsumtion	30 150	30 650	+ 500	+ 2
Statlig konsumtion	2 600	2 700	+ 100	+ 4
Kommunal konsumtion	3 800	4 050	+ 250	+ 7
Summa användning	64 150	65 850	+ 1 700	+ 3

Anm. För hela den offentliga sektorn beräknas investeringsökningen bli 6 och konsumtionsökningen 5 procent.

Även på investeringssidan blir den kommunala sektorn synbarligen den mest expansiva. Med hänsyn till påbörjade byggen och tillståndsgivningen har de kommunala investeringarna i de reviderade beräkningarna justerats upp till en nivå som med 12 procent överstiger 1956 års nivå, mot 10 procent i den preliminära nationalbudgeten. Såsom påpekades i denna, ger starkt ökade skatteöverföringar till kommunerna i slutavräkning från staten ökat finansieringsunderlag inom denna sektor. Hela efterkrigstiden bortsett från 1955 och 1956 har karakteriserats av en stark ökning i de kommunala utgifterna både för investering och konsumtion. Därmed är givetvis inte sagt, att det inte är väsentliga behov som på detta sätt tillgodoses genom de högre kommunala utgifterna för varor och tjänster. De hänger intimt samman med urbanisering, undervisning, trafik och sjukvård.

Investeringsprognosen för 1957 tyder på att de privata investeringarna i motsats till föregående år skulle öka mindre än de offentliga eller med närmare 3 procent. Investeringsviljan och investeringsplanerna inom industrin brukar tillmätas stor betydelse som konjunkturindikatorer. Ur denna synpunkt har kommerskollegii marsenkät rörande industrins investeringar stort intresse, även om enkätens resultat alltid är svårtolkade. De nu föreliggande resultaten ger inte belägg för någon radikal förändring i investeringsplanerna. Vad beträffar andra indikatorer på investeringsefterfrågan, kan de i jämförelse med 1956 högt uppdrivna siffrorna över ansökningarna om byggnadstillstånd inom industrin i början av 1957 helt tillskrivas ansökningar från ett större företag. Till bilden hör en hög maskinimport årets tre första månader. Viktiga bestämningsfaktorer för den fortsatta investeringsaktiviteten inom industrin är också förslaget till investeringsavgiftens avskaffande vid årsskiftet och kanske allra främst finansieringsmöjligheterna, som närmare skall beröras längre fram. Det kan inte råda någon tvekan om att prognosen om oförändrade industriinvesteringar under 1957 har mycket stor osäkerhetsmarginal.

Föreliggande investeringsplaner tyder sålunda sammantagna på en ökning av de totala bruttoinvesteringarna som är större än föregående år. En ökning på 4 procent 1956—1957 kan jämföras med 2 procent 1955—1956.

I kalkylerna för 1957 ingår också vissa beräkningar av import- och lagerutveckling med hänsyn till de antaganden om utvecklingen 1957 som framkommit som ett resultat av analysen av det ekonomiska läget. Den starka lagerökning, som skett de två senaste åren i avtagande takt, förutsätts 1957 fortsätta att avta. Inom vissa delar av verkstadsindustrin, främst varven, var ökningen av varor under arbete relativt stor 1956. Man kan vänta att denna ökning kommer att mogna ut i färdiga produkter i år. Enligt konjunkturbarometern för verkstadsindustrin vid årsskiftet bedömdes färdigvarulagren snarast som alltför stora. Å andra sidan bör, allmänt sett, lagren av varor under arbete fortsätta att öka. Det finns däremot ingen anledning att på nuvarande stadium förutsätta någon spekulativ lageruppbyggnad eller lagernedskärning. De fallande eller stabila bränsle- och råvarupriserna kan möjligtvis peka mot en begränsad lagerminskning. Däremot

kan de dyrköpta erfarenheterna av Suez-kanalens blockering medföra, att man försöker öka bränslelagren, så snart prisläget väntas bli stabiliserat och i den mån lagringsutrymmen finns tillgängliga.

Importkalkylen pekar på en relativt måttlig ökning av importvolymen (3 procent) och en ganska markerad höjning av importpriserna från 1956 års genomsnittsnivå. Med de gjorda antagandena skulle bytesbalansen för 1957 gå jämnt ut, ett resultat som uppnås trots en försämring av prisrelationerna i utrikeshandeln. En del av produktionsökningen inom landet beräknas sålunda gå åt för att eliminera underskottet i bytesbalansen.

Det är i sista hand produktionsökningen som avgör utrymmet för standardökningen på olika områden. Produktionsutvecklingen sammanhänger med utvecklingen av de andra posterna i försörjningsbalansen och påverkar i sin tur dessa bl. a. via inkomstbildningen. En avvägning mellan de olika posterna i försörjningsbalansen och de faktorer som är av betydelse för deras utveckling har motiverat, att en produktionsökning på närmare 3 procent införts i kalkylen. Produktionsutvecklingen inom industrin skulle enligt kalkylerna vara något jämnare fördelad än under närmast föregående åren. Splittringen i konjunkturutvecklingen syns nu vara något mindre än tidigare kanske främst genom att textilindustrins läge syns något mer stabiliserat, och nedgångstendensen för träindustrin kan väntas upphöra.

Den realekonomiska utvecklingen under 1957, sådan den här presenterats, kan sammanfattas sålunda: En produktionsökning, som är obetydligt lägre än genomsnittet för 1950-talets första hälft, och en stark minskning i lageruppbbyggnaden utgör grundval för en väsentlig ökning av investeringarna, en måttlig ökning av den privata konsumtionen och en fortsatt ökning ungefär i efterkrigstakt av den offentliga konsumtionen samt räcker dessutom till att utjämna bytesbalansen trots försämrade relationer mellan export- och importpriser. Den presenterade försörjningsbalansen för 1957 skulle sålunda, om den förverkligades, i flera viktiga avseenden innebära en fortsatt ekonomisk utveckling enligt samma mönster som 1956.

4. Problemställningar

När den ekonomiska politiken skärptes 1955, skedde det, liksom i så många andra länder under de senaste två åren, för att förhindra en inflationistisk utveckling med stigande priser och försämrade bytesbalans som de allvarigaste riskmomenten. Bytesbalansen hade redan försämrats från 1953 till 1954, medan konsumentprisnivån varit relativt stabil under ett par år. Inom näringslivet fortgick samtidigt på lång sikt en strukturomvandling, som bl. a. innebar en successivt ökad andel kapitalvaror samt massa och papper i den industriella produktionen. De nya ekonomisk-politiska åtgärderna kom att i avsevärd utsträckning rikta sig mot den ökande investeringsaktiviteten. Under den tid som gått sedan 1955 har bytesbalans, prisnivå och investeringsutrymme (sparande) varit nyckelord i den ekonomiska debatten.

Bytesbalansen

Bytesbalansens underskott har reducerats sedan mitten av 1955. Det är naturligt, att en viss effekt i denna riktning nåddes, när Sverige på ett, jämfört med många andra västeuropeiska länder, relativt tidigt stadium dämpade takten i konjunkturuppsvinget och åtgärderna riktade sig mot investerings efterfrågan. På kort sikt skapades utrymme för ökad export bl. a. från kapitalvaruindustrierna. För 1957 förutses nu preliminärt en ytterligare förbättring av bytesbalansen, främst genom ökad kapitalvaruexport. Det kommer i så fall att ske trots en inte oväsentlig investeringsökning.

Vill man bedöma bytesbalansens framtida utveckling, måste flera olika faktorer beaktas. En viktig grundval för bedömningen är det svenska konjunkturläget förskjutningar jämfört med läget i andra länder. Det har, såsom utvecklats ovan, förelegat vissa störningar i nuvarande internationella högkonjunktur. Här oförutsedda försvagningar inom vissa områden kan lätt leda till vikande efterfrågan på speciella svenska exportprodukter — trävarorna under 1956 var ett tidigare exempel. En sådan försvagning skulle kunna förskjuta förhållandet mellan export och import i ofördelaktig riktning. En ökning av svensk inhemsk efterfrågan utöver vad som förutsetts i den reviderade nationalbudgeten skulle å andra sidan kunna leda till ökad import med ökande importöverskott som följd.

Inriktningen av efterfrågan både på våra exportvaror och på importvaror kan också förändras. Detta är en utveckling på längre sikt. Den nyligen framlagda långtidsutredningen förutser sålunda under de närmaste åren en starkt stigande bränsleimport och ökad export av vissa skogsprodukter och kapitalvaror. Om näringslivet inte hinner anpassas tillräckligt snabbt efter skiftningar i efterfrågan kan strukturella svårigheter uppstå för bytesbalansen. Förhållandena i Danmark är sannolikt ett exempel på sådana strukturella svårigheter, som där syns innebära att exportindustrierna behöver byggas ut för att möta stigande importbehov. Med hänsyn till de utvecklingsplaner, som enligt långtidsutredningen finns för våra viktigare exportindustrier, är det sannolikt, att Sverige har relativt goda förutsättningar att undgå större strukturellt betingade svårigheter. Den ökning av exporten, som ingår i nationalbudgetkalkylen, skulle kunna vara ett utslag av en sådan successiv omvandling av näringslivet till efterfrågan utom och inom landet.

De två betingelser för utrikeshandeln som nu berörts har ett nära samband med en tredje: pris- och kostnadsrelationerna till utlandet vid fasta växelkurser. Även om störningar i bytesbalansen i och för sig kunde undvikas i de två avseenden som hittills nämnts, kan pris- och kostnadsrelationerna bli sådana, att bytesbalansen får extrema underskott eller överskott; Frankrike och Västtyskland torde i dagens läge vara de två bästa ytterlighetsexemplen. Även om konkurrensen på världsmarknaden ofta är hård och även om förskjutningar i läget kan uppkomma ganska snabbt syns det för närvarande inte finnas några avgörande svårigheter för våra viktiga exportindustrier att hävda sig på världsmarknaden. Det är i själva

verket ofta viktiga exportindustrier som har stor växtkraft och söker dra till sig arbetskraft. Konkurrens utifrån är däremot besvärande för vissa hemmamarknadsinriktade industrier. När det gäller löneutvecklingen, har Sverige under 1950-talet hört till de västeuropeiska länder som haft den största ökningen. Under 1956 var lönehöjningarna i många länder dock ungefär av samma storlek som i Sverige och detsamma kommer sannolikt att gälla för 1957.

Ovanstående resonemang kring bytesbalansen leder närmast till den slutsatsen, att risken för större avvikelser i de prognoser över utrikeshandeln som ingår i försörjningsbalansen, dels hänför sig till den internationella högkonjunkturons ovissa moment, dels till möjligheten att efterfrågan inom landet kommer att bli högre än som här förutskickats. På längre sikt spelar givetvis också pris- och kostnadsrelationer en betydelsefull roll, när utrikeshandeln är liberaliserad vid fasta växelkurser.

Prisutvecklingen

Om sålunda bytesbalansen utvecklats i önskad riktning, sedan den ekonomiska politiken skärptes 1955, har däremot prisutvecklingen varit mindre gynnsam — ett öde som Sverige delar med många andra av Västeuropas länder. Sedan början av 1955 till mars 1957 har konsumentpriserna i vårt land stigit med 11 å 12 procent. I försörjningsbalansen ovan har antagits, att konsumentpriserna kommer att ligga genomsnittligt närmare 4 procent över 1956 års nivå. Det förutsätter en viss fortsatt uppgång i priserna under året, även om den största delen av den fyraprocentiga prisökningen redan inträffat under 1956 och 1957 fram till och med mars månad.

Genom löneavtalens anknytning till konsumentprisernas utveckling tilldrar sig priserna under 1957 speciellt stort intresse. Redan tidigare hade jordbrukspriserna enligt det nya systemet för prissättning på detta område fått anknytning till konsumentpriserna. Då index uppnår en nivå som ligger mellan 146 och 147 enheter, skall jordbrukspriserna revideras enligt vissa bestämda regler. Om index når upp till 150 senast i november månad skall nya förhandlingar upptas rörande lönerna.

På vissa områden väntas prisökningar på grund av redan inträffade partiprisstegringar. Hyrorna kommer att stiga som en följd av ändrade regler för bostadsfinansieringen, en stegring som dock inte påverkar index för jordbruksprisuppgörelserna. Den föreslagna energiskatten och den föreslagna höjningen av tobaksskatten väntas ungefär balansera prissänkningar till följd av fallande olje- och bensinpriser. Skulle den gräns uppnås, då en höjning av jordbrukets prisskydd skall äga rum, blir effekten av detta på konsumentprisindex, såsom redovisats i kapitel VII, liten, sannolikt väsentligt under en halv procent.

Det är omöjligt att göra någon prognos över den prisutveckling, som kan följa under året som följd av efterfrågans utveckling och av kostnadsutvecklingen. Det bör dock understrykas, att den försörjningsbalans som pre-

senterats i tabell 1 inte är resultatet av någon kalkyl över efterfrågeöverskottet med utgångspunkt från priserna vid årsskiftet. Skulle en efterfrågekalkyl göras med denna utgångspunkt, skulle den med hänsyn till de inkomststegringar som kan väntas 1957 sannolikt tyda på ett inte oväsentligt efterfrågeöverskott. När den reala kalkylen för 1957 i tabell 1 utarbetats, har däremot ett försök gjorts att räkna in den efterfrågedämpande effekten av både inträffade och väntade prisstegringar. Tolkningen av en sådan inbyggd prisstegring, som i prognosen bidrar till balansen mellan tillgång och efterfrågan i fasta priser, är inte entydig. I den mån prisstegringarna består av indirekta skatter och höjningar med liknande innebörd, kan den tjäna som en stabilisator av utvecklingen; sådana prisstegringar torde motsvara kanske hälften av den förutsatta genomsnittliga prisökningen från 1956 till 1957. I andra fall kan prisstegringen vara ett uttryck för en fortgående inflationistisk utveckling med ett samspel mellan efterfråge- och kostnadsfaktorer.

Svårigheten att uppskatta löneglidning och prisstegring under 1957 gör i motsvarande mån konsumtionsuppskattningen i försörjningsbalansen osäker. Det är kanske orealistiskt att räkna med en så svag konsumtionsökning som närmare 2 procent. Här avtecknar sig ett fullt tänkbart alternativ till den presenterade försörjningsbalansen med högre konsumtion, produktion och import. En högre konsumtion skulle i första hand kunna tänkas vara en följd av minskat sparande. Eftersom en inte oväsentlig andel utgifter av engångsnatur (bilar, turistresor etc.) ingår i den privata konsumtionen, kan denna få stor betydelse för svängningar i den samlade efterfrågan år från år.

Investeringsutrymme

Enligt den reviderade nationalbudgeten för 1957 skulle investeringarna få ökad andel i våra resurser 1957. Investeringsutrymmet för detta skapas dock genom en lägre investering i lager. Bruttoinvesteringskvoten exklusive lager skulle öka något, från ca 29,5 till ca 30 procent. Däremot minskar lagerinvesteringen så att bruttoinvesteringskvoten inklusive lager sjunker från 31 till 30,5 procent. Räknas också bytesbalansens saldo med i kvoten erhålls bruttoparkvoten, som är ungefär oförändrad 1956 och 1957. Ser man på följande procenttal, som avser bruttokvoter över sparande och investering i förhållande till bruttonationalprodukt, finner man en högre kvot fasta investeringar under uppsvingsåren 1953 och 1954 än under de kringliggande åren men lägre bruttoinvesteringskvot inklusive lager och lägre bruttoparkvot:

	1952	1953	1954	1955	1956	(1957)
Bruttoinvesteringskvot						
Exkl. lager.....	28,2	30,0	30,5	29,5	29,6	30,0
Inkl. lager.....	30,4	29,4	30,2	31,6	31,0	30,5
Bruttoparkvot ¹	30,8	30,2	29,8	30,8	30,6	30,5

¹ Bruttoparkvot motsvarar bruttoinvesteringar (inkl. i lager) plus bytesbalansens saldo, satta i relation till bruttonationalprodukten.

Av tablån framgår att konstansen i sparkvoten varit påfallande stor i vårt land under de senaste åren. I samband med diskussionen kring långtidsutredningens betänkande har en viss enighet framkommit angående önskvärdheten av att sparkvoten i samhället höjs, d. v. s. att investeringarna bereds ökat utrymme vid dispositionen av våra produktiva resurser. Skall en sådan ökning av investeringarna genomföras, fordras givetvis, att en motsvarande anpassning sker i produktions- och kreditmarknadsstrukturen och att denna anpassning kommer till stånd utan alltför stora friktioner.

I en bilaga till denna nationalbudget har ett försök gjorts att belysa de offentliga sektorernas transaktioner på kreditmarknaden med utgångspunkt från det finansiella sparandet inom respektive sektor. Det finansiella sparandet utgör de medel (netto), som sektorn ställer till kreditmarknadens förfogande eller, om det är negativt, tar i anspråk. Under det sista året har det finansiella sparandet i de offentliga sektorerna ökat, medan det finansiella sparandet i den privata sektorn och tillskottet via utlandstransaktionerna minskat. Följande serie visar de offentliga sektorernas finansiella sparande i miljoner kronor:

1954	1955	1956
+ 50	— 200	+ 400

För 1957 skulle enligt nationalbudgetkalkylerna en fortsatt ökning av de offentliga sektorernas finansiella sparande äga rum. Samtidigt är den statliga utlåningsverksamheten från fonder och genom aktieköp i summa något högre. De belopp som skall insättas på särskilt konto i riksbanken kommer likaså att bli större 1957 än 1956. Innebörden av den skildrade utvecklingen på olika punkter skulle sannolikt vara, att staten enligt nu tillgängliga uppgifter inte kan väntas ha större upplåningsbehov på kreditmarknaden kalenderåret 1957 än kalenderåret 1956.

När det gäller företagssektorn, är det snarare finansieringssvårigheter än räntabilitetsförhållanden, som dämpar investeringsverksamheten. Industrins kapitalanskaffning från kreditmarknaden bestod under 1956 till större delen av nyemission av aktier. Under 1957 tillskjuts den industriella sektorn likvida medel via den statliga genom inlösen av aktier i LKAB. Av betydelse blir också utvecklingen av den s. k. förskjutningsposten i utrikeshandeln. Den har varit stor under två år och den har återspeglat en kreditgivning till Sverige genom en tidsförskjutning i betalningarna. Med hänsyn till den stora lagerökningspost, som samma två år förekommit inom verkstadsindustrin och som delvis tillskrivs varor under arbete (bl. a. för varven), ligger det nära till hands att fråga sig, i vilken utsträckning lagerökningen och förskjutningsposten har samband med varandra. Beställningar av kapitalvaror från utlandet (fartyg m. m.) skulle kunna vara förknippade med förskottsbetalningar. Om detta är fallet, skulle en minskning av lagerutbyggnadstakten inte ge finansiellt utrymme för ökade fasta investeringar, såvida inte lageruppyggnaden fortsätter inom verkstadsindustrin och lagernedgång sker på andra områden eller medel tillskjuts på annat sätt. Här

har då den privata sektorn betraktats som en enhet. I den mån investeringsökningen sker inom en del av den privata sektorn och minskningen av lageruppbyggnaden sker i en annan del måste möjligheter finnas för en omfördelning av sparande inom sektorn.

Slutord

Det kan synas meningslöst att som ovan skett precisera utvecklingen över det kommande året i siffermässig form. Såsom inledningsvis påpekats i denna nationalbudget, är inte prognosteknik och statistiskt underlag tillräckliga för en mer preciserad ekonomisk prognos. Det har dock ansetts vara av ett visst intresse att med utgångspunkt från nuvarande betingelser och kunskaper om läget söka ge en i siffror konkretiserad bild över årets ekonomiska utveckling. Det är givet, att dessa betingelser för utvecklingen kan komma att skifta väsentligt under året. Det alternativ för utvecklingen, som här skisserats, innebär, att produktionen kommer att öka något mindre än genomsnittet för efterkrigstiden och att konsumtionsefterfrågans ökning inom den privata sektorn blir relativt begränsad. En förskjutning kommer dock att ske mot ökade investeringar och mot ökad export, vilket leder till fortsatt förbättring av bytesbalansen. Till moderationen i konsumtionens ökning skulle även energiskatten bidra. Hög sysselsättning och stigande löner och priser kommer också att karakterisera 1957 i dess helhet. Om större prisstabilitet skall uppnås och bytesbalansen förbättras ytterligare syns detta på kort sikt fordra ytterligare ekonomisk-politiska åtgärder. Dessas ogynnsamma verkningar på produktionen skulle kunna mildras om rörligheten inom samhällsekonomin kunde ökas; ju större arbetskraftens rörlighet är vid given sysselsättningsnivå, desto större chanser syns det vara att dämpa löneglidning och prisstegring. Det är å andra sidan inte uteslutet, att en ökad efterfrågan skulle kunna pressa fram en högre produktion, men om efterfrågan ökas generellt ökas riskerna för tilltagande inflationistiska spänningar i samhällsekonomin med prisstegringar och försämrad bytesbalans som följd. Detta är också innebörden av det antydda alternativ till nationalbudgetkalkylen, som skulle innebära, att efterfrågeökningen från konsumtionssidan blir starkare än beräknat.

Utsträcker man perspektivet till 1958 finns det anledning att stanna inför nya faktorer i den ekonomiska utvecklingen. Med hänsyn till det labila läget i den internationella konjunkturen är det inte säkert, att vi kan vänta samma expansion av utrikeshandeln 1958. Detta år kommer redan beslutade sociala reformer att träda i kraft. En treårsperiod av arbetstidsförkortning inleds. Barnbidragen och de kommunala ortsavdragen höjs. Enligt pensionsberedningens förslag skulle en första höjning av folkpensionerna genomföras vid halvårsskiftet 1958. Dessa åtgärder leder till ökad konsumtionsefterfrågan, vilket dock något motverkas av den föreslagna energibeskattningen och den höjda tobaksskatten. Samtidigt kan investeringsavgiftens avskaffande leda till en ökad investeringsefterfrågan. Det finns sålunda risker för ett förstärkt efterfrågetryck inom samhällsekonomin 1958.

Upplåning och utlåning i vissa sektorer 1954—1956

Den kontoupställning, som redovisas i denna bilaga, syftar till att ge underlag för en analys av de offentliga myndigheternas kapitaltransaktioner. Avsikten har varit att göra en kartläggning av de offentliga myndigheternas kapitaltransaktioner sinsemellan och med alla andra sektorer sammanslagna. En fullständigare belysning genom uppdelning på olika andra viktiga sektorer inbördes transaktioner kommer så småningom att eftersträvas. Någon fullständighet har inte ens i fråga om de offentliga myndigheterna varit möjlig att uppnå, utan en begränsning till viktigare transaktioner har måst göras. Uppställningen får därför betraktas som ett »halvfabrikat». Trots dess ofullständiga och preliminära skick har det synts kunna vara av intresse att presentera de hittills utförda beräkningarna.

Tanken bakom uppställningen är följande. Som ett resultat av en viss sektors löpande transaktioner och investeringar i realkapital framkommer ett saldo, vars storlek är ett mått på de finansiella resurser sektorn tagit i anspråk från eller ställt till förfogande för andra sektorer. Detta saldo, som är liktydigt med sektorns sparande minus sektorns investeringar i fast och rörligt realkapital, utgör sektorns *finansiella sparande*. Ett positivt finansiellt sparande innebär, att sektorn under en viss tidsperiod haft ett inkomstöverskott, och att sektorn följaktligen ställt medel till förfogande för andra sektorer. Omvänt betyder ett negativt finansiellt sparande ett utgiftsöverskott och att sektorn tagit medel i anspråk från andra sektorer.

Utöver de löpande transaktionerna och investeringarna i realkapital företar emellertid sektorn transaktioner på penning- och kapitalmarknaderna, dels genom efterfrågan på kort och lång kredit, dels genom utbud av sådan kredit. Saldot av dessa transaktioner motsvarar det finansiella sparandet. Det är dessa senare transaktioner som kontoupställningen är avsedd att kartlägga.

Följande starkt förenklade sektorindelning har valts:

- I. Staten
- II. Kommunerna
- III. Riksbanken
- IV. Privata sektorn
- V. Utlandet

Den statliga sektorn innefattar ej statens affärsdrivande verk, vilka liksom de statliga aktiebolagen har förts till den privata sektorn. I den privata sektorn har på vissa punkter en särredovisning ägt rum av kreditinstituten, varmed här avses affärsbanker, sparbanker, försäkringsbolag, postsparbanken och postgirorörelsen samt svenska jordbrukskreditkassan och central-kassorna för jordbrukskredit. I siffrorna i analysen på sid. 15 ingår riksbanken i den privata sektorn.

De olika posterna kan i vissa fall (t. ex. de statliga aktieteckningarna) erhållas direkt som betalningsströmmar (»flows») men måste i flertalet fall uppskattas som differenser mellan behållningsstorheter (»stocks»). I senare fallet har, i den mån så varit möjligt, behållningsstorheterna upptagits till sitt nominella värde. I några fall har dock endast bokförda värden kun-

nat erhållas. De registrerade beloppen kommer sålunda inte att motsvara de värden, i vilka transaktionerna ägt rum. Differenserna ingår som en del av förskjutningsposterna.

De redovisade transaktionerna är av två typer. Vissa transaktioner kan direkt lokaliseras mellan sektorerna. Detta gäller t. ex. den statliga utlåningen, statens och kommunernas direkta upplåning från vissa kreditinstitut, insättningsstillgodohavanden i kreditinstituten etc. En mycket betydande del av transaktionerna kan emellertid inte erhållas på denna direkta väg. I de fall en transaktion skett mot ett löpande fordringsbevis, tvingas man inskränka sig till en undersökning av respektive sektors innehav av denna typ av löpande fordringsbevis. En ökning av t. ex. kreditinstitutens innehav av statliga obligationer med ett visst belopp under en tidsperiod innebär ju i och för sig inte, att kreditinstituten under samma period utlånat ett motsvarande belopp till staten. Säljaren och köparen av ett löpande fordringsbevis behöver inte sammanfalla med utställaren av fordringsbeviset och långivaren. De viktigaste exemplen på denna typ av transaktioner utgör köp och försäljning av alla typer av obligationer samt skattkammarväxlar.

För att underlätta läsningen av uppställningen har inom parentes angivits motposten till varje transaktion, varvid romersk siffra anger sektor och arabisk transaktionens nummer i respektive sektor. Skattkammarväxlar och statsobligationer har motposter i flera sektorer. Summan av dessa motposter är lika med posten i den statliga sektorn.

Vid det finansiella sparandet och förskjutningsposterna hänvisas till motsvarande poster i övriga sektorer. Summan av alla sektors finansiella sparande och förskjutningsposter är var för sig lika med noll.

Den statliga utlåningen domineras av utlåningen under statens utlåningsfonder och fonden för låneunderstöd. Uppgifter härom har inhämtats från de viktigaste fondförvaltande myndigheterna, främst bostadsstyrelsen, statskontoret, lantbruksstyrelsen, riksbanken och riksgäldskontoret. Insättningar på särskilt konto i riksbanken avser de statliga avsättningarna av medel avsedda för fondering för framtida pensionsändamål, av medel motsvarande vissa tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster samt av medel avsedda för framtida investeringar i LKAB. Dessa insättningar redovisas i riksbankens statistik som medel innestående på depositions- och kapitalräkning.

De statliga insättningarna på checkräkning i riksbanken utgörs av statsverkets och riksgäldskontorets tillgodohavanden. De statliga affärsverkens tillgodohavanden redovisas däremot under post III 10, som huvudsakligen avser affärsbankernas och affärsverkens tillgodohavanden på checkräkning i riksbanken. Riksgäldskontorets rörliga krediter redovisas i posten »annan utlåning», som också innefattar fordran hos riksgäldskontorets kommissionärer för övertagna premieobligationer och de statliga lånen till vissa företag inom träindustrin m. m.

Beräkningarna av statens finansiella sparande blir mycket osäkra genom svårigheten att kalenderårsfördela budgetårssiffrorna, speciellt i fråga om de statliga investeringarna.

Uppgifter om *statens upplåning* erhålls framför allt ur riksgäldskontorets årsböcker. Posten obligationslån och statsskuldförbindelser täcker statens räntelöpande obligationslån, premieobligationslån, varibland förskottslikviderna för skattepremieobligationer medräknats 1956, samt sparobligationer. Utöver obligations- och skattkammarväxelförsäljningen sker

Tabell. Upplåning och utlåning i staten, kommunerna, riksbanken, privata sektorn och utlandet
 Beloppen är avrundade till jämna 10-tal miljoner kronor. Med 0 betecknas belopp mindre än 5 miljoner kronor. Streck (—) betyder, att ingen transaktion av ifrågavarande typ förekommit.

	1954	1955	1956
I. Staten			
<i>Statens utlåning</i>			
1. Statens aktieteckning (IV 13).....	+ 200	0	0
2. Statens utlåning (IV 14)			
för bostadsändamål.....	+ 610	+ 950	+ 830
för andra ändamål.....	+ 50	+ 50	+ 60
3. Insättningar hos riksbanken (III 9)			
på särskilt konto.....	—	+ 110	+ 250
på checkräkning.....	— 80	+ 30	+ 10
4. Annan statlig utlåning (IV 15).....	+ 20	+ 20	+ 20
5. Utlåning till utlandet (V 6).....	— 20	— 20	— 10
6. Kapitaltransaktioner med utlandet (V 6).....	—	+ 40	+ 60
7. Förskjutningspost (II 4, IV 10, V 3).....	— 110	— 80	+ 240
8. Summa.....	+ 670	+ 1 100	+ 1 460
<i>Statens upplåning</i>			
9. Finansiellt sparande (II 6, III 8, IV 12, V 5) ..	— 540	+ 70	+ 600
10. Obligationslån och statsskuldförbindelser (II 3, III 2, IV 1, V 1).....	+ 1 460	+ 570	+ 30
11. Skattkammarväxlar (III 1, IV 2, V 1).....	— 280	+ 550	+ 830
12. Annan statlig upplåning (IV 3).....	+ 30	— 90	0
13. Summa.....	+ 670	+ 1 100	+ 1 460
II. Kommuner			
<i>Kommunernas utlåning</i>			
1. Aktieteckning och utlåning (IV 16).....	+ 90	+ 50	+ 60
2. Insättningar på kreditinstitut (IV 17).....	+ 420	0	+ 110
3. Innehav av statsobligationer (I 10).....	+ 80	+ 40	+ 10
4. Förskjutningspost (I 7, IV 10, V 3).....	+ 80	— 210	0
5. Summa.....	+ 670	— 120	+ 180
<i>Kommunernas upplåning</i>			
6. Finansiellt sparande (I 9, III 8, IV 12, V 5) ..	+ 570	— 250	— 220
7. Obligationslån (IV 4).....	— 130	+ 40	+ 130
8. Lån hos kreditinstitut (IV 5).....	+ 230	+ 90	+ 270
9. Summa.....	+ 670	— 120	+ 180
III. Riksbanken			
<i>Riksbankens utlåning</i>			
1. Innehav av skattkammarväxlar (I 11).....	+ 340	+ 870	+ 650
2. Innehav av statsobligationer och statsskuldförbindelser (I 10).....	+ 160	— 70	— 150
3. Innehav av andra än statsobligationer (IV 18) ..	0	— 10	— 70
4. Innehav av fordringsbevis på privat sektor och kreditinstitut (IV 18).....	— 280	— 50	— 30
5. Guld och valutor (V 7).....	— 150	— 40	+ 20
6. Skiljemynt (IV 18).....	+ 10	+ 10	0
7. Summa.....	+ 80	+ 710	+ 420
<i>Riksbankens inlåning</i>			
8. Finansiellt sparande (I 9, II 6, IV 12, V 5)	+ 60	+ 50	+ 70
9. Inlåning från staten (I 3)			
på särskilt konto.....	—	+ 110	+ 250
på checkräkning.....	— 80	+ 30	+ 10

¹ 1/10 1955—30/10 1956.

	1954	1955	1956
10. Innestående å checkräkning för bankaktiebolag och andra insättare (IV 6)	— 20	+ 280	— 250
11. Andra skulder (IV 6)	— 120	+ 10	+ 60
12. Utelöpande sedlar (IV 7)	+ 250	+ 230	+ 280
13. Skuld till utlandet (V 2)	— 10	0	0
14. Summa	+ 80	+ 710	+ 420
IV. Privat sektor			
<i>Privat utlåning</i>			
1. Innehav av statsobligationer m. m. (I 10)	+ 1 080	+ 590	+ 170
därav: kreditinstitut	+ 710	+ 310	+ 50
2. Kreditinstitutens innehav av skattkamarväxlar (I 11)	— 630	— 310	+ 180
3. Utlåning till staten (I 12)	+ 30	— 90	0
därav: kreditinstitut	+ 40	— 80	+ 30
4. Innehav av kommunobligationer (II 7)	— 130	+ 40	+ 130
5. Kreditinstitutens utlåning till kommuner (II 8) ..	+ 230	+ 90	+ 270
6. Utlåning till riksbanken (III 10, III 11)	— 140	+ 290	— 190
därav: affärsbankernas riksbanksgiro	— 30	+ 270	— 180
7. Sedlar (III 12)	+ 250	+ 230	+ 280
därav: posten och affärsbanker	— 40	+ 90	+ 10
8. Innehav av utländska värdepapper (V 6)	+ 30	— 40	0
9. Valutor (V 7)	+ 50	+ 80	+ 200
10. Förskjutningspost (I 7, II 4, V 3)	+ 80	— 160	— 720
1 ¹ . Summa	+ 850	+ 720	+ 320
<i>Privat upplåning</i>			
12. Finansiellt sparande (I 9, II 6, III 8, V 5)	— 260	— 280	— 610
13. Statlig aktieteckning (I 1)	+ 200	0	0
14. Statlig utlåning (I 2)	+ 660	+ 1 000	+ 890
15. Annan upplåning från staten (I 4)	+ 20	+ 20	+ 20
16. Kommunal aktieteckning och utlåning (II 1)	+ 90	+ 50	+ 60
17. Kommunala tillgodohavanden hos kreditinstitut (II 2)	+ 420	0	+ ¹ 110
18. Skuld till riksbanken (III 3, III 4, III 6)	— 270	— 50	— 100
19. Utlandets innehav av svenska värdepapper (V 1) ..	— 10	— 20	— 50
20. Summa	+ 850	+ 720	+ 320
V. Utlandet			
<i>Utlandets utlåning till Sverige</i>			
1. Innehav av svenska värdepapper (I 10, I 11, IV 19) ..	+ 140	— 20	— 50
därav: statsobligationer	+ 140	+ 10	0
skattkamarväxlar	+ 10	— 10	0
2. Svensk skuld till IMF och IBRD (III 13)	— 10	0	0
3. Förskjutningspost (I 7, II 4, IV 10)	— 50	+ 450	+ 480
4. Summa	+ 80	+ 430	+ 430
<i>Utlandets upplåning från Sverige</i>			
5. Finansiellt sparande (I 9, II 6, III 8, IV 12) ..	+ 170	+ 410	+ 160
6. Försäljning av värdepapper m. m. (I 5, I 6, IV 8) ..	+ 10	— 20	+ 50
7. Valutor (III 5, IV 9)	— 100	+ 40	+ 220
8. Summa	+ 80	+ 430	+ 430

¹ 1/10 1955—80/9 1956.

också en direkt statlig upplåning från postverket, i synnerhet kortfristig upplåning från postgirokontoret. »Annan statlig upplåning» (post I 12) avser bl. a. dessa lån hos posten samt amorteringar på lån, som överlagits av staten, och återbetalningar av prisutjämningsavgifter. Amortering har också skett av den statliga upplåning från sparbanker, som gjordes i mitten av 1940-talet och som avsåg att erbjuda dessa sparbanker placeringsobjekt.

Uppgifterna om den *kommunala* utlåningen har huvudsakligen erhållits från statistiska centralbyråns prognosstatistik, medan uppgifterna om kommunernas upplåning erhållits från kapitalmarknadsstatistiken. Dessa uppgifter är delvis av preliminär natur och därigenom mycket osäkra.

Riksbankens transaktioner erhålls från riksbankens veckorapporter. Posterna innehav av skattkamarväxlar samt statsobligationer och statsskuldförbindelser utgör motposter till motsvarande poster på statens inlånings-sida, medan innehavet av andra obligationer än statsobligationer samt innehavet av andra fordringsbevis har sina motsvarigheter i den privata sektorn. Fordringsbevisen på kreditinstituten eller den privata sektorn i övrigt består av inrikes växlar, hypotekslån, krediter i checkräkning, avbetalningslån, inhemska checkar och postremissväxlar samt andra tillgångar inom landet. Valutorna består av utländska statspapper, utrikes växlar samt fordringar på utländsk bank eller bankir. Riksbankens finansiella sparande har här fått representeras av riksbankens vinst minus överföringarna till staten och utgör ökningen i summan av posterna »kursdifferenskonto» och »reserverade vinstmedel» i riksbankens statistik. Riksbankens finansiella sparande har justerats med skillnaden mellan nominellt och bokfört värde på statsobligationerna. (De övriga obligationerna redovisas däremot med bokförda belopp.) Checkräkningstillgodohavanden i riksbanken har (utom staten, post 9) framför allt affärsbankerna och de statliga affärsverken (post 10). I den senare ingår emellertid också vissa andra insättares tillgodohavanden. Av särskilt intresse är affärsbanksgiro, och detta har därför särredovisats. De andra skulderna till övriga sektorer består av utelöpande postremissväxlar samt belopp innestående å depositions- och kapitalräkning, varifrån dragits statens insättningar på särskilt konto i riksbanken.

Samtliga poster i den *privata sektorn* utgör motposter till poster i sektorerna I, II, III och V. De behöver därför ingen kommentar.

Uppgifter om *utlandstransaktionerna* erhålls från betalningsbalansen. Utlandets finansiella sparande gentemot Sverige motsvaras av bytesbalansens saldo med omvänt tecken. Uppskattningen av förändringarna i Sveriges innehav av utländska värdepapper samt utlandets innehav av svenska värdepapper erhålls från bank- och fondinspektionens statistik över värdepappershandeln. Ett undantag utgör här obligationslånen i Schweiz 1954, som ej registrerats i denna statistik. I riksbankens uppställning av betalningsbalansen ingår dessa lån i posten »dispositioner å svenska statskrediter». Här har de förts till »innehav av svenska värdepapper» i sektor V. Den negativa statliga utlåningen till utlandet utgörs av amorteringar på svenska statskrediter till Polen, Danmark och Norge.

Tabellförteckning

II.	1. Försörjningsbalansen åren 1950—1956 i löpande priser. Miljoner kronor	3
	2. Försörjningsbalansen åren 1950—1956 i 1954 års priser. Miljoner kronor	4
	3. Bruttoinvesteringar åren 1950—1956 i löpande priser. Miljoner kronor	4
	4. Bruttoinvesteringar åren 1950—1956 i 1954 års priser. Miljoner kronor	5
	5. Privat konsumtion åren 1950—1956 i löpande priser. Miljoner kronor	6
	6. Privat konsumtion åren 1950—1956 i 1954 års priser. Miljoner kronor	6
	7. Offentlig konsumtion åren 1950—1956. Miljoner kronor	7
	8. Inhemska bruttoutgifter åren 1950—1956 i löpande priser. Procenttal	7
	9. Bytesbalansen åren 1950—1956. Miljoner kronor].....	9
	10. Lagerförändringar för statistiskt belysta varuområden 1950—1956 ..	10
	11. Bruttonationalprodukten enligt olika begrepp åren 1950—1956 i löpande priser	12
	12. Sparande-investering åren 1950—1956 i löpande priser. Procent av bruttonationalprodukten till marknadspris.....	13
	13. Hushållens utgifter och sparande 1950—1956. Löpande priser	14
III.	1. Förenta staternas bruttonationalprodukt och dess användning 1955—1956. Löpande priser	20
	2. Förenta staternas betalningsbalans 1955—1956. Miljarder dollar.....	23
	3. Industriproduktion, bruttonationalprodukt, export och import i olika västeuropeiska länder 1954—1956. Procentuell förändring från föregående år	26
	4. Försäljningen av vissa varaktiga konsumtionsvaror (värde) samt antal nyregistrerade bilar och motorcyklar i olika västeuropeiska länder 1954—1956. Procentuell förändring sedan motsvarande period ett år tidigare	28
	5. Verkstadsproduktionen i vissa västeuropeiska länder 1954—1956.....	30
	6. Produktionen av handelsfärdigt järn och stål i olika västeuropeiska länder 1954—1956.....	31
	7. Konsumentpriser, privat konsumtion samt timförtjänster inom industrin i olika västeuropeiska länder 1954—1956. Procentuella förändringar..	32
IV.	1. Importen 1954—1956, uppdelad efter användning.....	43
	2. Valutareserven 1954—1957. Miljoner kronor.....	45
	3. Exporten 1954—1957	47
	4. Importen 1954—1957.....	48
V.	1. Förändring av industriproduktionens volym 1954—februari 1957....	53
VI.	1. Investeringsplaner inom industrin för år 1957. Ny- och ombyggnadskostnader samt ny- och ersättningsanskaffning (miljoner kronor).....	62
	2. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1956 till 1957. Miljoner kronor i 1956 års priser	65

VII.	1. Genomsnittlig timförtjänst inom industrin	67
	2. Fysiska personers inkomster 1955—1957. Miljarder kronor	68
	3. Konsumentprisernas förändringar december 1955—mars 1957. Index: december 1955 = 100	70
VIII.	1. Beräknad försörjningsbalans för 1957. Miljoner kronor i 1956 års priser	76
Bilaga	1. Upplåning och utlåning i staten, kommunerna, riksbanken, privata sektorn och utlandet	86

Diagramförteckning

II.	1. Konjunkturindikatorer 1950—1956	18
III.	1. Privat konsumtion och privata bruttoinvesteringar i Förenta staterna 1954—1956	21
	2. Industriproduktion, export och import i olika västeuropeiska länder 1954—1956	27
	3. Industriproduktionen inom OEEC-området 1954—1956	31
	4. Exportvärde i procent av importvärde samt valutareserv uttryckt i antal månaders import för olika västeuropeiska länder 1950—1956	36

Innehållsförteckning till Bihang C

<i>I. Inledning</i>	1
<i>II. Försörjningsbalansen för 1956</i>	3
1. Inhemska bruttoutgifter.....	3
2. Utrikeshandel och lagerutveckling.....	8
3. Bruttonationalprodukt, inkomstutveckling och sparande.....	11
4. Det finansiella sparandet	15
5. Utvecklingen under 1956	17
<i>III. Den internationella utvecklingen</i>	20
1. Konjunkturläget i Förenta staterna.....	20
2. Det ekonomiska läget i Västeuropa.....	25
3. Råvarupriser och fraktmarknad	40
<i>IV. Utrikeshandeln</i>	42
1. Utrikeshandeln 1956	42
2. Utrikeshandeln 1957	44
<i>V. Produktionen</i>	50
<i>VI. Investeringarna</i>	59
<i>VII. Konsumtionen</i>	66
1. Den privata konsumtionen.....	66
2. Den offentliga konsumtionen.....	72
<i>VIII. Sammanfattande bedömning</i>	73
1. Den ekonomiska utvecklingen 1955—1956	73
2. Det internationella läget.....	74
3. Försörjningsbalansen 1957	76
4. Problemställningar	78
<i>Bilaga. Upplåning och utlåning i vissa sektorer 1954—1956</i>	84
<i>Tabellförteckning</i>	89
<i>Diagramförteckning</i>	90

Anm. Den reviderade nationalbudgeten för år 1957 har utarbetats inom finansdepartementets nationalbudgetkansli under ledning av byråchefen Ingvar Ohlsson. Kap. II (försörjningsbalansen) har författats av fil. kand. Bengt Pettersson (avsnitten 1—3 och 5) och fil. lic. Krister Wickman (avsnitt 4). Kap. III (den internationella utvecklingen) har författats av pol. mag. Thora Nilsson. Analysen av investeringsutvecklingen 1956 och investeringsprognosen för 1957 i kap. VI (investeringarna) har utförts av fil. kand. Lennart Fastbom. Under nationalbudgetens utarbetande har utredningsrådet hörts; detta innebär dock inte att rådets ledamöter bär något ansvar för nationalbudgetens utformning.

Bihang D**Driftbudgeten för****Inkomster**

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsinkomster:</i>			
I. Skatter	10 734,0	+ 314,0	11 048,0
II. Uppbörd i statens verksamhet.....	175,9	— 1,5	174,4
III. Diverse inkomster	270,0	— 5,0	265,0
Säger	11 179,9	+ 307,5	11 487,4
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	267,0	— 15,0	252,0
II. Riksbanksfonden	15,0	—	15,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	19,0	—	19,0
IV. Försvarets fonder	27,8	—	27,8
V. Statens utlåningsfonder.....	115,4	—	115,4
VI. Fonden för låneunderstöd	23,4	—	23,4
VII. Fonden för statens aktier.....	150,0	—	150,0
VIII. Statens pensionsfonder	41,3	—	41,3
IX. Diverse kapitalfonder	52,0	—	52,0
Säger	710,9	— 15,0	695,9
Summa inkomster å driftbudgeten	11 890,8	+ 292,5	12 183,3
Summa	11 890,8		12 183,3

budgetåret 1957/58

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsutgifter:			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	4,0	—	4,0
II. Justitiedepartementet	97,6	—	97,6
III. Utrikesdepartementet	57,3	—	57,3
IV. Försvarsdepartementet	2 242,1	+ 0,3	2 242,4
V. Socialdepartementet	3 349,5	+ 34,1	3 383,6
VI. Kommunikationsdepartementet	744,4	+ 33,6	778,0
VII. Finansdepartementet	445,0	+ 8,2	453,2
VIII. Ecklesiastikdepartementet	1 330,8	+ 0,3	1 331,1
IX. Jordbruksdepartementet	426,4	—	426,4
X. Handelsdepartementet	229,4	—	229,4
XI. Inrikesdepartementet	622,7	+ 0,1	622,8
XII. Civildepartementet	348,6	+ 245,0	593,6
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	17,7	—	17,7
Säger	9 916,5	+ 321,6	10 238,1
B. Utgifter för statens kapitalfonder:			
I. Luftfartsfonden	8,7	—	8,7
II. Riksgäldsfonden	450,0	+ 40,0	490,0
III. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	339,0	— 31,9	307,1
IV. Avskrivning av oreglerade kapitalme- delsförluster	176,0	+ 35,0	211,0
Säger	973,7	+ 43,1	1 016,8
Summa utgifter å driftbudgeten	10 890,2	+ 364,7	11 254,9
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kom- munalskattemedel			
	125,0	—	125,0
Avsättning till budgetutjämningsfonden av tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade in- komster			
	100,0	—	100,0
Beräknat överskott å statsregleringen	775,6		703,4
Summa	11 890,8		12 183,3

Innehållsförteckning

<i>Propositionens huvudsakliga innehåll</i>	1
<i>Författningsförslag</i>	3
Förslag till förordning om allmän energiskatt	3
Förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 21 maj 1954 (nr 260) om brännoljeskatt	14
Förslag till lag om ändrad lydelse av 16 § lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror	15
<i>I. Det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken</i>	16
1. Den internationella ekonomiska utvecklingen	16
2. Den ekonomiska utvecklingen inom landet	17
3. Den ekonomiska politiken	20
<i>II. Förslag till allmän energibeskattning</i>	36
Inledning	36
Promemorian	37
Remissyttrandena	52
Departementschefen	84
<i>III. Förslag till höjd beskattning av cigaretter</i>	95
<i>IV. Budgetläget</i>	97
1. Inledning	97
2. Utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1956/57	97
3. Driftbudgeten för budgetåret 1957/58	101
Ny beräkning av vissa inkomsttitlar	101
Förändringar av utgifterna	109
4. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1957/58	111
5. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1957/58	114
6. Kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58	115
7. Sammanfattning av det statsfinansiella läget	117
<i>Bihang A: Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1957/58</i>	
<i>Bihang B: Förslag till investeringsstater för budgetåret 1957/58</i>	
<i>Bihang C: Reviderad nationalbudget för år 1957</i>	
<i>Bihang D: Driftbudgeten för budgetåret 1957/58</i>	